KÜLTÜREL UYUM SÜRECİNDE SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN ALGI VE UYGULAMALARI: SURİYELİ SIĞINMACI ÖĞRENCİLER ÖRNEĞİ

Yüksek Lisans Tezi

Melissa ÖZDEMİR

Eskişehir 2020

KÜLTÜREL UYUM SÜRECİNDE SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN ALGI VE UYGULAMALARI: SURİYELİ SIĞINMACI ÖĞRENCİLER ÖRNEĞİ

Melissa ÖZDEMİR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı/
Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Programı
Danışman: Prof. Dr. Arife Figen ERSOY

Eskişehir
Anadolu Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Temmuz 2020

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

.....'nın
"....."

……..."başlıklı tezi .../.../20.. tarihinde aşağıdaki jüri tarafından değerlendirilerek "Anadolu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği"nin ilgili maddeleri uyarınca, ... Anabilim/Anasanat dalında Yüksek Lisans/Doktora/Sanatta Yeterlik tezi olarak kabul edilmiştir.

	Unvanı Adı Soyadı	İmza
Üye (Tez Danışmanı)	:.....	.....
Üye	:.....	.....
Üye	:.....	.....
Üye	:.....	.....
Üye	:.....	.....

.....

Enstitü Müdürü

ÖZET

KÜLTÜREL UYUM SÜRECİNDE SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN ALGI VE UYGULAMALARI: SURİYELİ SIĞINMACI ÖĞRENCİLER ÖRNEĞİ

Melissa ÖZDEMİR

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Programı

Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Temmuz 2020

Danışman: Prof. Dr. Arife Figen Ersoy

Sığınmacı ve mülteci öğrencilerin kültürel uyumu, yararlı bireyler ve etkin vatandaşlar olmaları için gereklidir. Sosyal Bilgiler dersi sığınmacı ve mülteci öğrencilerin kültürel uyumunda önemli rol oynar. Bu araştırmanın amacı; sınıfında Suriyeli sığınmacı öğrenci bulunan Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kültürel uyum algıları ve bu öğrencilerin kültürel uyumu için gerçekleştirdikleri uygulamaları ortaya koymaktır. Araştırmada temel nitel araştırma yaklaşımından yararlanılmıştır. Araştırmaya ölçüt örneklem ile seçilen, İstanbul'da Suriyeli sığınmacı öğrencilerin yoğun olarak bulunduğu ortaokullarda görev yapan 20 Sosyal bilgiler öğretmeni katılmıştır. Araştırmada veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Görüşmelerden elde edilen verilerin analizinde içerik analizi tekniği kullanılmıştır. Araştırma sonucunda katılımcıların kültürel uyum kavramını; kabul etme, farklılıklara saygı, toplumsal kurallara uyma, millî değerlere bağlılık ve kültür aktarımı olarak tanımladıkları görülmüştür. Öğretmenler; Suriyeli sığınmacı öğrencilerin uyum sürecinde dil sorunu, akademik yetersizlik, akran zorbalığı gibi sorunlar yaşadıklarını belirtmişlerdir. Öğretmenler, Suriyeli sığınmacı öğrencilerin uyumu için sınıf içinde, göç konusunda bilgilendirme, okuma-yazma çalışmaları, akran öğretimi, görsel materyal kullanma ve kültürel etkinliklere yer verdiklerini belirtmişlerdir. Öğretmenler sınıf dışı etkinlik olarak ise gezi, grup çalışması ve sığınmacı öğrencilerin yerleşik öğrencilerle bir arada zaman geçirmesine yönelik uygulamalar yaptıklarını ifade etmişlerdir. Öğretmenler, Suriyeli sığınmacı öğrencilerin kültürel uyumu için öğretmenlere hizmet içi eğitim verilmesi, Suriyeli sığınmacı öğrencilerin eğitim ihtiyaçlarına cevap veren uzman öğretmenlerin yetiştirilmesi, sığınmacı ve yerleşik ailelerin bilgilendirilmesi gibi öneriler getirmişlerdir.

Anahtar Sözcükler: Sosyal Bilgiler, Kültürel uyum, Göç, Sığınmacı, Kapsayıcı eğitim

ABSTRACT

PERCEPTION AND PRACTICE OF SOCIAL STUDIES TEACHERS IN CULTURAL HARMONY: THE CASE OF SYRIAN ASYLUM-SEEKER STUDENTS

Melissa ÖZDEMİR

Department of Turkish and Social Sciences Education

Programme in Social Studies Education

Anadolu University, Graduate School of Educational Sciences, Jully 2020

Supervisor: Professor Arife Figen ERSOY

The acculturation of asylum seeker and refugee students is essential for them to be useful individuals and active citizens. Social Studies course has an important role in the acculturation of asylum seeker and refugee students. The aim of the present study is to reveal acculturation perception of Social Sciences teachers who have Syrian refugee students in their classes and to reveal their experiences and the practices they have developed for the acculturation of these students. The basic qualitative research approach was adopted in the study. The study group of the research included 20 Social Sciences teachers from districts of Istanbul that are densely populated with Syrian asylum seeker students. The semi-structured interview form was used in the research as the data collection tool. Interview data were analyzed content analysis technique. Research findings showed that participants described acculturation as; acceptance, respect for differences, observance of social rules, commitment to national values and as cultural transmission. It was revealed that teachers experienced problems such as the problem of language, academic insufficiency, peer bullying and during the acculturation of Syrian students. Teachers have stated that they provide information, perform reading and writing activities, encourage peer teaching, use visual materials and carry out cultural activities about migration for the acculturation of the Syrian students in their classes. As extra-curricular activities, teachers carried out trips and group works as well as practices to allow for migrant students to spend time with non-migrant students. Teachers suggested that they should be given in-service training, specialist teachers should be trained to meet the educational needs of Syrian students, migrant and non-migrant families should be instructed, an independent acculturation training program should be established and temporary training practices should continue for the acculturation of Syrian migrant students.

Key Words: Social studies, Cultural harmony, Migration, Asylum seeker, Inclusive education

TEŞEKKÜR

Bu araştırmanın gerçekleştirilmesinde birçok kişinin katkısı ve desteği bulunmaktadır. Araştırmanın planlanması ve gerçekleştirilmesi sürecinde desteğini esirgemeyen, birlikte çalışmaktan büyük onur duyduğum ve hayatımda iz bırakan kıymetli tez danışmanım Prof. Dr. Arife Figen ERSOY'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Araştırmada kullanılan yarı yapılandırılmış görüşme formunun hazırlanmasında görüşlerine başvurduğum hocalarım Doç. Dr. Tuba ÇENGELCİ KÖSE ve Doç. Dr. Hıdır KARADUMAN'a teşekkür ederim.

Tez jürimde bulunan ve değerli görüş ve yorumlarıyla tezimin son hâle gelmesine katkı sağlayan kıymetli jüri üyeleri Prof. Dr. Erdoğan KAYA ve Dr. Öğretim Üyesi Ahmet Utku ÖZENSOY'a teşekkür ederim.

Araştırma okullarının seçiminde ve katılımcılara ulaşmamda desteği bulunan İstanbul İl Millî Eğitim Müdürlüğü çalışanlarına ve kıymetli büyüklerim dönemin Bayrampaşa İlçe Millî Eğitim Müdürü Hasip TURHAN, Okul Müdürü Selami BANZAROĞLU ve Okul Müdiresi Aylin TEMEL'e teşekkürlerimi sunuyorum. Araştırmanın gerçekleşmesinde büyük pay sahibi olan 20 Sosyal bilgiler öğretmenine ve araştırma okullarında görev yapan okul yöneticilerine ilgileri ve duyarlılıkları için ayrıca teşekkür ederim.

Doğduğum günden bugüne desteğini ve dualarını esirgemeyen, varlıkları için her daim şükrettiğim aileme en içten teşekkürlerimi sunarım. Bir çocuğun hayattaki en büyük şansı iyi bir öğretmene rastlamaktır. Eğitim hayatım boyunca bana şanslı olduğumu hissettiren bilgisi ve desteğiyle bugünlere gelmemi sağlayan bütün öğretmenlerimi de minnetle yâd ediyorum.

Melissa ÖZDEMİR

Eskişehir, 2020

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tez çalışmasının bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumunda bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilmeyen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmamın Anadolu Üniversitesi tarafından kullanılan bilimsel intihal tespit programıyla tarandığını ve hiçbir şekilde intihal içermediğini beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara razı olduğumu bildiririm.

04.08.2020

Melissa Özdemir

İÇİNDEKİLER

BAŞLIK SAYFASI i

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI ii

ÖZET iii

ABSTRACT iv

TEŞEKKÜR v

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ vi

TABLOLAR DİZİNİ xv

ŞEKİLLER DİZİNİ xvi

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ xviii

1. GİRİŞ 1

1.1. Problem Durumu 1

1.2. Amaç 5

1.3. Önem 5

1.4. Tanımlar 8

1.5. Sınırlılıklar 9

2. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE 10

2.1. Suriye'den Türkiye'ye Yapılan Göçler 10

2.2. Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacıların Hukuki Statüsü 12

2.3. Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacıların Yararlandıkları Hizmetler 13

2.3.1. Barınma hizmeti 14

2.3.2. Tercüme hizmeti 15

2.3.3. Sağlık hizmetleri ve psikososyal yardım 15

2.3.4. Eğitim hizmetleri 17

2.2.4.1. Geçici eğitim merkezleri 22

2.2.4.2. Suriyeli sığınmacıların açtığı özel okullarda eğitim 26

2.2.4.3. Devlet okulları 26

2.3. Göç Olgusu ve Kültürleşme 29

2.3.1. Asimilasyon 31

2.3.2. Marjinalleşme 35

2.3.3. Uyum 36

2.3.4.1. Psikolojik uyum 37

2.3.4.2. Sosyo-kültürel uyum 37

2.4. Kültürel Uyumu Etkileyen Faktörler 40

2.4.1. Yaş 41

2.4.2. Cinsiyet 41

2.4.3. Dil 41

2.4.4. Din 42

2.4.5. Ev sahibi ülkede geçirilen süre 42

2.4.6. Sosyal kimlik 43

2.4.7. Sosyal mesafe 43

2.4.8. Algılanan ayrımcılık 44

2.5. Göçmen ve Mülteci Grupların Kültürel Uyumu ve Eğitim 44

2.5.1. Kapsayıcı eğitim programları 46

2.5.2. Kapsayıcı eğitim yaklaşımında öğretim etkinlikleri ve öğrenme ortamları 50

2.5.3. Öğretmenin rol ve sorumlulukları 52

2.6. Kültürel Uyum ve Sosyal Bilgiler Eğitimi 58

2.6.1. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda kültürel uyum 61

2.7. İlgili Araştırmalar 71

2.7.1. Yurt içinde yapılan araştırmalar 72

2.7.2. Yurt dışında yapılan araştırmalar 80

3. YÖNTEM 84

3.1. Araştırma Deseni 84

3.1.1. Nitel araştırma yöntemi 84

3.2. Katılımcılar 86

3.3. Verilerin Toplanması 90

3.3.1. Görüşme yöntemi 90

3.3.2. Görüşme formunun hazırlanması 91

3.3.3. Görüşmenin gerçekleştirilmesi 92

3.4. Verilerin Analizi 93

3.5. İnandırıcılık 95

3.6. Araştırmacının Rolü 98

3.7. Araştırma Etiği 99

4. BULGULAR 102

4.1. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Kültürel Uyum Algıları 105

4.1.1. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin Suriyeli sığınmacı göçüne bakışı 105

4.1.1.1. Ekonominin canlanması 107

4.1.1.2. Kültürel çeşitlilik 107

4.1.1.3. İnsani yardım 108

4.1.1.4. Nüfus artışı 109

4.1.1.5. Göçün iyi yönetilememesi 110

4.1.1.6. Toplumsal kabul ve uyum sorunları 111

4.1.1.7. Suç oranlarının artması 112

4.1.1.8. Vatandaşlık yükümlülüklerinin yerine getirilmemesi 113

4.1.1.9. Ekonominin bozulması 114

4.1.2. Sosyal bilgiler öğretmenlerine göre kültürel uyumun anlamı 115

4.1.2.1. Kabul etme ve farklılıklara saygı 116

4.1.2.2. Millî değerlere bağlılık ve kültür aktarımı 119

4.1.2.3. Toplumsal kurallara uyma 121

4.1.3. Sosyal bilgiler öğretmenlerine göre kültürel uyumu zorlaştıran etmenler 122

4.1.3.1. Aile 124

4.1.3.2. Dil farklılığı 126

4.1.3.3. Kültürel farklılıklar 129

4.1.3.4. Ekonomik durum 131

4.1.3.5. Medya 132

4.1.3.6. Siyaset 133

4.1.3.7. Psikolojik durum 134

4.3.1.8. Eğitim 136

4.1.3.9. Yerleşme durumunun belirsizliği 137

4.3.1.10. Önyargı 138

4.2. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Kültürel Uyum Eğitimi Algıları 139

4.2.1 Sosyal bilgiler öğretmenlerine göre kültürel uyum ve eğitim ilişkisi ... 139

4.2.1.1. Toplumsal bütünleşme 140

4.2.1.2. Sosyalleşme 140

4.2.1.3. Kültürleme 141

4.2.2. Sosyal bilgiler öğretmenlerine göre kültürel uyum eğitiminin içeriği 143

4.2.2.1. Dil ve iletişim 144

4.2.2.2. Kültür konuları 146

4.2.2.3. Toplumsal kurallar 147

4.2.2.4. Değerler eğitimi 147

4.2.2.5. Göç ve mültecilikle ilgili konular 148

4.2.2.6. Rehberlik 149

4.2.3. Sosyal bilgiler öğretmenlerine göre kültürel uyum eğitiminin nasıl gerçekleştirileceği 150

4.2.3.1. Sınıf içi etkinlikler 150

4.2.3.2. Okul dışı etkinlikler 153

4.2.3.3. Aile katılımı 154

4.2.3.4. Medyanın kullanımı 155

4.2.3.5. Sivil toplum kuruluşları 155

4.2.3.6. Eğitim sistemlerin incelenmesi 156

4.2.4. Sosyal bilgiler öğretmenlerine göre kültürel uyum eğitiminde öğretmenin rolü ve yetkinlikleri 157

4.2.4.1.Öğretmenin Rolü 158

4.2.4.1.1. Vatandaşlık aktarımı 158

4.2.4.2.2. Kültürel etkileşimi sağlama 158

4.2.4.3.3. Rol model 161

4.2.4.2. Öğretmenin yetkinlikleri 162

4.2.4.2.1. Dil yeterliliği 162

4.2.4.2.2. İletişim becerisi 163

4.2.4.2.3. Mesleki bilgi ve yeterlilik 164

4.2.4.2.4. Evrensel ve millî değerler 165

4.2.4.2.5. Çoklu bakış açısına sahip olma 166

4.3. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Kültürel Uyum ve Sosyal Bilgiler Öğretimi İlişkisine Yönelik Algıları 167

4.3.1. Sosyal bilgiler öğretmenlerine göre Sosyal Bilgiler dersinin kültürel uyumun sağlanmasındaki işlevi 167

4.3.1.1. Vatandaşlık bilincinin oluşması 168

4.3.1.2. Kültür aktarımı 170

4.3.1.3. Bireysel hak ve hürriyetler 172

4.3.1.4. Sosyal sorunlara yer verme 172

4.3.2. Sosyal bilgiler öğretmenlerine göre Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve ders kitabında kültürel uyum 173

4.3.2.1. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve ders kitaplarında kültürel uyumun sağlanmasına yönelik içerikler 174

4.3.2.2. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve ders kitaplarında kültürel uyuma yönelik örnekler 179

4.4. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Suriyeli Sığınmacı Öğrencilerin Kültürel Uyumuna Yönelik Uygulamaları 181

4.4.1. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin bireysel ve kurumsal faaliyetleri 182

4.4.2. Sosyal Bilgiler dersi kapsamındaki uygulamalar 185

4.4.2.1. Göç ile ilgili bilgilendirilme yapılması 186

4.4.2.2. Okuma yazma çalışmaları 187

4.4.2.3. Olumlu davranışların pekiştirilmesi 188

4.4.2.4. Akran öğretimi 188

4.4.2.5. Görsel materyal kullanma 189

4.4.2.6. Kültürel etkinlikler 190

4.4.3. Sınıf dışı uygulamalar 190

4.4.3.1. Gezi 190

4.4.3.2. Grup çalışmaları 191

4.4.3.3. Birlikte teneffüs 191

4.5. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Suriyeli Sığınmacı Öğrencilerin Kültürel Uyumuna İlişkin Karşılaştıkları Sorunlar ve Önerileri 192

4.5.1. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin Suriyeli sığınmacı öğrencilerin kültürel uyumuna ilişkin karşılaştıkları sorunlar 192

4.5.1.1. Dil problemi 193

4.5.1.2. Akademik yetersizlik 194

4.5.3.3. Algılanan ayrımcılık 195

4.5.3.4. Akran zorbalığı 196

4.5.3.5. Uyum sınıfları uygulaması 197

4.5.2. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin Suriyeli sığınmacı öğrencilerin kültürel uyumuna ilişkin önerileri 198

4.5.2.1. Sığınmacı ve yerleşik ailelerin bilgilendirilmesi 199

4.5.2.2. Öğretmenlere yönelik hizmet-içi eğitimlerin düzenlenmesi 200

4.5.2.3. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nın revize edilmesi 202

4.5.2.4. Kültürel Uyum dersi programının oluşturulması 202

4.5.2.5. Uzman öğretmenlerin tahsis edilmesi 203

4.5.2.6. Geçici eğitim uygulaması 203

5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER 205

5.1. Sonuç 205

5.1.1. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kültürel uyum algılarına yönelik sonuçlar 205

5.1.2. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kültürel uyum eğitimi algılarına yönelik sonuçlar 206

5.1.3. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kültürel uyum ve Sosyal Bilgiler öğretimi ilişkisine yönelik sonuçlar 207

5.1.4. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin Suriyeli sığınmacı öğrencilerin kültürel uyumuna yönelik uygulamalarına yönelik sonuçlar 208

5.1.5. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin Suriyeli sığınmacı öğrencilerin kültürel uyumuna ilişkin karşılaştıkları sorunlar ve önerileri 210

5.2. Tartışma 210

5.2.1. Sosyal bilgiler öğretmenlerin kültürel uyum algısı 210

5.2.2. Sosyal bilgiler öğretmenlerin kültürel uyum eğitimi algıları..... 219

5.2.3. Kültürel uyum ve Sosyal Bilgiler öğretimi ilişkisi 223

5.2.4. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin Suriyeli sığınmacı öğrencilerin kültürel uyumuna yönelik uygulamaları 225

5.2.5. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin Suriyeli sığınmacı öğrencilerin kültürel uyumuna ilişkin karşılaştıkları sorunlar ve önerileri 226

5.3. Öneriler..... 228

5.3.1. Uygulamaya yönelik öneriler..... 228

5.3.2. Araştırmaya yönelik öneriler..... 230

KAYNAKÇA..... 231

EKLER

ÖZGEÇMİŞ

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 2.1. Suriye vatandaşlarının göç ettiği diğer ülkeler ve sığınmacı sayıları 11

Tablo 2.2. Suriyeli sığınmacıların okullaşma durumu 28

Tablo 2.3. Göçmen uyumunun alt dalları..... 39

Tablo 2.4. Mülteci entegrasyonu ölçüm aracı 39

Tablo 2.5. Kapsayıcı öğretmen rolleri..... 57

Tablo 2.6. 2005 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda yer alan kültürel uyumla ilişkili kazanımlar 64

Tablo 2.7. 2005 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda yer alan değerler..... 66

Tablo 2.8. 2005 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda yer alan beceriler..... 67

Tablo 2.9. 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda yer alan kültürel uyumla ilişkili kazanımlar 68

Tablo 2.10. 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda kültürel uyuma yönelik değerler 70

Tablo 2.11. 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda kültürel uyuma yönelik beceriler 71

Tablo 3.1. Katılımcıların kişisel özellikleri..... 88

Tablo 3.2. Pilot görüşme bilgileri 92

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 2.1. Eğitim çağındaki Suriyelilerin yaş dağılımları 19

Şekil 2.2. Tükiye'nin Suriyeli sığınmacılara sunduğu eğitim hizmeti 22

Şekil 2.3. GEM ilköğretim haftalık ders çizelgesi..... 24

Şekil 2.4. GEM ortaöğretim haftalık ders çizelgesi..... 25

Şekil 2.5. Kültürleşme stratejileri 31

Şekil 3.1. Yöntem bölümünde yer alan öğeler 84

Şekil 3.2. Veri analiz süreci..... 94

Şekil 4.1. Bulgular..... 104

Şekil 4.2.. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kültürel uyum algıları 105

Şekil 4.3. Göçe bakış 106

Şekil 4.4. Kültürel uyumun anlamı..... 116

Şekil 4.5. Kültürel uyumu zorlaştıran etmenler..... 123

Şekil 4.6. Kültürel uyum eğitimi algısı..... 139

Şekil 4.7. Kültürel uyum ve eğitim ilişkisi..... 140

Şekil 4.8. Kültürel uyum eğitiminin içeriği..... 143

Şekil 4.9. Kültürel uyum eğitiminin nasıl gerçekleştirileceği 150

Şekil 4.10. Kültürel uyum sürecinde öğretmenin rolü ve yetkinlikleri 157

Şekil 4.11. Kültürel uyum ve Sosyal Bilgiler öğretimi ilişkisi..... 167

Şekil 4.12. Sosyal Bilgilerin kültürel uyumun sağlanmasındaki işlevi 168

Şekil 4.13. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve ders kitaplarında kültürel uyum 174

Şekil 4.14. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kültürel uyuma yönelik uygulamaları 182

Şekil 4.15 Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kültürel uyuma ilişkin karşılaştıkları sorunlar ve öneriler 192

Şekil 4.16. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kültürel uyum sürecinde yaşadıkları sorunlar 193

Şekil 4.17. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin Suriyeli sığınmacı öğrencilerin kültürel uyumuna yönelik önerileri..... 199

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

AFAD :Afet ve Acil Durum Yönetimi

ÇOÇA :Çocuk Çalışmaları Birimi

ECOSOC :Economic and Social Council [Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konseyi]]

GBM :Geçici Barınma Merkezi

GEM :Geçici Eğitim Merkezi

GiGM :Göç İdaresi Genel Müdürlüğü

MEB :Millî Eğitim Bakanlığı

PİKTES :Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi Projesi

TCKDK :Türkiye Cumhuriyeti Kamu Denetçiliği Kurumu

UNESCO :United Nations Children's Educational Scientific Cultural [Birleşmiş Milletler Eğitim Bilim Kültür Kurumu]

UNHCR :United Nations High Commissioner for Refugees [Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Bürosu]

UNİCEF :United National Children's Emergency Found [Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu

1. GİRİŞ

1.1. Problem Durumu

Sosyal hareketlilik kapsamında değerlendirilen göç olgusu insanlık tarihi kadar eskidir. Tarih öncesi çağlardan beri birey ya da grupların dinî, ekonomik sosyal ya da siyasi sebeplerle bulundukları yerden göç ettikleri bilinmektedir. Tarih boyunca bulunduğu jeopolitik konum sebebiyle ulusal ve uluslararası göçlere ev sahipliği yapan Türkiye'nin göç tarihindeki son hareketliliği ise, Suriye'den ülkemize yapılan kitlesel göç hareketi oluşturmaktadır (Elma ve Şahin, 2015, s. 430; Kaypak ve Bimay, 2016, s. 85).

2010 yılında Tunus'ta hak ve özgürlük talebiyle başlayan yönetim karşıtı gösteriler, domino etkisi oluşturarak Arap coğrafyasına yayılmıştır. 2011 Mart ayında sürecin bir parçası olarak gerçekleştirilen toplumsal hareketler Suriye'yi de etkisi altına almıştır. Suriye'nin Dera şehrinde başlayan rejim karşıtı hareketlerin çatışmaya dönüşmesi ve ülke geneline yayılması sonucunda milyonlarca insan bulundukları yerden göç etmek zorunda kalmıştır. Suriyeli vatandaşlar ülkede yaşanan çatışmanın yıkıcı etkilerinden korunabilmek amacıyla; Türkiye Lübnan, Ürdün, Irak ve Mısır gibi komşu ülkelere kitleler hâlinde göç etmiştir. 2011 yılından bugüne resmî rakamlara göre 5 milyonun üzerindeki Suriye vatandaşı komşu ülkelere sığınmıştır. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü [GİGM] 2020 verilerine göre 3.599.531 Suriye vatandaşına ev sahipliği yapan Türkiye ise uyguladığı açık kapı politikasıyla en çok Suriyeli barındıran ülke konumundadır (Şahin ve Şahin, 2014, s. 173; Özdemir, 2017, s.115; İçişleri Bakanlığı GİGM, 2020).

Türkiye'de bulunan Suriyeli sığınmacı nüfusunun demografik özellikleri incelendiğinde, önemli bir bölümünü okul çağındaki çocukların oluşturduğu görülmektedir (İstanbul Bilgi Üniversitesi Çocuk Çalışmaları Birimi [ÇOÇA], 2015; Kılcan, Çepni ve Kılınç, 2017, s. 1045). Suriye krizinin ne zaman son bulacağı ve Suriye'deki bölgesel istikrarın ne zaman sağlanacağının belirsiz olduğu bu süreçte, yüzbinlerce Suriyeli çocuk Türkiye nüfusu içinde yer alacaktır. Türkiye'de yaşayan Suriyeli sığınmacı çocukların hangi bilgi, beceri ve kazanımlarla yetişkin hayatına geçiş yapacağı konusu önem taşımaktadır (Taştan ve Çelik, 2017, s. 1).

Sığınmacı ve mülteci çocukların tekrar yeni bir yaşama kazandırılmasında ülkelerin eğitim sistemlerine önemli görevler düşmektedir. Göçmen veya mülteci grupların eğitim hizmetlerine erişimi evrensel insan hakları ve bu hakların kullanımı açısından önemlidir (Dryden-Peterson, 2016, s. 473). Türkiye imzacısı olduğu uluslararası sözleşmelerde bu çocukların haklarından yararlanmasını teminat altına almıştır. Bu sözleşmelerden biri

olan Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin 22. Maddesinde yer alan "ülke sınırları içinde bulunan mülteci ve sığınmacı çocukların sözleşmede bulunan tüm imkânlardan yararlanması için gereken altyapıyı sağlamakla yükümlüdür." hükmü imzalayan ülkeler için bağlayıcılık oluşturmaktadır. Ayrıca, Türkiye; ulusal mevzuatta yer alan 5395 sayılı "Çocuk Koruma Kanunu" ile "Millîyet ayrımı gözetmeksizin her çocuğun koruma hakkından yararlanmasını" da temînat altına almıştır (ÇOÇA, 2015).

Türkiye tarafı olduğu anlaşmalar doğrultusunda; eğitimin sunduğu imkânların önemli olduğu ve eğitimden mahrum olmanın yaratacağı olumsuzlukları göz önünde bulundurarak, eğitim çağındaki Suriyeli sığınmacıları okullaştırmaya ve onlara kaliteli bir eğitim sağlamaya çalışmıştır. Bu bağlamda Millî Eğitim Bakanlığı [MEB], yayınladığı genelgeler ve gerçekleştirdiği faaliyetlerle eğitim çağındaki Suriyeli sığınmacıların eğitim sorununa çözüm bulmaya çalışmıştır. İlk kez 16 Ağustos 2010'da yayınlanan 2011/48 sayılı "Yabancı Uyruklu Öğrenciler" konulu genelgede oturma izni olan ve kamp dışında bulunan Suriyeli sığınmacıların okullaşmasının sağlanması gerektiği belirtilmiş ve eğitim çağındaki Suriyeli sığınmacıların okullaşmasına zemin hazırlanmıştır. Suriyeli sığınmacıların eğitim ihtiyacına yönelik olarak 26 Nisan 2013 tarihinde yayınlanan "Ülkemizde Kamp Dışında Misafir Edilen Suriye Vatandaşlarına Yönelik Tedbirler" genelgesi, kamp dışında yaşayan eğitim çağındaki Suriyeli sığınmacılara eğitim verecek kurumların belirlenmesi edilmesi amacıyla çıkarılmıştır. 26 Eylül 2013 tarihli "Ülkemizde Geçici Koruma Altında Bulunan Suriye Vatandaşlarına Yönelik Eğitim Öğretim Hizmetleri" genelgesinde okul çağındaki Suriyeli sığınmacılarla yürütülecek eğitim faaliyetlerinde ortak bir standardın oluşturulması gerektiği belirtilmiştir. 23 Eylül 2014 tarihli "Ülkemizde Geçici Koruma Altında Bulunan Suriye Vatandaşlarına Yönelik Eğitim Öğretim Hizmetleri" başlıklı genelgede ise, acil eğitim ihtiyaçlarının planlamasına yönelik yasal çerçeve oluşturulmuştur. Yapılan bu yasal düzenlemeler ile "eğitim çağında bulunan Suriyeli sığınmacıların eğitim ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik olarak açılan geçici eğitim merkezleri [GEM] ve devlet okullarından yararlanma" imkânı tanınmıştır (MEB, 2013a; MEB, 2013b).

Sığınmacı ve mülteci grupların ev sahibi toplumdaki eğitim kurumlarına kayıt oranı önemli bir başarı göstergesi olmasına karşın okula kayıt oranı, bu grupların okula devamı ve akademik başarısının sağlanacağı anlamına gelmemektedir. Sığınmacı veya mülteci grupların eğitimde; eğitimin etkilerininin takibi ev sahibi toplumun sığınmacı veya mülteci gruplar için gerçekleştirdiği eğitim faaliyetlerinin incelenmesiyle olanaklıdır.

Dezavantajlı gruplar olarak mülteci ve sığınmacıların okula devamının sağlanmasının yanında ev sahibi toplumdaki eğitim uygulamalarının göçmen ve mülteci gruplara uyumlu ve onları da kapsayacak şekilde düzenlenmesi önemlidir (Neumann, 2007, s. 189; Özer, Komşuoğlu ve Ateşok, 2016, s. 84).

Okullaşmaları sağlanan Suriyeli sığınmacı öğrencilerin toplumsal hayata katılmaları, sosyalleşmeleri ve karşılaştıkları sosyo-kültürel uyum problemlerinin çözülerek sağlıklı bireyler olarak hayata atılmaları eğitim sürecinin önemli hedeflerindendir. Türk Millî Eğitim Sistemi'nin amaçları doğrultusunda hazırlanan tüm öğretim programlarında öğrencilerin yaşadıkları topluma uyum sağlayabilen bireyler olarak yetişmesi önemli görülse de Sosyal Bilgiler dersi bu konuda ayrı bir önem arz etmektedir. Bireyin toplumsal varoluşunu gerçekleştirmesine yardımcı olan Sosyal Bilgiler (Erden, belirtilmemiş, s. 8; MEB, 2005) bireyin sosyo-kültürel uyumunu sağlayarak toplum içindeki kişi grup ya da kurumlarla uyumlu biçimde yaşaması için gerekli bilgi beceri ve değerlerin öğrenciye kazandırılmasında etkilidir.

Alanyazında farklı tanımlamaları olmakla birlikte Sosyal Bilgiler, demokratik toplumlarda sorumlu vatandaşlar yetiştirmek maksadıyla insan ilişkilerinin incelendiği ve kültürel mirasın temel özelliklerini aktaran öğretim programı olarak açıklanmaktadır (Garcia ve Michaelis, 2001). Öğrencilere toplumsal yaşamla ilgili temel bilgi, beceri, değer ve tutumların kazandırıldığı Sosyal Bilgiler, bireye içinde bulunduğu çevrenin kültürel yapısını tanıtmakta ve kültürel uyum sürecini desteklemektedir. Eğitim sürecinde öğrencilere; sosyal kişilik kazanma, toplumsallaşma ve sosyal çevreye uyum becerileri kazandıran Sosyal Bilgiler dersinin (Deveci, 2009, s. 3) Suriyeli sığınmacı öğrencilerin kültürel uyumunun sağlanması için önemli bir rolü olduğu ifade edilebilir. Bu rolün gerçekleşmesinde ise Sosyal bilgiler öğretmenleri büyük sorumluluk üstlenmektedir.

Suriyeli sığınmacı öğrencilerin eğitim sistemine uyumu konusunda en çok tartışılan konuların başında öğretmenlerin durumu gelmektedir. Bu konuda yapılan araştırmalar; özellikle devlet okullarındaki öğretmenlerin hazırbulunuşluklarının oldukça düşük seviyede olduğu göstermekte ve eğitim sürecinde yaşadıkları sorunlara dikkat çekmektedir (Coşkun ve Emin, 2017, s. 35; Kardeş ve Akman, 2018, s. 1231; Şimşir ve Dilmaç, 2018, s. 1121). Göçmen, sığınmacı ve mülteci öğrencilerin eğitim ortamındaki farklı gereksinimlerini karşılamak ve onların sınıf ortamına taşıdıkları zorluklarla baş etmek durumunda olan öğretmenler, farklı geçmiş ve kültürel yapıya sahip öğrenciler ile çalışma deneyiminden yoksundurlar (Rah, Choi ve Nguyen, 2009 ve Roxas 2010'dan akt.

Erdem 2017, s. 31). Eğitim fakültelerinde öğretmenlerin, göçmen veya mülteci öğrencilerin eğitimleri hakkında sınırlı eğitim almış veya hiç eğitim almamış oldukları görülmektedir (Cin, 2018, s. 2).

Sosyal bilimlerin disiplinler arası bir bakışla eğitim programlarına yansıtılması olan Sosyal Bilgiler; barış eğitimi, farklı kültürlerin bir arada yaşaması ve demokratik vatandaş yetiştirmeyi amaçlamaktadır. Ortaokul düzeyinde Sosyal Bilgiler eğitimi ile öğrencilerin dil, etnik yapı, din ve inanış gibi kültürel farklılıklara karşı duyarlı olması, öğrenciler arasındaki kültürlerarası etkileşimin sağlanması ve birlikte uyum içinde yaşamasını amaçlanmaktadır (Pehlivan-Yılmaz, 2019, s. 4). Bu bakımdan Sosyal Bilgiler dersi ve öğretim programının uygulayıcısı olan Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kültürel farklılıklara karşı daha duyarlı olması ve kültürel çeşitliliğe sahip bireylerin topluma uyumu konusunda gereken bilgi beceri, değer ve uygulamalar yönünden donanımlı olması önemlidir. Farklı kültür, dil ve değerler taşıyan Suriyeli sığınmacı öğrencileri yerleşik öğrenciler ile bir arada eğitebilmek ve sığınmacı öğrencilerin sosyal hayatla uyumlu bireyler olarak yetişmesini sağlamak durumunda kalan Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kültürel uyum kavramına ilişkin tanımlama ve algıları, kültürel uyum eğitimine bakışları, kültürel uyum eğitimi için yaptıkları uygulamalar ve deneyimlerinin belirlenmesi önemli görülmektedir.

Alanyazın incelendiğinde; göçmen veya mülteci grupların kültürel uyumu ve göç edilen toplumun eğitim sistemine uyumuna yönelik akademik çalışmaların sınırlı olduğu (Christie ve Sidhu, 2006) ulusal ve uluslararası alanda yapılan az sayıdaki çalışmanın ise yerleşik öğrencilerin ve öğretmen adaylarının göçmenlere yönelik görüşleri (Topkaya ve Akdağ 2018; Torun ve Demirtaş, 2018; Palaz, Çepni ve Kılcan 2019) göç eden öğrencilerin dil farklılığı; destek sistemlerinin yetersizliği, öğretim programındaki farklılıklardan kaynaklanan sorunlar, göç eden öğrencilerin öğretimsel ve sosyo-kültürel uyum sorunları (Dryden-Peterson, 2016; Mercan-Uzun ve Bütün 2016; Biçer ve Kılıç, 2017; Erdem, 2017) ile öğretmenlerin (Rah, Choi ve Nguyen, 2010; Roxas, 2010; Cin, 2018;), okul yöneticilerinin (Levent ve Çayak, 2017; Tösten vd. 2017) ve ailelerin (Noh vd, 1999; Pryor, 2001; Doyle ve McCorriston, 2008; Spicer, 2008) eğitim sürecinde yaşadıkları sorunlara odaklandığı görülmektedir. Sosyal Bilgiler eğitimi alanyazınında ise, Suriyeli sığınmacı öğrencilerin kültürel uyum süreci ve Sosyal bilgiler öğretmenlerinin Suriyeli sığınmacı öğrencilerin kültürel uyumuna yönelik algı ve uygulamalarına yer veren bir çalışmanın olmadığı görülmüştür. Bu araştırmada da Sosyal

bilgiler öğretmenlerinin kültürel uyum kavramına yönelik algısı ile sınıflarındaki Suriyeli sığınmacı öğrencilerin kültürel uyumu için gerçekleştirdikleri uygulamalara ve bu süreçte yaşadıkları deneyimlere yer verilecektir.

1.2. Amaç

Bu araştırmanın amacı, sınıfında Suriyeli sığınmacı öğrenci bulunan Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kültürel uyum algıları, bu öğrencilerin kültürel uyumu için gerçekleştirdikleri uygulamalar ve deneyimlerini ortaya koymaktır. Bu amaç doğrultusunda şu sorulara yanıt aranacaktır:

1. Sınıfında Suriyeli sığınmacı öğrenci bulunan Sosyal bilgiler öğretmenleri kültürel uyum kavramını nasıl algılamaktadır?
2. Sınıfında Suriyeli sığınmacı öğrenci bulunan Sosyal bilgiler öğretmenleri kültürel uyum eğitimini nasıl algılamaktadır?
3. Sınıfında Suriyeli sığınmacı öğrenci bulunan Sosyal bilgiler öğretmenleri kültürel uyum kavramı ile Sosyal Bilgiler öğretimini nasıl ilişkilendirmektedir?
4. Sınıfında Suriyeli sığınmacı öğrenci bulunan Sosyal bilgiler öğretmenleri Suriyeli sığınmacı öğrencilerin kültürel uyumuna ilişkin hangi uygulama ve etkinliklere yer vermektedir?
5. Sınıfında Suriyeli sığınmacı öğrenci bulunan Sosyal bilgiler öğretmenlerinin Suriyeli sığınmacı öğrencilerin kültürel uyumuna ilişkin karşılaştıkları sorunlar ve önerileri nelerdir?

1.3. Önem

Göç hareketleri toplumsal yapının yeniden şekillenmesinde etkilidir. Göçmenler ile ev sahibi toplum arasındaki etkileşim, göçmenlerin kültür özelliklerini ev sahibi topluma taşıması sebebiyle kültürel değişim sürecini de meydana getirmektedir. Farklı etnik ve kültürel yapıya sahip olan göçmenlerin yerli halkla bir arada yaşamaya başlaması, bireysel ve toplumsal düzeyde birtakım güçlüklere sebep olmaktadır. Göçmenlerin ev sahibi topluma uyumu ve ev sahibi toplumun hâkim kültürel yapıdan çokkültürlülüğe geçişi sürecinde önemli sosyo-kültürel sorunların ortaya çıktığı görülmektedir (Kağıtçıbaşı, 2014, s. 121; Akıncı, Nergiz ve Gedik, 2015, s. 69).

Göçmen grupların yerleşik kültürle ilişkilerini düzenleyen, göçmenlerin ev sahibi toplumla sosyal bütünlüğünü sağlayan uyum politikalarının oluşturulması (Şeker, 2015,

s. 11), göçmen gruplarının zorunlu ihtiyaçlarının karşılanması ve ev sahibi toplumla yaşanabilecek olası kültürel çatışmaların önlenmesi açısından önemlidir. Bu kapsamda Türkiye'ye zorunlu göç eden Suriyeli sığınmacıların öz kültür özelliklerini koruyarak yaşadıkları topluma uyum sağlaması için gereken altyapının hazırlanması gereklidir.

Göçmen birey ya da grupların topluma uyumu ile ilgili geliştirilen politikaların ağırlıklı olarak eğitim yolu ile uygulandığı görülmektedir. Toplumsal olarak eğitim etkinlikleri; çocuğun içinde yaşadığı çevreye uyum sağlaması, sosyo-kültürel değerlerin gelecek nesile aktarılması, fertlerin toplumda değişen koşullara ayak uydurması için gereken bilgi, beceri ve yetkinlikleri içermektedir (Tezcan, 2010, s. 96). Göçmenlerin temel hakkı olan eğitim, aynı zamanda göçmenlerin sosyalizasyonu ve kültürlenmesi açısından da önemli bir misyona sahiptir. Göçmen ve mülteci gruplara yönelik uygulanan uyum stratejilerinin sağlıklı bir biçimde uygulanmasına zemin hazırlayan eğitim süreci toplumsal uyumun sağlanmasında kilit rol üstlenmektedir.

Eğitim sürecinde farklı ders ve öğretim programlarında göç olgusu ve mülteci sorununa değinilse de Sosyal Bilgiler; çok disiplinli yapısı, bireysel ve toplumsal ilişkileri konu edinmesi ve etkin vatandaş yetiştirme amacı taşıması sebebiyle sosyo-kültürel uyumunun sağlanmasında temel ders özelliği taşımaktadır. Türkiye'de bulunan Suriyeli sığınmacı öğrencilerin; kültürel uyumunun sağlanması, kültürlerarası diyalog geliştirmeleri ve göç ettikleri topluma uyum sağlamasında önemli rol üstlenen Sosyal Bilgiler dersi kazanımlarında yer alan; insan haklarına vurgu, toplumsal katılım, barış eğitimi, çatışmaların çözümü ve küresel duyarlılık kazanımları sebebiyle Suriyeli sığınmacı öğrencilerin kültürel uyumunun sağlanmasında etkili bir içeriğe sahiptir. Öğrencileri sosyal yaşama hazırlama misyonu yüklenen Sosyal Bilgiler dersinin öncelikli amacı bireyi yaşadığı toplumla uyumlu hâle getirmektir (Doğanay, 2008, s. 85; Ersoy ve Gezer, 2016, s. 300; İnan, 2019, s. 3).

Eğitim çağındaki Suriyeli sığınmacı öğrenciler; savaş ve travmanın getirdiği psikolojik problemler ile dil, etnik yapı ve kültürel farklılıklar sebebiyle gerek sosyal hayatta gerekse eğitim sürecinde birçok sorunla baş etmek durumundadır. Suriyeli sığınmacı öğrenciler, dil, öğretim programı, kültürel farklılıklar ve uyum sorunları sebebiyle eğitim sürecinden kopmaktadır. Türkiye'deki eğitim sistemi ve sosyal hayata dâhil olamayan Suriyeli sığınmacı nüfusu; suça karışma, toplumsal dışlanma ve kayıp nesil olma tehlikesiyle karşı karşıyadır (Gencer, 2017, s. 839).

Yaşadıkları sorunlar nedeniyle dezavantajlı konumda bulunan Suriyeli sığınmacı öğrencilerin uyum sorunlarının çözülmesinde öğretmenler önemli bir rol üstlenmektedir. Öğretmenler; öğrencilerin etkin katılımın sağlayan, diğer arkadaşlarıyla sosyal iletişimini güçlendiren ve uyum sürecini destekleyen eğitim ortamlarının düzenleyicisi olmalıdır. Ayrıca öğretmenler; öğrencilerin sosyal gelişimleri, duygusal bütünlüğünün korunması ve akademik başarılarının artırılmasında da önemli bir etkiye sahiptir. Mülteci ve göçmen grupların uyum sürecindeki etkin rolüne karşı öğretmenler, eğitim faaliyetlerinin yürütülmesinde birçok sorunla karşılaşmaktadır. Mülteci ya da göçmen gruplarla çalışan öğretmenler, kendilerine rehberlik edecek bir plan ya da eğitim programından yoksundurlar (Reyes vd., 2012 ve Feuerherm, 2013'den akt. Kardeş ve Akman 2018, s.1226).

Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu [UNICEF], Türkiye'deki Suriyeli sığınmacı öğrencilerin uyum sürecini desteklemek amacıyla uyum sağlayıcı rehberlik, ruh sağlığının korunması ve sosyal becerilerin iyileştirilmesi gibi eğitim ve koruma hizmetlerini geliştirmek amacıyla çalışmalarını arttırmaktadır (UNICEF, 2015a). Ulusal ve uluslararası alanda Suriyeli sığınmacı öğrencilerin eğitim ve topluma uyum sürecini destekleyen bu ve benzeri çalışmaların geliştirilebilmesi için Suriyeli sığınmacı öğrencilerle eğitim faaliyetlerini yürüten öğretmenlerin kültürel uyum sürecine yönelik tutumlarını belirlemek, kültürel uyum sürecindeki uygulamalarını, karşılaştıkları sorunları ve çözüm önerilerini öğretmenlerin kendi değerlendirmeleriyle ortaya koymak önemlidir.

Eğitimin paydaşları arasında, sığınmacı ve mülteci grupların eğitiminde öncelikli konuma sahip olan öğretmenlerin okul ortamı, göç eden öğrencilerin uyum süreci ve öğrencilere uygulanacak müdahâle programları hakkında deneyimli olması önemlidir (Cassity ve Gow, 2005). Araştırmada kültürel uyum konusunda eğitim alan ve almayan Sosyal bilgiler öğretmenlerinin Suriyeli sığınmacı öğrencilerin kültürel uyumu ile ilgili algı ve uygulamalarına yer verilmiştir. Bu yönüyle araştırmanın devlet okullarındaki Suriyeli sığınmacı öğrencilerin Türk toplumuna uyum sürecindeki ihtiyaçlarının belirlenmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Araştırma sonuçlarının Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kültürel uyuma yönelik algı ve deneyimlerini ortaya koymak, öğretmenlerin kültürel uyum eğitimi sürecindeki ihtiyaçlarını belirlemek ve konuyla ilgili deneyimli öğretmenlerin görüş ve önerilerini ortaya koymak yönleriyle de Sosyal Bilgiler eğitimine katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Araştırmanın Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim

Programı ve Sosyal Bilgiler Öğretmen Eğitimi Programı'nın hazırlanması sürecine katkı sağlayacak veriler sunması umulmaktadır.

1.4. Tanımlar

Göç: Savaş, ekonomik yoksunluk, doğal afet, güvenlik problemi, siyasi çatışma ve politik nedenler dolayısıyla birey ya da toplumların bir şehir ya da ülkede geçici ya da kalıcı yaşama amacıyla yer değiştirmesidir (Tekeli ve Erder 1978, s.17; Aksoy 2012, s. 293). Göç eden bireyler hukuksal ve siyasi statülerine göre isimlendirilmektedir. Bu isimlendirmelere ilişkin tanımlar şöyledir:

Göçmen: Herhangi bir zorlama olmaksızın maddi imkânlarını ve sosyal standartlarını geliştirmek amacıyla gönüllü olarak bir ülkeden başka bir ülkeye göç eden kişi. (Göç Terimleri Sözlüğü, 2018, s. 37).

> **Geçici Koruma:** Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel veya bu kitlesel akın döneminde bireysel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılardan haklarında bireysel olarak uluslararası koruma statüsü belirleme işlemi yapılamayan yabancılara uygulanan koruma (Geçici Koruma Yönetmeliği, m. 2).
>
> **Mülteci:** Millîyeti, ırkı, dinî, belli bir toplumsal gruba üyeliği ya da siyasi düşünceleri sebebiyle zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku sebebiyle, yararlanmak istemeyen; yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikâmet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen kişi (Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, m. 61).
>
> **Sığınmacı:** Ülkesinde ırk, din, sosyal konum, siyasal düşünce ya da ulusal kimliği nedeniyle kendisini baskı altında hissederek devletine güvenini kaybetmiş olan ve bu nedenle mülteci olarak uluslararası koruma arayan ancak statüleri henüz resmî olarak tanınmamış kişi (Açıklamalı Afet Yönetimi Terimleri Sözlüğü, 2018).

Kültürel Uyum: Bireyin kültürel değişim sebebiyle yaşadığı; stres, iletişim güçlüğü, sosyal uyum problemleri gibi olumsuz etkilerin azaltılarak; pozitif duygu hâli, toplumsal kabul, farkında olma, dil, iletişim ve sosyal yaşam becerileri gibi olumlu davranışların kazanılması süreci (Ward ve Kennedy, 1992; Temel-Eğinli ve Yalçın, 2016, s. 20)

Sosyal Bilgiler: Sosyal Bilgiler, öğrencilere vatandaşlık yeterlilikleri kazandırmak için sanat, edebiyat ve sosyal bilimlerin disiplinlerarası bir yaklaşımla birleştirilmesinden oluşan bir çalışma alanıdır (National Council for the Social Studies [NCSS], 1993, s. 3).

1.5. Sınırlılıklar

"Kültürel Uyum Sürecinde Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Algı ve Uygulamaları: Suriyeli Sığınmacı Öğrenciler Örneği" adlı tez çalışması İstanbul il merkezindeki devlet ortaokullarında görev yapan 20 Sosyal bilgiler öğretmeninin görüşleriyle sınırlıdır.

2. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

Araştırmanın bu bölümünde Suriye'den Türkiye'ye yapılan zorunlu göç süreci, Türkiye'de ikâmet eden Suriye vatandaşlarının hukuki durumu, zorunlu göçle Türkiye'ye gelen Suriye vatandaşlarının Türk topluma uyumu için yapılan çalışmalar, göç ve kültürleşme süreci ile kültürel uyum ve eğitim ilişkisi açıklanmıştır.

2.1. Suriye'den Türkiye'ye Yapılan Göçler

Birey ya da toplulukların ekonomik, siyasi, sosyal ya da kültürel sebeplerle bulundukları yerleşim yerinden farklı bir yerleşim yerine gitmesi olarak tanımlanan göç kavramı insanlık tarihi kadar eskidir (Yardım, 2017, s. 102; Türk Dil Kurumu Güncel Sözlük, 2019,). Tarihsel süreçte insanların; yaşadıkları bölgedeki yeraltı ve yerüstü kaynakların kıtlığı, değişen coğrafi şartlara uyum sağlama, salgın hastalıklar ya da kabileler arası çatışmalar gibi sebeplerle bulundukları yerden göç ettikleri bilinmektedir. Modern devletlerin kurulması ile birlikte ise siyasi istikrarsızlık, ülke işgalleri, iç savaş, din ve millet ayrımı ile insan hakları ihlâlleri bireylerin bulundukları coğrafyayı terkederek yeni yerleşim yerlerine göç etmelerine neden olmaktadır (Tunca ve Karadağ, 2018, s.48).

Günümüz dünyasında, küreselleşme olgusu, göç etme sebeplerinin farklılaşması ve uluslararası göç hareketlerinin artması nedeniyle göç kavramı, siyasi, ekonomik, psikolojik ve sosyolojik etkileriyle çok yönlü ve çok boyutlu bir niteliğe kavuşmuştur (Karpat ve Sönmez, 2003 s. 3; Yalçın, 2004 s. 3-4; Castles ve Miller, 2008, s. 12). Dünyada ülkeler arasında hızla değişen ekonomik, sosyal ve kültürel ilişkilerin yansıması olarak değerlendirilen göç hareketleri, İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde birçok ülke için önemli bir sorun hâlini almıştır (Giddens, 2013, s. 569; Ağır, 2018, s. 114). 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren toplu nüfus hareketlerinin yoğunlaştığı görülmektedir. Son 50 yıllık dönemde 175 milyondan fazla insan kitlesel göçten etkilenmiştir (http://esa.un.org/unmigration/wallchart2013.html) .

Göç yolları üzerinde bulunan Türkiye, kuruluşundan bugüne göç hareketlerinden etkilenen ülkelerin başında gelmektedir. Tarihsel süreçte¸ Balkanlardan Türkiye'ye gelen göçmenler ve Türkiye'den Avrupa'ya yapılan işçi göçleri Türkiye tarihindeki büyük göç hareketlerine örnek verilebilir. Türkiye; 1990'lı yıllarda meydana gelen küresel ve bölgesel gelişmeler sonucu dış göç alan bir ülke haline gelerek göçmen ve mültecilere ev sahipliği yapmıştır. Tarihinde, Azerbaycan, Bulgaristan, Ermenistan, Irak, Afganistan

gibi ülkelerden gelen göçmen ve mülteci gruplara ev sahipliği yapan Türkiye'nin yaşadığı göç deneyiminin son halkasını 2011 yılında başlayan Suriye hareketi oluşturmaktadır (Elma ve Şahin, 2015, s. 430).

Tunus ve Mısır'da başlayan Arap Baharı, Suriye Arap Cumhuriyeti'ni de etkisi altına almış, Suriye halkının hak ve özgürlük arama talebiyle Dera'da başlattığı gösteriler, 16 Mart 2011 tarihinden itibaren ülkenin tamını etkisi altına almıştır. Göstericilere yapılan silahlı müdahaleler olayların kontrolden çıkmasına sebep olmuş ve Suriye'de iç savaşı tetiklemiştir (Yılmaz, 2013, s.2; Dış İşleri Bakanlığı, 2017). Suriye'de yaşanan iç savaşın oluşturduğu siyasi istikrarsızlık ve güvenlik tehdidi Suriye'de bulunan vatandaşların ülke içinde veya ülke dışında bulunan güvenli bölgelere göç etmesine neden olmuştur (Orhan, 2014, s. 5; Ağır ve Sezik, 2015, s. 96). Suriye vatandaşları başta Türkiye olmak üzere; Lübnan, Ürdün, Irak ve Mısır gibi komşu ülkelere göç etmiştir. Türkiye, 2020 itibariyle resmî rakamlara göre topraklarında geçici koruma statüsünde bulunan 3.599.431 Suriyeli sığınmacıya ev sahipliği yapmaktadır (GİGM, 2020). Mevcut durumda 4 milyona yaklaşan sayı ile Türkiye dünyadaki en büyük Suriyeli sığınmacı nüfusuna sahip ülke konumundadır. UNHCR 2020 verilerine göre Suriye vatandaşlarının Türkiye dışında göç ettikleri ülkeler ve ülkelerdeki sığınmacı sayıları Tablo 2.1.'de sunulmuştur (UNHCR, 2020).

Tablo 2.1. *Suriye vatandaşlarının göç ettiği diğer ülkeler ve sığınmacı sayıları*

Göç edilen ülke	**Suriyeli sığınmacı sayısı**
Lübnan	892.310
Ürdün	658.028
Irak	245.421
Mısır	130.042
Diğer	31.647

Türkiye sınırlarına gelen Suriyeli sığınmacıların sığınma talepleri yoğunluk sebebiyle bireysel başvuru şeklinde değerlendirilememiştir. Bu doğrultuda, Suriye vatandaşlarının kabul ve barınmalarına ilişkin olarak, İçişleri Bakanlığı'nın 30.03.2012 tarihli "Türkiye'ye Toplu Sığınma Amacıyla Gelen Suriye Arap Cumhuriyeti'nde İkâmet Eden Vatansız Kişilerin Kabulüne ve Barındırılmasına İlişkin Yönergesi" doğrultusunda başlatılan işlemler, Geçici Koruma Yönetmeliği kapsamında yürütülmektedir. İlgili düzenleme ile Suriye'den gelen sığınmacıların geçici koruma statüsünde ülkeye girişi

sağlanmaktadır (Türkiye Cumhuriyeti Kamu Denetçiliği Kurumu [TCKDK], 2018, s. 112).

2.2. Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacıların Hukuki Statüsü

Türkiye'ye gelen Suriyeli sığınmacıların hukuki statüsü tartışma konusu olarak gündemini korumaktadır. Suriye'den Türkiye'ye gelen Suriye vatandaşları için "mülteci, göçmen, sığınmacı, misafir" gibi tanımlar kullanılmıştır. Ancak mülteci hukuku konusunda kapsamlı bir düzenlemenin bulunmaması ve ulusal mevzuattaki düzenlemelerin karmaşıklığı sebebi ile tanımlanmasında ortak bir ifade kullanılmamaktadır (Akçabay, 2016, s. 126).

Türkiye'nin göçmenler konusundaki tanımlamaları ve bunlara uygulanacak uluslararası yükümlüklerin belirlenmesinde, 14 Aralık 1950 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulunca kabul edilen Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi ve Mültecilerin Hukuk Statüsüne İlişkin 1967 Protokolü etkili olmuştur. Türkiye'nin imzacısı olarak 29 Ağustos 1961 tarihinde onayladığı Cenevre Sözleşmesi kapsamında Avrupa Konseyi üyesi ülkelerden gelenleri "mülteci" olarak kabul edilmiştir. Türkiye'nin yalnızca Avrupa coğrafyasıyla sınırlı olarak onayladığı anlaşmada Avrupa Konseyi dışındaki ülkelerden Türkiye'ye iltîca etmek isteyenler coğrafi sınırlama sebebiyle mülteci statüsünde değerlendirilmemektedir (Erdoğan, 2014; GİGM, 2015a; GİGM, 2015b).

Yaşanan siyasi gelişmeler sonucunda jeopolitik konumu itibarı ile çatışma bölgelerinden yoğun göç alan Türkiye'nin, oluşan siyasi ortamda ek yasal düzenlemeler yapması ihtiyacı doğmuştur. Bu kapsamda 04.04.2013 tarihli 6458 sayılı kanun yayınlanmıştır. Bu kanun, uluslararası koruma çeşitleri olarak "mülteci, şartlı mülteci ve ikincil koruma" terimlerine açıklamaktadır. İlgili kanun uyarınca Avrupa ülkelerindeki olaylar sonucu Türkiye'ye sığınanlar "mülteci", Avrupa dışındaki ülkelerden gelenler "şartlı mülteci" olarak değerlendirilmiştir. Dolayısıyla Suriyeli sığınmacılar "geçici koruma" statüsüne alınmıştır. Geçici koruma statüsü, kimlik belgeleri olmayanlar da dâhil, tüm Suriyeli sığınmacıları kapsamaktadır (Levent ve Çayak, 2017, s. 23).

2016 yılının mart ayına kadar olan dönemde Türkiye'de kayıt işlemleri yapılan Suriye sığınmacılar "geçici koruma" altına alınmıştır. Geçici koruma altına alınan Suriyeli sığınmacıların iş ve işlemlerinin yapılabilmesi için geçici koruma kimlik belgesi düzenlenmiştir. Ancak Mart 2016 itibariyle; Suriyeli sığınmacı sayısının artması, kontrol

ihtiyacı ve güvenlik tedbirleri dolayısıyla "Geçici Koruma Kapsamındaki Yabancılarla İlgili Yapılacak İş ve İşlemlerin Uygulanmasına Dair Usul ve Esaslar " konulu 2016/8 sayılı genelge yayımlanmıştır. Söz konusu genelgede, Türkiye'ye zorunlu göç eden Suriyeli sığınmacılar için güvenlik araştırması yapılması kararı alınmıştır. Soruşturması olumlu sonuçlanan Suriyeli sığınmacıların geçici koruma altına alınması ve kimlik belgeleri verilmesi işlemleri il göç idaresi müdürlüklerinin kontrolündedir. Bu kapsamda il göç idaresi müdürlüklerinde biyometrik ve kişisel verilerin yanı sıra kişinin kalacağı adres bilgisi de alınarak ön kayıt yapılmakta ve Suriyeli sığınmacılara ve "98" ile başlayan kimlik numarası verilmektedir. Ön kaydı tamamlanan Suriyeli sığınmacıların geçici koruma altına alınması ve 99'la başlayan kimlik numarası verilmesi, ilgili güvenlik ve istihbarat birimleri tarafından yapılan soruşturma sonrasında GİGM sorumluluğundadır. Ön kayıt belgesi alan Suriyeli sığınmacılar acil durumlarda sağlık hizmetlerinden faydalanabilmektedir. Aynı uygulama eğitim hizmetleri açısından mağduriyet yaşanmaması adına eğitim çağında bulunan çocuklar için de uygulanmaktadır (TCKDK, 2018 s. 116-117).

Türkiye'de geçici koruma statüsünde bulunan Suriyeli sığınmacıların geçici korumanın sağladığı olanakların yanında İçişleri Bakanlığı tarafından gerekli kriterleri sağlayan sığınmacıların Türk vatandaşlığı başvuru işlemleri de İçişleri Bakanlığı'nın sorumluğunda yürütülmektedir. İçişleri Bakanlığı tarafından 30 Aralık 2019 itibariyle yapılan açıklamada resmî işlemleri tamamlanarak Türk vatandaşlığı verilen Suriyeli sayısı 110 bin olarak açıklanmıştır. Yapılan açıklamaya göre bu kişilerin 53 bini yetişkin, 57 bini ise çocuklardan oluşmaktadır (https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/).

2.3. Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacıların Yararlandıkları Hizmetler

Modern toplumların sıklıkla karşılaştığı göçmen ve mülteci grupların nasıl uyum sağlayacağı konusu önceleri yalnızca göçmenlerin baş etmesi gereken bir sorun olarak görülse de gümümüzde uyumun hem göçmenlerin hem de ev sahibi toplumun çabalarıyla gerçekleşebileceği anlaşılmıştır. Toplumsal uyuma yönelik yeni bakış açısına göre; göçmen grupları ev sahibi toplumların kendilerine sağladığı imkânlar ölçüsünde topluma uyum sağlayabilmektedir. Göçmen veya mülteci grupların ev sahibi toplumdaki hukuki statüsünü, yararlanacağı hakları ve sorumluluklarını, ekonomik, siyasi ve kültürel ilişkilerini düzenleyen uyum politikaları; göçmenlerin ev sahibi toplumla uyum içinde

yaşamalarını hedeflemektedir. Ev sahibi toplumun uygulamaya koyduğu uyum politikaları göçmenlerin kültürleşme yönelimleri ve kültürel uyum sürecinde belirleyici olmaktadır (Şeker, 2015 s. 9; Canbey-Özgüler, 2018, s. 9; Taştan, İrdem ve Özkaya, 2018, s.15). Göçmen veya mülteci grupların uyumunda ev sahibi toplumların yasal düzenlemelerinde uyum konusuna ne kadar yer açtıklarını inceleyen Göçmen Uyum Politikaları İndeksi [MIPEX]; hukuki (ikâmet, vatandaşlık, aile birleşimi), sosyo-ekonomik (barınma, çalışma, yaşam boyu öğrenme) ve sosyo-kültürel (çocukların eğitimi, dil öğrenimi ve sosyal uyum, toplumları kaynaştırmak ve toplumsal katılım) alanda gerçekleştirilen düzenlemelerin göçmenlerin sosyo-kültürel uyumunu desteklediğini belirtmektedir (Taştan, İrdem ve Özkaya 2018, s. 15).

Bu kapsamda Türkiye'ye gelen Suriyeli sığınmacıların uyum sürecinde Türkiye'nin uyguladığı yasal düzenlemeler ve sığınmacılara sağladığı imkânlar önem taşımaktadır. Suriyeli sığınmacıların Türk toplumuna uyum sürecini kolaylaştırmak amacıyla 01/08/2017 tarihi itibariyle Geçici Barınma Merkezleri'nde [GBM] bulunan Suriyeli sığınmacıların bütün gereksinimleri, Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı [AFAD] koordinasyonunda İçişleri, Dışişleri, Sağlık, Millî Eğitim, Tarım ve Orman Bakanlığı, Ulaştırma ve Maliye Bakanlıkları, Genelkurmay Başkanlığı, Diyanet İşleri Başkanlığı, Gümrük Müsteşarlığı ve Kızılay'ın ortak çalışmalarıyla karşılanmaktadır (AFAD, 2016, s.1; Çetinkaya, Erbaş ve Özceylan, 2016, s. 9). GBM'deki Suriyeli sığınmacıların barınma, yeme içme, güvenlik gibi temel ihtiyaçların yanı sıra Türk toplumuna uyum süreçlerinin kolaylaşması amacıyla sağlık ve psikososyal destek, tercüme hizmeti, haberleşme, dinî hizmetler ve eğitim faaliyetleri yürütülmektedir (Öztürk, 2015a; AFAD, 2016). Türkiye'deki Suriyeli sığınmacıların hukuki statüsü ve uyum sürecinde yapılan çalışmalar barınma, sağlık, tercüme ve eğitim hizmetleri alt başlıklarında incelenmiştir.

2.3.1. Barınma hizmeti

Geçici koruma kapsamında ülkemize gelen Suriyeli sığınmacıların Türk toplumuna uyumu ve sağlık, eğitim, güvenlik gibi konularda yaşanabilecek aksaklıkların önlenmesi amacıyla ikâmet ve barınma sorunlarının giderilmesi önem arz etmektedir. Suriyeli sığınmacıların barınma sorunlarının çözülebilmesi için AFAD ve İçişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan ve 09/11/2015 tarihinde yürürlüğe giren "Geçici Barınma Merkezlerinin Kurulması, Yönetimi ve İşletilmesi Hakkında Yönerge" kapsamında geçici koruma kapsamındaki yabancıların barınma merkezlerine sevk edilmesi

sağlanmıştır. Türkiye'ye gelen ve burada herhangi bir yakını bulunmayan ya da barınma imkânı elde edemeyen Suriyeli sığınmacılar kayıt işlemlerinin tamamlanmasının ardından AFAD tarafından Suriyeli sığınmacıların hizmetine sunulan GBM'lere sevk edilmektedir (AFAD, 2016).

GİGM (2020) verilerine göre Türkiye'nin 5 ilinde yer alan 7 geçici barınma merkezinde 62.226 Suriyeli sığınmacı ikâmet etmektedir. Suriyeli sığınmacıların Türkiye'de ikâmet etme süresinin uzaması ve geçici barınma merkezlerinin uzun süreli barınmaya elverişsiz olması Suriyeli sığınmacıların birçoğunun GBM yerine Türkiye içindeki farklı illere dağılmasına sebep olmuştur. Mevcut veriler doğrultusunda Türkiye'de bulunan Suriyeli sığınmacıların büyük çoğunluğunun GBM'ler dışında ikâmet ettikleri görülmektedir (Sandal, Hançerkıran ve Tıraş, 2016, s. 469; GİGM, 2020) .Suriye krizinin ilk yıllarında GBM'lerindeki Suriyeli sığınmacıların ihtiyaçlarına cevap verme zorluğu yaşayan Türkiye; mevcut durumda şehirlerde ikâmet eden Suriyeli sığınmacıların yaşadıkları sosyo-kültürel uyum sorunlarıyla karşı karşıya kalmıştır. Bu kadar çok sayıda Suriyeli kısa sürede ve plansız bir biçimde şehirlere dağılmış olması özellikle ekonomik ve sosyal alanda birçok soruna neden olmaktadır (Mülteciler Derneği, 2019, s. 6).

2.3.2. Tercüme hizmeti

Türkiye'de geçici koruma statüsünde bulunan Suriyeli sığınmacıların ihtiyaçlarının belirlenmesi, hak ve sorumlulukları konusunda bilgilendirilmesi, toplumla uyum sağlaması, sunulan hizmetlere ulaşması ve bu hizmetlerden yararlanmasının önündeki en büyük engelin dil problemi olduğu görülmektedir. Dil konusundaki engellerin aşılması amacıyla GİGM tarafından 20/08/2015 'te Yabancılar İletişim Merkezi kurulmuştur. 1 Nisan 2016 yılı itibariyle YİMER 157 telefon bilgi hattı olarak hizmet vermekte olan merkez; Suriyeli sığınmacılara Türkçe, İngilizce, Arapça, Rusça, Farsça ve Almanca dillerinde tercüme hizmeti sağlamaktadır. Acil durumlarda Suriyeli sığınmacıların kolluk kuvvetleriyle irtibata geçmesini sağlayan YİMER-157 hattı haftanın 6 günü 7/24 hizmet vermektedir (TCKDK, 2018, s. 119).

2.3.3. Sağlık hizmetleri ve psikososyal yardım

Uluslararası hukuka göre, diğer tüm bireylerde olduğu gibi mülteci ve göçmenler de mümkün olan en yüksek düzeyde fiziki ve ruhsal sağlıklarını koruma ve iyileştirme

hakkından yararlanmalıdır (Çallı, 2016, s.138). Türkiye'nin tarafı olduğu sözleşmeler ve Geçici Koruma Yönetmeliği kapsamında Suriyeli sığınmacılara verilecek temel hizmetlerin koordinesi, yetki ve sorumluluğu AFAD'a devredilmiş ve hizmet giderlerinin AFAD bünyesince karşılanması kararlaştırılmıştır. İlgili düzenleme ile geçici kimlik kartı bulunanlar, kimlik kaydı bulunmayan ya da sağlık hizmetine ihtiyaç duyan geçici koruma statüsündeki Suriyeli sığınmacılar farklı derecelerde olmak üzere; sağlık hizmetlerinden faydalanabilmektedir (TCKDK, 2018, s. 153).

Fiziki sağlık durumlarının yanı sıra Suriyeli sığınmacıların önceliklerinden biri de psikososyal durumlarının korunması, iyileştirilmesi ve geliştirilmesidir. Siyasi istikrarın bozulması, savaş ya da hayati tehlike durumlarının söz konusu olduğu Suriyeli sığınmacılar göç öncesinde; aile bireylerini kaybetme, geldikleri ülkede maruz kaldıkları olumsuz yaşantılar, toplumsal roller, eğitim, iş ve sosyal destek olanaklarının bozulması ve göç sonrasında; temel ihtiyaçların karşılanmaması, gelecek endişesi, ayrımcılık ve kültürel farklılıklardan kaynaklanan sorunlar sebebiyle çoklu psikolojik travmaya maruz kalmaktadır (Kirmayer vd, 2011, s.3; Ceylan ve diğerleri, 2017, s. 596). Suriyeli sığınmacıların yaşadıkları güvensizlik, sosyo- kültürel yalnızlık, uyum stresi ve kültürel engeller ruh sağlıklarını olumsuz etkilemektedir (Yaman vd, 2002, Kömürcü vd., 2011 ve Gündüz, 2011'den akt. Demirbaş ve Bekaroğlu, 2013, s. 14). Suriyeli sığınmacıların yaşadıkları ülkeyi ve bağlı bulundukları sosyal çevreyi terkederek yeni bir ülkeye göçü yeni sosyal çevreye uyum sürecini gerektirmektedir (Gündoğan, 2015, s. 34).

Sığınmacı ve mültecilere verilen psikosoyal desteğin stresle baş etmede önemli bir rol oynadığı ve bu durumun kültürel uyum sürecini kolaylaştırdığı belirtilmektedir (Renner vd. 2012). Alanyazında Suriyeli sığınmacılarla ilgili çalışmalarda; bireylerin büyük çoğunluğunun Türkiye'ye uyum sağlamak ve göç ettikleri ülkede sosyal ilişkiler kurmak konusunda sorunlar yaşadıkları (Buz, 2008, s.6; Toksabay, 2010, s.16; Demirbaş ve Bekaroğlu, 2013, s.19; Baritci, 2017, s. 242; Bakioğlu, Artar ve İzmir, 2018, s. 59) ve psikososyal desteğe ihtiyaç duydukları görülmektedir. Bu duruma ek olarak GBM'lerin yapısı sebebiyle uzun süreli barınmaya elverişsiz olması, çocuklar açısından gelişimsel ve psikolojik olumsuzluklar taşıması ve psikososyal destek eksikliğinin uzun vadede yaratabileceği sorunlar göz önünde bulundurulduğunda, bu hizmetin kaliteli ve etkin bir şekilde sunulması büyük önem taşımaktadır (TCKDK, 2018, s.216).

Konuyla ilgili olarak Suriyeli sığınmacılara verilecek psikososyal destek hizmetleri Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı sorumluluğundadır. Bakanlık bünyesinde oluşturulan

Göç, Afet ve Acil Durumlarda Psikososyal Destek Daire Başkanlığı bünyesinde GBM'lerde Suriyeli sığınmacılara yönelik rehabilitasyon, psikososyal destek ve koruyucu ve önleyici hizmetler verilmektedir. GBM dışında kalan Suriyeli sığınmacılara ise psikososyal destek sağlamak yönlendirme ve eğitim hizmetleri sunmak amacıyla 2015 yılında Türk Kızılayı Toplum Merkezi Projesi uygulanmıştır (TCKDK, 2018, s. 156). Toplum Merkezleri, artan Suriyeli nüfusunun kentlere yayılması ve GBM'lerdeki psikososyal destek hizmetlerinin ihtiyaca cevap vermemesi sonucu kurulan ve psikososyal destek hizmetleri başta olmak üzere yürüttüğü sosyal, kültürel ve kaynaştırma etkinlikleri ile gönüllü aktiviteler aracılığıyla rehabilitasyon hizmeti vermektedir (Türk Kızılayı Göç ve Hizmetleri Direktörlüğü, 2020, belirtilmemiş). Ancak alınan tüm bu önlemlere ve yapılan çalışmalara karşın Suriyeli sığınmacılara verilen sağlık hizmetleri ihtiyaca cevap vermekte yetersizdir. Yapılan araştırmalar Suriyeli sığınmacıların sağlık hizmetlerine erişim konusunda sıkıntı yaşadıkları, psikolojik yardım ihtiyacı hissettikleri, sağlık personelleri ile aralarındaki dil ve kültürel farklılıklardan kaynaklanan sorunlar sebebiyle sorunlarını anlatmada güçlük çektikleri, yabancı bir ülkenin sağlık sistemine uyum sağlamakta sorun yaşadıkları, psikolojik anlamda Türkiye'ye uyum sağlama konusunda zorlandıkları ve yeni çevrelerinde sağlıklı sosyal ilişkiler kurmakta zorlandıklarını belirtmektedirler (Buz, 2008, s. 14; Akkoç, Tok ve Hasıripi, 2017, s. 25; Çoltu ve Öztürk, 2017, s. 193).

2.3.4. Eğitim hizmetleri

Sığınmacı veya mülteci grupların temel hakkı olan eğitim, ev sahibi topluma uyumu sağlamakta, göçmenlerin hayat kalitesini ve refah düzeyini arttırmaktadır. Ulusal ve uluslararası uyum politikalarının uygulayıcısı olan eğitim faaliyetleri, toplumsal bütünlüğün korunması, ev sahibi toplumun gelişimi ve bölgesel refahın korunması açısından da önemlidir. Birleşmiş Milletler; savaş veya bölgesel çatışma nedeniyle anavatanlarından ayrılan göçmenlerin güvenli gelecek inşâ etmesi, rehabilitasyon çalışmalarının planlanması ve toplumsal barışın sağlanması açısından eğitimin koruyucu ve önleyici yönüne vurgu yapmaktadır (Sommers, 1999, 2002; Sinclair, 2001, 2007; Dryden-Peterson, 2011). Savaş ve çatışma ortamlarından gelen gruplar için eğitim; ev sahibi toplumdaki dilin kazanılması, çocukların zihinsel ve psikolojik sağlığının korunması, ayrımcılıkla mücadele, sosyal etkileşim, ev sahibi topluma ve toplumun

kültürüne uyum ve normal yaşama dönüş için gereken çerçeveyi oluşturmaktadır (Candnappa ve Egharevba, 2000; Sinclair, 2001, s.10; Christie ve Sidhu, 2002).

Sığınmacı veya mülteci grupların eğitimi; ev sahibi toplumun eğitim sistemi içinde gerçekleştirilmektedir. Ancak ev sahibi toplumun siyasi ve ekonomik durumu, eğitim sistemi, uyum politikaları, göçmenlerin ev sahibi toplumdaki hukuki statüsü, gelen göçmenlerin sayısı, yerleşme biçimi, yaş ve eğitim durumları gibi sebeplerle sığınmacı veya mülteci gruplara verilen eğitim farklılıklar göstermektedir (UNICEF, 2015b; Dryden-Peterson, 2016, s. 473; Ateşok, 2018, s. 7). Sığınmacı ve mülteci eğitminine yönelik çalışmalar, göç edenlerin eğitim durumuyla ilgili verilerin azlığına ve ev sahibi toplumun mülteci eğitimine yönelik çalışmalarının uluslararası örgütlerin raporlarıyla sınırlı olduğuna dikkat çekmektedir. Bu gruplara yönelik eğitim literatürünün genişletilmesi, göç edenlere yönelik acil müdahâle ve uyum programlarının geliştirilmesi amacıyla ev sahibi ülkenin göçmen gruplara sunduğu eğitim hizmetlerinin araştırılması ve mültecilere uygulanan eğitim programlarının analiz edilmesi önemlidir (Dryden-Peterson 2011, s. 27; Heninger 2005; Talbot, 2005, s .6).

Türkiye'ye Suriye'den ilk göçün başladığı 2011 yılından bugüne Suriyeli sığınmacılar ile ilgili konular ülke gündeminde önemli bir yer edinmektedir. Türkiye'nin geçici koruma statüsündeki Suriyeli sığınmacılara yönelik politikaları incelendiğinde; göç sürecinde bireylerin güvenlik, sağlık ve barınma gibi acil ihtiyaçların karşılanmasına yoğunlaştığı görülmektedir. Göç sürecinin ilk yıllarında eğitim çağında bulunan Suriyeli sığınmacıların eğitim hizmetine erişimi konusunda herhangi bir resmî düzenlemeye rastlanmamaktadır.

Konu ile ilgili olarak resmî bir düzenlenmeye rastlanmamakla birlikte dönemin Millî Eğitim Bakanı Ömer Dinçer'in açıklamaları göçün ilk döneminde Türkiye'nin Suriyeli sığınmacıların eğitimine bakışını yansıtmaktadır. Bakan 3 Ekim 2012 yılında yaptığı bir açıklamada Suriyeli sığınmacıların eğitimine yönelik olarak şu ifadelerde bulunmuştur:

> Mülteci kamplarındaki çocuklarımıza prefabrik derslikler temin ettik. Mümkün olduğu kadar okul çağındaki çocuklara eğitim vermeye çalışıyoruz. Onlar için Arapça bilen, o bölgede yetişmiş öğretmenlerimizi gönderdik. Derslik, öğrenci ve öğretmen bilgilerini eğitimin başında olduğumuz için net olarak almış değiliz. Yerel yöneticiler de çocukların eğitimi için çaba sarfediyor. … Suriyeli çocuklara Türkçe öğretme çabasına girmedik. Onları ülkemizde misafir olarak görüyoruz ve Suriye'deki durum düzeldikten sonra kendi ülkelerine dönecekler diye bekliyoruz. Onlara yapılan eğitim çocukların okula kayıt olması ve diploma

> alacakları şekilde tasarlanmadı. Misafir öğrenci gibi eğitime tabii tutuluyorlar. Ülkelerine dönmeleri hâlinde kendi ülkelerinin eğitimine uyum konusunda sorun çıkmasın diye düşünüyoruz (MEB, 2012).

Yapılan açıklamada kalıcı olmadıkları gerekçesiyle eğitim çağında bulunan Suriyeli sığınmacıların eğitim ihtiyacına yönelik yasal bir düzenlemenin yapılmadığı görülmektedir. Ancak Suriye krizinden bu yana ülkemize gelen Suriyeli sığınmacı sayısının sürekli olarak artması, gelen nüfusunun ağırlıklı olarak eğitim çağındaki çocuklardan oluşması ve gelen grupların yakın gelecekte ülkelerine dönmeyeceği (Kahraman ve Nizam, 2016, s. 824; Palaz, Çepni ve Kılcan, 2019, s.1665) gerçeği göçün ilk dönemlerinde gündeme gelmeyen eğitim ihtiyacını ortaya çıkarmaktadır (Emin, 2016,s.13).

Suriyeli nüfusun yaş dağılımları incelendiğinde 1.154.793 Suriyeli sığınmacının eğitim çağında (ilk ve ortaöğretim) olduğu görülmektedir. Eğitim çağındaki Suriyeli sığınmacıların yaş dağılımları Şekil 2.1.'de ayrıntılı olarak incelenmiştir (GİGM, 2019).

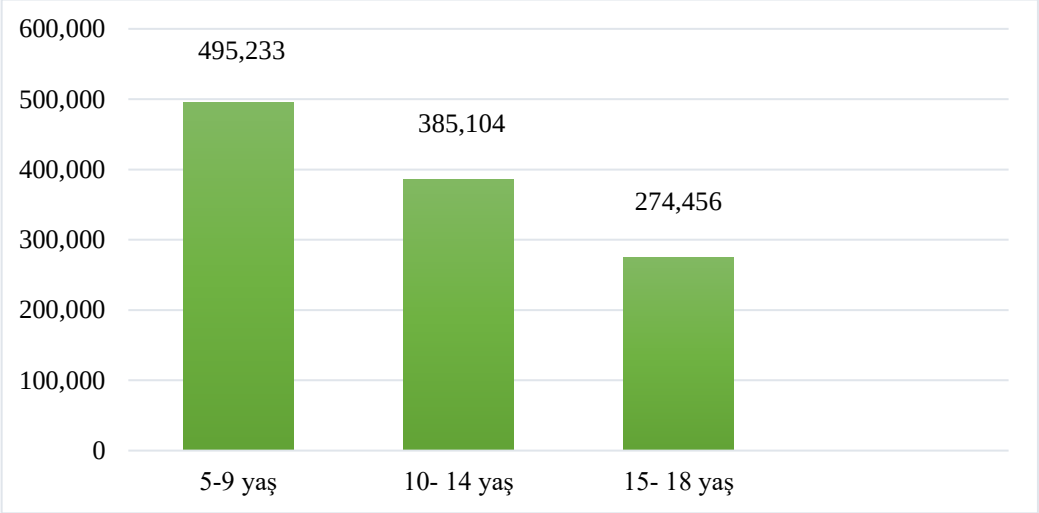

Şekil 2.1. *Eğitim çağındaki Suriyelilerin yaş dağılımları*

Şekil 2.1. incelendiğinde eğitim çağındaki 1.151.793 Suriyelinin büyük bir bölümünün ilköğretim çağında olduğu görülmektedir. Çoğunluğu eğitim çağında bulunan Suriyeli sığınmacıların eğitim hizmetlerine erişmeleri Türk toplumuna uyumları açısından önemlidir. Suriyeli sığınmacı çocukların geldikleri ülkenin dilini bilmesi, toplumsal hayatta başkalarının yardımı olmadan bağımsız bir şekilde hareket edebilmelerini sağlayacak bilgi ve beceriler kazanması, eğitim çağında bulunanların okullaşmaları, bulundukları sosyal çevrede olumlu ilişkiler kurmaları için eğitim

süreçlerine dâhil olmaları gerekmektedir. Suriyeli sığınmacı öğrencilerin eğitim sistemine dâhil edilmesi sosyo-kültürel uyumu kolaylaştırarak toplumsal bütünlüğün korunmasına katkı sağlayacaktır (Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Mülteci Hakları Alt Komisyonu, 2018, s. 254).

Türkiye tarafı olduğu uluslararası anlaşmalar (Cenevre Sözleşmesi, Çocuk Hakları Bildirgesi, Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi) ve ulusal mevzuat kapsamında ülke içinde yer alan göçmen ve mültecilerin eğitim hakkına erişimini sağlamakla yükümlüdür. Suriyeli sığınmacıların eğitimine ilişkin olarak ulusal mevzuatta; Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda yer alan "Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz (42.madde)" ve 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu'nda yer alan "6-14 yaş grubunda yer alan herkes için eğitimin mecburidir (3. Madde)" maddeleri uyarınca ülke içindeki tüm çocuklar gibi Suriyeli sığınmacı çocukların da eğitim hakları güvence altına alınmıştır (Ateşok, 2018, s. 208-209). Bu bağlamda MEB, 23 Eylül 2013 yılında ve 26 Eylül 2013 tarihlerinde yayımladığı "Ülkemizde Kamp Dışında Misafir Edilen Suriye Vatandaşlarına Yönelik Tedbirler" adlı genelge ve AFAD'ın 18 Aralık 2014 yılında yayınladığı "Geçici Koruma Altındaki Yabancılara İlişkin Hizmetlerin Yürütülmesi' isimli genelgede Suriyeli sığınmacıların eğitim sorununa çözüm üretmeye çalışmıştır (Ertaş ve Çiftçi-Kıraç, 2017, s.105).

Kamplarda ya da kamp dışında ikâmet eden Suriyeli sığınmacıların eğitim hizmetlerinde standardın sağlanması amacıyla yayınlanan genelgede şu hususlar dikkate alınmıştır (MEB, 2013'den akt. Kızıl ve Dönmez, 2017, s. 213):

- Suriyeli sığınmacıların dönem kaybı yaşamamalarını sağlayacak bir eğitim verilecektir.
- Yürütülecek eğitim-öğretim hizmetlerinin MEB koordinasyonunda yürütülecektir. Suriyeli sığınmacıların öğretmen ihtiyacı norm fazlası öğretmenlerden karşılanacak, bu öğretmenlerin yeterli olmaması hâlinde Arapça bilen kişilerden (ders ücretinin ödenmesi karşılığında) yararlanılacaktır.
- Suriyeli sığınmacılar içerisinde eğitim verebilecek nitelikte gönüllüler varsa bunlar da (ücretsiz olarak) görevlendirilecektir.
- Suriyeli sığınmacılara verilecek olan eğitimin içeriği MEB'in kontrolünde, Suriye Ulusal Koalisyonu Yüksek Eğitim Komisyonu tarafından hazırlanacaktır. Dersler temel yaşam becerileri, moral eğitimi, genel kültür, sosyal beceriler gibi

konularla zenginleştirilerek işlenecektir. Ayrıca Türk asıllı Suriyeli sığınmacılar istemeleri hâlinde Türkiye'deki eğitim programlarına göre eğitim görebileceklerdir.

- Türkçe öğrenmek isteyen Suriyeli sığınmacılar için Türkçe öğretimi kursları açılacaktır.

Yayınlanan bu genelgede kamplarda yaşayan eğitim çağındaki Suriyeli sığınmacıların eğitim programının Suriye Ulusal Koalisyonu Yüksek Eğitim Komisyonu tarafından hazırlanacağı belirtilmiştir. Ayrıca kamplarda yaşayan Türk asıllı sığınmacıların talep etmeleri hâlinde Türkiye Cumhuriyeti eğitim programlarıyla desteklenecektir. Bu genelge doğrultusunda Türkçe öğrenmek isteyen Suriyeli sığınmacılar için Türkçe öğretim kursları açılması da MEB yükümlülükleri arasında gösterilmektedir. İlgili genelgede Suriyeli sığınmacıların eğitime devam edebilecekleri yerler; kamplardaki GEM'ler ve diğer eğitim kurumları olarak gösterilirken devlet okullarına kayıt olma hakkına yer veren herhangi bir hükme rastlanmamaktadır. Suriyeli sığınmacıların geçici olduğu öngörüsüyle verilen bu karar; sığınmacıların eğitim ihtiyacını karşılamakta yetersiz kalmaktadır. Suriye iç savaşının uzun süreceği, sığınmacıların yakın gelecekte ülkelerine dönmeyeceği ve nüfusunun ağırlıklı olarak kamp dışında yaşadığının anlaşılması eğitim çağındaki Suriyeli sığınmacılar ilgili yeni eğitim politikalarının oluşturulmasını zorunlu kılmıştır.

MEB kamp dışında yaşayan eğitim çağındaki Suriyeli sığınmacıların eğitim sistemine erişimlerini sağlamak adına ek düzenlemeler yapma yoluna gitmiştir. Bu kapsamda 23 Eylül 2014 tarihinde yayımlanan "Yabancılara Yönelik Eğitim-Öğretim Hizmetleri" genelgesinde eğitim çağında olan Suriyeli sığınmacıların devlet okullarına gitmelerinin yolu açılmıştır (MEB, 2014). Ayrıca bakanlık tarafından bahsi geçen düzenlemeye ek olarak 2015-2019 Stratejik Planı'nda; geçici koruma hakkından yararlanan göçmen ve mülteci grupların Türkiye'de bulundukları süre içinde eğitim almaları amacıyla Türk eğitim sistemine dâhil edilmesi için çalışmalar yapılmıştır (MEB, 2015, s. 37). Mevcut düzenlemelerle Türkiye'de bulunan eğitim çağındaki Suriyeli sığınmacıların Türk eğitim sistemine uyum süreci başlamıştır. Düzenlemeler kapsamında Türkiye'nin eğitim çağında bulunan Suriyeli sığınmacılara sunduğu eğitim hizmetleri (Emin, 2016) Şekil 2.2.'de gösterilmiştir.

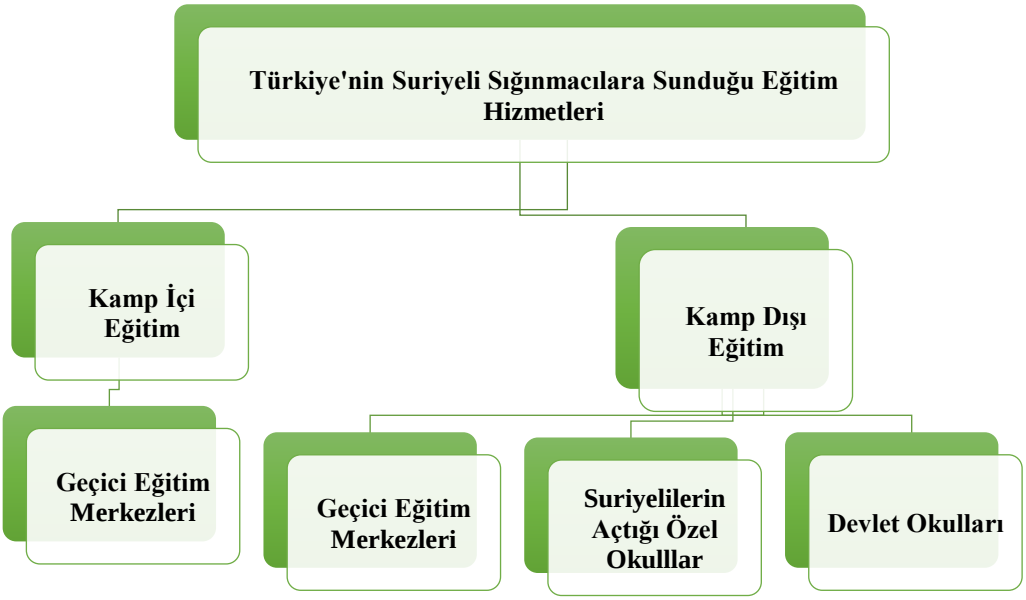

Şekil 2.2. *Türkiye'nin eğitim çağında bulunan Suriyeli sığınmacılara sunduğu eğitim hizmeti*

Yasal düzenlemeler kapsamında eğitim çağında olan Suriyeli sığınmacılar, kamplarda ve kamp dışında geçici eğitim merkezleri, Suriyeli sığınmacıların açtığı özel okullar ve devlet okullarında eğitim görmektedir (MEB, 2014).

2.2.4.1. Geçici eğitim merkezleri

Kamp içi ve kamp ve dışında hizmet veren geçici eğitim merkezleri "Suriye eğitim programı uygulayan ve Arapça eğitim veren ilk ve orta dereceli eğitim merkezleri olarak tanımlanmaktadır (2014/21 No'lu MEB Genelgesi, Madde 3)." Geçici eğitim merkezleri; geçici koruma altına alınan eğitim çağındaki Suriyeli sığınmacıların eğitim ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kurulmuştur. 2013 yılında Türkiye Diyanet Vakfı'nın Gaziantep bölgesindeki Kuran kurslarının fizîki imkânlarından yararlanarak kendi bütçesinden aylık ücretlerini ödediği 100 kadar Suriyeli öğretmenin istihdam edilmesiyle başlatılan eğitim faaliyetleri GEM'lerin temelini oluşturmaktadır. Göç alanyazınında örneği olmayan GEM'ler Suriyeli sığınmacıların geçici olduğu ve kısa zamanda ülkelerine döneceği düşünülerek acil eğitim ihtiyaçlarının giderilmesi amacını taşımaktadır (Taştan ve Çelik, 2017, s. 33, TCKDK, 2018, s..135). GEM kapsamında kamp yakınlarında ya da kamp dışında bulunan okul binaları (okuldaki eğitim öğretim faaliyetini aksatmayacak saatlerde) ya da geçici eğitim hizmetlerine tahsis edilen mekânlar kullanılmaktadır (Usta vd., 2018, s.176).

Eğitim çağındaki Suriyeli sığınmacıların GEM'lere kayıtların yapılabilmesi için yabancı tanıtma belgesinin bulunması şartı aranmaktadır. Yabancı tanıtma belgesi bulunan Suriyeli sığınmacılar il komisyonlarınca uygun görülen GEM'lere kayıt yaptırabilmektedir. Yabancı kimlik numarası bulunan Suriyeli sığınmacıların kayıt, devamsızlık, nakil işlemleri e-okul ve e-yaygın otomasyon sistemi üzerinden yürütülmektedir. Yabancı kimlik numarası bulunmayıp, yabancı tanıtma belgesi bulunan Suriyeli sığınmacıların veri girişi ise okul idareleri tarafından elektronik ve fiziki ortamda ve yabancı öğrenciler bilgi işletim sistemi üzerinden yapılmaktadır (MEB, 2014).

MEB 2017 Mart ayı verilerine göre ülke genelinde bulunan 432 GEM'de toplam 287.019 öğrenci eğitim görmektedir. 2015 yılı itibariyle MEB denetiminde ve Türk okul yöneticileri bulunma zorunluluğu ile eğitim faaliyetlerine devam eden geçici eğitim merkezlerinde eğitim dili Türkçe öğretimine yönelik dersler hariç Arapça'dır. Geçici eğitim merkezlerinde Suriyeli ve Türk akademisyenlerden oluşan komisyon tarafından düzenlenen Suriye eğitim programı ve Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından oluşturulan eğitim programı okutulmaktadır (Bilim Eğitim Kültür Araştırmaları Merkezi, 2015, s. 5; TCKDK, 2018, s. 136). GEM'de okutulan eğitim programı, merkezi Türkiye'de bulunan Suriye Geçici Hükümeti Eğitim Bakanlığı ve MEB'in ortak çalışmalarıyla son şeklini almıştır (Human Rights Watch, 2015, s. 14; UNİCEF, 2015 s. 43-44) Şekil 2.3. ve Şekil 2.4.'de GEM'lerde uygulanan ilköğretim ve ortaöğretim haftalık ders çizelgeleri (Hayatboyu Öğrenme Genel Müdürlüğü) verilmiştir.

DERSLER		SINIFLAR						
		İlkokul			Ortaokul			
		2	3	4	5	6	7	8
ZORUNLU DERSLER	TÜRKÇE	15	15	15	15	15	15	15
	ARAPÇA	3	3	2	2	2	2	2
	MATEMATİK	3	3	3	2	2	2	2
	HAYAT BİLGİSİ	3	3					
	FEN BİLİMLERİ			3	2	2	2	2
	DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ			2	2	2	2	2
	GÖRSEL SANATLAR	1	1	1	1	1	1	1
	MÜZİK	1	1	1	1	1	1	1
	OYUN VE FİZİKİ ETKİNLİKLER	2	2	2				
	BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR				2	2	2	2
	TRAFİK GÜVENLİĞİ			1				
	SERBEST ETKİNLİKLER	2	2					
	REHBERLİK VE KARİYER PLANLAMA							1
Zorunlu Ders Toplamı		**30**	**30**	**30**	**27**	**27**	**27**	**28**
SEÇMELİ DERSLER	KUR'AN-I KERİM **(4)**				1/ (2)	1/ (2)	1/ (2)	1/ (2)
	HZ. MUHAMMED'İN HAYATI **(1)**				1/ (2)	1/ (2)	1/ (2)	1/ (2)
	YABANCI DİL (Bakanlar Kurulu Kararı ile Kabul Edilen Diller) **(4)**				1/ (2)	1/ (2)	1/ (2)	1/ (2)
	ZEKÂ OYUNLARI **(1)**				1/ (2)	1/ (2)	1/ (2)	1/ (2)
	DRAMA **(1)**				1/ (2)	1/ (2)	1/ (2)	1/ (2)
	OKUMA BECERİLERİ **(1)**				1/ (2)	1/ (2)	1/ (2)	1/ (2)
	MATEMATİK UYGULAMALARI **(1)**				1/ (2)	1/ (2)	1/ (2)	1/ (2)
	BİLİM UYGULAMALARI **(1)**				1/ (2)	1/ (2)	1/ (2)	1/ (2)
Seçilebilecek Ders Saati Sayısı					**3**	**3**	**3**	**2**
TOPLAM DERS SAATİ		**30**	**30**	**30**	**30**	**30**	**30**	**30**

Şekil 2.3. *GEM ilköğretim haftalık ders çizelgesi*

Şekil 2.3.'de GEM'lerin uyguladığı 2016-2017 haftalık ders çizelgelerinde, ilköğretimde haftada 30 saat ders uygulandığı görülmektedir. Suriyeli sığınmacıların Türk toplumuna uyum sağlaması ve dil engeli sebebiyle karşılaşılan zorlukların en aza indirilmesi amacıyla ilköğretimde haftalık ders süresinin 15 saati Türkçe öğretimine ayrılmıştır. Türkçe ders saatlerinin arttırılması Suriyeli sığınmacıların Türk toplumuna uyumu açısından olumlu bir yaklaşım olarak görülmektedir. Ancak ilköğretimde Türkçe derslerinin yoğun olarak yer alması Suriyeli sığınmacıların hayat bilgisi, fen bilimleri, matematik gibi devlet okullarında gösterilen alan derslerine daha az ders saati ayrılmasına neden olmaktadır.

DERSLER		SINIFLAR			
		LİSE			
		9	10	11	12
ZORUNLU DERSLER	TÜRKÇE	15	15	15	15
	ARAPÇA	2	2	2	2
	DİN KÜLTÜRÜ ve AHLÂK BİLGİSİ	2	2	2	2
	MATEMATİK	2	2	2	2
	FİZİK	2	2	2	2
	KİMYA	1	1	1	1
	BİYOLOJİ	1	1	1	1
	BEDEN EĞİTİMİ	2	2	2	2
	GÖRSEL SANATLAR/ MÜZİK	1	1	1	1
	TRAFİK VE İLKYARDIM	1	1	1	1
	SAĞLIK BİLGİSİ	1	1	1	1
ZORUNLU DERS TOPLAMI		**30**	**30**	**30**	**30**
SEÇMELİ DERSLER	TÜRK DİLİ ve EDEBİYATI **(4)**	1/ (2)	1/ (2)	1/ (2)	1/ (2)
	KUR'AN-I KERİM **(4)**	1/ (2)	1/ (2)	1/ (2)	1/ (2)
	HZ. MUHAMMED'İN HAYATI **(1)**	1/ (2)	1/ (2)	1/ (2)	1/ (2)
	YABANCI DİL (Bakanlar Kurulu Kararı İle Kabul Edilen Diller) **(4)**	1/ (2)	1/ (2)	1/ (2)	1/ (2)
	DİKSİYON VE HİTABET **(1)**	1/ (2)	1/ (2)	1/ (2)	1/ (2)
Seçilebilecek Ders Saati Sayısı		**5**	**5**	**5**	**5**
TOPLAM DERS		**35**	**35**	**35**	**35**

Şekil 2.4. *GEM ortaöğretim haftalık ders çizelgesi*

Şekil 2.4.'de GEM'lerin uyguladığı 2016-2017 haftalık ders çizelgelerinde, ortaöğretimde haftada 35 saat ders uygulandığı görülmektedir. Ortaöğretimde de haftalık ders süresinin 15 saati Türkçe ders saatine ayrılmıştır. Ortaöğretim kapsamında Türkçe ders saatlerinin arttırılması Suriyeli sığınmacıların Türk toplumuna uyumu açısından olumlu bir yaklaşım olarak görülmektedir. Ancak ortaöğretimdeki Türkçe derslerinin fazla olması Suriyeli sığınmacıların alan derslerine daha az ders saati ayrılmasına neden olmaktadır.

Bu durum Suriyeli sığınmacıların Türk okullarında okutulan eğitim programından geri kalmasına sebebiyet vermektedir. Mevcut düzenlemede devlet okulları ve GEM'lerdeki ders saatlerinin farklılaşması, GEM'lerden devlet okullarına geçen Suriyeli sığınmacıların eğitim süreçlerinde, akademik başarılarını olumsuz etkilemekte ve devlet okullarındaki eğitim sürecine uyum sağlamalarını zorlaştırmaktadır. Ayrıca farklı bir dil

ve öğretim programı (Arapça) eğitim alan Suriyeli sığınmacıların Türk toplumuna uyumu ve sosyal katılımı açısından problemler yaşaması olasıdır (Altıntaş, 2018, s. 471).

GEM'lerde sürdürülen eğitim faaliyetlerinin ortak bir merkezden yürütülmesi adına eğitim faaliyetlerinin il komisyonlarınca koordine edilmesi kararlaştırılmıştır. Buna göre GEM'lerde verilen eğitimin kalitesi ve içeriğinin takibi için görevlendirilecek koordinatörler MEB tarafından belirlenmiştir. Arapça diline hâkim olmalarından dolayı ağırlıklı olarak imam hatip okulları idarecilerinden belirlenen koordinatörler, iş yükü ve dil sorunları nedeniyle takibin sadece idare anlamında yapılabildiğini, uygulanan eğitimin içeriğine yönelik denetimin zor olduğunu ve konuyla ilgili olarak sürecin sağlıklı yönetilemediğini ifade etmektedir (Ateşok, 2018, s. 233).

2016-2017 eğitim öğretim yılı itibariyle MEB tarafından Geçici koruma kapsamında eğitim çağında bulunan Suriyeli sığınmacıların Türkiye eğitim sistemine dâhil edilmeleri, Türk toplumuna uyum çalışmalarının hızlandırılması ve resmî okullara kayıt oranının arttırılması amacıyla GEM'lerin önümüzdeki 3 yıl içinde kapatılmasına karar verilmiştir. Uyum çalışmaları kapsamında 1. 5. ve 9. sınıf öğrencilerinin doğrudan devlet okullarına kayıt edilmesi zorunluluğu getirilmiştir. Devlet okullarına kaydı yapılan Suriyeli sığınmacılar ağırlıklı olarak imam hatip ortaokulları, meslek okulları ve çıraklık okullarına yönlendirilmektedir (TCKDK, 2018, s. 142).

2.2.4.2. Suriyeli sığınmacıların açtığı özel okullarda eğitim

Eğitim çağında bulunan Suriyeli sığınmacılar Türkiye'de devletin kendilerine tahsis ettiği ya da kendi olanaklarıyla bulunan eğitim öğretim binalarında Suriye eğitim programına göre eğitim alma hakkına sahiptirler. Suriyeli nüfusun yoğun olarak ikâmet ettiği Gaziantep, İstanbul, Şanlıurfa gibi illerde Suriyeliler tarafından Suriye'deki eğitim sistemine uygun ve Arapça eğitim hizmeti sağlayan okullar görülmektedir. Ancak okulların sağladığı eğitim öğretim hizmeti ile ilgili kapsamlı veriye ulaşılamamıştır. Suriyeli sığınmacıların sosyo-ekonomik durumunun yeterli olmaması sebebiyle bu okulların tercih edilmediği belirtilmektedir (Emin, 2016 s. 116).

2.2.4.3. Devlet okulları

Mülteci ve göçmen grupların ev sahibi toplumdaki kentlere dağılması ve kalış sürelerinin uzaması, eğitim çağındaki öğrencilerin eğitim sürecini göç ettikleri ülkede geçireceği anlamını taşımaktadır. Bu durum mülteci ve göçmen gruplarına yönelik ayrı

okulların uygulamadan çıkmasına sebep olmakta ve uzun vadede bu okullara maddi kaynak sağlanmasını güçleştirmektedir (Dryden-Peterson, 2016, s. 478). Mevcut güçlükler sebebiyle mülteci ve göçmen grupların eğitimi, ev sahibi toplumun eğitim sistemi içinde tasarlanıp uygulanmalıdır. Mülteci ve göçmen gruplarının eğitimin sürdürülebilirliği ve ev sahibi topluma uyumunun sağlanması için eğitim faaliyetlerinin tasarlanmasında ulusal eğitim bakanlıkları ile iş birliği sağlanmalıdır (UNHCR, 2012, s. 31-32). Bu bağlamda eğitim çağında bulunan Suriyeli sığınmacıların eğitim imkanlarına ulaşabilmesi ve eğitim hizmetlerinden yararlanması için Türkiye'deki devlet okulları önemli bir misyon yüklenmektedir. Türkiye'nin Suriyeli sığınmacı öğrencilere yönelik eğitim politikaları incelendiğinde; GEM'lerin kapatılması ve öğrencilerin Türk eğitim sistemine uyumu için devlet okullarına yönlendirildikleri görülmektedir. Mevcut durumda devlet okullarının Suriyeli sığınmacıların eğitiminde öncellikli bir konuma sahip olduğu ifade edilebilir.

Eğitim çağında bulunan Suriyeli sığınmacıların devlet okullarına kabul edilmesi ve kayıt işlemlerinin düzenlenmesi 2014/21 sayılı "Yabancılara Yönelik Eğitim Öğretim Hizmetler Genelgesi"nde belirtilen şekilde gerçekleştirilmektedir. Genelge ile zorunlu göç ile Türkiye'ye gelen eğitim çağındaki her bireyin, yükseköğretim kurumları dışındaki eğitim kurumlarına kaydının gerçekleştirilebileceği belirtilmektedir. GEM'lerde olduğu gibi devlet okullarına kayıt yapılması için yabancı tanıtma belgesinin bulunması şartı aranmakta devlet okullarına kaydı yapılan Suriyeli sığınmacıların kayıt, devam ve devamsızlık durumu, nakil işlemleri e- okul üzerinden sağlanmaktadır (MEB, 2014, TCKDK, 2018).

Suriyeli sığınmacıların devlet okullarına kaydedilmesi ile birlikte okullaşma oranlarında ciddi bir artış meydana geldiği görülmektedir. Suriyeli sığınmacıların okullaşma durumu ile ilgili bilgiler Tablo 2.2.'de verilmiştir (Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü Göç ve Acil Durum Eğitim Daire Başkanlığı, 2020)

Tablo 2.2. *Suriyeli sığınmacıların okullaşma durumu*

Yıllar	Resmî Okula Kayıtlı Öğrenci Sayısı	GEM Öğrenci Sayısı	Kayıtlı Toplam Öğrenci Sayısı	Çağ Nüfusu	Okullaşma Oranı
2014-2015	40.000	190.000	230.000	756.000	%30.42
2015-2016	62.357	248.902	311.259	834.842	%37.28
2016-2017	201.505	291.039	492.544	833.039	%59.13
2017- 2018	387.849	222..429	610.278	972.200	%62.52
2018-2019	552.546	90.512	643.058	1.047.536	%61.39
2019-2020	674.199	10.720	684.919	1.082.172	%63.29

Tablo 2.2.'de görüldüğü üzere, Suriyeli sığınmacı öğrencilerin okullaşma durumu incelendiğinde; 2014-2015 eğitim öğretim yılından itibaren okullaşma oranlarında kademeli olarak artış gözlendiği görülmektedir. 2014-2015 eğitim öğretim yılında %30 olarak kaydedilen okullaşma oranı 2019- 2020 eğitim öğretim yılında %63'e ulaşmıştır.

Suriyeli sığınmacıların okullaşma durumlarında dikkat çeken diğer bir nokta ise devlet okullarında kayıtlı öğrenci sayısının yıllar içinde gösterdiği artıştır. 2014-2015 yılında 40.000 olan resmî okullara kayıtlı öğrenci sayısı 2019-2020 eğitim öğretim yılında 9 kata yakın bir artış göstererek 684.919'a ulaşmıştır. Mevcut rakamlarla Türkiye birçok Avrupa ülkesinin toplam nüfusundan fazla sayıdaki Suriyeli sığınmacı öğrenciyi eğitim sistemine dâhil etmiştir.

Mülteci ve göçmen gruplara yönelik olarak verilen eğitim sonucunda öğrencilerin sosyal hayatta başarılı olmaları, yaşadıkları topluma uyumlu olarak yetişmeleri ve ev sahibi toplumun karar verme süreçlerine katılmasının sağlayan beceri ve yetkinliğe ulaşmaları beklenmektedir. Mülteci ve göçmen gruplara yönelik eğitim politikalarında toplulukların eğitime erişimi sağlansa dâhi, uygulanan öğretim programlarının kalitesi ve uygulanma sürecindeki başarı oranı bölgeler ve grupları arasında farklılıklar göstermektedir. Verilen eğitimin kalitesi, takibi ve değerlendirilmesine yönelik yaşanan sorunlar mülteci ve göçmen grupların eğitimine yönelik standartların belirlenmesini zorunlu kılmaktadır (Williams 2001'den akt. Ateşok 2018, s.120).

Türkiye'deki devlet okullarına kayıt hakkı tanınan Suriyeli sığınmacı çocukların eğitim sistemine ve geldikleri topluma uyumunun desteklenmesi, Suriyeli sığınmacı çocuklara verilen eğitim standartlarının belirlenmesi amacıyla 3 Ekim 2016'da MEB ve Avrupa Birliği'nin destekleriyle PIKTES [Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi (Promoting Integration of Syrian Children into Turkish Education System) Projesi] hayata geçirilmiştir. Proje ile Türkiye'de Suriyeli

sığınmacıların yoğun olarak yaşadığı 26 ildeki Suriyeli çocuklara dil desteği, rehberlik ve telafi eğitimi verilmektedir. Projede 23 ildeki devlet okullarında ve geçici eğitim merkezlerinde görev yapmak üzere Arapça bilen 5.600 Türkçe öğreticisi ve 500 Rehberlik ve Psikolojik Danışman görevlendirilmiştir. Projenin finansmanı MEB ve AB tarafından imzalanan "Türkiye'deki Mülteciler için Mali Yardım" anlaşması ile Avrupa Birliği'nin de desteğiyle sağlanmaktadır (https://piktes.gov.tr/).

Millî Eğitim Bakanlığı PİKTES projesi kapsamında belirtilen 26 ilde "Türkçe bilmeyen ya da Türkçe dil beceri düzeylerini geliştirmeye ihtiyacı olan yabancı uyruklu tüm öğrencilere eğitim imkânı sunmak, eğitim sonunda bu öğrencileri diğer branş derslerini içeren akademik eğitime hazır hâle getirmek amacıyla" uyum sınıfları uygulamasını başlatmıştır. MEB'in 2019/15 sayılı genelgesi ile tüm yabancı uyruklu öğrencilerde olduğu gibi yeterli derecede Türkçe bilmedikleri tespit edilen Suriyeli sığınmacı öğrencilerde uyum sınıflarına dâhil edilmiştir. Uyum sınıfları ile ilgili genelge EK-11'de sunulmuştur.

Türkiye'deki eğitim çağındaki Suriyelilere yönelik araştırmalar incelendiğinde; yapılan tüm çalışmalara karşın Türkiye'de bulunan eğitim çağındaki 400.000'i aşkın çocuğun okullaşmasının sağlanamadığı, eğitim sistemine dâhil edilen Suriyeli çocuklarla birlikte okullarda kapasite artışı sorunu yaşandığı, Suriyeli sığınmacı öğrencilerin eğitime erişim, ekonomik zorluklar, eğitim sistemi, öğretim programı, öğretmenlerin Suriyeli sığınmacı öğrencilere eğitim vermeye yönelik hazırbulunuşluk durumu, dil ve kültürel farklılıklardan kaynaklanan sebeplerle eğitime uyum konusunda zorluklar yaşadığı belirtilmektedir (Bölgesel İzleme Uygulama Araştırma Merkezi, 2014, s.42; Erdem, 2017, s. 37; Aktaş, 2018 s.141; Çelik, 2019, s. 403)

2.3. Göç Olgusu ve Kültürleşme

Küreselleşme olgusu, endüstrileşme faaliyetlerinin hızlanması, ekonomik iyileşmeler sebebiyle yer değiştirme isteğinin artması gibi gelişmelerin yanı sıra ekonomik buhran, siyasi ve sosyal krizler ile bölgesel çatışma ve savaş gibi nedenler göç hareketlerinin artmasına neden olmaktadır. Ülkeler bireysel nedenler dışında, ekonomik, siyasi, eğitim ve kültürel sebeplerle gönüllü ya da zorunlu olarak göçmen ve mülteci gruplarını kabul etmektedir (Ward, Bochner ve Furnham, 2001, s.8). Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konseyi [ECOSOC] Nüfus Dairesi (Population Division) 2019 verilerine göre 227 milyon kişinin uluslararası göçmen olduğu belirtilmektedir. Dünya

nüfusunun önemli bir bölümünü oluşturan göçmenler, göç hareketlerinden etkilenen devletlerin yeni politikalar üretmesi ihtiyacını gündeme getirmektedir. (https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/publications/migrationreport/docs/MigrationStock2019_TenKeyFindings.pdf).

Farklı dil, din, gelenek, görenek özellikleri gösteren ve farklı toplumsal yapıya sahip olan kültür gruplarının karşılaşma alanı olarak göç; toplumların kültürel değişim biçimini şekillendirmekte ve toplumsal değişim hızını etkilemektedir. Göç hareketleriyle birlikte toplumsal yapıyı karmaşık hâle getiren esas unsur ise toplumda meydana gelen iki farklı kültürün yeniden konumlandırılması sürecidir. Toplumdaki kültür gruplarının yeniden konumlandırılması, toplumsal kimliğin de yeniden tanımlanması anlamına gelmektedir (Güvenç, 2010, s.121).

Göçmen grupları ve ev sahibi toplum üyelerinin kültürel teması sonucu yaşanan psikolojik ve sosyolojik değişim süreci kültürleşme olarak adlandırılmaktadır. Bireylerin davranışlarındaki değişim sürecini içeren kültürleşme, toplumsal alanda sosyal kurumlar ve günlük hayattaki tüm kültür pratiklerinin değişimini içermektedir (Roebers, 1997, s.10; Berry, 2006, s.306-309). Kültürleşmeyi, yerleşik kültüre yakınlaşma (anneherung) veya yerleşik kültüre geçiş (anpassung) süreci olarak tanımlayan Löffler, kültürleşmenin kişi ya da sosyal grupların kültürel ilişki deneyimleriyle bağlantılı olduğunu savunmaktadır. Löffler kültürleşmenin bir kültürel bütünleşme süreci olduğunu vurgulamakta ve toplumdaki yabancı grupların uyumu için kültürleşme sürecinin ideal olduğunu ifade etmektedir (2001, s.94). Göç ve uyumun ortak noktası olarak nitelendirilen kültürleşme süreci hem ev sahibi toplumun vatandaşları hem de kültürel azınlık olarak nitelendirilen göçmen grupları için kaçınılmazdır (Kıran ve Yetkin-Aker 2019 s.73).

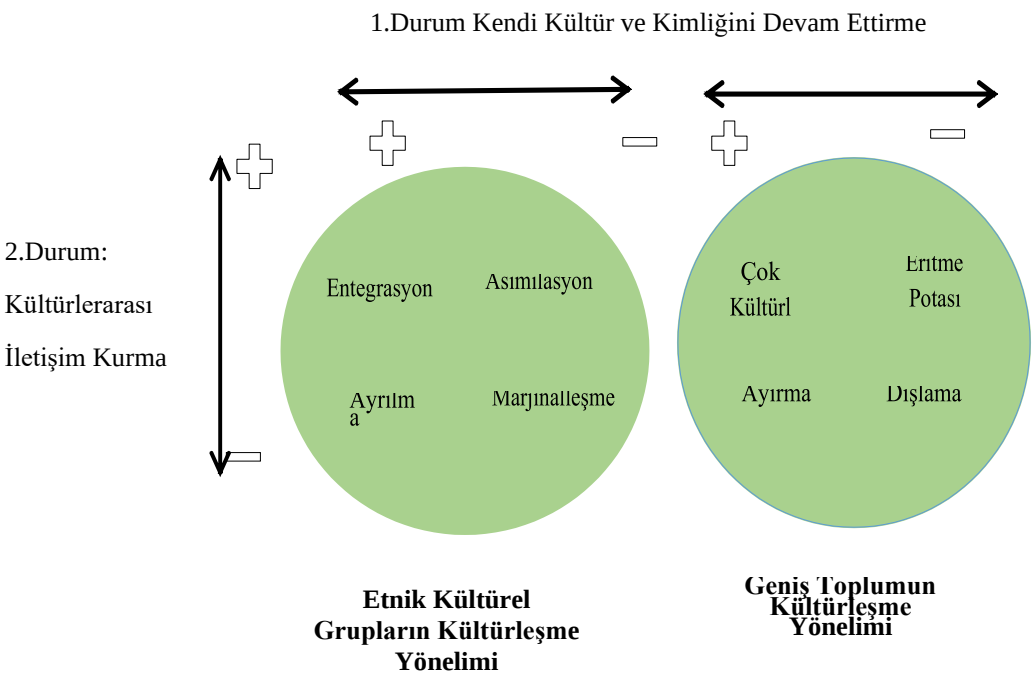

Şekil 2.5. *Kültürleşme stratejileri*

Yerleşik kültürden farklı özellikler gösteren göçmen ve mülteci gruplar, kültürleşme sürecinde farklı tutum ve davranışlar göstermektedir (Kağıtçıbaşı, 2014, s. 121). Şekil 2.5.'de görüldüğü üzere göçmen ve mülteci gibi kültürel azınlık üyelerinde kültürleşme tutumları göçmenlerin iki soruya verdikleri cevaplar doğrultusunda şekillenmektedir. Bunlardan ilki; "Öz kültürümü devam ettirmek benim için ne kadar önemli?" İkincisi; ise "Ev sahibi toplumla iletişim hâlinde olmak benim için ne kadar önemli? sorularıdır (Güngör, 2004 s. 18)."

Bu sorulara verilen cevaplar çerçevesinde kültürel azınlık grubu olarak nitelendirilen göçmenlerin kültürleşme yönelimleri dört şekilde gerçekleşmektedir. Bunlar; asimilasyon (assimilation), ayrılma (separation), marjinalleşme (marginalism) ve uyum (integration)'dur (Berry, 2006 s. 306).

2.3.1. Asimilasyon

Asimilasyon toplumda kültürel azınlık grubu olarak nitelendirilen göçmen veya mülteci gruplara ait kültürel farklılıkların ev sahibi toplum tarafından yerleşik kültür içinde eritilmesidir (Gordon, 1964, s. 125-126). Kültürel asimilasyonda amaç yerleşik

kültürden farklı özellikler gösteren birey ya da grupların ayırt edilemez biçimde yerleşik kültüre uymalarını sağlamaktır. Farklı olarak tanımlanan bireylerin zihinsel ve davranışsal olarak dönüştürüldüğü ve ev sahibi toplumun ayırdedilemez bir bireyi hâline getirildiği kültürel asimilasyon stratejisinin hedefi toplumda meydana gelebilecek olası kültürel çatışmaları tamamen ortadan kaldırmaktır (Vatandaş, 2001 s. 103).

Asimilasyonist yaklaşımda, azınlık kültürü yerleşik kültür standartlarından farklı görülmekte ve kültürel azınlık grupları yabancı olarak sınıflandırılmaktadır. Bu sebeple hâkim kültür yapısıyla şekillenen toplumlar için göçmen grupları bir rahatsızlık nedenidir. Bu rahatsızlığın politik ve pedagojik olarak giderilmesi ise azınlık gruplarının ve onların çocuklarının asimile edilmesine bağlıdır. Azınlık kültürünün eksik, işlevsiz ve eğitime uzak olarak nitelendirildiği asimilasyonist yaklaşımda eğitimin temel amacı ise, azınlık kültüründe büyüyen çocukların eksikliklerini gidermek ve onları yerleşik kültürün standartlarına uydurmaktır. Asimilasyonist yaklaşımın hedeflediği toplum modelinde risk faktörü olarak görülen en önemli grup göçmenlerdir ve göçmenlerin toplumun varlığını tehdit ettiği düşüncesi hâkimdir. Bu sebeple asimilasyonist yaklaşımda göçmenlerin eksikliklerinin yerleşik kültüre göre telâfi edilmesi gerekir. Toplumun sürdürülebilirliği amacıyla göçmen çocukların ev sahibi toplumun ortak norm ve değerlerine uyması önemli görülmektedir (Nohl, 2009, s. 5-11).

Toplumdaki kültürel azınlık gruplarına tepki olarak doğan asimilasyon stratejilerinin örnekleri tarihsel olarak ve ülkeden ülkeye farklılıklar göstermektedir. Dil üzerinden asimilasyonla ilgili olarak Amerika'da; Amerika'nın kültürel azınlık olan Kızılderililere uyguladıkları sıkı kontrol altında gruplarda (wellcontroled communities) Kızılderililer, kolonistlerin dilleri olan İspanyolca, Fransızca ve İngilizce dillerinde okuma yazma öğrenerek kolonistlerin ekonomik ihtiyaçlarını karşılama amacına hizmet etmişlerdir (Lowaima 1995'den akt. Nohl 2009 s. 13). Amerika Birleşik Devletleri'nin bölgeye göç eden Meksikalılara karşı uygulandığı asimilasyon politikasında; Amerikan değerlerinin öğretilmesi amacıyla İngilizce öğretimi zorunlu tutulmuştur. Meksikalı çocukların akademik başarısındaki eksikliklerin bu grupların değerleri, dilleri ve kültürel farklılıklarından kaynaklandığını öne süren Amerikalı asimilasyonist eğitim savunucularına göre, Meksikalıların kültürel değişiminin sağlanması ve büyük Amerikan kültürü ile kaynaşmaları akademik başarılarını olumlu anlamda arttıracaktır (Garcia, 1995, s. 37). Benzer şekilde asimilasyon stratejilerinin görüldüğü 1970'li yılların Avustralya'sında uygulanan "Child Migrant Education Program" ile birlikte ilköğretim

çağındaki göçmen çocukların İngilizce öğrendiği ayrı ulusal sınıflar kurulmuştur (Allan and Hill 1995, s. 768).

Asimilasyonist yaklaşımda öne çıkan diğer bir nokta ise, etnik azınlıkların sosyal statü olarak alt mevkilerde konumlandırılmasıdır. Özellikle azınlık nüfusun yerleşik kültürle etkileşiminin gerçekleştiği kurumlarda sosyal ayrım görülmekte ve asimile edilen etnik azınlık onlar için düzenlenmiş kurumlarda (yatılı okul, misafir işçi, ulusal sınıf) kalmaktadır (Nohl, 2009, s. 12). Asimilasyonist stratejilerin görüldüğü Amerika Birleşik Devletleri'nde Kızılderili çocuklar ailelerinden alınarak Kızılderilerin yaşadığı bölgelerin dışında oluşturulan ve beyazlar tarafından eğitim verilen yatılı okullarda eğitim görmekteydi. Asimilasyonist stratejilerin yansıması olan yatılı okul sisteminde amaç, Amerikan yerlilerinin (Kızılderili) İngilizce öğrenmesini sağlamak, onlar için gereken temel bilgileri vermek ve iyi ve çalışkan birer Hristiyan hâline gelmelerini sağlamaktı. Amerika'nın Kızılderililere uygulandığı asimilasyon politikalarının tek amacı dilin asimile edilmesi değildi. Amerikalılar uyguladıkları politikalarla Kızılderililerin geleneksel yaşam tarzlarını ve günlük yaşam pratiklerini de değiştirme yoluna gitmiştir. Bu sebeple yatılı okullarda beyazlar tarafından eğitim verilen ve yaz tatillerinde Amerikalı beyaz ailelerin yanına gönderilen Kızılderili kız çocukları, çocuk bakımı ev işleri gibi becerileri Amerikalılardan ve Amerikan tarzıyla öğreneceklerdi (Almeida, 1997, s. 763-764).

Asimilasyonist yaklaşımda; asimile edilen grupla asimile eden grup arasındaki sosyal, ekonomik ve coğrafi mesafe dikkat çekmektedir. Özellikle göçmen grupların, hâkim kültürü oluşturan toplumun çoğunluğundan uzak tutulduğunu söylemek mümkündür. Bu amaçla asimilasyonist anlayışının uygulandığı 1960'lı yılların Büyük Britanyası'nda yayımlanan "Göçmenler için İngilizce'' raporunda "withdrawal classes" olarak isimlendirilen, azınlık çocuklarının eğitim görmesi için ayrı sınıflar önerilmiştir. Göçmen azınlıklar için ideal kültürün Britanyanlı yaşam biçimi olduğu savunan asimilasyonistlere göre göçmenler bu sisteme tamamen uymak zorundaydılar. Ancak tüm asimilasyon faaliyetlerine karşın asimile edilen grupların etnik sebeplerle kabul görmemesi ihtimal dâhilindedir (Figuerroa, 1995, s. 781-782).

Tarihinde sıklıkla göçe maruz kalan Almanya'da ise göçmen çocuklara okullara gitme zorunluluğunun getirilmesi, Alman sınıflarında çözülmesi gereken bir heterojenlik sorununu gündeme taşımıştır. Bu duruma çözüm olarak 3 Aralık 1971 de Kültür Bakanları Konferansı'nda; dil sorunları sebebiyle Alman sınıflarındaki dersleri takip

edemeyen yabancı çocukların ayrı bir hazırlık sınıfına ayrılmalarına karar verilmiş (Müller, 1974, s. 186'dan aktaran Nohl, 2009) ve yabancı çocuk oranının beşte biri aştığı okullarda göçmen ya da azınlık çocukları yabancılar sınıfına yerleştirilmiştir. Bu kararla sınıflardaki yabancı sayısının artmasını tehdit unsuru olarak algılayan Alman anne babaların kaygıları giderilmiştir (Czock, 1993, s. 67). Asimilasyonist uygulamaların görüldüğü Almanya'da yabancı çocukların Alman standartlarına uyması insani nedenlerden çok toplumun sürdürülebilirliği açısından önemli görülmektedir. Asimilasyonist anlayışta, Alman eğitim sisteminin problemi olarak görülen yabancılar ya Federal Alman Cumhuriyeti'nin standartlarına uyarak iyi bir gelişme gösterir ya da uyum sağlamayarak toplumsal patlayıcı hâlini alır ve toplumun yıkımına sebep olurlar (Czock 1993, s. 62). Dolayısıyla toplumun istikrarı için toplumda yabancı olarak değerlendirilen etnik azınlık ve göçmenlerin kültürel eksikliklerinin giderilmesi için pedagojik önlemlerin alınması gerekmektedir. Asimilasyonist anlayışlı toplum modelinde toplumun devamı toplumdaki tüm bireylerin çoğunluğun oluşturduğu ortak değer ve normlara uymasına bağlıdır. Özellikle göçmen çocukların yerleşik kültüre uyumunun esas olduğu asimilasyonist eğitimin savunucularından Schrader, Nikles ve Griese'e göre (1976),

- Toplumdaki kültürel farklılaşmalar ve çeşitlilik artsa da toplumun istikrarını sağlayan ortak bir kültürel yapı vardır.
- Toplum yapısı herkes için bağlayıcı kuralları olan yerleşik kültür özellikleri tarafından şekillenmektedir.
- Aile, bireylerin topluma uyum sağlamasında önemli bir role sahiptir. Özellikle yerleşik kültüre sahip yerleşik aileler; toplumda kabul gören merkez değerleri bir alt nesile aktararak onların topluma uyum sürecini kolaylaştırmaktadır.
- Yerleşik kültür özelliklerine sahip yerlilerin aksine göçmenlerde toplumsal uyum ise daha zor gerçekleşmektedir. Göçmen çocuklarının kendi kültürlerine ilişkin kültürel bağları ne kadar güçlü ise göç ettikleri ülkenin kültür ve normlarına uyum sağlamaları o denli güçtür. Bu sebeple göçmen çocukların göç ettikleri toplumdaki kültürel değer ve normları içselleştirerek bunlara uyum sağlaması ancak kültürel asimilasyonla mümkündür.
- Asimile edilmeyen yabancılar ise topluma ve kültürel değerlere uyum sağlayamadıkları için toplumsal düzeni tehdit eden riskler taşımaktadır.

2.3.2. Marjinalleşme

Kültürleşme sürecinde göçmen veya kültürel azınlık gruplarının hem kendi kültürlerine hem de ev sahibi toplumun kültürüne tepkisi marjinalleşme olarak tanımlanmaktadır. Marjinalleşen birey hem kendi kültürünü hem de ev sahibi toplumun kültür özelliklerini reddetmektedir (Berry, 2001, s. 619). Alanyazında marjinal insan kavramını ilk kez kullanan Amerikalı sosyolog Robert Park'a göre marjinal insan tanımının en iyi örneği göçmen gruplardır (Park, 2016, s. 81) .

Bireylerin göç ettiği toplumda yaşadığı kültürel çatışmanın kişilik çatışmasına sebep olması durumda birey marjinalleşir. Birey içinde yaşadığı yeni kültürün yarattığı kültürel çatışma durumu kişisel bir problem olarak hissedinceye kadar marjinal değildir (Green, 1947, s. 170). Green (1947) marjinalleşen kişi veya grupların kişilik özelliklerinin üç aşamada oluştuğunu ifade etmektedir: İlk aşama, bireyin iki kültüre ait özellikleri öğrendiği hazırlık aşamasıdır. Hazırlık aşamasında kişi hem öz kültürünü hem de göç ettiği yerleşik kültür özelliklerinden hangisini benimsediğini fark etmemiştir. Bu sebeple birey yaşadığı sorunların bilincinde değildir. İkinci aşama, göçmen ve kültürel azınlık gruplarının kriz dönemi olarak adlandırılmaktadır. Kriz döneminde göçmenler ev sahibi toplumla kültürel çatışma yaşamaktadır. Bu dönemde birey içinde bulunduğu kültürel krizi aşmak için mücadele eder. Kültürel çatışmanın yarattığı kriz deneyimini aşma sürecinde göçmenlerde kültürel şok, yabancılaşma ve bölünmüş kişilik özellikleri ortaya çıkmaktadır. Üçüncü aşamada, birey kalıcı tepkilerini gösterir. Bu aşamada bireyler, yer değiştirme, kültürel izolasyon, çatışma, suça yönelme ve farklı olumsuz yönelimler gösterebilmektedir.

Tarihsel süreçte tek bir kültür özelliğinin şekillendirdiği toplumların aksine modern devletlerin yaşadığı göç süreci, toplumların kültürel yapısının karmaşıklığına sebep olmaktadır. Göçün yarattığı kültürel taşınma hem göçmenler hem de ev sahibi toplum açısından çatışma ve kriz ortamını beraberinde getirmektedir. Öz kültürünü gittiği ülkede bırakmış ve göç ettiği ülkenin kültür özelliklerini benimseyememiş bir bireyin karşılaştığı olumsuz tavırlar sonucu marjinalleşebilmesi olasıdır (Stonequist, 2016, s. 83-92). Göçmen ya da mülteci nüfusunun yoğun olduğu ülkelerde, göçmen grupların yerleşik kültürle yaşadığı uyumsuzluk ve çatışmalar sosyal dışlanma ve marjinallik konularını gündeme getirmektedir. Göç hareketlerinden etkilenen tüm ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de yoğunluklu olarak bu meseleyle karşı karşıya kalmıştır. Yapılan araştırmalar, özellikle araştırmaya konu olan ve zorunlu göçle ülkemize gelen Suriyeli sığınmacılar ile

ilgili uyum politikaları geliştirilip uygulanmazsa Suriyeli sığınmacıların marjinalleşmesinden kaynaklanacak sorunların baş göstereceğine dikkat çekmektedir (Karataş ve Baloğlu, 2018, s. 978; Kızmaz, 2018, s. 399).

2.3.3. Uyum

Uyum kavramı; uluslararası göçmen ve mülteci hareketlerinden etkilenen toplumların önemli gündem maddelerinden birisidir. Demokratik yönetimlerin güçlenmesiyle ortaya çıkan çoğulcu anlayış, asimilasyonist yaklaşımın sorgulanmasına neden olmuştur. Göçmen ve mülteci grupların kültürel özelliklerini koruma taleplerinin küresel bir nitelik kazanması asimilasyonist yaklaşımın yerine yeni teori arayışlarını dünya gündemine taşımıştır. Göçmen nüfusunun ev sahibi toplum içindeki nüfus artışıyla beraber sosyal sistemin bozulması, ulus kimliğinin yok olma endişesi ve sürdürülebilir toplum ihtiyacı göçmenlerin ev sahibi toplumla uyum içinde yaşayacağı politikaların işletilmesini zorunlu hale getirmiştir. Kültürel azınlık olarak tanımlanan sığınmacı ve mülteci grupların kültürel özelliklerinin ev sahibi toplum içinde eritilmesi olarak tanımlanan asimilasyon teorileri 1960'lı yılardan itibaren yerini uyum teorilerine bırakmıştır (Ceceli-Köse, 2012, s.17).

Uyum, "göçmen veya mülteci grupların yaşamlarını ev sahibi toplumun beklentileri doğrultusunda yeniden şekillendirme ve daha tatmin edici bir hayat kurma çabası" (Saygın ve Hasta, 2018, s.319) olarak tanımlanmaktadır. Göçmen veya mülteci gruplar açısından uyum; göçmenlerin öz kültürünü koruyarak ev sahibi toplumla iletişim halinde olmasıdır. Uyum sürecinde kültürel kimliklerini koruyan bireyler; göç ettikleri toplumun kültürel kimliğini de benimsemektedir. Uyumun sağlanmasında hem göçmenlerin hem de ev sahibi toplumun rolü önemlidir. Toplumsal uyumda; göçmen grupların ev sahibi toplumun değerlerini benimsemesi beklenirken, ev sahibi toplumdaki bireylerin de kültürel çeşitliliğe açık olması gerekmektedir. Göçmen ve yerleşik bireylerin ortak yaşam inancı taşıması uyum sürecini kolaylaştırmaktadır (Balcı ve Öğüt, 2018, s. 53).

Uyum süreci barınma, sağlık, eğitim gibi temel hizmetlere erişiminin yanında, pisikolojik durum, dil yeterliliği, kültürlerarası iletişim, siyasi ve sosyal katılımı da içeren çok boyutlu bir süreçtir. Göçün yarattığı kültürleşme süreçleriyle ilgili alan yazın incelendiğinde uyumla ilgili çeşitli sınıflamalar olmakla birlikte araştırmacıların yaygın olarak kültürel uyumu psikolojik uyum ve sosyo-kültürel uyum olmak üzere iki boyutlu

olarak değerlendirdikleri görülmektedir (Ward ve Kennedy, 1994; Ward ve Rana-Deuba, 1999; Ataca ve Berry, 2002).

2.3.4.1. Psikolojik uyum

Göçmen ya da mülteci gruplar, göçün bireyin isteği dışında gerçekleşmesi, mekânsal değişim, ev sahibi toplumla göçmenler arasındaki kültürel uzaklığın fazla olması, toplumsal rollerin değişmesi, işsizlik gibi nedenlerle göç stresi yaşamaktadır. Göç öncesi, göç sırası ve göç sonrasında yaşanan stres göçmenler üzerinde çeşitli psikolojik problemler yaratmaktadır (Tuzcu ve Bademli, 2014, s.61). Göç stresi ile başa çıkma, göçmenlerin fiziksel ve ruhsal bütünlüğünün korunmasını sağlamakta ve uyum sürecini doğrudan etkilemektedir. Göçmenler göç deneyiminin yarattığı strese bağlı olarak depresyon, anksiyete, sosyal fobi, ayrılma anksiyetesi, panik bozukluğu gibi çoklu psikolojik travmalara maruz kalmaktadır (Demirbaş ve Bekaroğlu, 2013. s. 12).

Psikolojik uyum, bireylerin stresin yıkıcı etkileriyle başa çıkma becerisidir ve uyum sürecinin duygusal boyutunu temsil etmektedir. Psikolojik uyum; göçmen bireylerin ev sahibi toplumda geçirdiği süre boyunca akıl ve ruh sağlığını koruması, bireysel ve sosyal kimliği ortaya koyması, öznel iyi olma hali ve yaşam doyumunu ifade eden bireysel süreçlerin tamamını kapsamaktadır (Berry, 2005; Sam ve Berry, 2010'dan akt. Şeker 2015, s. 21). Yapılan çalışmalarda psikolojik uyumun kültürel uyum sürecini olumlu olarak desteklediği görülmektedir. Psikolojik uyum sürecinin başarılı bir biçimde gerçekleştiği bireylerde akademik başarıda artış, davranışsal sorunlarda azalma (Berry vd., 2006), gruplar arası iletişimde artış (Zagefka ve Brown, 2002) olduğu ortaya konmuştur.

2.3.4.2. Sosyo-kültürel uyum

Göçmen ve mülteci gruplar açısından sosyo-kültürel uyum, göçmen bireyin bulunduğu toplumla uyum içinde yaşamasını sağlayan sosyal uyum becerilerini kazanma sürecidir. Kültürleşme yönelimi olarak sosyo-kültürel uyum göçmenlerin ev sahibi toplumunla bütünleşmesi ve "yeniden toplumsallaşmasını" ifade etmektedir (Adıgüzel, 2016, s. 155). Ataca ve Berry'e (2002) göre sosyo-kültürel uyum; göçmenlerin ev sahibi toplumun kültürel özelliklerini bilme ve günlük hayatta karşılaştıkları problemleri çözme becerileri kazanmayı da içine almaktadır. Berry (1997) sosyo-kültürel uyumun

göçmenlerin aile, iş hayatı ve sosyal çevrelerindeki problemlerle başa çıkma becerisini kapsadığını belirterek kavramın çerçevesini genişletmektedir.

Artan göç hareketleri ile birlikte göçmenlerin ev sahibi topluma nasıl uyum sağlayacağı konusu, birçok ülkenin gündemindedir. Göçmen gruplar içinde zorunlu göç deneyimi yaşayan bireylerin uyum süreci geçirmeden ev sahibi topluma dâhil olması (Yılmaz, 2016, s. 195) göçmenlerin sosyal hayatlarını ev sahibi toplumun sosyal normlarına uygun olarak yeniden düzenlemesi ihtiyacını gündeme getirmekledir (Adıgüzel, 2016, s. 3.). Sosyo-kültürel uyumun; göçmen bireyler ve ev sahibi toplumun karşılıklı çabalarıyla gerçekleşebileceği belirtilmektedir. Uyum sürecinde, göçmenlerin ev sahibi toplumun kültürel özellikleri öğrenmesi ve ev sahibi toplumla ilişki kurabileceği sosyal becerileri kazanması beklenirken (Ward ve Kennedy, 1999) ev sahibi toplumun göçmenlerin uyumunu sağlayacak altyapıyı oluşturması gerekmektedir. Başarılı bir uyum sürecinde ev sahibi toplumların, hukuki, ekonomik ve sosyo-kültürel politikalar oluşturması önem taşımaktadır (Crisp, 2004, s. 1-2).

Göçmenlerin olduğu kadar ev sahibi toplumların da sağlık, ekonomi, siyaset, politika, hukuk, akademik ve mesleki eğitim, demografik özellikler ve sosyo-kültürel yapısı başta olmak üzere bütüncül değişimine yol açan sosyo-kültürel uyum süreci çok yönlü ve çok boyutlu olan karmaşık bir kavramdır. Göçmen grupların uyumuna yönelik çalışmalarda araştırmacılar farklı alanlardaki sosyo-kültürel uyum durumlarını ölçmek için birtakım göstergeler ortaya koymuştur. Tablo 2.3.'de siyasal, hukuki, kültürel ve sosyal alanda göçmen grupların ev sahibi topluma uyum durumlarını belirleyen göstergelere yer verilmiştir (İltîca ve Göç Araştırmaları Merkezi, 2017) . İlgili tabloda görüldüğü üzere; göçmen grupların uyumları hukuki, siyasi ve sosyo-kültürel alanlardaki hizmetleri erişimi ve haklarının kullanılması açısından ev sahibi topluma bazı sorumluluklar yüklemektedir.

Tablo 2. 3. *Göçmen uyumunun alt dalları*

Hukuksal Uyum Göstergeleri	Siyasal Uyum Göstergeleri	Sağlık Alanında Uyum Göstergeleri	Kültürel Uyum Göstergeleri	Sosyal Uyum Göstergeleri
Oturma hakkı	Vatandaşlık sayıları	Ortalama yaşam süresi	Ev sahibi toplum değerlerini benimseme	Mekânsal ayrışma
Çalışma hakkı	Mesleki ve profesyonel dernek ve sendikal faaliyetlere katılma	Yaş ve cinsiyete göre ölüm oranları	Yerleşik toplum vatandaşlarına güven ve yakınlık	Gruplar arası evlilik oranları
Vatandaşlık hakkı	Oy kullanma	Yaş ve cinsiyete göre hastalığa yakalanma oranları	Aidiyet duygusu	Dili kullanma durumu
Sosyal güvenlik hizmetlerine erişim	Siyasi partilere üyelik	Kaza oranları	Ev sahibi toplum diline hâkimiyet	Gruplar arası iletişim ve ilişkiler
	Yerel, bölgesel ya da ulusal yönetimlerde seçilerek görev almak	Sağlık hizmetlerine erişim		

Migration Policy Group geliştirdiği ölçüm aracı ile göçmenlerin ev sahibi topluma uyum sağlamasına yönelik yeni göstergeler ve yeni alt dalları eklemiştir. Tablo 2.4.'de Migration Policy Group (2015) tarafından geliştirilen "Mülteci Entegrasyonu Ölçüm aracında yer alan göstergelere yer verilmiştir (İltîca ve Göç Araştırmaları Merkezi, 2017).

Tablo 2.4. *Mülteci entegrasyonu ölçüm aracı*

Hukuki Uyum	
İkamet Aile birliği ve birleşimi Etkin vatandaşlığa erişim	Statü güvenliği Statü tanınması sonrası verilen ikâmetin tipi ve süresi İkamet yenileme prosedürü Uzun dönemli ikâmete başvuru ve yasal ikâmet hakkına erişim Ülkede yasal çalışma başvurusu ve çalışma iznine erişim Vatandaşlara denk veya kolaylaştırılmış şartlarda sosyal güvenliğe erişim Özel ihtiyaç sahibi kişi ve grupların gözetilmesi Vatandaşlık başvuru hakkı ve vatandaşlık edinîmi süreçleri İşlem bedeli ve harç miktarları Aile birliği ve diğer aile üyelerinin hukuki statüleri Aile bireyleri için otonom ikâmete erişim imkânları
Sosyo-ekonomikSosyo-ekonomik Uyum	

Tablo 2.4. (Devam) *Mülteci entegrasyonu ölçüm aracı*]

Barınma Çalışma Yaşam boyu öğrenme	Mültecinin ülke içinde serbest dolaşım ve yaşadığı yeri seçebilme özgürlüğü Hassas grupların barınma desteğine erişimi Mülkiyet hakkına erişim Sosyal konutlardan faydalanabilme imkânı Emlak piyasasında mültecilerin yaşam koşullarına dair bilinç düzeyi Barınma desteğinin tipi ve süresine dair veriler Barınma koşullarının kalitesi, altyapı ve iç dekorasyonun insani yaşam standartlarına uygunluğu Mültecilerin yasal istihdamı ve girişimcilik istatistikleri İstihdam edilmiş mültecilerin eğitim düzeyleri Yasal istihdama erişim prosedürü Özel gruplara tanınan kolaylık ve muafiyetler Mültecilerin yetenek ve eğitime bağlı derecelerinin, diplomalarının tanınması İş arama sürecinde mülteciye özel destek mekanizmaları Mülteci girişimciliğinin desteklenmesi Mülteci istihdamı için yerel ve bölgesel otorite ve sivil toplumla koordinasyon Mültecilerin meslek ve gelirlerinden memnuniyet istatistikleri Mesleki eğitim ve işbaşı eğitime erişim, kayıt ve devam istatistikleri Hassas grupların mesleki eğitim/işbaşı eğitim hizmetlerine erişimi Mültecilerin kurslara dair memnuniyet düzeyleri Ev sahibi toplumun uyum politikalarının uygulanmasındaki rolü katkısı Sosyal kaynaştımada yerel-bölgesel otoritelerin rolü ve işbirliği imkânı Gönüllü girişimlere destek; toplumsal kaynaşma için mültecilere birebir mentörluk hizmeti Refakatsiz çocuklar için sağlanan hizmetler Mültecilerin sivil ve siyasal katılım süreçlerinde içerilmesi Mülteciler tarafından kurulan/işletilen dernek sayısı ve bu kuruluşlara yönelik devlet desteği
Sosyo-kültürel Uyum	
Çocukların eğitimi Dil öğrenimi ve sosyal uyum Toplumları kaynaştırmak ve toplumsal katılımı teşvik	Mültecilere özel eğitim programı tasarımlarının varlığı Mülteciye devlet tarafından sağlanan ücretsiz tercüman/çeviri desteği Çocuk mültecilerin okullaşma hızı ve okullaşma istatistikleri Temel eğitimde vatandaşlara eşit muamele Hassas grupların eğitimine özel politika ve uygulamalar Eğitimde uzman STKlar ve yerel ve bölgesel aktörler ile iş birliği

2.4. Kültürel Uyumu Etkileyen Faktörler

Göç ve uyuma yönelik çalışmalar kültürel uyum sürecinde göçmenlerin yaş, cinsiyet, eğitim durumu, dil, din gibi demografik özelliklerinin yanı sıra ev sahibi ülkede geçirdikleri süre, sosyal kimlik, sosyal mesafe ve algılanan ayrımcılığa yönelik algıları gibi etmenlerin uyumu etkilediğini belirtmişlerdir. Alt başlıklarda kültürel uyumu etkileyen bu etmenlere yer verilmiştir (Saygın ve Hasta, 2018).

2.4.1. Yaş

Göçmenlerin yaşı kültürel uyumlarını etkilemektedir. Yapılan araştırmalar göçmen, sığınmacı veya mülteci grupların göç ettikleri yaş ile uyum süreci arasında bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır. Trebbe (2007) çalışmasında göç etme yaşının küçülmesinin uyum sürecini arttırdığını ifade etmektedir. Trebbe (2007), Almanya'daki birinci kuşak Türklerin kültürel uyum sürecinin zorlaştırdığını ifade etmekte bu durumun nedenini de göçmenlerin göç etme yaşının geç olmasıyla açıklamaktadır. Benzer şekilde Lee ve Green'de (2010) erken yaşta Amerika'ya göç eden Hmongların geç yaşta göç edenlere göre daha fazla kültürel uyum sağladığını açıklamaktadır.

2.4.2. Cinsiyet

Göçmenlerin ev sahibi ülkeye uyum sürecini konu alan çalışmalarda, göçmen erkeklerin göçmen göç edilen yeni topluma daha hızlı ve daha iyi uyum sağladığı ifade edilmektedir. Göçmen erkeklerin; sosyal hayata katılma ve iş ilişkileri sebebiyle ev sahibi toplumla sosyal temasının daha fazla olması uyum sürecini desteklemektedir. Erkek göçmenlerin sosyal temasının artmasıyla kişiler arası ilişkilerin kurulması, ev sahibi toplum dilinin kullanımı ve kültür aktarımı kolaylaşmaktadır. Ancak özellikle geleneksel toplumlardan göç eden kadının toplumsal cinsiyet rolü sebebiyle ev ortamında daha fazla vakit geçirmesi, kültürel teması azaltmakta, uyum sürecini güçleştirmektedir (Ataca ve Berry 2002, Steffen ve Merrill, 2011'den akt. Saygın ve Hasta 2018 s. 326).

Açıkalın (2018) uluslararası göçün toplumsal cinsiyet boyutunu incelediği araştırmasında kadınların topluma uyum ve katılım süreçlerinin zorlaştırdığını etmektedir. Benzer şekilde Amerika'da yaşayan Kore asıl göçmen erkeklerin uyum düzeylerinin göçmen kadınlara göre daha yüksek olduğunu ifade eden Jasti, Lee ve Doak (2011) araştırmalarında bu durumun erkeklerin sosyal teması ve cinsiyet rollerinden kaynaklandığını açıklamaktadır.

2.4.3. Dil

Göç, mülteci ya da kültürel azınlık grupları ile ev sahibi toplumun dillerinin farklı olması bazı göçmenler için kültürel uyumu güçleştirmektedir (Ward ve Kennedy 1992; Berry 2006; Masgoret ve Ward, 2006). Toplumdaki göçmen ve yerleşik bireyler arasındaki dil farklılığının giderilmesi kültürel uyumu desteklemektedir (Schmitz, 2001,

Berry 2006; Masgoret ve Ward 2006). Yerleşik kültürün değerleri, kültür özellikleri ve toplumsal normlarının taşıyıcısı olarak dil, kültür aktarımının yanında göçmenlerin kültürlerarası benzerlik ve farklılıklarını öğrenmesini sağlamaktadır. Göçmenler açısından ve ev sahibi toplumla sosyal temas kurmak ev sahibi toplumun dilini anlamakla mümkündür (Masgoret ve Ward, 2006). Göçmen veya mülteci grupların ev sahibi toplumla aynı dili konuşuyor olması sosyal temas ve iletişim becerilerinin yanı sıra, ev sahibi toplumun emek piyasası ve eğitim sistemine uyumunu sağlamaktadır (Ward ve Kennedy 1992; Masgoret ve Ward, 2006).

2.4.4. Din

Ev sahibi toplumla göçmen, sığınmacı veya mülteci grupların farklı dinlere inanması bazı göçmenler için kültürel uyumu güçleştirmektedir. Dinî inançları farklı grupların birbirlerine karşı olumsuz tutumları toplumsal kabulü ve uyumu her iki taraf için zorlaştırmaktadır (Ward ve Kennedy 1992; Berry, 1997; Masgoret ve Ward, 2006). Göçmenlerin uyumu ile ilgili olarak dinî boyutu elen alan araştırmalar, bireylerin dinî farklılıklara karşı daha dirençli olduğunu ortaya koymuştur. Ayrıca, din olgusu ve uyum arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmalar; dinî bağlılığı yüksek olan bireylerin öz kültürlerini sürdürme eğiliminde olduğu ve ayrılma yönelimini diğer gruplara oranla daha çok tercih ettiği ifade edilmektedir (A van de Vijver, 2004; Güngör ve Bornstein, 2009).

2.4.5. Ev sahibi ülkede geçirilen süre

Yapılan araştırmalar göçmen, sığınmacı veya mülteci grupların ev sahibi toplumda geçirdiği süre ile kültürel uyumu arasında anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır. Göç edilen ülkede kalış süresinin artması, göçmenlerin sosyal temasının artmasına (Jasti Lee and Doak, 2011), dil engelinin ve sosyal dışlanmaya yönelik inançlarının azalmasına (Gil, Vega ve Dimas, 1994) ve istihdamın artmasıyla ekonomik uyumu (Lahti, Horenczyk ve Kinunen, 2011) arttırmakta ve göçmenlerin uyum sürecini desteklemektedir. Berry vd. (2006), kültürleşme süreçlerini inceledikleri çalışmalarında ikinci kuşak göçmenlerin anavatanlarında doğup ev sahibi ülkeye göç edenlerden daha fazla uyum yönelimde olduğunu ortaya koymuştur.

2.4.6. Sosyal kimlik

Sosyal kimlik kavramı Tajfel ve Turner tarafından ortaya konmuştur. Sosyal kimlik kuramı; kişinin bireysel kimliğinin yanı sıra, toplumdaki gruplara aidiyetinden etkilenen sosyal bir kimliğinin olduğunu vurgulamaktadır. Bireyin benlik algısının bir parçası olarak sosyal kimlik; kişinin üyesi olduğu gruplarda edindiği bilgi, grup üyeliğine atfettiği değer ve grupla olan duygusal bağını ifade etmektedir (Tajfel, 1981, s. 255). Kültürleşme süreci ve uyumla ilgili alanyazında; göçmen ya da mülteci grupların özkültürel kimliğe bağlılığı arttıkça kültürleşmenin azaldığını ve kültürel uyumun güçleştiği görülmektedir. Belçika'da yaşayan göçmen Türklerin uyum sürecini inceleyen araştırma; katılımcıların kültürel geçmiş ve kimliklerine bağlılıkları ile dindarlık ve özkültürlerini sürdürme eğilimleri arasında ilişki olduğunu açıklamaktadır (Yağmur ve Van de Vijver, 2012). Fransa'da kültürel uyum yönelimine benimseyen Faslı ve Romanyalı göçmenlerin kendilerini hem Fransa hem de kendi sosyal kimlikleri ile tanımladıklarını, kendilerini yalnızca kişisel kimlikleriyle tanıtan göçmenlerin ise ayrılma yöneliminde olduklarını ortaya koymuştur. Araştırmacılar kendilerini sadece öz kimlikleriyle tanımlayan katılımcıların kültürel uyum sağlamakta zorlandığını belirtmektedir.

2.4.7. Sosyal mesafe

Sosyal mesafe kavramını ilk kez kullanan Bogadrus'tur. Bogardus göçmenlere karşı olan ırkçı davranışların belirlenmesi amacıyla oluşturduğu ölçekle sosyal mesafe kavramını literatüre kazandırmıştır. Bogadrus'a (1959, s. 7-11), göre sosyal mesafe; bireylerin birbirini anlama ve deneyimleri sonucunda oluşan duygularının düzeyidir. Bir diğer tanımıyla sosyal mesafe bireyler arasındaki psikolojik uzaklığı ya da yakınlığı temsil etmektedir. Kültürel psikoloji konusu olarak sosyal mesafe, bir toplumda farklı bireylerin birbirini kabul etme veya reddetme derecesidir (Budak, 2000, s. 690).

Göçmen ve mülteci grupların kabul ve uyum düzeyi ev sahibi toplum bireyleri ile arasındaki sosyal mesafe ile ilişkilidir. Gruplar arası sosyal mesafe algısı arttıkça uyum sosyal temas ve uyum güçleşmektedir. Pettigrew (1960), Güney Afrika'da yaşayan beyaz öğrencilerle yaptığı araştırmasında önyargıların ve sosyal mesafenin önyargıyı anlamada önemli bir değişken olduğunu ifade etmiştir. Morsh ve Smith (1953), ABD'deki bazı etnik gruplara yönelik sosyal mesafenin daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur. Weaver'in (2008), ABD'de etnik gruplar arasında önyargı ve sosyal mesafenin durumunu belirlediği

araştırmasında son yıllarda farklı kültürel gruplara olan olumsuz tutumların azaldığı ancak dezavantajlı bireylere karşı ön yargının sürdüğünü açıklamıştır.

2.4.8. Algılanan ayrımcılık

Birleşmiş Milletler tarafından yayınlanan "Ayrımcılığın Türleri ve Başlıca Nedenleri" raporuna göre "Belli bir toplumsal gruba bağlı bireylerin toplumsal avantajlarını ve sahip olduğu hakları reddeden ya da bu gruptaki bireylere has yükümlülükler öne süren, diğer toplumsal grup üyelerine çeşitli avantajlar sağlayan ve ayrıcalıklı grup ile diğerleri arasında eşitsizliğe neden olan her türlü davranış" ayrımcılık olarak tanımlanmıştır (https://digitallibrary.un.org/record/1638125/files/E_CN-4_Sub-2_40_Rev-1-EN.pdf.). Algılanan ayrımcılık ise, kişi ya da grupların; fiziksel özellikleri, etnik kimliği ve kültürel özellikleri nedeniyle haksız ve olumsuz tutumlara maruz kaldığı inancıdır. Toplumda yer alan kültürel azınlık grupları ve düşük statüdeki toplumsal grupların maruz olduğu ayrımcılık, hedeflediği grupların dışlanmasına ve haklarının kullanmasının engellenmesine neden olmaktadır (Gülmez, 2009, s. 3).

Toplumsal gruplar içinde ayrımcılığa maruz kalan gruplardan biri de göçmenlerdir (Berry 2006, s. 48). Göçmen grupların kültürleşme sürecinde etkili olan algılanan ayrımcılık düzeyi arttıkça, kültürleşme ve uyum süreci zorlaşmaktadır. Yapılan araştırmalar algılanan ayrımcılığa maruz kaldığını belirten göçmenlerin yaşadıkları statü kaybına tepki olarak ayrılma ve marjinalleşme gibi olumsuz kültürleşme stratejilerine yöneldiklerini ortaya koymaktadır (Kağıtçıbaşı 1987, 1997, 2011).

2.5. Göçmen ve Mülteci Grupların Kültürel Uyumu ve Eğitim

Göçmen ve mülteci gruplara yönelik eğitim uygulamaları ve müdahale programları bölgesel farklılıklar göstermekle birlikte, çatışma ve zorunlu göç sebebiyle yurtlarını terk eden göçmenlerin "acil eğitim ihtiyacına" yönelik eğitsel uyum politikalarının dönüm noktasını oluşturmaktadır. 1996 yılında yılında Graca Machel'in hazırladığı "Silahlı Çatışmanın Çocuklar Üzerindeki Etkisi Üzerine Birleşmiş Milletler Araştırması Raporu'nda" mültecilerin eğitimi konusundaki uygulamaların yetersizliğini ifade edilmektedir. Machel raporunda, anavatanlarından ayrılan çocukların göç ettikleri toplumla uyum içinde yaşaması için gereken bilgi ve becerileri kazanmasında ve göçmenlerin çatışmanın yıkıcı etkilerinden sıyrılarak normalleşmesinde eğitimin önemine dikkat çekmektedir (Machel, 1996, s. 54-58).

Machel Çalışması olarak da bilinen raporun öncesinde; BMMYK, tarafından koordine edilen göçmen ve mülteci kamplarında, ev sahibi toplumun fertlerinden izole bir şekilde yaşayan göçmenlerin eğitimi kendi okullarında ve ev sahibi toplumun eğitim sistemi dışında gerçekleştirildiği görülmektedir. Kamplarda sadece temel eğitim malzemeleri ile kurulan "Teachers Emergency Pack" adlı bu okullar yalnızca ilköğretim düzeyinde eğitim vermektedir (Sinclair, 2001, s. 60-63). Küresel ve bölgesel gelişmeler sonucu dünyada göçmen ve mülteci nüfusunun artması mülteci eğitiminde kısa vadeli çözümlerin kalıcı olmadığını göstermiş ve mültecilerin eğitimi BMMYK'nin de öncelikli gündemi haline getirmiştir. BMMYK tarafından yeniden düzenlenen "Revised Guidelines for Educational Assistance to Refugees" adlı klavuzunda mültecilere yönelik eğitim sistemlerinin destekleneceği açıklanmıştır (UNHCR,1995'den akt. Ateşok 2018). Ancak bu girişime karşın BMMYK uzman ve deneyim eksikliği, kapsayıcı eğitim faaliyetlerinin sınırlılığı, koordinasyon ve denetleme eksikliği gibi nedenlerle göçmen ve mülteci eğitimine yönelik kalıcı ve uzun vadeli çözümler sunmakta yetersiz kalmıştır (Sinclair, 2001, s. 72).

2000 yılına gelindiğinde Senegal'de gerçekleşen Dünya Eğitim Forumu'nda belirlenen 12 stratejiden biri "afet, bölgesel çatışma ve siyasi istikrasızlıktan etkilenen eğitim sistemlerinin ihtiyaçlarının karşılanması ve çatışma ve şiddetin önlenebilmesi amacı ile karşılıklı anlayış, barış ve hoşgörüyü destekleyecek eğitim programlarının planlanması" olmuştur. Bu kapsamda göçmen, sığınmacı ve mültecilerin eğitimi için oluşturulacak programlar üç adımda planlanmaktadır. Birinci adımda ihtiyaç analizleri yapılmakta ve ihtiyaç doğrultusunda eğitimler düzenlenmektedir. İkinci adımda mültecilere yönelik okuma yazma çalışmaları, temel matematik pratik bilgilerin öğretildiği örgün olmayan sistemler oluşturulmaktadır. Üçüncü adımda ise öğretmen ve öğrencilerin aşîna olduğu eğitim programı uygulanmaktadır (Aguilar ve Retamal, 1998). Bu grupların eğitiminde kullanılan bu yaklaşım Birleşmiş Milletler tarafından kabul edilmekle birlikte 2000'li yıllarda eleştirilmiştir. Mülteci grupların eğitiminde eğitim etkinliklerinin kapsayıcılığı, savaş ve çatışma sonrası normalleşme sürecinde eğitim programlarına barış ve demokrasi eğitimi gibi konuların dâhil edilmesi gerektiği belirtilmiştir (Sommers, 2002; Sinclair, 2007).

Birçok ülkede göçmen ve mülteci grupların eğitimi, ev sahibi ülke ya da uluslararası örgütlerin siyasi aktörleri tarafından belirlenmektedir. Bu sebeple göçmen ve mülteci grupların eğitimine yönelik alanyazın, göç edilen ülkelerin göçmen ve mültecilerin

eğitimine yönelik uygulamaları ve uluslararası raporlara yansıyan uygulamalarla sınırlıdır. Uluslararası alanda mültecilerin eğitimine yönelik iki raporun oluşturulan eğitim uygulamalarında belirleyici olduğu söylenebilir. The Rights to Education Project kapsamında Güney Afrika'daki mültecilerin eğitimi dört ana başlık altında değerlendirilmiştir. Bunlar, mültecilere yönelik eğitim alt yapısının oluşturulması, ulusal ve uluslararası yasalarla koruma altına alınan mültecilerin eğitim hakkına erişebilirliği, mültecilere verilen eğitimin uygunluğu ve okul dışı sosyopolitik süreçleri içeren uyum boyutlarıdır (Spren ve Vally, 2006).

BMMYK 'nin direktifi ile mülteci eğitimi için kapsamlı bir rapor hazırlayan Dryden-Peterson'un raporu (2011) ise mülteci eğitiminin genel çerçevesini oluşturmaktadır. Birçok ülkeye uyarlanarak gerçekleştirilen raporda Dryden-Peterson, mülteci eğitiminde "eğitime erişim, eğitimin kalitesi ve koruyuculuğu ile eğitim programlarının kapsayıcılığı" na vurgu yapmıştır. Alt başlıklarda göçmen veya mülteci grupların eğitiminde kullanılan eğitim programlarının seçimi, öğretmenin rol ve sorumluluklarına yer verilmiştir.

2.5.1. Kapsayıcı eğitim programları

Göçmen, sığınmacı ve mültecilerin eğitim sistemine uyumunda vurgulanan temel nokta kapsayıcı eğitimdir. Birçok ülkede ve uluslararası belgelerde bu gruplar dezavantajlı gruplar olarak değerlendirilmekte ve kapsayıcı eğitim öne çıkmaktadır. Kapsayıcı eğitimin nasıl bir öğretim programı ile sağlanması gerektiği bir eğitim sorunu olarak tartışılmaya devam etmektedir.

Öğretim programları, hangi bilgi ve becerilerin nasıl öğretileceğini belirleyen çerçeve niteliğindedir. Toplumdaki dil, din, tarih gibi kültürel özelliklerin aktarımının yanı sıra ülkenin siyasi ve bilimsel alandaki yönelimlerinin ortak noktası olarak öğretim programları, göçmen ve mülteci eğitiminin tartışmalı konularındandır (Waters, Le Blanc, 2005, s. 129-30). Göçmen veya mülteci grupların eğitimi ile ilgili öğretim programının seçiminde iki seçenek göze çarpmaktadır. Mülteci grupların eğitimde ya bireylerin geldiği kaynak ülkelerin öğretim programını takip edilmekte (Pakistan, Liberya ve Tanzanya) ya da göç edilen ülkenin öğretim programı kullanılmaktadır. Özellikle sığınmacı, mülteci gruplar için aşina oldukları eğitim dili, öğretim programı ve ölçme değerlendirme sisteminin öğrencilerde bir tür güvenlik ve aidiyet duygusu sağlaması açısından da kaynak ülkelerin eğitim programları tercih edilmektedir (Sommers, 2002).

Göç ya da çatışma ortamı sebebiyle öğrencilerin eğitime ara vermek zorunda kaldığı durumlarda da kaynak ülkenin eğitim programının benimsendiği hızlandırılmış eğitim programları kullanılmaktadır. Hızlandırılmış eğitim sonrası göçmen grupların resmî eğitim sistemine geçişleri hedeflenmektedir. BMMYK göçmenlerin geri dönüş varsayımının ön planda olduğu durumlarda kullanılan bu programların barış eğitimi ile desteklenmesini önermektedir (Sinclair, 2007).

Kamp dışında yaşayan göçmen ve mülteci grupların uyumu ve eğitiminde öğretim programının seçimi hassas bir konudur. Göçmen veya mülteci grupların ev sahibi eğitim sistemine uyumu amacıyla göç edilen ülkenin öğretim programının kullanılması ev sahibi ülke açısından ek zaman ve ek maliyet gerektirmektedir. Tüm bu zorluklara karşın sığınmacı ve mülteci eğitiminin sürdürülebilirliği ve uyum sürecinin desteklenmesi yönünden sağlayacağı yararlar sebebiyle BMMYK, "ev sahibi toplumun eğitim sistemi içinde gerçekleşen uyum çalışmalarını desteklemektedir (UNHCR, 2015 s. 2-3)." Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği tarafından kamp dışında yaşayan göçmen ve mülteci grupların ev sahibi toplumun ulusal eğitim sistemlerine uyum sağlamasını önermektedir. Paralel eğitim sistemlerin desteklenmesi yerine mültecilerin kendi imkânları ile kurdukları okulların kayıt altına alınması ve bu okulların ulusal sisteme dâhil edilmesinin uzun vadede uyum sürecine katkı sunacağı belirtilmektedir (UNHCR, 2009, s. 42).

Ulusal sisteme uyum sürecine katkısının yanında göçmenlerin kalış sürecinin uzaması yeni nesil göçmenlerin dilini ve kültürünü unutacağı endişesine neden olmaktadır. Göçmen grupların öz kültürlerini koruyarak ev sahibi ülkenin eğitim sistemine uyum sağlamasıve ev sahibi toplumla uyum içerisinde yaşaması için gereken bilgi ve becerilerin benimsetilmesi amacıyla iki ülkenin de öğretim programına yer veren uygulamalar tasarlanmaya başlamıştır (UNESCO, 2003'den akt. Ateşok 2018 s.99).

Farklı kültürel kimliklere sahip bireylerin bir arada yaşaması durumda uygulanacak öğretim programının kapsayıcılığı uyum süreci açısından önemli bir konudur. Göçmen ve mülteci grupların eğitiminde uygulanacak programların, insan haklarına odaklı, kapsayıcı ve toplumsal uyumu destekleyecek şekilde planlanması gerekmektedir (Waters ve LeBlanc, 2005, s. 145). Bu gruplara uygulanacak eğitim programları, kültürel farklılıklara ve çeşitliliğe yer veren, barış eğitimi, insan hakları, hoşgörü ve demokrasi eğitimini içeren, iletişim, problem çözme becerilerini güçlendiren şekilde tasarlanmalıdır (Oh, Van der Stouwe, 2008). Barış eğitimi ile ilgili olarak eğitim programlarına

yerleştiren kapsayıcı uygulamaların koruyuculuk ve uyum anlamında daha işlevsel olduğunu belirtilmektedir (Dryden-Peterson, 2011, s. 66). Öğretim programlarının, barış eğitimi ve ayrımcılıkla mücadelenin yanı sıra farklı kültürel grupları kapsayıcı bir yaklaşımı yansıtması gerekmektedir. Sadece ulusal ya da sadecel küresel konuların hâkim olduğu bir öğretim programının aksine yerel, ulusal ve küreselin bir arada olduğu, karşılıklı ilişkileri yansıtan öğretim programları mülteci eğitiminde etkili olmaktadır (Christie, Sidhu, 2002).

Çok kültürlülüğün eğitim programlarına eklenmesi ve ayrımcılıkla mücadele konuları uyum sürecini kolaylaştırmanın yanında olumlu okul kültürünün oluşmasına da katkı sunmaktadır (Block v.d., 2014, s. 1347). Göçmen ve mültecilere yönelik müdahâle programlarında da çok kültürlü ve kapsayıcı eğitim uygulamalarına yer verilmesi ve kapsayıcı okul ortamlarının göçmen ve mültecilerin akademik başarı ve katılımını arttırmakta (Block v.d., 2014, s. 1348) ve uyum sürecini desteklemektedir. Bu gruplara yönelik eğitim hedeflerinin gerçekleşmesi için çok kültürlü öğrenme ortamlarının oluşturulması, öğrenci özelliklerine uygun olarak düzenlenmiş içeriklerin sunulması, uygun öğretim yöntem ve tekniklerin seçilmesi ve hedef odaklı ölçme yöntemlerinin kullanılması gerektiği ifade edilmektedir. Eğitim çağında bulunan göçmen ve mülteci öğrencilerin eğitim sistemine uyumu, formal eğitim uygulamalarının yanında, kültürel farklılıklara duyarlı, öğretmen yeterliliklerini geliştiren ve paydaşların iş birliği içinde oldukları bir sistemle olanaklıdır. Göçmen ve mülteci grupların eğitiminde; çok kültürlü öğrenci özelliklerine odaklı öğrenme ortamlarının oluşturulması, uyarlanmış içeriklerin sunulması, eğitim uygulamalarının kapsayıcılığı, uygun öğretim yöntemlerinin tasarlanması ve hedef odaklı ölçme araçlarının kullanılması önemlidir (Taylor ve Sidhu, 2012). Dolayısıyla, bu öğrencilerin eğitim ortamlarına başarılı bir şekilde uyum sağlaması örgün eğitimin yanında, kültürel farklılıklara duyarlı, yönetici ve öğretmenlerin iş birliği içinde oldukları ve öğretmen yeterliklerinin arttırıldığı bir okul politikasına bağlıdır (Ateşok, 2018).

Göçmen, sığınmacı ve mülteci grupların eğitiminde öne çıkan kapsayıcı yaklaşım; "öğrencilerin farklı ihtiyaçlarına cevap veren, onların eğitime, kültür yapısına ve sosyal hayata katılımını artıran eğitim sistemi içindeki ayrımcılığı azaltan eğitim yaklaşımı" olarak tanımlanmaktadır. Kapsayıcı eğitim; bireylerin kişisel farklılıklarından kaynaklanan ayrımcılık ve sosyal dışlanma ile mücadele, eğitim sistemine katılım, sosyal adalet, eşitlik, toplumsal değer ve farklılıklara saygı gibi temel değerleri önceleyen eğitim

anlayışıdır. Kapsayıcı eğitim toplumda dezavantajlı konumda bulunan eğitim hakkından mahrum kalan sığınmacılar, sosyoekonomik düzeyi düşük olan bireyler, kültürel azınlık grupları gibi birçok toplumsal grubun eğitim hakkından yararlanacağı şekilde genişlemiştir. Kapsayıcı eğitim programlarının "kültürel ve sosyal çeşitliliğin arttığı toplumlarda sosyal uyumu güçlendireceği, toplumsal sorunları anlama ve çözme becerisini kazandıracağı ve dezavantajlı grupların sosyal olay ve olgulara uyumunu arttıracağı belirtilmektedir (UNESCO, 2005, 2009; Armstrong, Armstrong ve Spandagou, 2011) .

Kapsayıcı eğitim felsefesinde, okullarda paydaşlar arasındaki iş birliği önemlidir. Kapsayıcı eğitimle dezavantajlı öğrencileri dâhil etme sürecinde karşılıklı saygı ve iş birliği anlayışı güçlendirilmelidir. Kapsayıcı eğitimin önemli paydaşlarından olan ailelerin katılımı öğretmenlerin motivasyonunu arttırmakta ve öğretmenlerin sorumluluk alarak öğretim sürecini planlanmasına katkıda bulunmaktadır. Bu noktada kapsayıcı eğitimin başarısı için tüm paydaşların tutumlara sahip olması ve yeni ortak ve güçlü bir amaç etrafında birleşmesiyle mümkündür. Ayrıca öğretmen ve velilerin ayrımcılığı körükleyen söylemleri kullanmaması ve okullardan öğrenci gruplarına göre ayrı yerler, sınıflar, yemek saatleri oluşturma gibi uygulamalardan vazgeçmesi gereklidir (ISN, 2017).

Kapsayıcı eğitimin kuramsal temellerine yönelik uluslararası düzeyde altı alan öne çıkmaktadır. Bunlar (Ainscow, Booth ve Dyson 2006'dan akt. Şimşek 2019):

- ***Engellilik ve Özel Eğitim İhtiyaçları için Kapsayıcılık***: Kapsayıcı eğitim ortaya çıkışında etkili olan bu yaklaşım diğerlerine göre daha öne çıkmaktadır. Nitekim kapsayıcı eğitimin başlangıç sürecinde ağırlıklı olarak engellilik ve özel eğitim ihtiyaçlarını kapsamaktadır.
- ***Disipline Dayalı Dışlamalara Bir Yanıt Olarak Kapsayıcılık***: Davranış bozukluğu bulunan öğrencilerin ihtiyaçlarına yönelmiştir.
- ***Dışlanmaya Karşı Savunmasız Olan Tüm Gruplar İlgili Kapsayıcılık*:** Bu yaklaşım her türlü sosyal ayrıma maruz kalan dezavantajlı gruplar ile engelli, göçmen, mülteci, sığınmacı öğrencilerin sorunları üzerine odaklanmaktır.
- ***Herkesin Gelişimini Sağlamak İçin Kapsayıcılık:*** Bu yaklaşım farklı ihtiyaçlara yönelik kapsayıcı okullar kullanmanın yerine tüm okulların kapsayıcı olarak tasarlanmasına odaklanmaktadır.

- ***Herkese Yönelik Eğitim İçin Kapsayıcılık*:** UNESCO'nun kapsayıcı eğitim yaklaşımı ile paralel olan bu yaklaşım; toplumdaki tüm grupların eğitime erişimi ve kaliteli eğitim alma ilkesine odaklanmaktadır.
- ***Eğitim ve Toplumsal Cinsiyet Prensipli Bir Yaklaşım Olarak Kapsayıcılık:*** Bu yaklaşımla, bireylerin, toplumsal cinsiyet eşitliği, farklılıklara saygı, bağımsız karar alma ve karar almada eşitlik ve hoşgörü gibi kapsayıcı eğitim için önemli olan değerlerin topluma yerleşmesini savunmaktadır.

Eğitimde kapsayıcılığın oluşturulması, okullarda öğrencilerin farklılıklarından dolayı karşılaştığı zorluklar, eğitim programın niteliği, öğretme sürecinde yaşanan sorunların çözümü ve eğitimin toplumdaki tüm dezavantajlı grupları kapsayacak şekilde düzenlenmesi için önemlidir. Eğitim kapsayıcılığı için okullardaki öğrenci çeşitliliğinin zenginlik olarak görülmesi, bireylerin dezavantajlarına yönelik sorunlara çözümler üretilmesi, okulların bu öğrencilere eğitim verecek şekilde düzenlenmesi gerekmektedir (Skrtic, 1991; Ainscow ve Miles, 2008; Ainscow, Dyson ve Weiner, 2013). Dezavantajlı çocukların eğitim sistemine katılımı ve uyumu için gereken kapsayıcı eğitim programlarının dezavantajlı öğrencilerin farklı ihtiyaçlarını karşılayan ve kültüre duyarlı olarak tasarlanmalıdır.

Kapsayıcı eğitimde eğitim programlarının hedefi, öğretim etkinliklerini düzenleme ve program öğeleri arasındaki tutarlılığı sağlamaktır (Hitchcock, Jackson, Meyer ve Rose, 2002'den akt., Kurtts, 2006, s. 2). Kapsayıcı bir eğitim programı, bütün öğrencilerin kültürel farklılıklarına ve kültürel geçmişine değer veren farklılıklara eşit mesafede yaklaşan bir eğitim anlayışını yansıtmalıdır. Kapsayıcı eğitim programında, öğrencilerin özelliklerine göre farklılaştırılmış içerik ve öğretim yöntemlerine yer verilmelidir ve program öğrenci ihtiyaçlarına uygun olarak seçme ve düzenleme yapacak esneklikte planlanmalıdır (Save the Children, 2016, s. 23). Kapsayıcı yaklaşımla hedeflenen kazanımların sağlanması ve öğrencilerin farklı ihtiyaçlarına cevap vermek maksadıyla öğretmenlerin alternatif öğretme yöntemleri ve alternatif ölçme değerlendirme araçları kullanması teşvik edilmelidir (Schuelka, 2018).

2.5.2. Kapsayıcı eğitim yaklaşımında öğretim etkinlikleri ve öğrenme ortamları

Kapsayıcı eğitim erişimi kolay olan okulları eğitime hazır hale getirmekten çok toplumsal grupların eğitimde karşılaştıkları engelleri belirlemede etkin rol oynamak, öğrenciler arasında ayrıma neden olan engelleri kaldırmada onlara yardımcı olan

kapsayıcı eğitim ortamı oluşturmaktır (UNESCO,2012). Kapsayıcı eğitimde öğrencilerin dezavantajlarına yönelik bu sorunları aşabilme becerisi geliştiren eğitim ortamları sunulmalıdır. Kapsayıcı eğitimin gelişim sürecinin zamanla gerçekleştiği, çok yönlü olduğu ve süreç yönetiminin sabır, saygı, katılım ve iş birliği, gerektirdiği unutulmamalıdır. Bu süreçte eğitimcilerin öğrenci ihtiyaçlarına odaklanması ve bu ihtiyaçların karşılanması konusunda öğrencileri desteklemesi gerekmektedir (Riester-Wood, 2012). Rouse ve Florian (2012) kapsayıcı eğitim yaklaşımını, "kapsayıcı pedagoji" olarak tanımlamıştır. Araştırmacılar kapsayıcı pedagojiyi öğretme ve öğrenme yaklaşımı, öğretim ve öğrenmeyle ilgili bir düşünce değişimi olarak ifade etmişlerdir. Araştırmacılara göre kapsayıcı eğitim, öğretme ve öğrenmeye yönelik bir yaklaşımla, herkesin eğitim fırsatlarından yararlanacağı zengin bir öğrenme ortamı yaratılmasını gerektiren bir anlayıştır. Bu bağlamda öğrencilerin yaşadığı akademik yetersizlik ve sosyal katılım sorunları göz önünde bulundurulmalı, bu zorlukları aşmada kapsayıcı eğitime ilişkin uygulamalar tasarlanmalıdır. Kapsayıcı eğitime ilişkin genel uygulamalar şöyle sıralanabilir (Graham ve Scott, 2016'dan akt. Şimşek 2019):

1. Dâhil etme ve dâhil etme sreciyle ilgili tanımları geliştirme ve bunları sınıflarda tutarlı bir şekilde kullanma.
2. Çeşitliliği değerlendireceklerini vurgulayan çağdaş perspektifleri dâhil etme üzerine derlemeler yapma.
3. Kapsayıcı eğitime yönelik olumlu öğretmen tutumlarını teşvik etme.
4. Kapsayıcı öğretim için temel yetkinlikleri geliştirme.
5. Eğitim yılı boyunca öğrencinin gelişimine odaklanma ve değişiklikleri rapor etme.
6. Mesleki öğrenme toplulukları ve öğretmen iş birliğini teşvik etme.
7. Katılımı destekleyen politikalar geliştirme ve uygulama.
8. Çeşitliliğin değeri konusunda farkındalık oluşturma.
9. Farklılık ve çeşitlilik konuları ile ilgili kişisel mesleki öğrenme.
10. Öğretim programının esnetilmesi ve gerekli değişikliklerin yapılması konusunda öğretmenlerin teşvik edilmesi
11. Kanıta dayalı öğretim yöntemlerini uygulama
12. Okul aile birliğini teşvik etme.

Etkili bir kapsayıcı eğitim ortamında eğitim uygulamaları ve eğitm ortamı tüm öğrenciler için yüksek hedefler sağlamalı, eğitim ortamı tüm öğrencilerin başarısını

arrtıran ortak kültür çerçevesinde inşâ edilmiş olmalı ve etkinlik tabanlı ve farklılaştırılmış öğretim yöntemlerine yer vermelidir. Kapsayıcı yaklaşımda eğitim kaynaklarının kullanılmasına rehberlik eden bireyselleştirilmiş, öğrenci merkezli bir süreç planlanması yapılmalıdır. (Riester-Wood, 2012). Bu önerilere ek olarak Walther-Thomas, Korinek, McLaughlin ve Williams (2000) kapsayıcı eğitim ortamlarında şu öğretim yöntemlerini uygulanmasını önermektedirler:

- Etkileşimli öğretim yöntemi
- Alternatif öğretim yöntemi
- Paralel öğretme yöntemi
- İstasyon öğretimi yöntemi

Kapsayıcı eğitim ortamları geleneksel eğitim ortamlarından farklılık gösterir. Kapsayıcı yaklaşımda sınıfta bulunan öğrencilerin farklı ilgi, yetenek ve gereksinimleri dikkate alınmalıdır. Bu bağlamda geleneksel öğrenme yöntemleri ve geleneksel ölçme değerlendirme ölçütleri dezavantajlı gruplarda öğrenmeyi zorlaştırmaktadır (Fraser ve Maguvhe, 2008; Simon, Echeita, Sandoval ve Lopez, 2010). Eğitim ortamının öğrencilerin farklı ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde düzenlenmesi, kapsayıcı yaklaşımının temelini oluşturmaktadır. Eğitimin dezavantajlı öğrencilerin eğitim ihtiyaçlarına cevap vermeyen, yani geleneksel biçimde hazırlanması durumunda dezantajlı öğrencilerin öğrenmelerini olumsuz etkilemektedir (Johnsen, 2001). Kapsayıcı eğitim ortamının etkinliğinin artması ve dezavantajlı grupların eğitim ihtiyaçlarının giderilmesi için eğitim ortamlarında yapılandırılmış sınıfların oluşturulması, grup çalışmalarının tasarlanması, ders içeriğinin görselleştirilmesi, sınıf içi hareketli etkinliklerin uygulanması, öğrencilerin eğitim materyalleri ile çalışması, günlük ders faaliyetlerinin öğrencilere açıklanması, öğrenci etkinliklerinin gözlemlenmesi ve belirtilen sınıf içi uygulamaları yapabilecek kaliteli öğretmen eğitiminin sağlanması, sınıf içi uygulamalara ve öğretmenlere verilecek maddi desteklerle de öğretmenin ve öğrencinin motivasyonunun arttırılması önerilmektedir (Bender, 2002; Ko, Sammons ve Bakkum, 2014).

2.5.3. Öğretmenin rol ve sorumlulukları

Modern toplumların dönüşümü ile öğretmen ve öğrencilerin karşılaşma alanı olarak okullar, kültürel zenginliğin yanında kültürel farklılığa sahip öğrencilerin kültürel kimliklerini, akademik başarılarını ve kültürlerarası yeterliliklerini arttırmakla

yükümlüdür. Eğitim faaliyetlerinin öncelikli hedefi, kişilere yaşadığı toplum ve toplumun bağlı olduğu modern dünyayla uyumlu olarak yaşamasını sağlayacak bilgi, beceri ve değerleri kazandırmaktır. Eğitim sürecinde bireylere gereken bilgi beceri ve değerlerin kazandırılmasında ise öğretmenlere büyük görevler düşmektedir. Çünkü öğretmenler toplumun eğitim ihtiyaçları kapsamında düzenlenen eğitim politikalarının uygulayıcısıdır. Çağımız toplumlarda yaşanan farklı kültürlerle etkileşim ve kültürel çeşitliliğin artması sonucu meydana gelen sosyo-kültürel değişimler eğitim politikaları ve öğretmen yetiştirme programlarının da güncellenmesinin nedenlerindendir. Avrupa Birliği öğretmen yetiştirme politikaları kapsamında öğretmen yetiştirme programları; sürdürülebilir bir gelecek için cinsiyet, etnik köken ve kültür farklılıklarına sahip bireylerin uyum içinde yaşamasını sağlayacak eğitim uygulamalarını tasarlayan ve uygulayan öğretmenler yetiştirmeyi hedeflemektedir. Bu kapsamda nitelikli bir öğretmen kültürel farklılıklara karşı duyarlı ve hoşgörülü olmalıdır. Nitelikli öğretmen kültürel farklılıklardan kaynaklanan sorunların çözümünde ara bulucu olmalı ve farklı inanç, görüş ve etnik yapıdaki öğrencilerin toplumla uyumlu bir yaşam sürmesi için gerekli eğitim faaliyetlerini düzenlemelidir (Çelikten, Şanal ve Yeni 2005).

Eğitim öğretim faaliyetlerinin tamamında eğitimin kalitesini belirleyen öğretmenlerin yeterlilikleri, göçmen ve mülteci eğitiminde de eğitim kalitesinin belirleyicisi durumundadır (Rivkin, Hanushek ve Kain, 2005). Kültürel farklılıklara sahip öğrencilerin oluşturduğu bir sınıfta öğretmenler; dil, din, yaşam biçimi, kültürel geçmiş ve sosyal görüş bakımından farklı olan öğrencilerle eğitim faaliyetlerini sürdürmekle yükümlüdür (Hoy, 2010). Öğretmenlerin farklı kültürel özelliklere sahip öğrencilerin sosyo-kültürel uyumunu sağlamaları için kültürel çeşitlilik konusunda yetkin olmalı ve bu yetkinliklerini eğitime uyarlamaları gerekmektedir (Gay, 2014). Mülteci grupların eğitimi açısından düşünüldüğünde, destek ve müdahale programlarının olmadığı sınıflarda öğretmenlerin rolü ön plana çıkmaktadır. Öğrencilerin okul ortamı ve ev sahibi topluma uyumunda öğretmenlerin tutum ve davranışları önemlidir Diamond ve Moore'a (1995) göre, öğretmenlerin kültürlerarası yetkinliğe sahip olmaları ve öğrencilerinin yaşadıkları toplumun sosyo-kültürel yapısıyla uyumlu bir birey olarak yetişmesi için üstlendiği rol ve sorumluluklar üç grupta incelenmektedir (akt. Paksoy, 2018, s. 49):

Kültürel düzenleyici: Kültürel düzenleyici öğretmen kültürel çeşitliliği özendiren sınıf ortamları oluşturur ve öğrencilerine kendi kültürel kimliklerini ifade etme fırsatları tanır.

Kültürel ara bulucu: Kültürel ara bulucu öğretmen ise, öğrencilerin farklı durumları, kültürel farkları farkedebileceği eleştirel diyaloglar oluşturur. Bu öğretmenler öğrencilerine kültürel kimliklerini netleştirmek, farklı kültürlere saygı göstermek, kültürlerarası olumlu ilişkileri geliştirmek, kültürel uyumu sağlamak konusunda öğrencilerine rehber olur. Kültürel ilişkileri olumsuz etkileyen ön yargıdan kaçınmanın gerekliliğini vurgular.

***Sosyal öğrenme ortamlarında orkestra şefi*:** Bu öğretmenler kültürün öğrenme süreçleri üzerindeki etkilerinin farkında olup, öğretim sürecini sosyo-kültürel yapılar, çerçeveler ve göstergelerle uyumlu hale getirmeye çalışır. Ayrıca öğrencilerin kültürel açıdan güçlü yanlarını okuldaki öğrenme etkinliklerine yansıtmalarına teşvik eder.

Farklı kültürlerin bir arada bulunduğu çokkültürlü toplumlardaki sorunların azaltılması ve bireylerin bulundukları toplumla uyum içinde yaşamasını sağlayacak bir eğitim düzenin oluşturulması eğitimcilerin önemle üzerinde durdukları bir konudur. Konuyla ilgili olarak Ladson-Billings çokkültürlü yapının hâkim bölgelerde yaptığı araştırmalarda öğretim için "*kültürel uyumlu eğitim"* kavramını kullanmıştır. Kültürel uyumlu eğitime göre öğretmenler (akt. Paksoy, 2018);

- Kültürel farklılıklara ve kültürel farklılıkların getirdiği eşitsizliklere rağmen öğrencilerinin akademik yeterlilikleri geliştirmeli, başarı duygusunu yaşamalarını sağlamalıdır.
- Kültürel uyumlu öğretmenler, öğrencilerinin kültür özelliklerini bir öğrenme aracı olarak kullanmalı ve kültürel becerilerini geliştirip korumalıdırlar.
- Farklı kültür özelliklerine sahip öğrencilerin toplumsal kuralları, değerleri ve sosyal eşitsizliğe neden olan etkenleri eleştirecek geniş bir bakış açısı kazanmasına yardımcı olmalıdır.

Öğretmenlerin, sınıftaki dezantajlı gruplara ve farklı özelliklere sahip olan öğrencilerle sağladığı olumlu iletişim sınıf ortamını pozitif olarak etkilemektedir. Dezavantajlı gruplarla eğitim faaliyetlerini yürüten öğretmenlerin sınıf ortamında fırsat eşitliği ve sosyal adaleti sağlama, öğrencileri ile olumlu iletişim kurma ve öğretim programını öğrencilerin ihtiyaçlarına yönelik olarak esnetme gibi rolleri bulunmaktadır (Babacan, 1999). Öğretmenlerin üstlendikleri bu roller kapsayıcı eğitimin hedeflediği kazanımların sağlanmasına hizmet etmektedir. Bu role ek olarak öğretmenlerin okul ve toplum arasında arabuluculuğu yapma ve meslektaşlarıyla paylaşım içinde bulunması da

dezavantajlı grupların kapsayıcılığı açısından önem teşkil etmektedir (Ainscow,1999; 2005; Hiebert, Gallimore ve Stigler, 2002).

Öğretmenlerin kapsayıcı eğitim sürecine yönelik algılarının dezavantajlı öğrencilere yönelik davranışlarını ve bu öğrencilerin sosyal kabulünü etkilemektedir. Bu sebeple dezavantajlı gruplarla eğitim yapan öğretmenler, eğitim ortamındaki değişiklikleri izlemeli ya da bu değişikliklere yönelik izlenimlerini kaydetmelidirler. Öğretmenlerin bireysel ve mesleki yeterlilikleri dezavantajlı öğrencilere yönelik tutumları ve kapsayıcı eğitim yaklaşımının amacına ulaşmasında etkilidir. Dezavantajlı gruplara yönelik tutumları ile ilgili olarak öğretmenlerin; kültürel farklılık, engel durumu gibi sebeplerle farklı ihtiyaçları olan öğrencilerin eğitim ihtiyacını karşılamakta yetersiz kaldığı ifade edilmekte ve öğretmenlerin hizmet öncesi eğitimine dikkat çekilmektedir. Araştırmacılar dezavantajlı gruplarla eğitim faaliyetlerini yürüten öğretmenlerin mesleki yeterliğini artırmak amacıyla hizmet öncesi eğitim için şu önerilerde bulunmuşlardır. (Graham and Scott, 2016)

- Öğretmenler, dezavantajlı öğrencilerin eğitim sürecinde karşılaşılan zorluklar hakkında bilgilendirilmelidir.
- Dezavantajlı öğrencilere yönelik öğretim yöntemleri kanıt temelli öğretim stratejileri ile geliştirilmelidir.
- Öğretmenler iş birliği becerilerini geliştirecek şekilde yetiştirilmelidir.
- Öğretmen eğitiminde adayların yansıtıcı uygulamalar yapması için fırsatlar sunulmalıdır.
- Öğretme ve öğrenmeyle ilgili verileri toplama ve analiz etme becerisi olan öğretmenler yetiştirilmelidir.
- Öğretim görevlileri ve eğiticiler hizmet öncesi eğitimde öğretmen adaylarını kapsayıcı eğitim yaklaşımları hakkında bilgilendirmeli ve niteliklerini arttırılmalıdır.
- Öğretmen adaylarına yönelik olarak kapsayıcı uygulamaların modellendiği çeşitli okul ve sınıflarda uygulamalar tasarlanmalıdır.

Uluslararası araştırmaların yanı sıra, Türkiye'de yaşanan Suriyeli göçü ile birlikte kültürel çeşitliğin artması ve öğretmenlerin farklı kültür gruplarından öğrencilerin bir arada eğitim faaliyetleri yürütmesi öğretmenlerin kültürlerarası öğretim yeterliliklerinin geliştirilmesi ve eğitimin kapsayıcılığı konusunu yeniden gündeme getirmiştir. Ancak Türkiye'de dezavantajlı gruplar olarak göçmen ve mültecilerin eğitimi ile ilgili

öğretmenlerin bilgilendirilmesi çalışmalarının son yıllarla sınırlı olduğı ve göçmen ve mülteci öğretmenlerinin eğitimi hizmet içi eğitimler ve MEB'in bilgilendirici faaliyetleri kapsamında gerçekleştirildiği görülmektedir. Türkiye'de yabancı uyruklu öğrencilerin eğitimi ile ilgili gelecek planlanması; dil eğitimi, öğrencilerin eğitim sistemine uyumu, yeni okulların inşâ edilmesi ve öğretmen yeterliliklerinin arttırılması konularına odaklanmaktadır. Bu çerçevede sınıfında yabancı uyruklu öğrencisi bulunan öğretmenlerin yeterliklerini geliştirilmesi adına çok kültürlü eğitim ilkelerini de içeren "Kapsayıcı Eğitim" sistemi hakkında bilgi ve becerilerinin artırılması önemsenmiştir. Millî Eğitim Bakanlığı ve UNICEF ortaklığında "Kaliteli Kapsayıcı Eğitim" hedefi çerçevesinde 2016/2017 eğitim öğretim yılında "Sınıfında Yabancı Uyruklu Öğrenci Bulunan Millî Eğitim Bakanlığı Öğretmenlerinin Eğitimi" isimli proje yürütülmüştür. Böylelikle kültürlerarası ve çok kültürlü eğitim yaklaşımıyla, yabancı uyruklu öğrencisi olan öğretmenlerin, bu öğrencilere verilen eğitim öğretim hizmetlerine ilişkin pedagojik yeteriklerinin geliştirilerek yabancı uyruklu öğrencilerin uyum sürecini hem kolaylaştırmak amaçlanmıştır. Ayrıca aynı eğitim öğretim yılında 81 ilden 611 rehber öğretmene kapsayıcı eğitim konusunda eğitici eğitmenliği eğitimi sağlanarak yerelde 36.412 öğretmene eğitim verilmiştir (Öztürk, 2017, s. 6-7).

2018 yılında ise Erciyes Üniversitesi ve UNICEF iş birliği ile geliştirilen "Kapsayıcı Eğitim Projesi", 10 alt başlık olarak planlanmıştır. Kapsayıcı eğitim faaliyetleri doğrultusunda öğretmenlerle şiddete maruz kalmış, geçici koruma altındaki göç ve terörden etkilenmiş çocukların eğitimi ve uyumuna yönelik uygulamalı çalışmalar gerçekleştirilmiştir.(https://oygm.meb.gov.tr/www/quotkapsayici-egitim ogretmenegitimi-modulu-gelistirilmesiquot-programinin-tanitim-toplantisi/icerik/703). Projede öğretmenlerin diğer dezavantajlı gruplarda olduğu gibi, göçmen çocukların uyumuna yönelik olarak da kapsayıcı sınıf ortamının oluşturulması gerektiği belirtilmiştir. Tablo 2.5.'de kapsayıcı eğitim modülünde geçici koruma kapsamındaki çocuklar ile göç ve terörden etkilenmiş çocuklarla eğitim yapan öğretmenlerin nasıl davranacağına yönelik öneriler sunulmuştur (Kapsayıcı Eğitim Öğretmen Modülü, 2018).

Tablo 2.5. *Kapsayıcı öğretmen rolleri*

Geçici Koruma Kapsamındaki Çocuklar	Göç ve Terörden Etkilenmiş Çocuklar
• Öğrencilerinizin risk ve koruyucu faktörlerini belirlemeye, öğrencilerinizi bir bütün olarak tanımaya çalışın. • Öğrencilerinizin kültürel uyum sürecinde sahip olduğu özellikler ve kendine katabileceği özelliklere göre değerlendirme yapın. • Risk grubundaki öğrenciler belirlendikten sonra koruyucu ve önleyici çalışmalar için planlama yaparak en kısa sürede uygulamaya başlayın. • Aile ile okul arasındaki iletişimi güçlendirmeye çalışın. Bu çalışmalarda okul yöneticileri, okul psikolojik danışmanı (rehber öğretmen) ve diğer öğretmenler ile birlikte hareket edin. • Aileyi okul sürecine dâhil ederek hem toplumsal birlik hem de kültürel bir yakınlık kurularak öğrenci için sağlıklı ve güvenli bir okul ortamı oluşturulabilir. • Kendinîzin ve öğrencilerinizin çok kültürlülük konusunda bilgi ve anlayış geliştirmesi için etkinlik ve uygulamalara yer verin. • Öğrencilerinize adıyla hitap edin, birbirlerine adlarıyla hitap etmeyi öğrenmelerini sağlayın. • Öğrencilerinize etkin dinleme becerisi kazandırın. • Öğrencilerinizin empati becerisini geliştirin, birbirlerini anlamaları için pratikler yapın. • Tanışma ve ısınma etkinliklerine önem verin, uygulayın. • Selamlaşma konusunda öğrencilerinizle etkinlikler yapın. • Öğretmen olarak yeterli düzeyde kişisel bilgilerinizi öğrencileriniz ile paylaşın. • İş birlikli öğrenme tekniklerini kullanın. • Öğrenme süreçlerinizde takım çalışmasına yer verin. • Öğrenme ortamınızı öğrencilerin birbirleriyle sağlıklı iletişim kurabilecekleri şekilde düzenleyin. • Öğrencilerinize değer verin ve bu değeri onlara hissettirin. • Her öğrenciye sınıfın üyesi olmaktan gurur duyacakları yaşantılar geçirmesini sağlayın.	• Açık ve pozitif direktifler verin. • Çocukları destekleyecek konuşmalar yapın. Cesaretlendirici ve destekleyici bir dil kullanın. Örn. “Sen birçok farklı şeyde iyisin.”, “Elinden geleni yapmaya çalıştığını görüyorum.” • Açık ve pozitif direktifler verin. • Açıklamalarınızı basit ve dikkatli bir dil kullanarak yapın. • Onlara saygı gösterin. • Çocukları cesaretlendirin ve çabasını destekleyin. Diğer kişiler ile konuştuğunuz gibi çocuklar ile de saygılı bir şekilde konuşun (örn. Lütfen, teşekkür ederim). • Çocuklar konuşurken onlarla göz kontağı kurun ve onları dikkatli bir şekilde dinleyin. • Genel, açık uçlu sorular sorun: “Bana bundan bahsetmek ister misin?” • Gözlemlerinizi paylaşın: “Görüyorum ki bugün daha üzgünsün.” • Nasıl hissettiğini anladığınızı belli edin: “Senin üzgün olduğunu görüyorum.” • Endişelerinizi ifade edin: “Senin güvende olduğunu bilmem gerek; biraz yardım almaya çalışalım

Tablo 2.5.’deki öğretmen davranışları incelendiğinde yönelik olarak öğretmenlerin, sınıf içi iletişime önem veren, öğrencilerde farklılıklara saygı ve empati becerisini geliştiren davranışlarda bulunmasının uyum sürecini kolaylaştırdığı ifade edilmektedir. Öğrenme-öğretmen süreçleri ile ilgili olarak ise öğretmenin iş birlikli öğrenme yöntemlerini kullanması, öğrencilerde çok kültürlü anlayışı geliştirecek bilgi ve

uygulamalara yer vermesi önerilmektedir. Öğretmenlerin güvenli bir okul ortamı oluşturma ve aile katılımını sağlaması ve okul aile ilişkilerini güçlendiren çalışmalarda bulunmasının da uyum sürecini destekleyeceği vurgulanmıştır.

Göç ve çatışma ortamından gelen çocukların eğitiminde öğretmenlerin rol ve davranışlarının yanı sıra okul politikalarının da etkisi bulunmaktadır. Eğitimin kapsayıcılığı ve çocukların eğitim ortamına uyum sağlaması için gereken okul politikaları ilgili modülde (Kapsayıcı Eğitim Öğretmen Modülü, 2018) şöyle sıralanmıştır:

- Okulda liderlik ve iş birliğini sağlama.
- Durum ve ihtiyaç analizleri yapma.
- İlgili alan yazın ve iyi örnekleri inceleme.
- Okul ve çevresini iyi tanıma (okul kültürü, iklimi, okulun güçlü ve zayıf yanları, süreçler, mekanizmalar, kaynaklar, okulun içinde bulunduğu bölgenin özellikleri vb.).
- Personel eğitimleri gerçekleştirme (bu eğitimler okulun önceliklerine dayalı olarak travma, stres, travmatik stres tepkileri, işlevsel ve işlevsel olmayan baş etme yolları, etkili iletişim vb. konuları içerebilir).
- Sınıf güvenliği için stratejiler geliştirme (örneğin zorbalığa yönelik yaptırımlar geliştirme, stratejiler belirleme).
- Hem personel hem de öğrenciler için güçlendirme stratejileri geliştirme (baş etme becerileri, öz düzenleme, dayanıklılık geliştirme vb.).
- İşbirlikçi ortamlar yaratmak için stratejiler geliştirme (aile, personel, öğrenci: birbirine güvenen ve yardım isteyen, yardım veren).
- Tüm personel için öz bakım becerilerinin güçlendirilmesini sağlama.

2.6. Kültürel Uyum ve Sosyal Bilgiler Eğitimi

Sosyal Bilgileri oluşturan disiplinler ilk çağlardan beri eğitim programlarında okutulsa da Sosyal Bilgiler kavram olarak ilk kez Fransız filozof Condorcet tarafından kullanılmıştır. Condorcet, Fransız toplumunda farklı dil, din, cinsiyet ve kültürel geçmişe sahip çocukların aynı okullarda ve barış içinde birleşmesi gerektiği fikrini savunmuştur. Reform programıyla Fransa'daki devlet okullarının öğretim programına Sosyal Bilgiler dersinin eklenmesine öncülük eden Condorcet'in amacı, Sosyal Bilgiler dersi ile bireylere Fransız halkının birliğini sağlamak için gereken bilgi ve değerleri kazandırmaktı (Jolibert 1993; Sönmez 2005).

Sosyal Bilgiler programı bugünkü anlamı ile ilk kez 20. yüzyılda Amerika Birleşik Devletleri'ne [ABD] göç eden bireylerin toplumsal uyumu ve vatandaşlık bilincinin geliştirilmesi amacıyla ABD eğitim programlarına dâhil edilmiştir. ABD'de yaşanan göç hareketleri sonucunda, göçmenlerin Amerikan toplumu ile kaynaşıp toplumsal yaşama uyum sağlamaları ve iyi bir vatandaş olmaları Sosyal Bilgiler dersinin temel amacıdır. ABD'nin maruz kaldığı göç hareketlerinin oluşturduğu kültürel farklılıklar, hızlı kentleşme, sanayileşme, aşırı millîyetçilik ve vatandaşlık bilincinin geliştirilmesine yönelik sorunların artması Sosyal Bilgilerin bir ders olarak eğitim programlarına girmesi sürecini hızlandırmıştır (Barth, 1991'den akt. Öztürk, 2012, s. 23).

Alanyazın incelendiğinde, Sosyal Bilgiler dersiyle ilgili farklı tanımlamaların yapıldığı görülmektedir. ABD Sosyal Bilgiler eğitimi uzmanlarının üyesi olduğu Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi [NCSS], Sosyal Bilgilerin tanımıyla ilgili tartışmalara son vermek amacıyla Sosyal Bilgilerin kapsamlı bir tanımını yapmıştır. Sosyal Bilgiler eğitimi uzmanlarınca referans olarak kabul edilen tanımı şöyle ifade edilmiştir (Savage ve Amstrong, 1996'dan akt. Öztürk 2012, s. 4):

> Sosyal Bilgiler sosyal ve beşerî bilimleri vatandaşlık yeterliklerini geliştirmek amacıyla kaynaştıran bir çalışma alanıdır. Okul programı içinde Sosyal Bilgiler, antropoloji, arkeoloji, ekonomi, coğrafya, tarih, hukuk, felsefe, siyaset bilimi, psikoloji, din ve sosyolojinin yanı sıra beşerî bilimler, matematik ve doğa bilimlerden kendine mal ettiği içerik üzerinde sistematik ve eşgüdümlü bir çalışma sağlar. Sosyal Bilgilerin öncelikli amacı, karşılıklı olarak birbirine bağlı bir dünyada, kültürel farklılıkları olan demokratik bir toplumda, genç insanlara bilgiye dayalı ve mantıklı karar alabilme yeteneklerini geliştirmede yardımcı olmaktır.

NCSS (1994)'e göre etkili bir Sosyal Bilgiler eğitimi, toplumsal olaylara adil yaklaşım, kültürel benzerlik ve farklılıklara karşı duyarlılık, bireysel ve toplumsal sorumluluk bilincini taşıma konularında bireylere yol göstermelidir (NCSS, 1994).

Türkiye'de Sosyal Bilgiler dersinin tarihsel gelişimine bakıldığında ise, Sosyal Bilgilere yönelik tarih, coğrafya ve vatandaşlık bilgisi konularının cumhuriyet öncesi dönemde ilköğretim programlarında yer aldığı görülmektedir. Sosyal Bilgiler dersinin konuları içine giren tarih ve coğrafya derslerine ilk kez II. Abdülhamit döneminde (1876-1909) ilköğretim kurumu olarak hizmet veren iptidailerin eğitim programlarında yer verilmiştir. 1913 yılında yayınlanan Tedrisat-ı İptidaiye Kanun-ı Muvakkati ile tarih ve coğrafyaya ek olarak Malumat-ı Medeniye ve Ahlâkîye ve İktisadiye dersleri ilköğretim eğitim programlarına girmiştir (Safran, 2008, s. 13).

Cumhuriyet döneminde ise, 1926 yılı itibariyle ilkokulların temel amacı "yeni neslin yaşadığı sosyal çevreye uyum sağlayarak toplumsallaşması" olarak belirlenmiştir (Deveci, 2015, s. 21). Bu amaçla 1930, 1936 ve 1948 eğitim programlarında okutulan tarih, coğrafya ve yurt bilgisi dersleri ilkokul programlarında ayrı bir ders olarak ve tek disiplinli anlayışla okutulmuştur (Bilgili, 2013). Türkiye'de disiplinler arası bir vatandaşlık eğitimi programının oluşturulmasına için yapılan çalışmalar ise 1960'lı yıllarda Amerika Birleşik Devletlerindeki yeni Sosyal Bilgiler hareketinin ortaya çıktığı dönemde başlamıştır. 1962 yılında yayınlanan Program İlkokul Taslağı'nda tarih, coğrafya ve yurt bilgisi dersleri birleştirilerek "Toplum ve Ülke İncelemeleri" adını almıştır. 1968 programında ise, Toplum ve Ülke İncelemeleri dersi Sosyal Bilgilere dönüştürülmüş ve tarih, coğrafya ve vatandaşlık konuları Sosyal Bilgiler adı altında birleştirilmiştir. Bu düzenleme ile 1968-1969 öğretim yılından itibaren ilkokulların 4. sınıflarında haftada beş; 5. sınıflarında ise haftada dört saat Sosyal Bilgiler dersi okutulmaya başlanmıştır. (MEB, 1968, s. 65). Ortaokullar için hazırlanan Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ise 1970-1971 öğretim yılından itibaren üç yıl süreyle yurt genelindeki bazı ortaokullarda pilot olarak uygulanmış, uygulama sonucunda 1973-1974 öğretim yılından itibaren tüm ortaokullarda Sosyal Bilgiler dersi resmî olarak uygulamaya konulmuştur. Böylece 1973-1974 öğretim yılından itibaren ortaokulların 1. ve 2. sınıfların haftada beş, 3. sınıflarında ise dört saat Sosyal Bilgiler dersi okutulmaya başlanmıştır. Sosyal Bilgiler dersi ile ilgili düzenlemeler bununla da sınırlı kalmamış, Millî Eğitim Bakanlığı'nın 1985 yılında aldığı kararla Sosyal Bilgiler dersi uygulamadan kaldırılmış ve Millî Tarih, Millî Coğrafya ve Vatandaşlık Bilgisi adıyla üç farklı ders okutulmuştur. 1998-1999 öğretim yılından itibaren ise, Millî Tarih ve Millî Coğrafya dersleri kaldırılarak yerine tekrar Sosyal Bilgiler dersi okutulmaya başlanmıştır (Kaymakçı, 2012; Öztürk, 2012 s. 27; Turan, 2016).

Ülkelerin zamana ve sosyal, siyasi ve ekonomik gelişmelere göre farklılaşan gereksinimleri ile kültürel özelliklerinin dönüşümü toplumsal yapıyı yeniden şekillendirmektedir. Toplumların yaşadığı değişim süreci ise Sosyal Bilgiler dersi amaçlarının yeniden düzenlemesi ihtiyacını ortaya koymaktadır (Şahin-Yanpar 1994, s. 44). Toplumsal değişim bağlamında, 21. yüzyıl başlarından bugüne baş döndürücü bir hızla değişen ekonomik, sosyal ve siyasi gelişmeler ile bilgi teknolojilerinin dönüşümü Sosyal Bilgiler dersinin içeriğinin de farklılaşmasına neden olmuştur. Sosyal Bilgiler dersindeki bu değişim ve farklılaşmadan etkilenen konulardan biri de kültür konusudur.

Sosyal Bilgiler dersinin, kültürlerarası karşılaşma ve kültürler arası etkileşimin oldukça sınırlı olduğu 1900'lü yılların başında yerel ölçekteki sosyo-kültürel grupların bir arada yaşama uyum sağlaması için üstlendiği vatandaşlık eğitimi rolü günümüzde farklı bir boyuta kavuşmuştur. Günümüz öğretim programlarında yerel grupların kültürel etkileşim ve kültürel uyumun yanı sıra kültürlerarası eğitim yaklaşımları ve çok kültürlülük Sosyal Bilgiler eğitimi programlarının kültürel dinamiklerini oluşturmaktadır (İbrahimoğlu, 2018, s. 121).

Özellikle göç hareketleriyle ülkelerdeki göçmen ve mülteci grupların artması ve toplumlarda oluşan kültürel heterojenlik, Sosyal Bilgiler ve vatandaşlık eğitimi programlarındaki kültürel uyumun sağlanması hedefinin yeniden tartışılmasına sebep olmuştur. Ortaokul kademesinde göç ve göçün yarattığı etkileri konu edinen Sosyal Bilgiler programının kültür boyutundaki temel görevlerinden biri de kültürel uyumdur. Bireylerin küreselleşme olgusu ve kültürel çeşitliliğin getirdiği değişim sürecine uygun bilgi, beceri ve değerlerle donanmaları, Sosyal Bilgiler programının kültürel adaptasyon (uyum) boyutunu oluşturmaktadır (Akmir, 2015; Gkaintartzi, Kiliari and Tsokalidou, 2016; Due, Riggs and Augoustinos, 2016'dan akt. İbrahimoğlu, 2018, s. 122).

Kültürel uyumun sağlanması bakımından Sosyal Bilgiler dersi önemli bir misyon yüklenmektedir. Çünkü bir toplumdaki insanların yaşam biçimi, insanlar arası ilişkileri, diğer toplumlar içindeki yeri ve toplumun kültürü ile ilgili temel bilgilerin önemli bir kısmı Sosyal Bilgiler dersinin konularıdır. Kültür kavramıyla doğrudan ilişkili olan Sosyal Bilgiler dersi; kültürel aktarım ve farklılıklara saygı vurgusuyla, bireyin toplumsallaşmasını sağlayarak bulunduğu topluma uyum sağlamasını kolaylaştırmakta ve kültürel uyum sürecinde gerekli olan sevgi, saygı ve hoşgörü gibi evrensel değerlerin öğretilmesine katkı sunmaktadır. Sosyal Bilgiler dersinde yer alan kültür ve kültürel farklılıklara saygı eğitiminin kültür çatışmalarının önüne geçerek toplumdaki barış ve huzur ortamının sağlanmasına katkıda bulunacağı ifade edilebilir. Bu bağlamda Sosyal Bilgiler dersi, bireye toplumsal alandaki kültürel farklılıklara nasıl uyum göstereceğini ve kendinden farklı bireylere nasıl hoşgörü ile yaklaşacağını öğretmeyi amaçlar (Maxim 2006; Deveci, 2009; Gay, 2014).

2.6.1. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda kültürel uyum

Eğitim programları; eğitim politikalarınca belirlenen hedef davranışları, öğrenen ve öğretenlerin uygulayacağı etkinlikleri ve öğrenme-öğretme stratejilerini içermektedir.

Eğitim programları ayrıca; toplumun siyasi, ekonomik ve sosyo-kültürel yönden gelişmesi için bireylere gereken bilgi, beceri ve değerlerin taslağını oluşturmaktadır (Özdemir, 2015, s. 18). Sosyal Bilgiler dersi ile ilgili eğitim etkinliklerinin düzenlenmesinde de Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı çerçeve niteliği taşımaktadır. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin uluslararası göçmenlerin kültürel uyumuna yönelik faaliyetlerini belirlemek adına Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nın incelenmesi önem teşkil etmektedir. Araştırmanın bu bölümünde 1998, 2005 ve 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Program'ları kültürel uyum boyutuyla incelenmiştir.

1998 Sosyal Bilgiler dersi ilköğretim 4. 5. 6 ve 7. sınıflarda haftada 3 saat okutulmaktadır. 1998 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı genel amaçlarında yer aldığı üzere öğrencilerin "*Ailesine, milletine, vatanına, Atatürk inkılap ve ilkelerine bağlı, çalışkan, yaratıcı, özverili, erdemli, girişimci iyi insan, iyi vatandaş olarak yetişmesi"* hedeflenmektedir (MEB, 1998). 1998 programı genel amaçlar yönünden değerlendirildiğinde, programın kültür aktarımı ile millî kimlik ve millî değerleri kazandırma ve iyi vatandaş yetiştirmeye yönelik olduğu görülmektedir. Genel amaçlarda yer alan *"Türkiye Cumhuriyeti'nin insan haklarına dayanan millî, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olduğunu bilir*." ve "*Aile, okul ve toplum hayatının dayandığı temel ilkeleri ve topluluk halinde yaşamanın zorunluluğunu kavratırlar*." maddeleri ile ev sahibi toplumun sosyal normları ve değerlerinin öğretilmesi hedeflenmektedir.

1998 programının açıklamalar kısmında yer alan ifadelerde millî değerlere bağlılık vatandaşlık ödevleri ve demokrasi bilincini kazandırmaya yönelik hedef davranışların yoğunlukta olduğu görülmektedir. Açıklamalar bölümünde millî değerlere bağlılık ile ilgili olarak "*Öğrencilerin; Türk milletine, Türk bayrağına, Türk ordusuna ve vatanına hizmet eden, kişilere karşı sevgi, saygı ve güven duyguları kuvvetlendirilir; millî birlik ve dayanışmanın anlam ve önemi kavratılır*." ifadesi yer almaktadır. Benzer şekilde *"Öğrencilere, Anadolu uygarlıklarına ait tarihi eserlerin ve anıtların tarihin bir belgesi olduğu kavratılır, bunları yıkılmaktan, bozulmaktan ve yabancı ellere geçmekten korumanın, bakım ve temizliklerine önem vermenin millî bir görev olduğu belirtilir."* ifadesi de millî bir değer olarak kültürel mirasın korunmasına vurgu yapmakta ve kültürel bütünlüğün korunmasında millî değerleri korumak ve millete hizmetin önemli olduğu ifade edilmektedir.

Programın genel amaçlarında yer alan "*İnsanların karşılıklı hak ve sorumluluklar taşıdıklarını ve birbirlerinin görüş ve inanışlarını, saygı ve hoşgörü ile karşılamaları*

gerektiğini benimserler." ve *"Bütün çalışmalarını demokratik yaşayışın kurallarına göre düzenlemeyi öğrenirler*" ifadeleri ise birlikte yaşam için gereken demokrasi bilinci, farklılıklara saygı ve hoşgörü değerini vurgulayarak uyum sürecini desteklemektedir.

Millî değerlerin korunmasının yanı sıra kültürel uyum sürecine katkı sağlayacak demokrasi bilinci, vatandaşlık hakları, hoşgörü ve farklılıklara saygı değerlerinin sınırlı olmakla birlikte 1998 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında yer aldığı görülmektedir. Programın açıklamalarında yer alan "*Öğrencilere, vatandaşlık hak ve görevleri ile sorumlulukları kavratılır, yasalara uyma alışkanlığı kazandırılır. "Öğrencilere, topluluk halinde yaşayan insanların sevgi, saygı ve anlayış duyguları içinde iş birliği yapmaları, birbirlerinin görüş ve düşüncelerine saygı göstermeleri ve başarılarını takdir etmeleri gerektiği benimsetilir.*" "*Öğrencilere, çoğulcu demokratik rejimin, başka rejimlerden üstünlüğünü, tarihten örnekler verilerek kavratılır*." "*Demokratik bir toplum hayatının gerektirdiği duyuş, düşünüş ve davranışları kazanabilmelerini sağlamak için okul içi eğitici faaliyetlerden yararlanılır*." ve "*Sınıf ve eğitici kol temsilciliklerine aday olmada, çeşitli iş ve grup çalışmalarında öğrenciler cesaretlendirilir*." ifadeleri kültürel uyum için gereken; bireysel hakların kullanımı, birlikte yaşama ve farklılıklara saygı, demokrasi ve katılıma vurgu yapmaktadır.

Küreselleşme olgusu, bilgi çağının getirdiği niteliklere uygun bireylerin yetiştirilmesi ve Türkiye'nin geçirdiği toplumsal dönüşüm eğitim programlarının güncellenmesi ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Bu ihtiyaç doğrultusunda eğitim programlarının güncellenmesi çalışmalarını yürüten MEB, eğitimin siyasi, toplumsal ve kültürel bütünleşmeyi yöneten bir araç haline gelmesi, farklılaşan demokrasi ve yönetim anlayışı, bilimsel ve teknolojik gelişmelerin sosyo-kültürel alanda meydana getirdiği değişimler, nitelikli iş gücü ve dünya piyasalarına uyumun sağlanması gerekçeleriyle 2004 yılında yeni program taslağını kamuoyuna sunmuştur (http://programlar.meb.gov.tr/prog_giris/prog_giris_1.html).

Güncellenen Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda sosyal eğitim anlayışının vurgulandığı görülmektedir. 2005 programının vizyonunda; kültür özelliklerini tanıma ve bilme, demokratik değerler, insan haklarına saygı, bireysel hak ve ödevler ve sosyal katılım ifadeleri yer almaktadır. Kültürel uyum için gerekli olan ev sahibi toplumun özelliklerini tanıma, toplumsal uyum için gereken sosyal değerleri içerme ve toplumsal katılımı destekleme yönüyle 2005 program vizyonunun kültürel uyum sürecini

desteklediği ifade edilebilir. 2005 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı vizyonunda yetiştirilmek istenen vatandaş özellikleri şöyle özetlenmektedir (MEB, 2005):

> 21. yüzyılın çağdaş, Atatürk ilkeleri ve inkılâplarını benimsemiş, Türk tarihini ve kültürünü kavramış, temel demokratik değerlerle donanmış ve insan haklarına saygılı, yaşadığı çevreye duyarlı, bilgiyi deneyimlerine göre yorumlayıp sosyal ve kültürel bağlam içinde oluşturan, kullanan ve düzenleyen (eleştirel düşünen, yaratıcı, doğru karar veren), sosyal katılım becerileri gelişmiş, sosyal bilimcilerin bilimsel bilgiyi üretirken kullandıkları yöntemleri kazanmış, sosyal yaşamda etkin, üretken, haklarını ve sorumluluklarını bilen, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarını yetiştirmektir.

2005 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nın kazanım, beceri ve değerler üzerine inşâ edildiği görülmektedir. Tablo 2.6.'da 2005 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda yer alan kültürel uyumla ilişkili kazanımlara yer verilmiştir.

Tablo 2.6. *2005 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda yer alan kültürel uyumla ilişkili kazanımlar*

Sınıf Düzeyi	Ünite	Kazanım
5. Sınıf	Haklarımı Öğreniyorum	Bulunduğu çeşitli grup ve kurumlar içindeki yerini belirler. İçinde bulunduğu gruplar ile gruplara ait rolleri ilişkilendirir. Katıldığı gruplarda aldığı roller ile rollerin gerektirdiği hak ve sorumlulukları ilişkilendirir. Çocuk olarak haklarını fark eder.
5. Sınıf	Adım Adım Türkiye	Çevresindeki ve ülkemizin çeşitli yerlerindeki doğal varlıklar ile tarihî mekânları, nesneleri ve yapıtları tanır. Ülkemizin çeşitli yerleri ile kendi çevresinin kültürel özelliklerini benzerlikler ve farklılıklar açısından karşılaştırır. Kültürel öğelerin, insanların bir arada yaşamasındaki önemini açıklar.
5. Sınıf	Bölgemizi Tanıyalım	Türkiye'nin kabartma haritası üzerinde, yaşadığı bölgenin yüzey şekillerini genel olarak tanır.
5. Sınıf	Ürettikleri miz	Yaşadığı bölgedeki ekonomik faaliyetleri fark eder. Yaşadığı bölgedeki ekonomik faaliyetler ile coğrafî özellikleri ilişkilendirir. Üretime katkıda bulunma konusunda görüş oluşturur. İş birliği yaparak üretime dayalı yeni fikirler geliştirir
5. Sınıf	Toplum İçin Çalışanlar	Toplumun temel ihtiyaçlarıyla bu ihtiyaçlara hizmet eden kurumları ilişkilendirir. Kurumların insan yaşamındaki yeri konusunda görüş oluşturur. Sivil toplum kuruluşlarının etkinliklerinin sonuçlarını değerlendirir.
5.Sınıf	Bir Ülke Bir Bayrak	Toplumsal yaşamı düzenleyen yasaların varlığını ve önemini fark eder.

[**Tablo 2.6** (Devam) *2005 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda yer alan kültürel uyumla ilişkili kazanımlar*]

		Yaşadığı yerdeki merkeze bağlı yönetim birimleri ile bu birimlerin temel görevlerini ilişkilendirir
		Merkezî yönetim birimlerini tanıyarak bu birimleri temel görevleriyle ilişkilendirir.
5. Sınıf	Hepimizin Dünyası	Dünya çocuklarının ortak yönlerini ve ilgi alanlarını fark eder.
6. Sınıf	Ülkemizin Kaynakları	Nitelikli insan gücünün Türkiye ekonomisinin gelişimindeki rolünü değerlendirir.
6. Sınıf	Demokrasinin Serüveni	Demokrasinin temel ilkeleri açısından farklı yönetim biçimlerini karşılaştırır.
		Demokratik yönetimlerde yaşama hakkı, kişi dokunulmazlığı hakkı, din ve vicdan özgürlüğü ile düşünce özgürlüğüne sahip olunması gerektiğini savunur.
		Tarihsel belgelerden yola çıkarak insan haklarının gelişim sürecini analiz eder.
7. Sınıf	İletişim ve İnsan İlşkileri	İletişimi, olumlu olumsuz etkileyen tutum ve davranışları fark ederek kendi tutum ve davranışlarıyla karşılaştırır.
		İnsanlar arasında kurulan olumlu ilişkilerde iletişimin önemini fark eder.
		Doğru bilgi alma hakkı, düşünceyi açıklama özgürlüğü ve kitle iletişim özgürlüğü arasındaki bağlantıyı fark eder.
		Kitle iletişim özgürlüğü ve özel hayatın gizliliği kavramlarını, birbiriyle ilişkileri çerçevesinde yorumlar
7. Sınıf	Ülkemiz ve Nüfus	Eğitim ve çalışma hakkının kullanılması ile devletin ve vatandaşın bu konudaki sorumluluklarını ilişkilendirir.
		Örnek incelemeler yoluyla göçün neden ve sonuçlarını tartışır.
		Yerleşme ve seyahat özgürlüğünü açıklar.
7. Sınıf	Yaşayan Demokrasi	Anayasamızın 2. maddesinde yer alan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin nitelikleri ile ilgili uygulamalara toplum hayatından örnekler verir.
		Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin yönetim yapısını yasama, yürütme ve yargı kavramları çerçevesinde analiz eder.
		İçinde bulunduğu eğitsel ve sosyal faaliyetlerde işleyen süreçleri demokrasinin ilkeleri açısından analiz eder.
7. Sınıf	Ülkeler Arası Köprüler	Küresel sorunların çözümlerinin yaşama geçirilmesinde kişisel sorumluluğunu fark eder. .
		Düşünce, sanat ve edebiyat ürünlerinin, doğal varlıkların ve tarihi çevrelerin ortak miras öğesi olarak yaşatılmasında insanlığın sorumluluğunu fark eder.

2005 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda farklı sınıf düzeylerinde Suriyeli sığınmacıların kültürel uyumu için gereken; ev sahibi toplumun sosyal ve kültürel özelliklerini bilme, yönetim biçimini, yasalarını toplumsal kurumlarını tanıma, temel hak ve özgürlükler ile vatandaşlık bilincinin oluşması ve toplumsal ilişkilerde uyum süreci için gereken olumlu iletişim yolarının kullanımına yönelik kazanımlar olduğu görülmektedir.

Tablo 2.7. *2005 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda yer alan değerler*

Adil Olma	Aile Birliğine Önem Verme	Bağımsızlık	Barış
Bilimsellik	Çalışkanlık	Dayanışma	Duyarlılık
Dürüstlük	Estetik	Hoşgörü	Misafirperverlik
Özgürlük	Sağlıklı Olmaya Önem Verme	Saygı	Sevgi
Sorumluluk	Temizlik	Vatanseverlik	Yardımseverlik

Tablo 2.7.'de görüldüğü üzere 2005 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı 'nda yer alan "*adil olma, özgürlük, dayanışma, hoşgörü, saygı, barış, duyarlılık, misafirperverlik ve yardımseverlik*" değerlerinin farklı kültür gruplarının bir arada yaşaması için gereken değerler olduğu görülmektedir. Tabloda yer alan değerlerin dışında Sosyal Bilgiler eğitimi kapsamında farklı sınıf seviyelerine özgü olarak verilmek istenen bazı değerler bulunmaktadır. Örneğin; 5.sınıf seviyesinde verilmek istenen değerlerden "*sorumluluk, doğal çevreye duyarlılık, dayanışma, adil olma, tarihsel mirasa duyarlılık"* değerleri kültürel uyumun sağlanması ile ilişkilidir. Benzer şekilde 6.sınıf seviyesinde "*doğal çevreye duyarlılık, sorumluluk, yardımseverlik, hak ve özgürlüklere saygı"* değerleri yer alırken, 7.sınıf seviyesinde de "*farklıklara saygı, dürüstlük, adil olma, barış*" değerleri yer bulmaktadır. Bu değerlerin farklı kültürel geçmişe sahip bireylerin ortak toplum algısını güçlendirme yönünden uyum sürecine katkı sağlayacağı söylenebilir.

Tablo 2.8. *2005 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda yer alan beceriler*

Eleştirel Düşünme	Karar Verme	Mekânı Algılama
Yaratıcı Düşünme	Bilgi Teknolojilerini Kullanma	Zaman ve Kronolojiyi Algılama
İletişim Becerisi	Girişimcilik	Değişim ve Sürekliliği Algılama
Araştırma	Türkçeyi Doğru, Güzel ve Etkili Kullanma	Sosyal Katılım
Problem Çözme	Gözlem	Empati

Tablo 2.8.'de yer alan becerilere bakıldığında eleştirel düşünme, iletişim, problem çözme, sosyal katılım ve empati becerilerinin doğrudan kültürel uyumu sağlamaya yönelik olduğu görülmektedir. Tabloda yer alan becerilerin dışında Sosyal Bilgiler eğitimi kapsamında farklı sınıf seviyelerine özgü olarak verilmek istenen bazı beceriler bulunmaktadır. Örneğin; 5. ve 6.sınıf seviyelerinde verilmek istenen becerilerden "*sosyal katılım*" ve 7. sınıf seviyesinde verilmek istenen becerilerden "*iletişim, karar verme ve kalıp yargıları fark etme*" becerilerinin kazandırılması Suriyeli sığınmacı öğrencilerin uyumu ve yerleşik öğrencilerin olası önyargılarını önleme yönüyle kültürel uyum sürecini kolaylaştıracaktır.

2017-2018 Eğitim öğretim yılı itibariyle okutulan 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda kültürel uyumu destekleyen kazanım, beceri ve değerlerin yer aldığı görülmektedir. Programda yer alan kazanım, beceri ve değerlerle sığınmacı öğrencilerin geldikleri toplumu tanıması, kültürel değerleri, toplumsal kuralları, yerleşik bireylerin yaşama biçimi bilmesi kültürel uyum sürecine katkı sunmaktadır. Kültürün tanıtılması ve toplumsal normların öğrenilmesinin yanı sıra birlikte yaşama için gereken hoşgörü, farklılıklara saygı ve barış değerlerinin ön plana çıktığı Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nın ortaokul düzeyinde Suriyeli sığınmacı öğrencilerin uyumu ve yerleşik öğrencilerin toplumsal kabul düzeyini arttıracağı görülmektedir. 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı kazanım, beceri ve değerler bakımından ayrı ayrı incelenmiştir. Tablo 2.9.'da 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı 'nda kültürel uyumla ilişkili Sosyal Bilgiler kazanımları sunulmuştur:

Tablo 2.9. *2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda yer alan kültürel uyumla ilişkili kazanımlar*

Sınıf Düzeyi	Öğrenme Alanı	Kazanım
5. Sınıf	Birey ve Toplum	Sahip olduğu haklarının farkında olan bir birey olarak katıldığı gruplarda aldığı rollerin gerektirdiği görev ve sorumluluklara uygun davranır.
	Birey ve Toplum	Çocuk olarak haklarından yararlanmaya ve bu hakların ihlal edildiği durumlara örnekler verir.
	Kültür ve Miras	Çevresindeki doğal varlıklar ile tarihî mekânları, nesneleri ve eserleri tanıtır.
	Üretim Dağıtım ve Tüketm	Bilinçli bir tüketici olarak haklarını kullanır.
	Etkin Vatandaşlık	Bireysel ve toplumsal ihtiyaçlar ile bu ihtiyaçların karşılanması için hizmet veren kurumları ilişkilendirir.
	Etkin Vatandaşlık	Temel hakları ve bu hakları kullanmanın önemini açıklar.
	Etkin Vatandaşlık	Yaşadığı yerin yönetim birimlerinin temel görevlerini açıklar.
6. Sınıf	Birey ve Toplum	Toplumda uyum içerisinde yaşayabilmek için farklılıklara yönelik ön yargıları sorgular...
	Birey ve Toplum	Toplumsal birlikteliğin oluşmasında sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı destekleyici faaliyetlere katılır.
	Birey ve Toplum	Bir soruna getirilen çözümlerin hak, sorumluluk ve özgürlükler temelinde olması gerektiğini savunur.
7. Sınıf	Birey ve Toplum	İletişimi etkileyen tutum ve davranışları analiz ederek kendi tutum ve davranışlarını sorgular.
	Birey ve Toplum	Bireysel ve toplumsal ilişkilerde olumlu iletişim yollarını kullanır.
	Etkin Vatandaşlık	Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin temel niteliklerini toplumsal hayattaki uygulamalarla ilişkilendirir.
	Küresel Bağlantılar	Çeşitli kültürlere yönelik kalıp yargıları sorgular.
	Küresel Bağlantılar	Arkadaşlarıyla birlikte küresel sorunların çözümüne yönelik fikir önerileri geliştirir.

2017- 2018 Eğitim Öğretim yılı itibariyle uygulanan Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda doğrudan kültürel uyum kavramı yer almasa da kültürel uyum ile ilişkilendirilebilecek kazanımlar olduğu görülmektedir.

5.sınıf düzeyinde Birey ve Toplum öğrenme alanında yer alan "*Sahip olduğu haklarının farkında olan bir birey olarak katıldığı gruplarda aldığı rollerin gerektirdiği görev ve sorumluluklara uygun davranır.*" kazanımı doğrudan toplumsal roller ve

gruplara uygun olarak davranmanın gerekliliğini ortaya koymakta ve kültürel uyumla ilişkilendirilebilmektedir.

5. sınıf Birey ve Toplum öğrenme alanında çocuk haklarına vurgu yapılmış, "*Çocuk olarak haklarından yararlanmaya ve bu hakların ihlal edildiği durumlara örnekler verir*" kazanımı programda yer almıştır. Eğitim çağındaki tüm çocukların olduğu gibi Türkiye'de eğitim gören Suriyeli çocukların da haklarını bilmesi ve kullanması yaşadıkları yeni topluma uyumları açısından önemlidir. Söz konusu kazanımlarda ev sahibi toplumda belli toplumsal rollere sahip olan sığınmacıların edindikleri rollere uygun olarak davranması açısından öğretmenlere sorumluluk atfedilmektedir.

5. sınıf düzeyi Kültür ve Miras öğrenme alanında "*Çevresindeki doğal varlıklar ile tarihî mekânları, nesneleri ve eserleri tanıtır."* kazanımını da Suriyeli sığınmacı çocukların geldikleri yeni ülkede bulundukları ülkenin çevre ve kültürel özelliklerini öğrenmesi açısından önemlidir.

Buna ek olarak 5. sınıf Etkin Vatandaşlık öğrenme alanında *"Temel hakları ve kullanmanın önemini açıklar. Bireysel ve toplumsal ihtiyaçlar ile bu ihtiyaçların karşılanması için hizmet veren kurumları ilişkilendirir" ve "Yaşadığı yerin yönetim birimlerinin temel görevlerini açıklar."* kazanımları da Suriyeli sığınmacı öğrencilerin sahip olduğu temel hakları kullanmasına ilişkin duyarlılık geliştirmeleri, yaşadıkları toplumdaki kurum kültürünü ve yönetim birimlerini tanıması açısından kültürel uyum kavramıyla ilişkilendirilmektedir

6. sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı incelendiğinde, kültürel farklılıklara sahip öğrencilerin kültürel uyumuyla ilgili kavramların Birey ve Toplum öğrenme alanında yoğunlaştığı görülmektedir. Birey ve Toplum öğrenme alanında "*Toplumda uyum içerisinde yaşayabilmek için farklılıklara yönelik ön yargıları sorgular. Toplumsal birlikteliğin oluşmasında sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı destekleyici faaliyetlere katılır. Bir soruna getirilen çözümlerin hak, sorumluluk ve özgürlükler temelinde olması gerektiğini savunur.''* kazanımları kültürel farklılıklara yönelik önyargının azaltılması, toplumsal bütünleşme ve dayanışma faaliyetlerinin desteklemesi, sosyal katılım ve problem çözümünde hak ve sorumluluk vurgusu açısından kültürel uyumun sağlanmasında önemli görülmektedir.

7. sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı incelendiğinde sığınmacı öğrencilerin kültürel uyumuyla ilişkilendirilebilecek 5 kazanım olduğu görülmektedir. Birey ve Toplum alanındaki "*İletişimi etkileyen tutum ve davranışları analiz ederek kendi*

tutum ve davranışlarını sorgular." ve *"Bireysel ve toplumsal ilişkilerde olumlu iletişim yollarını kullanır ve iletişim araçlarından yararlanırken haklarını kullanır ve sorumluluklarını yerine getirir.''* kazanımları olumlu iletişim yollarının kullanılması, iletişim engellerine yönelik olarak öz sorgulama hedeflerini işaret etmektedir. Suriyeli sığınmacı öğrencilerin iletişim sorunlarına yönelik olarak ele alınabilecek olan bu kazanımlar kültürel uyum sürecinde önem teşkil etmektedir. 7. sınıf Etkin Vatandaşlık öğrenme alanında "*Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin temel niteliklerini toplumsal hayattaki uygulamalarla ilişkilendirir.''* kazanımı da sığınmacıların içinde bulundukları devlete ilişkin uygulamalarını toplumsal hayatla ilişkilendirmesini sağlamak adına program uygulayıcısı olan öğretmenlere sorumluluk yüklemekte ve bu kazanımın amacına ulaşmasıyla öğrencilerin içinde bulundukları kültürü daha iyi tanıyacağı düşünülmektedir.

Küresel Bağlantılar öğrenme alanında yer alan *"Çeşitli kültürlere yönelik kalıp yargıları sorgular.''* kazanımı sığınmacıların yaşadığı ve kültürel uyum sürecini olumsuz yönde etkileyen sosyal dışlanma, algılanan ayrımcılık gibi kavramlara karşı öğrencilere çok kültürlü bakış açısı oluşturmada önemli bir rol üstlenmektedir.

Tablo 2.10. *2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda kültürel uyuma yönelik değerler*

Adalet	Aile Birliğine Önem Verme	Bağımsızlık	Barış
Bilimsellik	Çalışkanlık	Dayanışma	Duyarlılık
Dürüstlük	Estetik	Eşitlik	Tasarruf
Özgürlük	Yardımseverlik	Saygı	
Sorumluluk	Sevgi	Vatanseverlik	

Tablo 2.10'da görüldüğü üzere 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda yer alan değerler incelendiğinde, "*farklılıklara saygı, eşitlik, adalet duyarlılık* ve *barış"* değerlerinin farklı kültüre uyum sağlama sürecinde önemli olduğu söylenebilir. Ayrıca Sosyal Bilgiler Dersi Eğitim Programı'nda, değerlerin yanı sıra öğrencilere kazandırılması gereken bazı becerilerin olduğu görülmektedir. Sosyal Bilgiler eğitimi kapsamında öğrencilerde geliştirilmesi istenen beceriler şunlardır (MEB, 2018):

Tablo 2.11. *2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda kültürel uyuma yönelik beceriler*

Eleştirel Düşünme	Karar Verme Becerisi	Mekânı Algılama Becerisi	Çevre Okuryazarlığı
Kanıt Kullanma	Medya Okuryazarlığı	Konum Analizi	Harita Okuryazarlığı
Yaratıcı Düşünme	Yenilikçi Düşünme	Zaman ve Kronolojiyi Algılama	Dijital Okuryazarlık
İletişim	Girişimcilik	Değişim ve Sürekliliği Algılama	Finansal okuryazarlık
Tablo, Grafiik Diyagram Çizme ve Yorumlama	Özdenetim	Politik Okuryazarlık	Hukuk Okuryazarlığı
Araştırma	Türkçeyi Doğru, Güzel ve Etkili Kullanma	Sosyal Katılım	İşbirliği
Problem Çözme	Gözlem	Empati	Kalıp yargı ve önyargıyı farketme

Tablo 2.11.'de yer alan 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'ndaki beceriler incelendiğinde "*Türkçeyi doğru güzel ve etkili kullanma becerisi, iletişim becerisi, problem çözme becerisi, iletişim becerisi, sosyal katılım beceri, hukuk ve çevre okuryazarlığı becerisi iş birliği becerisi, kalıp ve önyargıyı fark etme becerisi, özdenetim becerisi, değişim ve sürekliliği anlama becerisi ve empati becerilerinin"* kültürel uyum kavramıyla ilişkilendirilebileceği görülmektedir. Doğrudan kültürel uyum kavramı olarak yer almasa da bireylerin, kültürü tanıma ve toplumsallaşma sürecine olan katkısı ve kültürel uyuma yönelik kazanım, beceri ve değerlerin varlığı Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda sığınmacılara yönelik kültürel uyum vurgusunun yapılmasını gerekli kılmaktadır. Bireyi kültürlenme ve sosyalizasyon süreçlerini destekleyen Sosyal Bilgiler dersinin Türkiye'de uluslararası göçler ile ilgili yaşanan kültürel uyum problemlerini çözecek şekilde geliştirilmesi önemli görülmektedir.

2.7. İlgili Araştırmalar

Göç kavramı mekânsal değişimin yanı sıra psikoloji, sosyoloji, eğitim, hukuk, uluslararası ilişkiler, siyaset ve ekonomik süreçlere olan etkisiyle birçok disiplinin çalışma konusunu oluşturmaktadır. Alanyazında göçmenlerin uyumunu farklı açılardan inceleyen çok sayıda araştırma bulunmaktadır. Bu araştırmada da uluslararası göçmen ve mültecilerin kültürel uyumuna yönelik alanyazın taranmıştır.

Sosyal Bilgiler eğitiminde doğrudan uluslararası göçmenlerin kültürel uyuma yönelik bir çalışma olmasa da özellikle son yıllarda araştırmacıların göçmenlerin eğitim ve uyum sorunlarına yer veren araştırmalara odaklandığı görülmektedir. Araştırmanın bu bölümünde, uluslararası göçmen ya da mültecilerin sosyal ve kültürel uyumu ile araştırmalara ilgili yer verilmiştir. İlgili araştırmalar yurt içi ve yurt dışında yapılan araştırmalar olmak üzere iki başlık halinde sunulmuştur.

2.7.1. Yurt içinde yapılan araştırmalar

Yurt içi araştırmaların ortak noktasını göçmen ve mülteci grupların ev sahibi toplumda yaşadığı psikolojik ve sosyo-kültürel uyum sorunları, göçmen ve mültecilerin ev sahibi toplumun eğitim sistemine katılımı ve öğretimsel zorluklar oluşturmaktadır. Yapılan araştırmalarda göçmen ve mülteci grupların yanı sıra ev sahibi toplumunda göç sürecinden etkilendiği, eğitim ve uyumu konu alan çalışmalarda paydaşların yaşadığı sorunlar ve uyum güçlükleri vurgulanmıştır.

Yavuz (2019) "Riyad'da Yaşayan Türkiyeliler: Göç, Eğitim ve Kültürel Değişme Üzerine Bir Alan Çalışması" adlı araştırmasında Riyad'da yaşayan Türk vatandaşlarının Riyad'ın kültürel yapısına uyumunu ve Riyad Uluslararası Türk Okulu'nun göçmen öğrencilerin sosyal kimliğine etkisini ortaya koymayı amaçlamıştır. Araştırmanın çalışma grubu, okul yöneticisi, öğretmen, veli ve öğrencilerden seçilen 47 kişiden oluşmaktadır. Araştırma verileri gözlem ve görüşmelerle elde edilmiştir. Araştırma sonucunda öğrencilerin sosyal kimliklerini koruduğu, kız öğrencilerin Arap toplumuna uyum sağlamakta daha fazla zorlandıkları ve ev sahibi toplumla etkileşiminin erkeklere nazaran daha az olduğu ortaya konmuştur.

Doğan (2019), "Temel Eğitim Kurumlarındaki "Afgan Uyruklu Öğrencilerin Sosyal Entegrasyonunda Okulun Yeri: Karaman Örneği" adlı çalışmasında, Karaman ilindeki temel eğitim kurumlarında eğitim gören Afgan uyruklu öğrencilerin sosyal uyumunda okulun yerini ortaya koymayı amaçlamıştır. Araştırmanın çalışma grubunu; 4 ortaokulda eğitimlerine devam eden 5. ve 8. sınıf aralığında 14 ortaokul öğrencisi oluşturmaktadır. Araştırma verilerinin toplanmasında gözlem ve görüşmelerden yararlanılmıştır. Araştırma sonucunda okulun ev sahibi toplumun dilinin öğrenilmesi ve akran ilişkilerinin gelişiminde katkıları olduğu belirlenmiştir. Afgan uyruklu öğrencilerin sosyal uyumunda okul çevresinin ve öğretmen tutumlarının etkili olduğu, eğitim

sistemleri arasındaki farkların göçmenlerin sosyal uyumunda anlamlı bir etkisi olmadığı ortaya konmuştur.

Yanık (2019), Geçici Koruma Altındaki Suriyelilerin Sosyo Ekonomik Durumları İle Sosyal Uyum İlişkisi: Sultanbeyli Örneği" adlı çalışmasında, Sultanbeyli'de yaşayan geçici koruma altındaki Suriyelilerin yaşam biçimi, ülkede kalış süresi, dil, eğitim, psikolojik durum, istihdam durumu ve sosyo-ekonomik durumları ile sosyal uyum düzeyleri arasındaki ilişki incelemiştir. Araştırmanın çalışma grubunu Sultanbeyli ilçesinde yer alan 111' i kadın 130'u erkek 243 Suriyeli sığınmacı oluşturmaktadır. Tarama yönteminin kullanıldığı araştırmada veriler Kişisel Bilgi Formu ve Kültürlenme Ölçeği ile toplanmıştır. Araştırma sonucunda, katılımcıların kültürel uyum yöneliminde olduğu, en az tercih edilen stratejinin ise marjinalleşme olduğu görülmektedir. Katılımcıların sosyo ekonomik durumları ile sosyal uyumları arasında anlamı bir ilişki olduğu; çifte dezavantajlı gruplar (etnik kökeni, engellilik durumu, savaşta yaralanma, eğitime devam edememe vb.) içerisinde yer alan katılımcıların sosyal uyumunun güçleştiği belirlenmiştir. Katılımcıların demografik özellikleri, eğitim düzeyleri, istihdam durumu, sağlık problemleri ile sosyal uyumları arasında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Hanedeki çocuk sayısının ve Türkiye'de bulunma süresinin artmasıyla göçmenlerin sosyal uyumunun arttığı ifade edilmiştir.

Sarıahmetoğlu (2019), "Yabancı Uyruklu Öğrencilerin Eğitim Sistemine Uyumunda Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri" adlı çalışmasında; Kastamonu ilinde ortaokullarda eğitim gören yabancı uyruklu öğrencilerin Türk eğitim sistemine uyumunda öğrencilerin, öğretmenlerin ve okul yöneticilerinin karşılaştıkları sorunları tespit etmek ve bu konuyla ilgili çözüm önerileri sunmayı amaçlamıştır. Araştırmacı; Irak, İran, Pakistan, Afganistan, Suriye, Mısır, Libya, Filistin, Türkmenistan, Özbekistan, Kırgızistan, Yemen ve Zimbabve uyruklu 20 ortaokul öğrencisi, 8 okul yöneticisi ve 8 öğretmenle yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirmiştir. Araştırma sonucunda yabancı uyruklu öğrencilerin; dil bilmeme, düşük akademik başarı, algılanan ayrımcılık ve sosyal dışlanma sorunları yaşadığı ortaya konmuştur. Araştırmada uyum sorunlarının yanı sıra; denklik işlemleri yapılan öğrencilerin yaşlarından daha düşük sınıflara verilmesinin okula uyumu güçleştirdiği ifade edilmektedir.

Babirzade (2018) "Türkiye'de ve Avustralya'da Öğrenim Gören Yabancı Uyruklu Yüksek Lisans Öğrencilerinin Sosyo-Kültürel ve Ekonomik Sorunları" adlı çalışmasında, Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi ve Avusturalya Queensland Üniversitesinin Sağlık

Bilimleri, Sosyal Bilimler ve Fen Bilimleri Enstitüleri'nde eğitim gören uluslararası lisansüstü öğrencilerin sosyal-kültürel ve sosyo-ekonomik sorunlarını etkileyen faktörleri belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırmanın çalışma grubu; 2016-2017 eğitim-öğretim yılında Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesinin farklı enstitülerinde öğrenim gören Afganistan, Etiyopya, Filistin, İran, Kırgızistan, Nijer, Pakistan, Somali, Suriye, Türkmenistan, Yemen, Tuva, Raunda, Moritanya ve Kırgızistan uyruklu 15 yüksek lisans öğrencisi ve Avustralya Queensland Üniversitesinin farklı enstitülerinde öğrenim gören Çin, Viyetnam, Japonya, Hindistan, Pakistan, Tayland ve Endenozya uyruklu 12 yüksek lisans öğrencisinden oluşmaktadır. Yarı yapılandırılmış görüşmelerle elde edilen veriler sonucunda; Türkiye'de eğitim gören katılımcıların öz kültürü ile Türk kültürünün benzerlik göstermesi nedeniyle Türkiye'de insani ilişkilerde sorunlarla karşılaşmadıkları ancak Avustralya'daki katılımcıların dil yetersizliği, iletişim ve sosyal etkileşim kuramama gibi sorunlarla karşılaştıkları belirlenmiştir. Ayrıca ekonomik yetersizlik sebebiyle eğitim hizmetlerine erişim ve temel ihtiyaçlarını karşılayamayan öğrencilerin uyum sorunlarının arttığı belirlenmiştir.

Olgun (2019) "Geçici Koruma Statüsündeki Suriye Kökenli Öğrencilerin Eğitim Sistemine Uyum Sorunları: Ankara-Altındağ İlçesi Örneği" adlı çalışmasında, Suriye kökenli çocukların eğitim sistemine uyumunda karşılaşılan sorunları ortaya koymayı amaçlamıştır. Araştırma verileri Ankara'nın Altındağ ilçesinde Suriyeli sığınmacıların eğitim gördüğü 3 ilkokulda görev yapan 9 okul yöneticisi, 63 öğretmen ile, 31 Suriyeli gsığınmacı öğrenci ve bu okullarda eğitim gören 28 Suriyeli sığınmacı veli ile yapılan yarı yapılandırılmış görüşmeler sonucunda elde edilmiştir. Araştırma sonucunda Suriyeli sığınmacı öğrencilerin dil ve iletişim sorunu, sosyal dışlanma ve okula devam sorunu yaşadığı belirlenmiştir. Bu sorunlara ek olarak göçmen velilerin aile katılımının sınırlı olmasının da göçmen çocukların eğitime uyumunu zorlaştırdığı ifade edilmektedir.

Çöplü (2019) "Göçmen Öğrenciler İçin Okul Uyum Programı Geliştirmeye Yönelik Bir Taslak Çalışması" adlı araştırmasında göçmen öğrencilerin okula uyum sorunlarını azaltan ve uyum sürecini destekleyen taslak bir program geliştirmeyi amaçlamaktadır. Nitel desende gerçekleştirilen çalışmada veriler; 2017-2018 eğitim-öğretim yılında Niğde ili merkez ilçesindeki ortaokullarda görev yapan on üç öğretmen, altı okul yöneticisi, on dört göçmen öğrenci ve Hatay, Niğde, Kırşehir illeri merkez ilçelerinde ikâmet eden 11 veliden yarı yapılandırılmış görüşme ile elde edilmiştir. Araştırma sonucunda öğretmen ve okul idarecileri; göç eden öğrencilerin dil ve iletişim,

sosyal dışlanma, algılanan ayrımcılık ve kültürel uyum sorunları yaşadığı ve şiddet eğilimde olduklarını belirtmişlerdir. Araştırmada, katılımcı öğretmen ve okul idarecileri göç eden öğrencilerin sosyo-kültürel uyumu ve eğitimsel ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz olduklarını açıklamışlardır.

Kağnıcı (2017) "Suriyeli Mülteci Çocukların Kültürel Uyum Sürecinde Okul Psikolojik Danışmanlarına Düşen Rol ve Sorumluluklar" adlı literatür taramasına dayanan araştırmasında mültecilerde kültürel uyum, eğitim hizmetleri ve okula uyum sürecinde okul psikolojik danışmanlarına düşen rol ve sorumluklara yer vermiştir. Araştırmacı, kültürel uyumu desteklemek amacıyla okul psikolojik danışmanlarının kültürel uyum süreci ve travma bilgisi, çok kültürlü psikolojik danışma ve hak temelli yaklaşım geliştirme gibi çoklu alanlarda yeterliliğe sahip olması gerektiğini ifade etmektedir.

Şeker ve Aslan (2015), "Eğitim Sürecinde Mülteci Çocuklar: Sosyal Psikolojik Bir Değerlendirme" adlı çalışmasında Suriyeli sığınmacı çocukların eğitimi ve eğitim sürecinde yaşadıkları sorunlara yer vermektedirler. Araştırmada Türkiye'de sığınmacılık kavramı, sığınmacı çocukların yaşamında eğitimin yeri, bu süreçte karşılaştıkları sorunlar değerlendirilmiş ve eğitim süreci psikolojik kavramlarla tartışılmıştır. Doküman incelemesi yoluyla toplanan verilerde mülteci çocukların çoklu dezavantajlı grup olarak değerlendirilebileceği, bu kapsamda savaş, geçiçi yerleşim gibi konular sebebiyle eğitim faaliyetlerinden yoksun kaldıkları, eğitim olanağı bulan az sayıdaki mülteci çocuğun ise, ailenin eğitime ilişkin tutumu, kendi deneyimleri, iletişim problemleri, kültürel farklılıklar ve okula uyum sorunları gibi sebeplerle birçok eğitim engeliyle karşılaştıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Sezgin ve Yolcu (2016) "Göç ile Gelen Uluslararası Öğrencilerin Sosyal Uyum ve Toplumsal Kabul Süreci" adlı nitel araştırmasında Suriye'den Türkiye'ye gelen üniversite öğrencilerinin sosyal uyum ve toplumsal kabul süreçlerini ortaya koyarak içinde bulundukları toplumun sosyal, ekonomik, siyasi ve kültürel dinamiklerinden ne yönde etkilendiklerini belirlemeyi amaçlamışlardır. Araştırma verileri, Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi'nde eğitim gören 11 Suriyeli sığınmacı öğrenciye odak grup görüşmeleri yapılmasıyla toplanmıştır. Araştırmada yükseköğrenimlerini Türkiye'de devam ettirmekte olan gençlerin, Suriye'de savaş durumu olmasa bile Türkiye'ye gelme hayali taşıdıkları ve farklı koşullarda Türkiye'ye gelmiş olmayı diledikleri sonucuna

ulaşılmıştır. Öğrenciler aynı zamanda Türk toplumu ile kültürel anlamda uyum konusunda insanlarla iletişim kurmaktan çekindiklerini belirtmişlerdir.

Baritci (2017) "Suriyeli Mültecilerin Türk Toplumuna Uyum Süreci Üzerine Bir Araştırma" adlı nitel çalışmasında Suriyeli sığınmacıların kültürel uyum durumlarını belirlemeyi amaçlamaktadır. Araştırmanın çalışma grubunu, İstanbul'un Bağcılar İlçesinde yaşayan dört Suriyeli sığınmacı oluşturmaktadır. Yarı yapılandırılmış görüşmelerle elde edilen veriler doğrultusunda; Suriyelilerin genel itibariyle Türkiye algılarının olumlu olduğu, Türk komşularıyla iletişim kurabildikleri takdirde iyi ilişkilerin geliştirdikleri görülmüştür. Ayrıca, katılımcılar, dil engeli, yerleşik bireylerin Suriyelilere karşı var olan ön yargılarının uyum sürecini zorlaştırdığını belirtmişlerdir.

Gözübüyük-Tamer (2017) "Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeli Çocukların Trabzon Devlet Okullarındaki Durumu" adlı nitel çalışmada, Suriyeli çocukların haklarını gözeten politika üretilmesi, etkin bir eğitim programının hazırlanması ve uygulanması, eğitim materyallerinin hazırlanması ve geliştirilmesi, düzenli ve doğrudan bir izleme faaliyetinin yapılması, eğitim süreçlerine erişim için farkındalık sağlanması, gerektiğinde eğitimcilerin gereksinim duydukları alandaki yeterliliklerinin güçlendirilmesi ve desteklenmesi amacıyla, Trabzon'da öğrenim gören Suriyeli sığınmacı öğrencilerin eğitim sistemi sürecindeki deneyimlerini 6 okul yöneticisi, 18 öğretmen ve 32 Suriyeli sığınmacı öğrenci ile görüşmeler yoluyla araştırmıştır. Araştırma sonucunda okul yöneticileri Suriyeli sığınmacı öğrencilerin kayıt edilmeleri, konularında sorunlar yaşadıklarını; öğretmenler dil bilmemek, öğrencilerle anlaşamamak, diğer öğrencilerle bir arada eğitim gördükleri için çeşitli sorunlar yaşadıklarını; öğrenciler de dil, iletişim, rehber öğretmenlerden yeterince destek alamama vb. konularda sorunlar yaşadıklarını dile getirmişlerdir.

Levent ve Çayak (2017) "Türkiye'de Suriyeli sığınmacı öğrencilerin Eğitimine Yönelik Okul Yöneticilerinin Görüşleri" adlı çalışmalarında Türkiye'deki Suriyeli sığınmacı öğrencilerin eğitimine yönelik okul yöneticilerinin görüşlerini inceledikleri araştırmalarında, İstanbul ili Pendik ve Zeytinburnu ilçelerinde farklı derecelerdeki okullarda görev yapmakta olan 30 okul yöneticisi ile görüşmeler yürütmüşlerdir. İçerik analizi yapılan verilerden elde edilen bulgulara göre okul yöneticilerinin tamamına yakını, Suriyeli sığınmacı öğrencilerle ilgili olarak gerek kayıt gerekse eğitim ve öğretim sürecinde en fazla iletişim problemleri yaşadıklarını belirtmişlerdir. Bununla birlikte okul yöneticilerinin büyük bir bölümü Suriyeli sığınmacı öğrencilerin kayıt sistemlerinde

çeşitli aksaklıkların yaşandığını dile getirmişlerdir. Söz konusu sorunları uyum sıkıntısı, tanıtma belgesinin olmayışı ve denklik sorunları takip etmektedir.

Taştan ve Çelik'in (2017) "Türkiye'de Suriyeli Çocukların Eğitimi: Güçlükler Ve Öneriler" adlı araştırmalarında, araştırma çerçevesini oluşturmak üzere, Millî Eğitim Bakanlığı ve Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, Türkiye Diyanet Vakfı ve Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu ile görüşülmüş ve okullaşmamış çocuklar ve aileleri, okullaşmış çocuklar ve aileleri, geçici eğitim merkezlerinde çalışan Türk koordinatörler, Suriyeli öğretmenler ve öğrenciler, devlet okullarındaki Türk ve Suriyeli sığınmacı öğrenciler, okul yöneticileri ve öğretmenler ile il/ilçe yöneticileri ve Suriyeli çocukların eğitimi ile ilgilenen ulusal ve uluslararası sivil toplum örgütleri ile toplam 9 ilde 60 görüşme ve 15 odak görüşmesi yapılmıştır. Araştırma raporu yönetim, erişim ve kalite başlıklı üç ana bölümden oluşmakta ve Suriyeli sığınmacı öğrencilerin eğitimlerine ilişkin bir veri sunmaktadır. Araştırmada okullaşmanın önündeki en büyük engelin ekonomik sorunlar olduğu görülmüş; bunu dil engeli ve kültürel engeller takip etmiştir. Araştırmada okul/bina eksikliği, dil ve eğitim programı sorunları, ulaşım, çocuk işçiliği ve erken evlilik gibi faktörlerin okula erişimi engelleyen öğeler olduğu ortaya konmuştur.

Kolukırık (2017) Ankara İli Altındağ İlçesi'nde Suriyeli sığınmacı öğrencilerin Türkiye'deki eğitim yaşamlarına ilişkin görüşlerini değerlendirmek amacıyla bir araştırma yürütmüştür. Araştırmada sınıf düzeyleri farklılık gösteren yirmi öğrenci ile görüşme yapmıştır. Araştırma sonuçlarına göre Suriyeli çocukların yaşları ile öğrenim gördükleri sınıf düzeylerinin tutarsız olduğu, çocukların Türkiye'ye gelmeden önce Suriye'de de okula devam sorunu olduğu, Türkçe bilmeyen çocukların okula kayıtlarında sıkıntılar çıktığı ve okul yönetimlerinin bu çocukları okula kayıt etmek istemediği, öğrencilerin ailelerinin Türkçe bilmedikleri için okul yöneticileriyle iletişim kuramadıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Gün ve Baldık (2017), "Türkiye'de Kamp Dışında Misafir Edilen Suriyeli Sığınmacı Gençlere Yönelik Eğitim Hizmetleri (Kayseri Örneği)" adlı araştırmasında Türkiye'deki Suriyelilerden Kayseri'de ikâmet eden okul çağındaki Suriyeli çocukların eğitime katılım durumlarını belirmek amacıyla bir araştırma yürütmüşlerdir. Araştırma kapsamında geçici eğitim merkezlerinde eğitim gören 20 Suriyeli sığınmacı öğrenci, devlet okullarında eğitim gören 20 Suriyeli sığınmacı öğrenci ve kent merkezinde yaşayıp okula gitmeyen 30 Suriyeli sığınmacı çocuk ile görüşmeler yapmışlardır. Araştırma sonuçlarına göre Suriyeli sığınmacı öğrencilerin karşılaştıkları ilk ve en önemli sorunun

dil engeli olduğu, ekonomik zorluklar, uyum sorunları, öğretim araç-gereci eksikliklerinin bunu izlediği saptanmıştır.

Sakız (2016) "Göçmen Çocuklar ve Okul Kültürleri" adlı araştırmasında, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde bulunan iki farklı şehirde ilkokullarda yöneticilik yapan 18 okul yöneticisi ile sığınmacı çocukların okullara katılmasına yönelik yöneticilerin düşünce, inanç ve tutumlarını incelemiştir. Araştırma sonucunda; okul yöneticilerinin sığınmacı çocuklara ayrıştırılmış ortamlarda eğitim verilmesini desteklediği ve kendi okullarında eğitim görmelerine ilişkin olumsuz tutumlar besledikleri, altyapı yetersizliklerinin ve düşük toplumsal kabul düzeyinin sığınmacı çocukların eğitimine yönelik olumsuz tutumları önemli ölçüde etkilediği, bütünleşik okul kültürlerinin oluşması için çeşitli kurum ve kişilerin psikososyal ve yapısal anlamda desteklenmesi gerektiği sonuçlarına ulaşmıştır.

Mercan Uzun ve Bütün (2016) "Okul Öncesi Eğitim Kurumlarındaki Suriyeli Sığınmacı Çocukların Karşılaştıkları Sorunlar Hakkında Öğretmen Görüşleri" başlıklı okul öncesi eğitim kurumlarındaki Suriyeli çocukların karşılaştıkları sorunlar hakkında öğretmenlerin görüşlerini saptadığı araştırmasında Samsun'da görev yapan ve sınıfında Suriyeli çocuk bulunan altı okul öncesi öğretmeni ile yarı yapılandırılmış görüşmeler yapmıştır. Araştırma sonucunda, Suriyeli çocukların bulundukları eğitim kurumlarına uyum sağlamakta zorlandığı, çocukların Türkçe bilmemeleri nedeniyle ciddi sorunlar yaşadıkları ve birbirleriyle iletişim kuramadıkları, yalnızlaştıkları, sosyalleşmede sıkıntılar yaşadıkları, çocukların sığınmacı konumunda oldukları için beslenme, barınma, temizlik gibi temel gereksinimler noktasında sorunlar yaşadıkları saptanmıştır.

Tanay-Akalın (2016) "Türkiye'ye Gelen Suriyeli Göçmen Çocukların Eğitim Sorunları" adlı Suriyeli sığınmacı öğrencilerin eğitim sorunlarını belirlemeyi amaçladığı araştırmasını, İstanbul Küçükçekmece ve Avcılar ilçelerinde bulunan geçici eğitim merkezlerinde görev yapan 100 öğretmenle gerçekleştirmiştir. Öğretmenler öğrencilerin sınıflarda yaşadıkları sorunları genel olarak arkadaşlarıyla kavga ve geçimsizlik, derslere karşı ilgisiz olma ve ekonomik sorunlar şeklinde belirlemişlerdir. Araştırmada öğrencilerin sorunlarının çözümü için herhangi bir kurumdan yardım almadıkları ortaya çıkmıştır. Öğretmenler Suriyeli sığınmacı öğrencilerle çoğunlukla konuşarak sorunları çözdüklerini ancak öğrencilerin kendilerini anlatabilme sorunları bulunduğu için iletişim kurmada çeşitli sıkıntılar ortaya çıktığı sonucuna ulaşılmıştır.

Şensin (2016) “Sınıf Öğretmenlerinin Suriye'den Göçle Gelen Öğrencilerin Eğitimlerine İlişkin Görüşlerinin Değerlendirilmesi” adlı araştırmasında, Bursa’da beş farklı okulda görev yapan ve Suriyeli sığınmacı öğrencilere eğitim veren 21 sınıf öğretmeni ile yaptığı görüşmelerde bu öğrencilerin eğitim sistemine katılmalarını sağlayan uygulamaya dönük yaşadıkları sorunları belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırmanın sonucunda katılımcılar, Suriyeli sığınmacı öğrencilerin Türk eğitim sistemine katılmasını olumsuz bir gelişme olarak yorumlamış ve kendilerinin duygusal olarak etkilendiklerini belirtmişlerdir. Araştırmacı öncelikli olarak Suriyeli sığınmacı öğrencilerinin dil sorunlarının aşılmasına yönelik öneriler getirmekte, sonrasında savaşın etiklerini azaltabilmek amacıyla Suriyeli sığınmacı öğrencilerin sosyal ve psikolojik destek almalarına yardımcı olacak uygulamaların geliştirilmesini önermektedir.

Beyazova Seçer (2017) “Sığınmanın Ötesinde Eğitim Arayışı: İstanbul'daki Suriyeli Ebeveynlerin Çocuklarının Eğitimine Dair Görüşlerinin Analizi” adlı çalışmasında, Suriyeli ailelerin çocuklarının eğitimi için gösterdikleri çabaya dair farkındalık yaratmayı ve Suriyeli ailelerin eğitime yükledikleri anlamı ve beklentilerini, eğitim sisteminin sunduğu olanak ve kısıtlılıklar ve Suriyeli ailelerin bunlara karşılık kullandıkları kaynak ve yöntemleri incelemeyi amaçlamıştır. Gömülü kuram metodolojisi kullanılarak görüşmeler ve katılımcı gözlem yoluyla nitel bir araştırma yürütülmüştür. Araştırma sonucunda Suriyeli ailelerin yaşamında eğitimin öncelikli bir konu olduğu ancak yaşam koşullarının yetersizliğinin Suriyeli çocukların eğitim yaşamı üzerinde olumsuz etki yaptığı bulgusuna ulaşılmıştır. Suriyeli aileler Türkçe bilmemekten kaynaklanan dil engelleri ve uyum sorunu yaşadıkları, buna karşılık ailelerin sahip oldukları kültürel ve sosyal sermayeyi kullanmak için yoğun çaba harcadıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Cin (2018) “Sınıf Öğretmenlerinin Suriye'den Göçle Gelen Öğrencilerin Eğitimlerine İlişkin Görüşlerinin Değerlendirilmesi” adlı çalışmasında, sınıfında Suriyeli sığınmacı öğrenci bulunan sınıf öğretmenlerinin yaşadıkları sorunları saptamayı ve saptanan bu sorunların psikolojik sağlamlık ile ilişkisini incelemeyi amaçladığı araştırmasını 2016-2017 eğitim- öğretim yılında Adana iline bağlı Seyhan, Çukurova, Yüreğir ve Sarıçam ilçelerinde 153’ü kadın, 60’ı erkek olmak üzere toplam 213 öğretmen ile yürütmüştür. Araştırma sonucunda öğretmenlerin yarısından fazlası sınıflarında Suriyeli sığınmacı öğrencilerle sorun yaşadıklarını, en sık karşılaşılan sorunun ise dil sorunu olduğunu belirtmişlerdir. Araştırmaya katılan öğretmenler, psikolojik

sağlamlıkları ve mülteci öğrencilere eğitim verme becerilerinin desteklenmesi gerektiği sonucunu ortaya koymaktadır.

Kardeş ve Akman (2018) "Suriyeli Sığınmacıların Eğitimine Yönelik Öğretmen Görüşleri" adlı nitel çalışmasında, Suriyeli sığınmacı öğrencilerin eğitimine yönelik öğretmen görüşlerini belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırmanın çalışma grubunu farklı branşlardan 19 öğretmen oluşturmaktadır. Araştırma verileri yarı yapılandırılmış görüşmelerle toplanmıştır. Araştırma sonucunda Suriyeli çocukların eğitiminde kendilerini yetersiz hissettikleri, öğretim programında düzenlemeye gitmedikleri ve öğretim programlarını öğrenciler açısından yeterli görmediklerini belirtmişlerdir. Araştırma sonuçları dil eğitimi başta olmak üzere göçmen çocukların kültürel farklılıklar sebebiyle kültürel uyum sorunları ile sosyal duygusal problemlerle karşı karşıya oldukları sonucunu ortaya koymaktadır.

2.7.2. Yurt dışında yapılan araştırmalar

Yurt dışında uluslararası göçmen ve mültecilerin uyumu ile ilgili çalışmaların; psikolojik uyum sorunu ile dil ve kültürel farklılıklardan kaynaklanan sorunlara odaklandığı görülmektedir.

Sinnerbrink, vd. (1997) "Anxiety, Depression and PTSD in Asylum-Seekers: Assocations With Pre-Migration Trauma and Post-Migration Stressors" adlı çalışmasında Avustralya'daki 40 göçmenin göç öncesi ve göç sonrası psikososyal uyum durumlarını incelemiştir. Yarı yapılandırılmış görüşmeler ve anketle toplanan veriler sonucunda göçmenlerin anksiyete, depresyon gibi psikolojik sorunların yanı sıra algılanan ayrımcılık algısı taşıdığı, istihdam ve sosyal hizmetlere erişimde sorunlar yaşadığı ve bu sebeplerle uyumlarının güçleştiği belirtilmektedir.

Leung ve Karnilovic (2002) "The Psychological and Sociocultural Adaptation of Chinese and Vietnamese Immigrant Adolescents in Australia" adlı çalışmasında Avustralya'daki Çinli ve Vietnamlı göçmenler ile yerli Avustralyalıların sosyo-kültürel ve psikolojik uyumu arasındaki farklılıkları belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırmanın çalışma grubunu, 174'ü yerli, 65'i Vietnam ve 95'i Çin asıllı 334 ergen oluşturmaktadır. Araştırma verileri, Kişilik, Kültürel Uyum Stratejisi, Okula Uyum, Aile Değeri, Benlik Saygısı, Kişisel Kontrol Duygusu, Psikolojik Semptomlar ve Yaşam Doyum Ölçek'leri ile elde edilmiştir. Araştırma sonucunda; göçmen olmayan ergenlerin kişisel kontrol duygusu, yaşam doyumu ve benlik saygısının daha yüksek olduğu, göçmen ergenlerin

yabancılık duygusu çektiği okula uyum sorunları ve davranış problemleri yaşadığı görülmüştür.

Spicer (2008) "Places Of Exclusion and İnclusion: Asylum-Seeker and Refugee Experiences of Neighbourhoods in the UK" adlı çalışmasında İngiltere'deki göçmenlerin sosyal uyumları incelemeyi amaçlamıştır. Araştırmanın çalışma grubu 12 göçmen öğrenci ve onların ailelerinden oluşan 26 kişiden oluşmaktadır. Araştırma verileri görüşmelerle elde edilmiştir. Araştırma sonucunda, göçmenlerin güvenlik ve sosyal hizmetlere erişiminin uyum sürecini desteklediği ortaya koymuştur. Ayrıca göçmen çocukların yerleşik çocuklarla iletişimin artmasının bulundukları mahalle ve okula bağlılıklarını arttırdığı belirtilmektedir.

Chen ve Tse (2010) "Social and Psychological Adjustment of Chinese Canadian Children" adlı çalışmasında; Kanada'da yaşayan ilköğretim çağındaki 128'i göçmen 228'i Kanada'da doğan Çin asıllı 356 çocuğun sosyal ve psikolojik uyum durumları ortaya koymayı amaçlamıştır. Araştırma verileri akran, öğretmen ve katılımcılardan alınan değerlendirme raporları ve derecelendirme ölçekleri ile toplanmıştır. Araştırmada göçmen çocuklar ile Kanada doğumlu Çinli çocukların uyumları arasında anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür. Göçmen çocukların dil yeterliliği, kültürel farklılıklar sebebiyle Kanada doğumlu Çinli çocuklara göre daha fazla uyum sorunu yaşadığı, olumsuz benlik algısına sahip olduğu, yerleşik öğrenci ve öğretmenlerin göçmen çocukları da az sosyal olarak algıladıkları sonucu ortaya konmuştur

Adebanji, Phatudi ve Hartel (2014) "Factors Facilitating the Adjustment of İmmigrant Children From Zimbabwe in the Foundation Phase to South African Schools" adlı araştırmasında Zimbabve'den Güney Afrika bölgesine göç eden öğrencilerin uyumlarının akademik başarıları üzerindeki etkilerini ortaya koymayı amaçlamıştır. Araştırmada, nitel araştırma yaklaşımından yararlanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubu, Güney Afrika'da doğan ve buradaki iki ilköğretim okulunda okuyan dört öğrenci, öğrencilerin aileleri ve öğretmenlerinden oluşmaktadır. Araştırma verileri gözlem ve görüşmelerle toplanmıştır. Araştırma sonucunda; göçmen öğrencilere karşı olumsuz tutumların olmadığı ancak dil farklılığı ve yerleşik öğrencilere yönelik eğitim programının uygulanması sebebiyle göç eden öğrencilerin akademik başarılarının düştüğü belirtilmiştir.

Jabar ve Zaza (2014) "Impact of Conflict in Syria on Syrian Children at the Zaatari Refugee Camp in Jordan" adlı araştırmasında Suriye'deki savaşın mülteci çocuklar

üzerindeki etkilerini ortaya koymayı amaçlamıştır. Ürdün Zataari mülteci kampında yaşları 7 ila 12 arasında değişen 120 Suriyeli çocukla yapılan araştırmada çocukların okullaşma oranın sınırlı olduğu, büyük çoğunluğunun okula kayıtlı olmadığı, kayıtlı olanların akademik başarısının düşük olduğu ve uyum güçlüğü, depresyon ve anksiyete bozukluğu gibi sorunlar yaşadığı sonucunu ortaya koymuşlardır.

Harb ve Saab (2014) "Social Cohesion and Intergroup Relations: Syrian Refugees and Lebanese Nationals in the Bekaa and Akkar" adlı raporunda Lübnan'daki Suriyeli sığınmacılar ve Lübnan yerlileri arasındaki sosyal uyumu incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırmanın çalışma grubunu, Lübnan'da yer alan üç şehirdeki 16 bölgeden seçilen 600'ü Suriyeli sığınmacı ve 600'ü Lübnan vatandaşı olmak üzere 1200 kişiden oluşmaktadır. Araştırma verileri odak grup görüşmesi ve anketle toplanmıştır. Araştırma sonucunda Lübnan vatandaşlarının Suriyeli sığınmacıları sosyal ve ekonomik yönden tehdit olarak algıladığı, göçmenler ve ev sahibi toplum arasındaki sosyal temasın kısıtlı olduğu ifade edilmektedir. Araştırmacılar Lübnan yerlilerin olumsuz tutumlarının, göçmenlerin ev sahibi toplumun uyumunu zorlaştırdığını ortaya koymuştur.

Dandy ve Pe-Pua (2015) "The Refugee Experience of Social Cohesion in Australia: Exploring The Roles of Racism, Intercultural Contact, And The Media" adlı çalışmasında Perty, Murray Bridge ve Sydney bölgesindeki göçmenlerin uyumlarını destekleyen ve uyumlarını zorlaştıran faktörleri belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırma verileri 3 bölgeden seçilen 138 göçmenden yarı yapılandırılmış ve odak grup görüşmeleriyle elde edilmiştir. Araştırma sonucunda ırkçılık, kültürlerarası temas ve medyanın aidiyet, katılım ve dâhil etme yönünden sosyal uyumu etkilediği belirlenmiştir

Jalbout (2015) "Partnering for a Better Future: Ensuring Educational Opportunity for All Syrian Refugee Children and Youth in Turkey" adlı çalışmasında Suriye krizinin beşinci yılında göçmenlerin Türkiye'deki eğitim hizmetlerine erişimini değerlendirmiştir. Araştırma sonucunda eğitim hizmetlerine erişiminin göçmenlerin uyumunda etkili olduğu, Türkiye'nin Suriye'de meydana gelen mülteci krizi sebebiyle oluşan eğitim boşluğunu doldurmaya çalıştığı ancak göçün yoğunlaşmasıyla okul çağındaki çocukların tespit edilerek okula alınmasının zorlaştığını vurgulamaktadır. Araştırma tüm çocuklar için kaliteli, sürdürülebilir eğitim imkânları sağlamak amacıyla daha geniş uluslararası topluluklardan daha çok maddi kaynağa ihtiyaç olduğu sonucunu ortaya koymuştur.

Uluslararası göçmen ve mültecilerin uyumuna yönelik araştırmalar incelendiğinde araştırmaların ağırlıklı olarak son yıllarda yapıldığı görülmektedir Yurt dışında

uluslararası göçmen ve mültecilerin uyumuna yönelik araştırmaların artmasına karşılık Suriyeli sığınmacıların uyumuna yönelik yapılan araştırmaların az sayıda olduğu görülmektedir. Bu durumun sebebi olarak Suriyeli nüfusun komşu ülkelerde yoğunlaştığı, Avrupa ülkelerindeki Suriyeli mülteci kabulünün son derece sınırlı olduğu gösterilebilir.

Alanyazın incelendiğinde Sosyal Bilgiler dersinin Suriyeli sığınmacı çocukların uyumundaki rolü ve Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kültürel uyum algısı ile uyum sürecindeki uygulamalarını konu alan bir çalışmanın olmadığı görülmektedir. Araştırma, Sosyal Bilgiler dersinin sığınmacıların uyum sürecindeki rolünü ortaya koyma, Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kültürel uyum algısını ve uygulamalarını belirleme açısından önemlidir. Suriyeli sığınmacıların yoğun olarak yaşadığı beş farklı bölgeden seçilen ve kültürel uyum kavramına yönelik farklı algı ve uygulamalara sahip Sosyal bilgiler öğretmenleri ile gerçekleştirilen bu çalışmanın alanyazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

3. YÖNTEM

Bu bölümde; araştırma deseni, araştırmanın çalışma grubunun belirlenmesi, araştırmada kullanılan veri toplama araçları, verilerin analizi, araştırma etiği, araştırmacının rolü ve inandırıcılık ile ilgili bilgiler yer almaktadır. Araştırmanın bölümünde yer alan öğeler Şekil 3.1.'de gösterilmiştir.

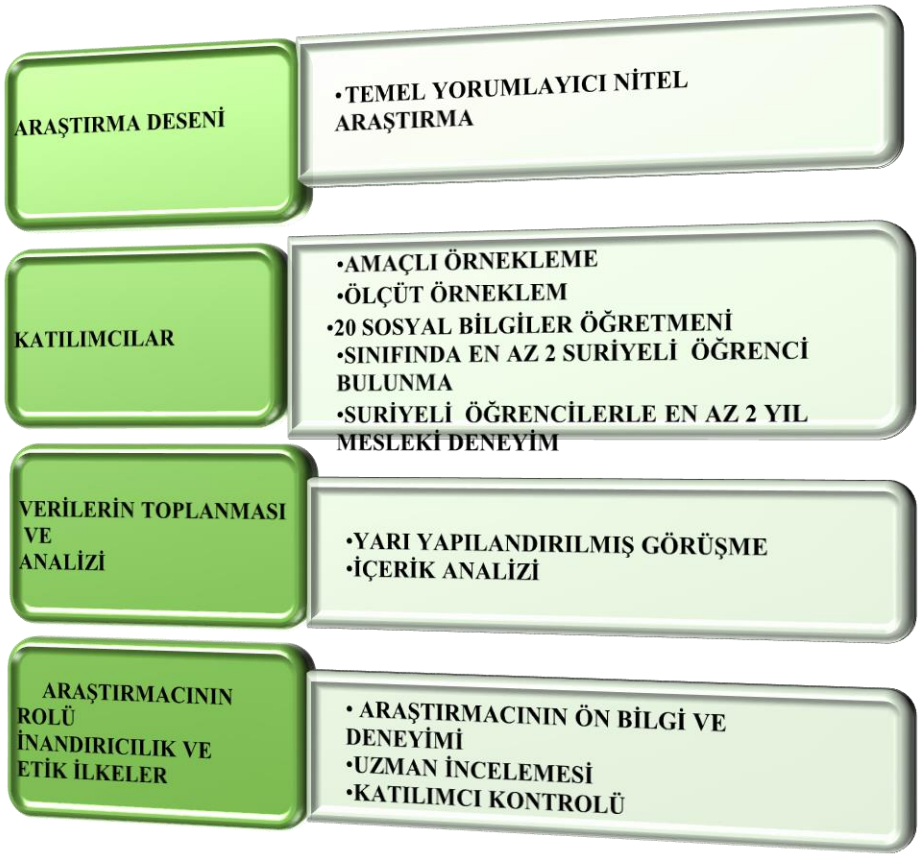

Şekil 3.1. *Yöntem bölümünde yer alan öğeler*

3.1. Araştırma Deseni

3.1.1. Nitel araştırma yöntemi

Sınıfında Suriyeli sığınmacı öğrenci bulunan Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kültürel uyum algısı ile öğrencilerinin kültürel uyumu için gerçekleştirdikleri uygulamaları ve deneyimlerini ortaya koymayı amaçlayan bu araştırmada nitel araştırma yöntemi benimsenmiştir. Nitel araştırmalar insanların geçmiş tecrübeleri, algıları ve yaşadıkları dünyayı nasıl anlamlandırdıklarını konu edinmektedir (Merriam, 2009, s. 5-14). Nitel araştırma yaklaşımı; toplumda meydana gelen sosyal olay ve olguların; yaşandığı ortamda, gerçekçi ve bütünsel bir şekilde ortaya konmasına imkân

sağlamaktadır (Yıldırım, 1999, s. 10). Bu bakımdan nitel araştırma yaklaşımı ile araştırmacının, araştırmanın doğal ortamında ve derinlemesine veri elde etmesi mümkün olmaktadır. Yıldırım'a (1999) göre nitel araştırma yaklaşımının en önemli avantajı araştırılan konuyu, araştırmaya konu olan kişilerin bakış açılarından görme ve bu bakış açılarını oluşturan sosyal yapıyı ve süreçleri ortaya koymaya imkân vermesidir.

Bu araştırmanın temel amacı, sınıfında Suriyeli sığınmacı öğrenci bulunan Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kültürel uyum konusunda sahip oldukları algı ve bu öğrencilerin kültürel uyumuna ilişkin uygulamaları ve deneyimlerinin neler olduğu anlamaya çalışmaktır. Araştırmada ele alınacak kavramların katılımcıların bakış açısıyla ortaya konmak istenmesi sebebiyle nitel araştırma yaklaşımı tercih edilmiştir. Araştırılacak kavramların soyut ve çok yönlü olması ve katılımcıların kavramlar üzerindeki tanım, algı ve uygulamalarının ayrıntılı olarak incelenmesi için araştırmada nitel araştırma yaklaşımı uygulanmıştır.

Nitel araştırma yaklaşımı; bireylerin sosyal ortamlarında mümkün olan en az bozulmayla, toplumda meydana gelen sosyal olayları anlama ve bu olayların anlamını açıklamaya yardımcı çeşitli araştırma biçimlerini kapsayan çatı kavram olarak tanımlanmaktadır (Merriam, 1998, s. 5). Sözcükler ya da gözlem sonuçları gibi ölçülmesi zor olan niteliklerin çözümlenmesi ve yorumlanmasına dayanan (Glesne, 2013, s. 385) nitel araştırma yaklaşımı ile ilgili alanyazında farklı sınıflandırmaların olduğu görülmektedir (Creswell, 2013).

Nitel araştırmalarla ilgili olarak yapılan sınıflandırmalarda; Strauss ve Corbin (1990) kuram oluşturma, etnografi, fenomenoloji, yaşam öyküsü ve konuşma analizleri olarak 5 yaklaşımdan bahsetmektedir. Marshall ve Rossman (2010) ise, etnografik fenomenolojîk ve sosyolinguistik olmak üzere üç yaklaşım tanımlamaktadır. Creswell (2013) nitel araştırmalarda; kuram oluşturma, fenomenoloji, durum çalışması, etnografi ve anlatı araştırmalarından söz etmektedir. Denzin ve Lincoln (2005) ise, katılımcı eylem araştırması, durum çalışması, klinik araştırması, etnografik araştırma, yaşam öyküsü ve anlatı olmak üzere farklı nitel araştırma stratejilerinden söz etmektedir. Merriam (2013) yukarıda sözü edilen kategorilere ek olarak nitel araştırma stratejilerini; temel yorumlayıcı nitel araştırma, eleştirel nitel araştırma, etnografik araştırma, kuram oluşturma, öyküsel analiz ve fenomenolojik analiz olmak üzere altı farklı kategoriye ayırmaktadır.

Sınıfında Suriyeli sığınmacı öğrenci bulunan Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kültürel uyum algısı ile öğrencilerinin kültürel uyumu için gerçekleştirdikleri uygulamaları ve deneyimlerini ortaya koymayı amaçlayan bu araştırmada Merriam (2013)'ın nitel araştırma sınıflandırması içerisinde yer alan temel yorumlayıcı nitel araştırma stratejisi kullanılmıştır. Merriam (2013) temel yorumlayıcı nitel araştırmaya yönelik bir sınıflandırma yapmasının gereğini şöyle özetlemektedir:

> Tecrübelerime göre eğitim, sosyal bilimler ve uygulamalı alanlarda en yaygın nitel araştırma "temel ve yorumlayıcı" çalışmadır. Araştırmacılar; fenomenolojik, gömülü (örtük) teori, öyküsel analiz, eleştirel ya da etnografik çalışma değil ancak nitel bir araştırma çalışması yapabilir. Yıllar boyunca genel, temel ve yorumlayıcı kelimelerini kullanarak bir araştırmanın nasıl sınıflandırılacağı ile uğraştım. Bütün nitel araştırmalar yorumlayıcı olduğu için bu tür çalışmaları temel nitel araştırma olarak tanımlamayı tercih ettim (Merriam, 2013, s. 22-23)

Temel yorumlayıcı nitel araştırma, kişilerin kendi yaşamlarını nasıl yorumladığı, edindikleri deneyimleri nasıl anlamlandırdıkları ve kendi anlam dünyalarını nasıl inşâ ettikleriyle ilgilenmektedir. Temel yorumlayıcı nitel araştırmada amaç, araştırmaya veri kaynağı sağlayan bireylerin araştırmaya konu olan durum ya da olayı nasıl anlamlandırdıklarını ortaya koymaktır (Merriam, 2013). Bu araştırma kapsamında da araştırmacı, sınıfında Suriyeli sığınmacı öğrenci bulunan Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kültürel uyum kavramını nasıl anlamlandırdıkları, kültürel uyuma yönelik algı, uygulama ve deneyimleri ve kültürel uyum kavramını sınıf ortamına nasıl taşıdıklarını ortaya koymayı amaçladığından; temel yorumlayıcı nitel araştırmadan yararlanmıştır. Araştırmacı nitel araştırmanın yorumlamacı yapısı, araştırma sorularına verilen cevapları yorumlayarak anlamlandırmak ve böylece katılımcı davranışlarını ve araştırma kapsamında ele alınacak kavramları açıklanabilir duruma getirme konusunda sağladığı avantajlar sebebiyle temel nitel araştırma yaklaşımını tercih etmiştir (Demirbaş, 2015, s. 15).

3.2. Katılımcılar

Nitel araştırmalarda çalışma grubunu oluşturan tüm katılımcıların araştırılan olgu ile ilgili deneyim sahibi olması veya bu olguyla ilgili bilgi ve deneyim sahibi kişilerle temas halinde olması önemlidir (Neuman, 2012, s. 320). Amaçlı örnekleme yöntemi, araştırmacıya araştırmanın amacı doğrultusunda bilgi ve deneyim açısından zengin kişi, grup veya durumların seçilerek ayrıntılı araştırma yapma olanağı sağlamaktadır

(Büyüköztürk vd., 2008, s. 93; İslamoğlu, 2011, s. 190; Patton, 2014, s. 230;). Nitel araştırmacıların kullanma eğiliminde olduğu amaçlı örnekleme, araştırma konusu hakkında bilgi ve deneyimleri olan kişilerin katılımcı olarak seçilmesidir (Sencer, 1989, s. 386).

Bu araştırmada amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örneklem yöntemi kullanılmıştır. Ölçüt örneklem, araştırmanın amacına uygun olan ölçütleri sağlayan ya da belirli özelliklere sahip olan özel durumlar çalışılmak istendiğinde tercih edilmektedir (Koç-Başaran, 2017, s. 491). Araştırmada katılımcıların ölçüt örnekleme yöntemiyle belirlenmesinin amacı, belirlenen ölçütleri karşılayan tüm durumların çalışılmasına imkân vermesidir (Yıldırım ve Şimşek, 2008, s. 107). Örneklemin seçiminde belirlenen ölçütlerin seçimi için önceden belirlenen bir ölçüt listesi kullanılabilir ya da ölçütler doğrudan araştırmacı tarafından oluşturabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2011, s. 112).

Araştırma yer alan katılımcıların seçiminde araştırmacıya zengin bilgi kaynağı oluşturması açısından araştırmacı tarafından iki temel ölçüt belirlenmiştir. Araştırmadaki Sosyal bilgiler öğretmenlerinin belirlenmesindeki ölçütler; Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sınıfında birden fazla (en az iki) Suriyeli sığınmacı öğrenci bulunuyor olması ve Suriyeli sığınmacı öğrencilerle en az iki yıl öğretmenlik deneyiminin olmasıdır. Söz konusu ölçütlere sahip olan Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kültürel uyum konusu ve Suriyeli sığınmacı öğrencilerin yaşadıkları kültürel uyum problemleri hakkında daha deneyimli olacakları düşünülmektedir.

Ölçütler belirlendikten sonra araştırmacı İstanbul İlçe Millî Eğitim Müdürlükleri ve İstanbul'da görev yapan bazı Sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşüne başvurmuştur. Belirlenen ölçüt ve uzman görüşleri doğrultusunda; İstanbul'da Suriyeli nüfusun yoğun olarak ikâmet ettiği Küçükçekmece, Bağcılar, Esenyurt, Zeytinburnu ve Esenler'de (Erdoğan, 2017, s. 36) belirlenen ölçüte uygun olarak 45 Sosyal bilgiler öğretmenine ulaşılmıştır. Ancak öğretmenlerle yapılan ön görüşmeler ve araştırmacının olanakları düşünülerek 20 gönüllü Sosyal bilgiler öğretmeni ile görüşme yapılmıştır.

Görüşmeye başlamadan önce, katılımcılara araştırma hakkında bilgi vermek ve katılımcılardan onay almak için gönüllü katılım formu (EK-3) hazırlanmıştır. Araştırmacı seçilen 20 Sosyal bilgiler öğretmenin çalıştığı okullara giderek öncelikle kendini tanıtmış yapacağı çalışmanın konusunu ve kapsamını, katılımcıların yükümlülüğünü genel hatları ile açıklamıştır. Araştırma süresi içerisinde en az 2 görüşme gerçekleştirileceği ve bu görüşmelerde verilerin güvenliği için ses kayıt cihazı kullanılacağını katılımcılara

açıklamıştır. Araştırmaya katılımın gönüllük esasına dayalı olduğunu belirtilerek katılımcılara araştırmaya katkı sağlamak isteyip istemedikleri sorulmuş ve katılımcılar belirtilen şartlarda araştırmaya katkı sağlayacaklarını bildirmişlerdir. Çalışma grubunu oluşturan katılımcıların kültürel uyum kavramına yönelik görüş ve uygulamalarının nasıl şekillendiğini anlamak amacıyla katılımcılara ait bilgi verilmesinin yararlı olacağı düşünülmektedir. Katılımcıların kişisel özellikleri Tablo 3.1.'de sunulmuştur.

Tablo 3.1. *Katılımcıların kişisel özellikleri*

Kod İsim	**Lisans Mezuniyet Programı**	**Öğrenim Durumu**	**Verdiği Dersler**	**Görev yaptığı İlçe**	**Hizmet Yılı**	**Suriyeli sığınmacı öğrenci Sayısı**	**Kültürel Uyuma Yönelik Eğitim Alma/ Verme**
Tuğrul	Sosyal Bilgiler	Lisans	Sosyal Bilgiler, İnkılap Tarihi	Esenyurt	7 yıl	10-15 arası	Evet
Ali	Sosyal Bilgiler	Lisans	Sosyal Bilgiler, İnkılap Tarihi	Esenyurt	7 yıl	15-20 arası	Hayır
Gülçin	Sosyal Bilgiler	Lisans	Sosyal Bilgiler, İnkılap Tarihi	Küçükçekmece	7 yıl	70-80 arası	Hayır
Hasan	Sosyal Bilgiler	Lisans	Sosyal Bilgiler, İnkılap Tarihi	Küçükçekmece	6 yıl	35-40 arası	Hayır
Vedat	Sosyal Bilgiler	Yüksek lisans	Sosyal Bilgiler, İnkılap Tarihi	Küçükçekmece	8 yıl	10	Evet
Osman	Sosyal Bilgiler	Lisans	Sosyal Bilgiler, İnkılap Tarihi	Küçükçekmece	8 yıl	20-25 arası	Evet
Ayşe	Sınıf Öğretmenliği	Önlisans	Sosyal Bilgiler	Küçükçekmece	28 yıl	40-45 arası	Evet
Gökay	Sosyal Bilgiler	Lisans	Sosyal Bilgiler, İnkılap Tarihi	Küçükçekmece	8 yıl	95-100 arası	Hayır

[**Tablo 3.1** (Devam**)** *Katılımcıların kişisel özellikleri*]

Kemal	Sosyal Bilgiler	Lisans	Sosyal Bilgiler Temel Dinî Bilgiler, Hz. Muhammed'in Hayatı	Zeytinburnu	2 yıl	15-20 arası	Evet
Betül	Sosyal Bilgiler	Lisans	Sosyal Bilgiler, İnkılap Tarihi	Zeytinburnu	7 yıl	10-15 arası	Hayır
Tarkan	Sosyal Bilgiler	Lisans	Sosyal Bilgiler İnkılap Tarihi	Zeytinburnu	10 yıl	10-15 arası	Evet
Cengiz	Sosyal Bilgiler	Lisans	Sosyal Bilgiler Inkılap Tarihi	Zeytinburnu	14 yıl	15-20 arası	Evet
Serdar	Sosyal Bilgiler	Lisans	Sosyal Bilgiler	Zeytinburnu	4 yıl	10-15 arası	Hayır
Çağrı	Sosyal Bilgiler	Yüksek lisans	Sosyal Bilgiler, İnkılap Tarihi	Zeytinburnu	6 yıl	10-15 arası	Hayır
Ahmet	Sosyal Bilgiler	Lisans	Sosyal Bilgiler, İnkılap Tarihi	Bağcılar	6 yıl	20-25 arası	Evet
Erdal	Sosyal Bilgiler	Lisans	Sosyal Bilgiler, İnkılap Tarihi	Bağcılar	5 yıl	15-20 arası	Hayır
Mehmet	Sosyal Bilgiler	Lisans	Sosyal Bilgiler, İnkılap Tarihi	Esenler	15 yıl	30-35 arası	Hayır
Zehra	Sosyal Bilgiler	Lisans	Sosyal Bilgiler	Esenler		20-25 arası	Hayır
Burak	Sosyal Bilgiler	Lisans	Sosyal Bilgiler	Esenler	5 yıl	15-20 arası	Hayır
Derya	Sosyal Bilgiler	Lisans	Sosyal Bilgiler nkılap Tarihi	Esenler	7 yıl	10-15 arası	Hayır

Katılımcıların genel özellikleri incelendiğinde, öğretmenlerin çalıştıkları okulların çoğunlukla alt ve orta sosyo-ekonomik düzeyde olduğu görülmektedir. Araştırmanın yapıldığı ildeki Suriyeli nüfusun ağırlıklı olarak alt ve orta düzeydeki ilçelerde yoğunluk

göstermesi sebebiyle araştırmanın katılımcıları ağırlıklı olarak alt ve orta sosyo-ekonomik düzeydeki devlet okullarında çalışan öğretmenlerden oluşmaktadır. Öğretmenlerin beşi kadın 15'i erkektir. Öğretmenlerin mesleki deneyimleri iki ile 28 yıl arasında değişmektedir. Öğretmenlerin 19'u Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Programı'ndan mezun olup biri sınıf öğretmenliği bölümünden mezundur. Okul idarelerinden alınan bilgiye göre öğretmenlerin görev yaptığı okullardaki Suriyeli sığınmacı öğrenci sayıları 55 ile 600 arasında değişmektedir. Tabloda yer aldığı üzere Suriyeli sığınmacı öğrencilerin yoğun olması sebebiyle öğretmenler derslerine girdikleri öğrencilerle ilgili olarak yaklaşık sayılar vermiştir. Katılımcıların sekizi öğrencilerin sosyo-kültürel uyumuna yönelik hizmet içi eğitim almıştır ve bu öğretmenlerden üçü okullarında ya da bağlı oldukları ilçelerde Suriyeli sığınmacı öğrencilerin sosyo-kültürel uyumuna yönelik eğitim vermektedir. Hayatları boyunca kültürel uyum kavramıyla karşılaştıklarını belirten öğretmenler sosyo-ekonomik anlamda Türkiye'nin farklı bölgelerinde yetişmiştir.

3.3. Verilerin Toplanması

Araştırmanın bu bölümünde veri toplama tekniği, veri toplama aracının hazırlanması ve verilerin analiz aşamaları ile ilgili bilgiler yer almaktadır.

3.3.1. Görüşme yöntemi

Nitel araştırma yöntemlerinde en çok kullanılan veri toplama tekniği görüşmedir. (Kuş, 2003 s.50, Yıldırım ve Şimşek 2016, s. 129) DeMarris (2004) görüşmeyi, araştırmacı ve katılımcının gerçekleştirildiği konuşma süreci olarak tanımlamaktadır. Görüşülen kişiye kendini ilk elden ifade etme fırsatı sunan görüşme tekniği, araştırmacıya da araştırılan olgu ile ilgili olarak katılımcıların bakış açılarını, anlam dünyalarını, duygu, düşünce, tutum, bilgi ve tecrübelerini anlama olanağı sunmaktadır (McCracken, 1988, s. 9; Merriam, 2013, s. 85)

Görüşme türlerine ait farklı sınıflamalar yapılmakla birlikte eğitime yönelik araştırmalarda çoğunlukla üç farklı görüşme tekniği kullanılmaktadır. Bunlar; yapılandırılmamış, yapılandırılmış ve yarı yapılandırılmış görüşmedir (Patton, 1987, s. 310; Robson, 1993, s. 230; Wragg 1994 s. 272). Sınıfında Suriyeli sığınmacı öğrenci bulunan Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kültürel uyum eğitimine yönelik algı ve deneyimlerinin incelendiği bu araştırmada yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır.

Yarı yapılandırılmış görüşme tekniği araştırma olgusuna ilişkin soru veya konuları kapsamaktadır. Yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinde araştırmacı önceden hazırladığı konu veya alanlara bağlı kalarak hem önceden hazırlanmış soruları sorma hem de bu sorular hakkında daha ayrıntılı bilgi alma amacıyla ek sorular sorma özgürlüğüne sahiptir. Bu doğrultuda yarı yapılandırılmış görüşme tekniği araştırma problemi ile ilgili tüm boyutların ve soruların kapsayan bir veri toplama tekniğidir. Araştırmacı görüşme esnasında soruların cümle yapısını ve sırasını değiştirebilir ve araştırma kapsamında örneklendirilmesi istenen konuların ayrıntısına girebilir. Yarı yapılandırılmış görüşmeler; esnek yapısı, araştırmacıya sistematik ve karşılaştırılabilir bilgi sağlaması ve eğitim bilimleri araştırmalarının yapısına daha uygun bir veri toplama yöntemi olması sebebiyle araştırmacı tarafından tercih edilmiştir (Yıldırım, Şimşek, 1999, s. 283; Türnüklü, 2000, s. 547). Görüşme yöntemi, katılımcıların bilgi ve tecrübelerini onların bakış açıları ve açıklamalarıyla anlama olanağı sağladığından (Mason, 1996, s. 39) sınıfında Suriyeli sığınmacı öğrenci bulunan Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kültürel uyum kavramı ile ilgi algı görüş ve deneyimlerinin ortaya konulmaya çalışıldığı bu araştırmada veri toplama yöntemi olarak kullanılmıştır.

3.3.2. Görüşme formunun hazırlanması

Araştırmacı sınıfında Suriyeli sığınmacı öğrenci bulunan Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kültürel uyum eğitimi konusundaki algı ve deneyimlerine ilişkin derinlemesine bilgi edinmek amacıyla katılımcılarla birden fazla görüşme gerçekleştirmiştir (Creswell, 2007, s. 61). Görüşmeler için araştırmacı tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme formunda yer alan sorular literatür taraması ve alan uzmanlarının görüşleri dikkate alınarak oluşturulmuştur. Görüşme formları hazırlanırken araştırmacı; soruların açık, anlaşılır, yansız ve yönlendirmeye kapalı olmasına, araştırmanın amacıyla ilgili cevapların açığa çıkmasını sağlayan sorular hazırlamaya çalışmış ve çok boyutlu sorular sormaktan kaçınmıştır. Araştırmacı, görüşme formunu hazırlarken katılımcıların demografik özellikleri, bilgi, görüş ve deneyimlerine ilişkin soruların dengeli bir şekilde dağıtıldığı bir form olmasına dikkat etmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2005, s. 130). Belirtilen ölçütler çerçevesinde oluşturulan pilot görüşme formları Sosyal Bilgiler eğitimi alanında çalışmaları olan üç öğretim üyesi, iki Sosyal bilgiler öğretmeni ile dil ve imlâ açısından uygunluğunun belirtilmesi için bir Türkçe öğretmeni tarafından incelenmiştir. Uzman

görüşü doğrultusunda formlarda gerekli düzenlemeler yapılmış ve görüşme formu pilot uygulamaya hazır hale getirilmiştir.

Görüşmeye başlamadan önce asıl görüşmenin yapılacağı katılımcılarla benzer özellikler taşıyan kişilerle görüşmek ve süreci test etmek sağlıklı bir görüşmenin temel ilkelerinden biridir (Rummel, 1968, s. 57-62; Silverman, 1993, s.148). Bu kapsamda araştırmacı; görüşme formunu test etmek amacıyla iki Sosyal bilgiler öğretmeniyle görüşme gerçekleştirmiştir. Pilot görüşmeye ilişkin bilgiler Tablo 3.2.`de yer almaktadır.

Tablo 3.2. *Pilot görüşme bilgileri*

Katılımcılar	Görüşme Tarihi	Görüşme Başlangıç/Bitiş	Görüşme Süresi
1. Katılımcı	19.04.2019	12:05 /12:24	18.46 dk.
2. Katılımcı	19.04.2019	12:45/13:07	21.35 dk.

Yapılan pilot görüşmeler ses kayıt cihazına alınmıştır. Görüşmelerden biri 18 diğeri 21 dakika sürmüş olup pilot görüşmeler araştırmaya dâhil edilmemiştir. Pilot uygulamadan sonra görüşme formuna son şekli verilmiştir. Araştırmada kullanılan 23 soruluk yarı yapılandırılmış görüşme formu EK-4'te sunulmuştur. Katılımcılarla yapılan birinci görüşmede sırasıyla katılımcıların geçmişleri, sosyal hayatları, eğitim durumları, mesleki deneyimleri ve dünya görüşlerine ilişkin genel sorular ile araştırma olgusu ile ilgili algı ve deneyimlerine yönelik sorular yöneltilmiştir. Birinci görüşmelerin makro düzeyde analiz edilmesi sonucu; sorulması gereken sorular, eksik kalan, açıklanması ve örneklenmesi istenen kavramlar ve anlaşılmayan ifadeler tespit edilmiş ve bu doğrultuda katılımcılar için ikinci yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır (EK-5).

3.3.3. Görüşmenin gerçekleştirilmesi

Araştırma kapsamında katılımcılarla farklı zamanlarda 2 kez yüz yüze görüşme yapılmıştır. Görüşmelere başlamadan önce okul müdürü ile görüşülmüş ve araştırma izni gösterilmiştir. Araştırmacı katılımcılara gönüllü katılım formunu okuyarak yazılı izinlerini almıştır. Yazılı iznin alınmasının ardından araştırmacı katılımcılardan randevu alınarak birinci görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Birinci görüşmelerin toplam süresi 18 saat 05 dakika 25 saniyedir. Araştırmacı birinci görüşmelerin analizi sonucunda eksik kalan soruların tamamlanması, anlaşılmayan ifadelerin açıklanması amacıyla bazı katılımcılarla ile ikinci kez görüşmüştür. İkinci görüşmelerin toplam süresi 3 saat 42

dakika 48 saniyedir. Görüşmeler katılımcıların izni ve bilgisi dâhilinde ses kayıt cihazı kullanılarak kayıt altına alınmıştır. Katılımcılarla gerçekleştirilen görüşmelerin yer, tarih ve süre bilgisi EK-6'da sunulmuştur.

3.4. Verilerin Analizi

Nitel araştırmalarda araştırmacının amacı, araştırma sürecinde elde ettiği verileri analiz ederek verilerde var olan bilgiyi keşfetmek ve ortaya çıkarmaktır (Özdemir, 2010 s. 328). Nitel veri analizi; araştırmacının elde ettiği verileri düzenlediği, kategorize ettiği, araştırma verilerinin yansıttığı önemli noktaları belirlediği ve araştırma verilerinden elde ettiği hangi bilgilerin araştırma raporunda yer alacağına karar vermesi işlemidir (Bogdan ve Biklen, 1992, s. 145). Nitel veri analizi için çeşitli yöntem ve teknikler bulunmakla birlikte (Dey, 1993; Miles ve Huberman, 1984; Walcot, 1994'dan akt. Özdemir , 2010, s. 330) yorumlayıcı temel nitel araştırma deseninde gerçekleştirilen bu araştırmada görüşmeler yoluyla elde edilen veriler içerik analizi yöntemiyle analiz edilmiştir.

İçerik analizi, yazılı ya da sözel verilerin belirli bir amaç doğrultusunda sınıflandırılmasıdır. İçerik analizinde amaç; birbiri ile ilişkili verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve araştırma verilerini okuyucunun anlayabileceği biçimde düzenleyerek yorumlamaktır. İletişim, psikoloji, sosyoloji, edebiyat, siyaset, eğitim gibi sosyal bilim araştırmalarında sıklıkla başvurulan bir analiz yöntemi olarak içerik analizi, araştırma verilerinin derinlemesine incelenmesini sağlar. İçerik analizi araştırmacıya var olan durumu yani sosyal gerçekliği var olduğu şekliyle ortaya koyma imkânı verir (Tavşancıl ve Aslan, 2001, s. 37-43; Karataş 2015, s. 73).

1960'lı yıllardan sonra içerik analizinde bilgisayarların kullanılmaya başlaması; çok sayıda verinin sınıflandırılmasında araştırmacılara büyük kolaylıklar sağlamaktadır. Bilgisayar kullanımın artması ve içerik analizine yönelik programların yaygınlaşmasıyla bilgisayar destekli içerik analizi programları birçok disiplinde kullanılır hale gelmiştir. Araştırma verilerinin dökümü, analiz edilmesi ve değerlendirilmesi konusunda sahip olduğu potansiyel ve araştırmacıya sağladığı avantajlar (Yıldırım, 2015, s. 116) dolayısıyla araştırmacı verilerin analizinde bilgisayar destekli nitel veri analizi yazılımı olan Nvivo 12 yazılımından yararlanmıştır. Araştırma verilerinin analiz süreci Şekil 3.2.'de ayrıntılı olarak gösterilmiştir.

Şekil 3.2. *Veri analiz süreci*

Nitel araştırmalarda veri analizi; araştırma sürecinden bağımsız olarak değerlendirilmemekte ve veri analizinin araştırmanın başından araştırma raporunun tamamlanmasına kadar devam eden bir süreç olduğu vurgulanmaktadır (Creswell, 2013 s. 190-194). Araştırmacı verilerin toplanma süreciyle eş zamanlı olarak veri analizine başlamıştır. İlk olarak ses kayıt cihazı ile kayıt altına alınan görüşmeler araştırmacı tarafından çözümlenerek bilgisayar ortamında oluşturulan betimsel indeks tablolarına aktarılmıştır. Görüşme verilerinin aktarıldığı betimsel indeks tablolarının bir kısmı EK-7'de örnek olarak sunulmuştur.

Verilerin çözümlemesinin ardından araştırmacı elde ettiği verileri makro düzeyde analiz etmiştir. Makro düzeyde yapılan bu analizde araştırmacı ilk görüşmelerde sorulması gereken ancak sorulmayan sorulara, araştırma olgusuyla ilgili örneklendirilmesi istenen durumlara ve anlaşılamayan kimi ifadelere dikkat etmiştir. Yapılan bu makro analizin ardından her bir katılımcı için ayrı sorular oluşturulmuş ve ikinci görüşme formları düzenlenmiştir. Her bir katılımcıya yönelik olarak düzenlenen ikinci görüşme formunun bir örneği EK -5 'de sunulmuştur.

İkinci görüşmelerin tamamlanmasının ardından araştırmacı toplanan verileri yazılı olarak bilgisayar ortamına aktarmıştır. Araştırma verilerinin daha iyi tanınıp, incelenebilmesi için birinci ve ikinci görüşmelerden oluşan veri seti araştırmacı tarafından ayrıntılı olarak birkaç kez okunmuştur. Bu aşamadan sonra analiz için hazır hale veriler Nvivo 12 paket programına aktarılmıştır. Nvivo 12 paket programı aracılığıyla görüşmelere ait ses kaydı oluşan veri seti en küçük anlam birimi olan kodlara ayrılmıştır. Görüşme kayıtlarından oluşan veri setinin kodlanmasıyla sonucu 498 adet kod oluşturulmuştur. Verilerin analiz edilmesi aşamasında oluşturulan kodlar, sınıflandırılarak temalar ve üst temalar belirlenmiştir.

Araştırmacı kodlama işleminin tamamlanmasının ardından araştırmanın inandırıcılığını arttırmak amacıyla "uzman incelemesine (peer rewiev)" başvurmuştur. Veri analizinde uzman incelemesine yönelik ayrıntılı bilgi, inandırıcılık başlığı altında açıklanmıştır. Uzman incelemesinin ardından gerçekleştirilen raporlaştırma süreci ile birlikte veri analizi tamamlanmıştır (Braun ve Clarke, 2006, s.23)

3.5. İnandırıcılık

Nitel araştırmaların sosyal bilimlerdeki yükselişi ile nitel araştırmaya yönelik bilimsel çalışmaların artması; nitel araştırmada niteliğin nasıl sağlanacağı konusunda tartışmalara sebep olmuştur (Arastaman, Öztürk-Fidan ve Fidan, 2018 s. 39). Nitel araştırmanın konusu olan sosyal gerçekliğin pozitivist yaklaşımın kabul ettiği yöntemlerle doğrulanamayacağı ve nitel araştırmada elde edilen sonuçların geçerli ve güvenilir olduğu konusunda okuyucunun ikna edilmesi gerektiğini öne süren araştırmacılar iyi bir nitel araştırmanın özelliklerini belirleyen ölçütleri ortaya koymak için çok sayıda çalışma yapmışlardır (Maxwell, 1992; Seale, 1999; Denzin ve Lincoln, 2005; Guba ve Lincoln, 2005; Creswell, 2007).

Guba ve Lincoln, nitel araştırmalarda geçerlik ve güvenirlik kavramı yerine inandırıcılık kavramının kullanılması gerektiğini belirtmiş ve nitel araştırmalarda inandırıcılığın sağlanması için bazı ölçütlerden söz etmiştir. Guba ve Lincoln'e göre inandırıcılık; "inanılırlık," "güvenilebilirlik," "onaylanabilirlik" ve "aktarılabilirlik "stratejileri ile sağlanabilir. Bu araştırmada inandırıcılığın sağlanabilmesi için Guba ve Lincoln'ün stratejilerinden yararlanılmıştır (akt. Başkale, 2016, s.23).

Araştırmacı araştırmanın inanılırlığını arttırmaya yönelik "uzun süreli etkileşim (prolonged involwement)", "uzman incelemesi (peer debriefing)" ve "katılımcı teyidi

(member checking)" yöntemlerine başvurmuştur (Holloway ve Wheeler, 1996). Araştırmacı araştırma kapsamında uzun süreli etkileşime yönelik olarak, görüşme öncesinde tanışmak randevu almak ve okulların sosyo-ekonomik düzeylerini tanımak amacıyla katılımcıların görev yaptığı okullara ziyarette bulunmuştur. Bu ziyarette araştırmacı, kendisini tanıtmış ve çalışma hakkında katılımcıların bilmek istediği her noktayı samimiyetle cevaplamıştır. Araştırmacı bir eğitim öğretim dönemi boyunca ve farklı zamanlarda gerçekleştirdiği görüşmeler aracılığıyla çalışma ortamında kendi önyargılarını kontrol etmesini sağlayarak inanırlığı arttırmaya çalışmıştır. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin Suriyeli sığınmacı öğrencilerin kültürel uyuma yönelik algı ve deneyimlerinin incelendiği çalışmada, araştırmacının çalışmanın yapıldığı ortamda bulunması katılımcıyla uzun süreli etkileşimi; araştırmacı ve katılımcılar arasında güvene ilişkisini kurma ve araştırmacının araştırma olgusuyla ilgili gerçek yanıtlar alınmasını sağlayarak inandırıcılığı artırmaya yöneliktir (Houser, 2015, Streubert ve Carpenter, 2011'den akt. Başkale,2016, s.24). Bu doğrultuda aynı katılımcıyla birden fazla görüşmenin gerçekleştirilmesinin katılımcıyla araştırmacı arasındaki etkileşimin geniş zamana yayılmasını sağlayarak inanılırlığı arttıracağı düşünülmektedir. Bu çalışmada araştırmacı ayrıntılı ve derinlemesine veriler elde etmek ve inanırlığı arttırmak amacıyla aynı katılımcıyla farklı zamanlarda birden fazla görüşme gerçekleştirmiştir.

Araştırma kapsamında araştırmacının inandırıcılığı arttırmaya yönelik aldığı önemlerden bir diğeri ise "uzman incelemesi (peer debriefing)"dir. Araştırmacı araştırma sürecinde araştırma konusu ve araştırma yöntemi hakkında bilgi ve deneyim sahibi uzman kişilerin görüşüne başvurmuştur. Uzmanlar veri toplama aracının hazırlanmasından, verilerin analiz edilmesine kadar olan sürece eleştirel gözle bakıp araştırmacıya geri bildirimde bulunmuştur. Araştırma sürecinde uzman incelemesiyle ilgili olarak; veri toplama aracı olan görüşme formunun hazırlanmasında üç öğretim üyesi, bir Sosyal bilgiler öğretmeni ve yazım ve imlâ uygunluğunun değerlendirilmesi açısından bir Türkçe öğretmeninin görüşüne başvurularak görüşme formuna son şekli verilmiştir.

Araştırmada verilerin inandırıcılığını arttırmak amacıyla; araştırmacı tarafından analiz edilen tüm veriler kodlanarak tema ve kategorilere ayrılmıştır. Araştırmacı tarafından analiz edilen iki görüşmeye ait veriler uzmanlara sunulmuş ve uzmanlardan bu verileri kod, tema ve kategorilere ayırmaları istenmiştir. Yapılan analizlerinin sona ermesinin ardından araştırmacı ve uzman analizleri karşılaştırılmıştır. Gerekli yerlerde araştırmacı kodları uzman görüşü doğrultusunda değiştirilmiştir. Araştırmacı

araştırmanın inandırıcılığını arttırmak amacıyla; katılımcılarla yapılan görüşmelerde "katılımcı teyidine (member checking*)"* başvurmuştur. Araştırmacı verilerin toplanmasının ardından katılımcılarla bireysel olarak "teyit toplantısı" yapmıştır. Araştırmacı katılımcılardan ettiği veriden çıkardığı anlamları ve kendi yorumlarını katılımcılarla paylaşıp bunların doğruluğunu teyit etmelerini istemiştir. Araştırmacının uyguladığı bu stratejinin sonuçların doğruluğunu tespit edilmesini sağlayarak araştırmanın inandırıcılığını arttıracağı düşünülmektedir. (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Bu önlemlere ek olarak araştırmacı topladığı verileri katılımcılarla paylaşmış ve katılımcıların izni ve bilgisi olmadan herhangi bir veriye yer vermemiştir.

Nitel araştırmalarda onaylanabilirliğin sağlanması için araştırma sürecinde kullanılan yöntem ve araştırma aşamalarının ayrıntılı olarak yansıtılması gerekmektedir. Nitel araştırmalarda onaylanabilirliğin amacı, araştırmacıyı sonuca ulaştıran düşünce ve kanıtların gösterilmesini sağlamaktır (Streubert ve Carpenter, 2011 ve Houser, 2015'den akt. Başkale 2016, s. 25). Araştırmacı araştırmanın onaylanabilirliğini sağlamak adına araştırmanın uygulama sürecinde gerçekleştirdiği görüşmeler ses kayıt cihazı ile kayıt altına alınmıştır. Ses kayıtlarının belli bir bölümü bir uzman tarafından dinlenmiş ve kayıtların doğruluğu onaylanmıştır. Ayrıca çalışmanın onaylanabilirliğini sağlamak adına araştırmacı araştırma sürecinde ön yargı ve deneyimlerini araştırma sürecine yansıtmamaya çalışmıştır. Araştırmacı, bulguların sunulması ve yorumunda tarafsızlık ilkesine göre hareket etmiş ve araştırma bulguları doğrudan alıntılarla desteklenerek sunulmuştur (Uzuner, 2005, s. 8; Stringer, 2008, s. 51;). Araştırmacının kendi görüş ve yargıları yerine katılımcıların ifadelerine yer vermesinin inandırıcılığı arttıracağı düşünülmektedir.

Nitel araştırmanın konusu olan sosyal olay ve olgular belli bir zaman, mekân ve sosyo-kültürel bağlamda gerçekleşmektedir. Sosyal olayların sürekli değişen dinamik yapısı nitel araştırmalarda elde edilen sonuçların genellenmesini zorlaştırmaktadır. Nitel araştırmalar genelleme amacı taşımamakla birlikte, nitel araştırmalardan elde edilen sonuçlar benzer araştırma durumlarına aktarılabilmelidir (Stringer, 2008 s.50; Karataş, 2015, s.70;). Nitel araştırmalarda aktarılabilirliğin sağlanması için araştırmanın tüm aşamalarının açık ve ayrıntılı bir şekilde araştırma raporunda yer alması gerekmektedir (Uzuner, 2005, s. 7; Creswell, 2013, s. 202) Bu sayede benzer durumları çalışan araştırmacılar, araştırma raporunda yer alan çalışma grubunun niteliklerine göre yapacakları çalışmanın farklı bir ortamda yapılıp yapılmayacağına karar verebilmektedir.

Böylelikle bir grup ya da ortamdan elde edilen sonuçlar farklı grup ya da ortamlara aktarılabilir (Başkale 2016 s. 26). Araştırmacı araştırmada onaylanabilirliği sağlamak adına; araştırmanın teorik çerçevesi, araştırma deseni, katılımcıların belirlenme süreci, katılımcıların özellikleri, araştırmada kullanılan veri toplama aracı ve verilerin analizi gibi araştırma sürecine ilişkin tüm aşamaları ayrıntılı olarak araştırma raporuna yansıtmıştır.

3.6. Araştırmacının Rolü

Nitel araştırmalarda araştırmacı, araştırma sahasında zaman geçiren, katılımcılarla bizzat görüşen ve gerektiğinde katılımcıların deneyimlerini yaşayan, araştırma süresince kazandığı bakış açısı ve deneyimlerini topladığı verilerin analizinde kullanan kişidir. Bu sebeple nitel çalışmalarda araştırmacılar; araştırma sürecinin doğal bir parçası olmakta ve veri toplama aracı haline gelmektedir. Nitel araştırma sürecinde araştırmacı, araştırılacak olguya tarafsız bakmaya çalışsa dâhi kullandığı veri toplama aracı ya da verileri etme analiz şekliyle kendi bakış açısını, yorum ve deneyimlerini araştırmaya yansıtmaktadır (Yıldırım 1999, s.11). Araştırmacının kendi yorum ve deneyimlerinin araştırma sürecine dâhil edilmesi araştırmanın inandırıcılığını olumsuz yönde etkilemektedir. Araştırmanın inandırıcılığının sağlanması için araştırma raporunda araştırmacıların konuyla ilgili yanlı davrandığı noktaları, önyargılarını ve kişisel deneyimlerini belirtmesi gerekmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2016).

Araştırmacı, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Programı'ndan mezun olup aynı alanda yüksek lisans eğitimini sürdürmektedir. Araştırmacı nitel araştırma yaklaşımıyla ilgili lisans döneminde "Bilimsel Araştırma Yöntemleri" ve yüksek lisans ders döneminde, "Nitel Araştırma Yöntemleri", "Bilim Etiği" ve "Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri" derslerini almıştır. Araştırmacı nitel araştırma dersinde nitel araştırma yöntemleri ve görüşme yöntemiyle ilgili olarak ödev kapsamında çeşitli çalışmalar yapmıştır. Araştırmacı, Sosyal Bilgiler eğitimi alanında bilimsel etkinliklere katılmış ve bu etkinliklerde sunumlar yapmıştır. Araştırmacı yaptığı çalışmalarda görüşme yöntemini kullanmıştır. Nitel araştırma ile ilgili çalıştay ve seminerlere katılan araştırmacı özel bir akademik danışmalık şirketi tarafından verilen Nvivo 12 eğitimine katılarak nitel araştırma analiz programları hakkında bilgi sahibi olmuştur.

Araştırmaya konu olan Suriyeli nüfusun yoğun olarak yaşadığı bir şehirde ikâmet eden araştırmacı; yaşadığı şehirde ikâmet eden Suriyeli sığınmacıların toplumsal hayatta

karşılaştıkları sosyo-kültürel uyum sorunlarını gözlemlemiştir. Eğitim hayatı boyunca kültürel uyum kavramıyla karşılaşan araştırmacı, ilk olarak lisans dönenimde yürütücülüğünü üstlendiği "TÜBİTAK 2209/A Suriyeli Sığınmacı ve Mültecilerin Okullaşma Durumu ve Okullara Uyumu Projesi"yle eğitim çağındaki Suriyeli çocuklarla görüşme imkânı bulmuştur. Suriyeli sığınmacı öğrencilerin eğitim gördüğü özel bir kurumda gerçekleşen çalışma sonucunda araştırmacı; görüşülen öğrencilerden elde ettiği bilgiler doğrultusunda Suriyeli sığınmacı öğrencilerin göç ettikleri topluma uyum sağlamak konusunda çeşitli zorluklar yaşadıklarını tespit etmiştir. Proje kapsamında bir sivil toplum kuruluşuyla iş birliği içinde olan araştırmacı, proje ekibiyle birlikte Suriyeli sığınmacı öğrencilerle kişisel bakım, çocuk hakları gibi konuları içeren etkinlikler gerçekleştirmiştir. Araştırma sonuçları uluslararası bir kongrede sözlü bildiri olarak sunulmuştur (Hayır-Kanat, Özdemir ve Ekim, 2015).

Araştırmacı lisansüstü eğitim sırasında aldığı "Sosyal Bilgilerde Küresel Eğitim" dersinde göç deneyimi yaşayan öğrencilerin yaşadıkları uyum sorunlarıyla ilgili ayrıntılı bilgi edinmiş; konuyla ilgili okumalar ve alanyazın incelemeleriyle kültürel uyum kavramıyla ilgili bilgilerini oluşturmuştur. Araştırmacının lisans döneminde kültürel uyum konusuyla ilgili bilgileri sınırlı olup kültürel uyum kavramını bireylerin yaşadıkları çevreye uyum sağlama süreci olarak algılamaktadır. Araştırmacı gerek mezun olduğu gerekse öğretmenlik yaptığı dönemde Sosyal bilgiler öğretmenlerinin Suriyeli sığınmacı çocukların kültürel uyumu hakkında bir girişimde bulunmadıkları önyargısını taşımaktadır. Araştırma değerlendirilirken araştırmacının bu durumunun göz önünde bulundurulması beklenmektedir.

3.7. Araştırma Etiği

Bilimsel araştırmaların gerçek ve ihtiyaca cevap verecek şekilde tasarlanması, araştırmada yer alan katılımcıların fiziksel ve ruhsal bütünlüğünün korunması, araştırmada yaşanacak tehlike ve zararların en aza indirilmesi ve araştırma sonuçlarının doğru şekilde yayımlanması araştırmaların etik yönünü gündeme getirmektedir (Ersoy, 205, s. 2). Bilimsel bir araştırmanın öncelikli amacı, araştırma sonucunda elde edilen bilgi ve birikimlerin paylaşılması ve bilimin insanlığa hizmet edecek şekilde geliştirilmesini sağlamaktır. Bu sebeple bilimsel araştırma sürecinin tasarlanmasından, yayınlanmasına kadar ki tüm süreçlerde elde edilen bilgilerin tam ve doğru olması, bilimsel yayınların kasıtlı olarak eksik bilgi içermemesi ve araştırma sürecinde bilimsel etiğe uygun

davranılması önemlidir (İnci, 2015 s.285). Bilimsel bir araştırmanın etik ilkelere uygun olması için araştırmacıların araştırmanın yapım ve yayın aşamalarında etik kurallara uyması ve araştırma süresince bilimsel değerlere bağlı kalması gerekmektedir (Özenç-Uçak ve Birinci, 2008, s.189).

Bilim etiğine ilişkin olarak, araştırmacılar bilimsel araştırma, çalışma, yayın ve etkinliklerde etik ilke ve kurallara uymakla yükümlüdür (Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi, 2016, madde 1). Yükseköğretim kurumlarınca yapılan araştırmalarda bilimsel etiğin sağlanması amacıyla; bilimsel araştırmaların etik süreçlerini ve etik ilkelere uygunluğu kontrol eden etik denetleyici kurullar oluşturulmaktadır. Üniversiteler bünyesinde yapılacak bilimsel araştırmaların etik açıdan uygunluğunun denetlenmesi amacıyla araştırmacılar, ilgili üniversitenin etik kuruluna yapacakları araştırmanın amaç ve yöntemini, araştırmada kullanılacak veri toplama araçlarını, araştırma verilerin nasıl analiz edileceğini içeren ayrıntılı bir araştırma önerisi sunmaktadırlar. Sunulan araştırma önerisi katılımcıların fiziksel ve ruhsal bütünlüğünün korunması ve araştırmanın gizlilik içerisinde yürütüleceği esasına dayanmaktadır. Araştırma önerisinin sunulmasının ardından ilgili üniversite araştırmayı etik açıdan incelemekte ve uygun görülmesi durumunda etik kurulun onayıyla araştırma süreci başlamaktadır (Berg, 2001, s.48; Stringer, 2008, s.46; Güler, Halıcıoğlu ve Taşğın, 2015, s .414; Yıldırım ve Şimşek, 2016, s.105). Bu doğrultuda araştırmacı; araştırmanın problem durumunu, amaçları ve önemini, yöntemini, araştırma sürecince yapılacak iş ve işlemleri gösteren çalışma takvimi ve araştırma özetini içeren bir araştırma önerisi ile Anadolu Üniversitesi Etik Kurul Komisyonuna başvuru yapmıştır.

Araştırma önerisinin etik kurul tarafından onaylanmasının ardından (EK-1 araştırmacı araştırmanın gerçekleştirileceği okulların bağlı bulunduğu İstanbul İl Millî Eğitim Müdürlüğü'ne araştırmanın tüm süreçleri ile ilgili bilgilerin yer aldığı araştırma önerisi, gönüllü katılım formları ve veri toplama araçları örneği ile uygulama izni almak amacıyla başvuru yapmıştır. İstanbul İl Millî Eğitim Müdürlüğü'nde ilgili komisyon araştırma önerisini incelemiş ve araştırma başvurusu oy birliği/ oy çokluğu ile kabul edilmiştir (EK-2). Araştırmacı; İstanbul İl Millî Eğitim Müdürlüğü'nden yazılı araştırma onayının alınmasının ardından belirlenen araştırma okullarına giderek okul yöneticileri ve öğretmenlerle görüşmüştür. Araştırmacı; araştırmanın katılımcıları olan 20 Sosyal bilgiler öğretmenine; araştırmanın amacı, araştırmada ne tür verilerin toplanacağı, elde edilen verilerin hangi amaçla kullanılacağı ve her katılımcıların araştırmadaki rolü ile

ilgili konularda bilgilendirmiştir. Ayrıca araştırmacı, araştırmaya katılımın gönüllük esasına dayandığı ve katılımcıların istedikleri takdirde araştırmadan çekilebileceklerini katılımcılara açıklamıştır. Bu bilgilendirmeden sonra araştırmacı katılımcılara öğretmen gönüllü katılım formlarını sunarak katılımcıların yazılı izinlerini almıştır (EK-3).

Araştırmacı araştırma etiğinin sağlanması amacıyla etik ilkelerin temeli olan gizlilik ve özel hayata saygı ilkelerine riayet etmeye etmeye çalışmıştır. Araştırmacı; katılımcılardan elde ettiği verileri gizlilik ilkesi kapsamında şifresi yalnızca kendisi tarafından bilinen bir bilgisayarda muhafaza etmiştir. Araştırmacı katılımcıların gizliliğinin korunması açısından kod isimler kullanmıştır. Katılımcı kimliklerinin ortaya çıkmaması adına katılımcıların çalıştıkları kurumların, doğdukları ve yaşadıkları şehirlerin de isimlerine yer verilmemiş bunlar içinde kod isimler kullanılmıştır (Stringer, 2008, s.45; Yıldırım ve Şimşek, 2016, s.108).

Araştırma etiğinin sağlanması açısından alınacak önlemlerden biri de araştırma verilerinin toplanması, analiz edilmesi ve raporlaştırılması sürecinde verilere sadık kalınmasıdır. Bu doğrultuda araştırma verileri toplanırken ve analiz edilirken verilerin gerçeği yansıtması ve sonuçların çarpıtılmamasına özen gösterilmiştir. (Güler, Halıcıoğlu ve Taşğın, 2015, s. 427; Yıldırım ve Şimşek, 2016, s.109). Araştırmacı, toplanan tüm verilerde gerçeğe uygun davranmış, verileri doğru ve gerçeğe uygun şekilde araştırma raporuna yansıtmıştır. Araştırmanın raporlaştırılması sürecinde araştırmacı; araştırma kapsamında elde edilmeyen tüm veri ve bilgiler için kaynak göstermiş, yararlandığı kaynaklara kaynakça kısmında yer vererek araştırma etiğine uygun davranmıştır.

4. BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen verilerin analiz edilmesiyle ortaya çıkan bulgulara yer verilmiştir. Araştırma bulguları görüşme soruları ve yeni oluşturulan temalarla belirtilen başlıklar halinde sunulmuştur. Araştırma bulguları verilen başlıklar altında doğrudan alıntılarla desteklenerek sunulmuştur. Araştırma bulgularının sunulduğu tema ve alt temalar Şekil 4.1.'de yer almaktadır. Araştırma bulgularının sunulacağı tema ve alt temalar şunlardır:

Sınıfında Suriyeli Sığınmacı Öğrenci Bulunan;

1. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin Kültürel Uyum Algıları
    - Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Göçe Bakışı
    - Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Göre Kültürel Uyumun Anlamı
    - Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Göre Kültürel Uyumu Zorlaştıran Etmenler
2. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Kültürel Uyum Eğitimi Algıları
    - Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Göre Kültürel Uyum Ve Eğitim İlişkisi
    - Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Göre Kültürel Uyum Eğitiminin İçeriği
    - Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Göre Kültürel Uyum Eğitiminin Nasıl Gerçekleştirebileceği
    - Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Göre Kültürel Uyumun Sağlanmasında Öğretmenin Rolü
3. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Kültürel Uyum Ve Sosyal Bilgiler Eğitimi İlişkisine Yönelik Algıları
    - Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Göre Sosyal Bilgilerin Kültürel Uyumun Sağlanmasındaki İşlevi
    - Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Göre Sosyal Bilgiler Öğretim Programı Ve Ders Kitabında Kültürel Uyum
4. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Suriyeli Sığınmacı Öğrencilerin Kültürel Uyumuna Yönelik Uygulamaları
    - Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Kültürel Uyumun Sağlanması İçin Gerçekleştirdikleri Uygulamalar

5. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Suriyeli Sığınmacı Öğrencilerin Kültürel Uyumuna İlişkin Karşılaştıkları Sorunlar Ve Önerileri
    - Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Suriyeli Sığınmacı Öğrencilerin Kültürel Uyumuna İlişkin Karşılaştıkları Sorunlar
    - Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Suriyeli Sığınmacı Öğrencilerin Kültürel Uyumuna İlişkin Önerileri

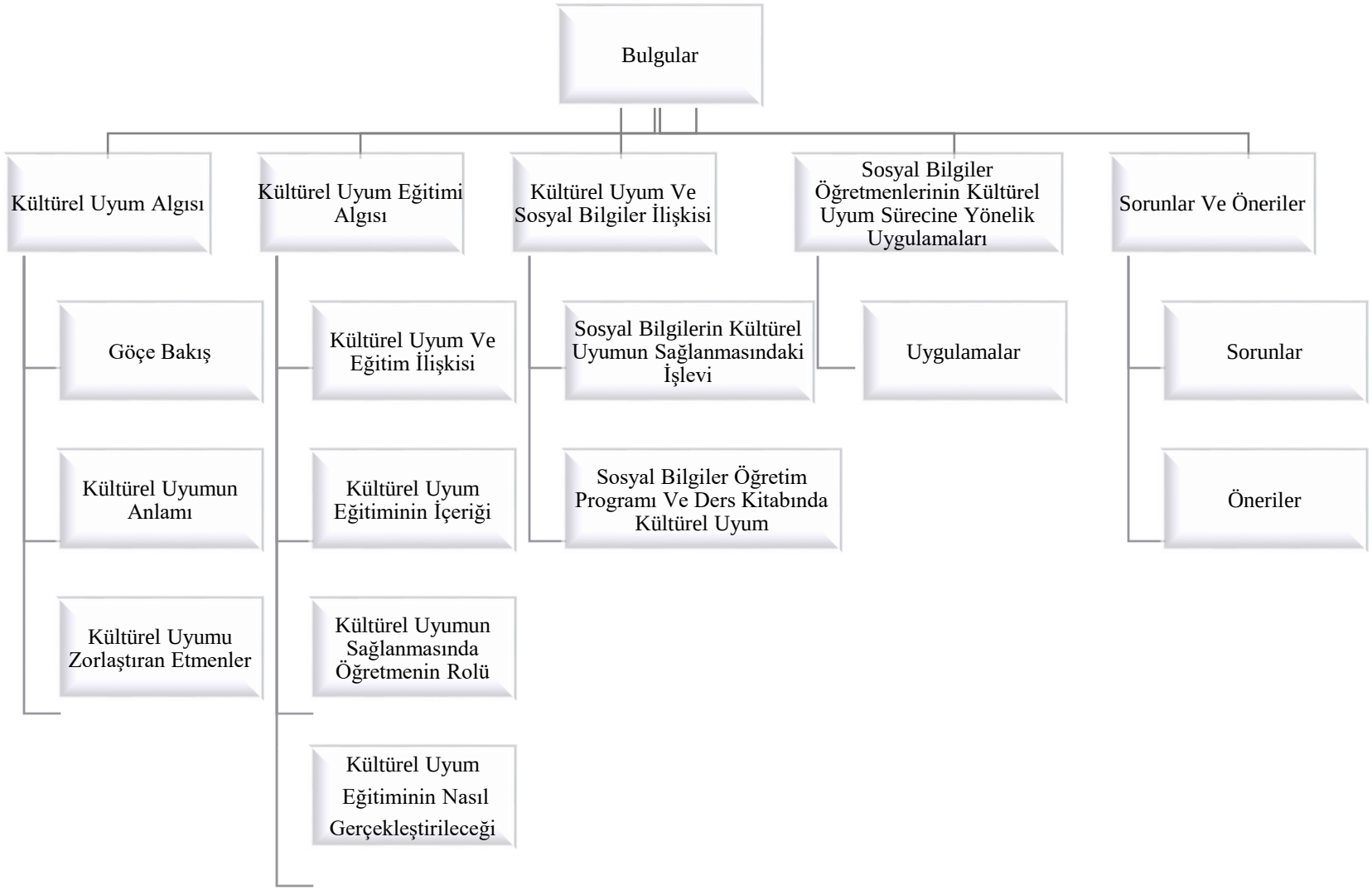

Şekil 4.1. *Bulgular*

4.1. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Kültürel Uyum Algıları

Sınıfında Suriyeli öğrenci bulunan sosyal bilgiler öğretmenlerinin kültürel uyum algıları ana temasında**,** sosyal bilgiler öğretmenlerinin göçe bakışı, sosyal bilgiler öğretmenlerine göre kültürel uyumun anlamı ve sosyal bilgiler öğretmenlerine göre kültürel uyumun önündeki engeller olmak üzere üç alt temaya yer verilmiştir. Şekil 4.2.'de bu temalar sunulmuştur.

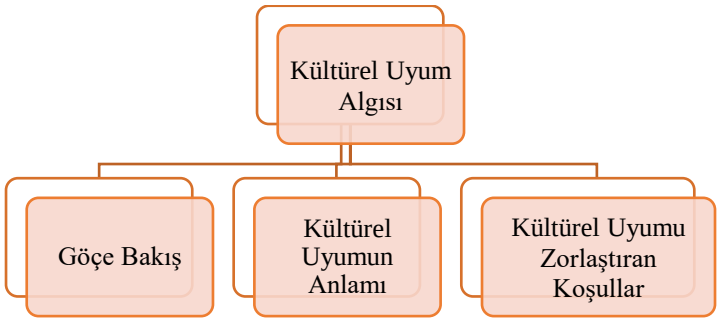

Şekil 4.2. *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kültürel uyum algıları*

4.1.1. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin Suriyeli sığınmacı göçüne bakışı

Sınıfında Suriyeli sığınmacı öğrenci bulunan sosyal bilgiler öğretmenlerinin göçe bakışı başlığı altında Suriyeli sığınmacı öğrencilerle eğitim yapan Sosyal bilgiler öğretmenlerin yaşanan göçe yönelik düşüncelerine yer verilmiştir. Bunun ortaya çıkarılabilmesi için öğretmenlere birinci görüşmede; "Türkiye'ye Suriye'den gelen göç konusunda neler düşünüyorsunuz? Sizce bu durumun avantajları ve dezavantajları nelerdir? soruları yöneltilmiştir. Görüşme sorularına verilen cevaplar sonucunda Sosyal bilgiler öğretmenlerinin Suriye'den Türkiye'ye yapılan zorunlu göçe yükledikleri anlamlar Şekil 4.3.'de gösterilmiştir.

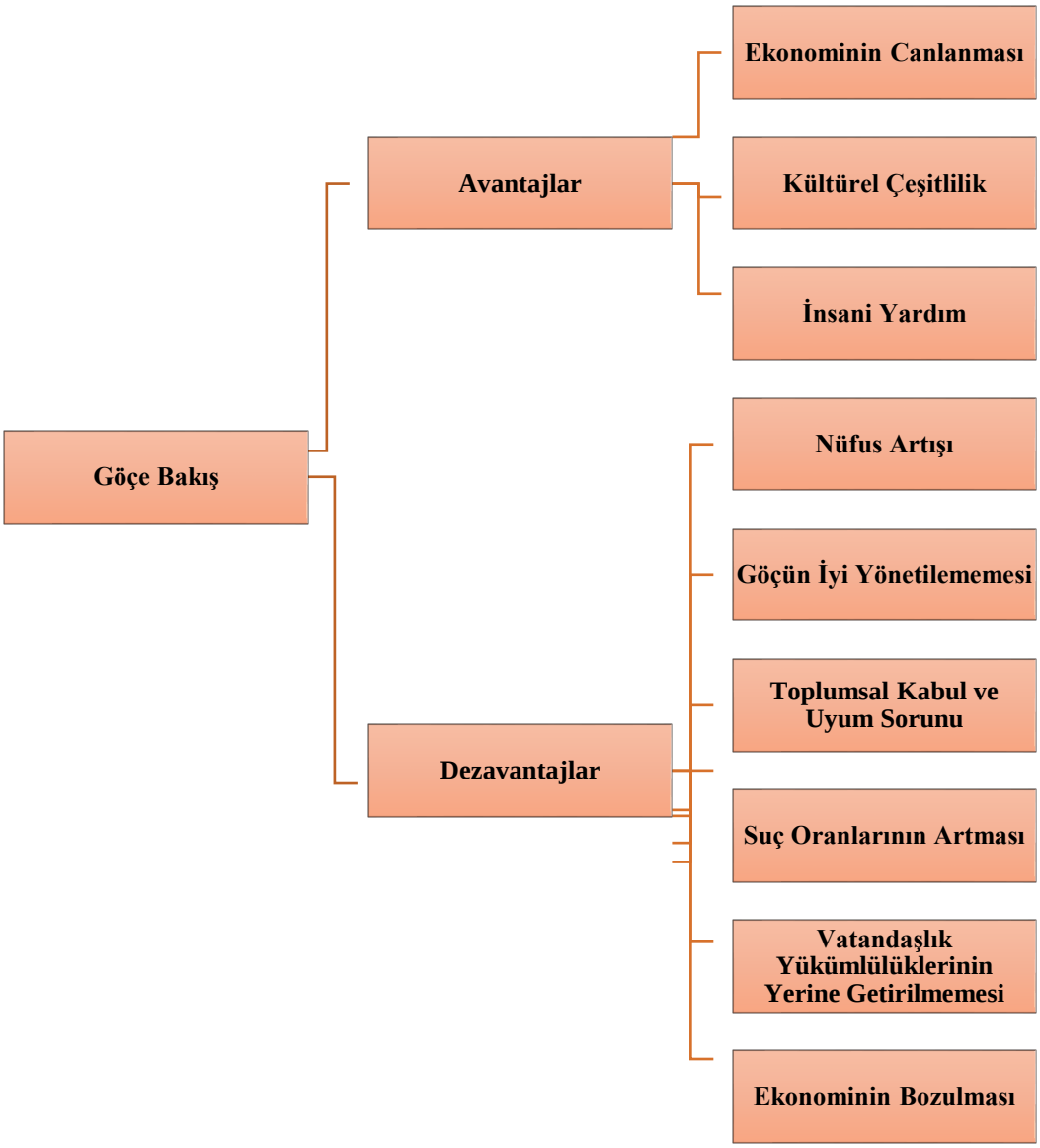

Şekil 4.3. *Göçe bakış*

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin Suriyeli sığınmacı göçüne bakışlarında, yaşanan göç sürecini avantajlı ve dezavantajlı yönden değerlendirdikleri görülmektedir. Katılımcılar göçün avantajlı yönünü; Türkiye ekonomisinin canlanması, Türkiye'de farklı kültürel grupların varlığı ile kültürel zenginliğin olması ve insani yardım olarak değerlendirmektedirler. Katılımcılar; göçün dezavantajı olarak ise nüfus artışı, göçün iyi yönetilmemesi, toplumsal kabul ve uyum sorunları, suç oranlarının artması, Suriyeli sığınmacıların Türk vatandaşlarının yerine getirdiği yükümlülükleri taşımaması, ekonominin bozulması yönünde açıklamalar yapmışlardır.

4.1.1.1. Ekonominin canlanması

Katılımcılardan Gökay, Mehmet, Zehra ve Ahmet Öğretmen göçün avantajlı yönü olarak Suriyeli sığınmacıların Türk ekonomisine katkı sağladığını belirtmiştir. Zehra Öğretmen "Suriyeli sığınmacılarin Türk ekonomisine ucuz işgücü sağladığını", Gökay Öğretmen "Suriyelilerin gelmesinin arz talep dengesini değiştirdiğini ve toplumsal üretimi arttırdığını" ifade etmiştir. Mehmet Öğretmen ise "ucuz işgücü ve üretimin artmasına" yönelik görüşlerinin yanı sıra Suriyeli sığınmacıların Arap ülkelerindeki turistleri Türkiye'ye çekerek turizme dolaylı yoldan katkı sağlayacağını şu cümlelerle açıklamıştır: "Piyasa hareketlendi. Biliyorsunuz 3-4 yıl evvel ekonomik olarak biraz sıkıntıdaydık. Yani onlar olmasa. Suriyelilerin Arap turistler üzerinde etkisi vardır. Suriyelilere sahip olmak, onları korumak demek diğer Arapların da sempatisini kazandırır. Turizm açısından bu yönüyle de avantajları var."

Bu katılımcılardan farklı olarak Ahmet Öğretmen ise yapılan görüşmede, Suriyeli sığınmacı öğrencilerin vasıflı eleman olarak gelecekte Türk ekonomisinin gelişmeside büyük katkı sağlayacağına dair düşüncelerini şu cümlelerle paylaşmıştır:

> Suriyeli sığınmacı öğrencilerim çok iyi bir teknoloji bilgisine sahipler. Özellikle bu konuda bilgili bazı çocukların ileride bize ekonomik olarak katkı sağlayacağını düşünüyorum. Amerika'yı görüyorsunuz. NASA'da çalışanların %80'i yurtdışından göçenler veya Apple'ın kurucusu aslen Suriyeli mesela. Bizim ülkemize gelen Suriyeli sığınmacı öğrencilerde ilerde böyle bir atılım yapabilir.

4.1.1.2. Kültürel çeşitlilik

Bazı katılımcılar ise Suriye'den Türkiye'ye gerçekleşen göçün sonucu olarak farklı kültür gruplarının karşılaşma imkânı bulduğunu belirtmiştir. Katılımcılar bu durumu Türkiye'deki kültürel zenginliğin artması ve kültür çeşitliliği olarak ifade etmişlerdir. Katılımcılardan Derya, Çağrı, Osman, Tuğrul ve Vedat Öğretmen, yaşanan göçün kültürel etkileşimi arttırdığını açıklamışlardır. Derya ve Çağrı Öğretmen, aynı topraklar üzerinde yaşayacak olan "farklı iki milletin birbirlerinin kültürlerini tanımasının avantajlı olduğunu" belirtmişlerdir.

Osman Öğretmen ise kültürel çeşitliliğin farklı kültürlerin öğrenilmesi bakımından avantajlı olduğunu vurgulamıştır. Osman Öğretmen bu konudaki görüşünü, "Kültürel olarak öğreneceğimiz çok şey var. Hayat bu, paylaşım için var. Bizim okulumuzda 600 Suriyeli öğrenci var. Farklı bir dil, farklı bir kültür öğrenmek bizim için avantajdır." şeklinde ifade etmiştir.

Tuğrul Öğretmen ise kültürel çeşitliliğe ilişkin olarak, kendi bölgesinde yerleşik öğrencilerinin göç öncesi dönemde farklı kültür gruplarından insanlarla karşılaşma imkânının sınırlı olduğunu belirtmiştir. Göç sürecini yerleşik öğrencilerin farklı kültürleri görmesi ve tanıması açısından olumlu olarak değerlendiren Tuğrul Öğretmen görüşünü şu ifadelerle açıklamıştır:

> Avantaj noktasında da onlar da en azından farklı kişilerin varlığını, var olduğunu gördüler. Çünkü burada gördükleri insanlar genelde aynı mahalleden, aynı köyden, aynı memleketten insanlar. Yani atıyorum. Edirneli bir çocuk gördüğümde ben bile Edirneli 'sin burada ne işin var diyebiliyorum. Çünkü yok, benim böyle bir öğrencim yok yani. Ardahanlı öğrencilerimin çoğu, Karslı öğrencilerimin çoğu. Bir Suriyeli gördüler. Onlar için bence iyi bir deneyim oldu. Değişik kültürler, hayatlarında en azından farklılıkların var olduğunu gördüler o çocuklar.

Vedat Öğretmen ise kültürel çeşitliliğin avantajından söz ederken okuduğu bir kitaptan örnek vermiştir. Vedat Öğretmen kültürel uyumun doğal bir süreç olduğunu vurgulayan ve gelen her kültürel grubu bir zenginlik olarak değerlendirmiştir. Vedat Öğretmen konuyla ilgili örneği şöyle açıklamıştır:

> Hayko Bağdat. Onun bir kitabı var. O kitapta çok güzel bahsediyor. Galata'dan bahsediyor. Galata Mahallesi 1300'lü yıllarda bir Ceneviz Mahallesi idi. Türkler geldi. Cenevizliler, Türkler buraya nasıl alışacak? dediler ama daha sonra bu kültürü zenginleştirdiler. Daha sonra Araplar geldiler. Cenevizliler ve Türkler, Araplar buraya nasıl uyum sağlayacak? dediler. Ama onlar da kültürü zenginleştirdiler. Daha sonra Anadolu'dan göçler başladı. Doğal süreç içerisinde bir kültürel zenginlik meydana geldi. Sonra Ermeniler, Rumlar, Yahudiler derken 21 yüzyıla geldik. Şimdi bu durum Suriyeliler için konuşuluyor. Nasıl alışacaklar? diye ama doğal süreç içerisinde gelen insanlar oranın doğal bir kültürel kodu haline geliyor. Dolayısıyla ben bu duruma çok da olumsuz bakmamaya çalışıyorum. Suriyelilerin bize kültürel zenginlik kattığını düşünüyorum. Yemek kültüründen yaşam tarzına kadar.

4.1.1.3. İnsani yardım

Katılımcılardan bazıları Türkiye'nin Suriye krizinde duyarlı bir tutum sergilediği ve göçün insani yardım boyutunda gerekli olduğunu vurgulamıştır. Katılımcılar savaş mağduru insanların zor durumdan kurtarılması gerektiğini belirtmişlerdir. Türkiye'nin sergilediği mevcut tutumu Suriyeli sığınmacılar açısından avantajlı olarak değerlendiren katılımcılardan Zehra Öğretmen, "Bu durum onlar için faydalı. Çünkü ateşin içinden kurtuldular." diyerek görüşünü açıklamıştır. Gülçin Öğretmen ise "Özellikle çocukların burada bulunması insani açıdan beni rahatlatıyor." diyerek savaş mağduru çocukların

bulundukları ortamdan güvenli bir bölge olan Türkiye'ye gelmelerini onlar açısından olumlu bir durum olarak değerlendirmiştir.

Katılımcılardan Mehmet Öğretmen ise gerek Sosyal Bilgiler dersinde gerekse toplumsal hayatta göç sürecini insani boyutuyla anlatmaya çalıştığını belirtmiş ve bu durumu insani yardım açısından gerekli olarak değerlendirmiştir. Mehmet Öğretmen, Suriye'den Türkiye'ye yapılan göçü sığınmacılar yönünden avantajlı bulduğunu belirtmiştir. Sosyal Bilgiler dersinde Suriye'den Türkiye'ye yapılan göç sürecine sıklıkla değindiğini belirten Mehmet Öğretmen görüşlerini şöyle belirtmiştir:

> Savaş tabii ki istenilmeyen bir olaydır. Hiçbir insanın istemeyeceği bir olaydır. Ama bu olmuş. O ülkede oldu. Biz de komşuluk ve insan olmanın gereği… Hem dinî açıdan hem de sosyal kültürel açıdan. Suriyelilerin 100 yıl evvel bize bağlı olduklarını ve şu anda da bize geri döndüklerini ben birkaç sefer kendim söyledim. Bizim başımıza da aynı şey geldiğinde bizim gideceğimiz yer bellidir. Ya oraya ya da bize yakın başka bir yere. Sonuçta uzaya gidecek halimiz yok. Mecburen öyle yapacağız. Allah kimsenin başına getirmesin.

4.1.1.4. Nüfus artışı

Katılımcılarından bazılarının göçe bakışında dezavantajlı olarak değerlendirdikleri bir diğer konu da nüfus artışıdır. Yapılan görüşmelerde bazı katılımcılar; yaşanan göç hareketi ile birlikte nüfus artış hızının arttığını, bu durumun sosyal dengeyi değiştirdiğini belirtmişlerdir. Katılımcılar nüfus artışı ile birlikte yaşanabilecek sosyal sorunlara dikkat çekmişlerdir. Konuyla ilgili olarak Burak, Betül, Cengiz, Ahmet ve Ali Öğretmen nüfus dengesinin yerli halk aleyhine bozulduğunu belirtmişlerdir. Burak Öğretmen nüfus artışının yarattığı olumsuzluklarla ilgili olarak şunları söylemiştir:

> Sosyal Bilgilerde göç konusunda da anlatıyorum. Türkiye'deki nüfus evet arttı. Ama bu yerleşik insanların yaptığı doğumlarla değil. Yurt dışından gelen bu mültecilerin nüfus artışı. Emin olun bizden daha çok çoğalıyorlar.

Cengiz Öğretmen göçle gelen nüfus artışının "Nüfusun Türkler aleyhine bozulduğu endişesini taşıdığını" ifade etmiştir. Cengiz Öğretmen, Suriyeli sığınmacıların ülkeye alınmasında belli kriterlerin sağlanması gerektiğini düşünmektedir. Cengiz Öğretmen, göç ile birlikte artan nüfusun yaratacağı yaşanabilecek toplumsal sorunlara ilişkin olarak şunları söylemiştir:

> Çünkü sayıları az buz değil. Çünkü 3- 4 milyon nüfusu alan 90 milyonluk Almanya'da bu Türkleri getto vasıtasıyla alan Almanya bunları istemezken. Ki buradaki Türklerin hepsi ve işinde gücündedir. Yani Almanya gittiğinizde dilenen bir Türk bulamazsınız. Biz bu kadar

> Suriyeliyi hem de kontrolsüz bir biçimde içimize aldığımızda açıkçası ilerleyen zamanlarda bir eğitimci olarak ne olacak diye ben de düşünmüyor değilim.

Ahmet Öğretmen de Suriyeli sığınmacılar ile artan nüfusun yerleşim yerlerinde alt yapı sorunlarına yol açabileceğini belirtmiştir. Ahmet Öğretmen sosyal ve kamusal alanda verilen hizmetlerin aksayacağına dikkat çekmiştir. Ahmet Öğretmen nüfus artışının meydana getirdiği dezavantajları şöyle açıklamaktadır:

> Biz şehirlerimizin, ilçelerimizin ve köylerimizin planlamalarını yaparken belli bir sayıya göre yapıyoruz. X ilçesi 500.000 kişilik bir ilçe diyelim. 500. 000 kişiye yönelik okul yapıyorsun, park, bahçe yapıyorsun. Ama bu göç tahmin edilemiyor. Bir bakıyorsun nüfusu 700.000 olmuş. Okullar, hastaneler yani kamu hizmetleri aksıyor. Tabi bu da dezavantaj milletimiz için.

Katılımcılardan Ali Öğretmen de nüfus artışının başta ekonomi, sağlık ve eğitim gibi sosyal alanlarda sıkıntılar oluşturabileceğini "İstanbul için konuşursam çok fazla nüfus yoğunluğu olduğu. Nüfus yoğunluğunun verdiği birçok ekonomik, sosyal sıkıntıyı çekerken insanlar. İşsizlik, eğitim, sağlık gibi alanlarda verilen hizmetler buranın nüfusunu kaldırmıyordu. Göçün olmasıyla bu daha da arttı." diyerek açıklamıştır.

4.1.1.5. Göçün iyi yönetilememesi

Katılımcılardan bazıları yaşanan kitlesel göçün yönetiminde zorluklar bulunduğu, bu sebeple göçün dezavantajlı hale geldiği ve çeşitli olumsuzluklar yaşandığını belirtmektedir. Hasan Öğretmen göç sürecinin yönetilmesinin zor olduğunu ve Türkiye'nin hazırlıksız yakalandığını belirtmiştir. Hasan Öğretmen bu görüşünü şu cümlelerle ifade etmiştir:

> Her anlamda planlaması zor oldu. Belki tahmin edilemeyen noktaları ortaya çıktı. Türkiye bu konuda çok da hazırlıkta değildi. O yüzden problemlerimizin temel sebebi bu. Belki hazırlıklı olsaydık. Bazı hazırlıkları önceden yapsaydıK bu kadar büyük problemler yaşamazdık. .

Tuğrul Öğretmen göç süreçlerinin daha planlı yürütülmesi gerektiğini belirtmiştir. Tuğrul Öğretmen göç yönetimindeki zorlukların Türk vatandaşları tarafından göçün dezavantajlı olarak algılanmasına neden olduğunu belirtmiştir. Tuğrul Öğretmen göç yönetiminden kaynaklanan zorlukları verdiği şu örnekle açıklamıştır:

> Mesela, şu örnekten yola çıkacağım. Biz böyle olduğumuz için, bu soruna da böyle yaklaştığımız için söylüyorum. Bir Alman Teknik Direktör, Türkiye ile Almanya karşılaşırken şöyle bir ifade kullanıyor. Diyor ki; 80 'lerde bu röportajını vermiş. 2000 yılında Japonya'da yapılacak dünya kupasında futbol takımımızın hangi otelde kalacağı, sabah ne yiyeceği, öğlen ne yiyeceği, akşam ne yiyeceği belli. Ama Türkiye için söylüyorum. 2000

yılında dünya kupasına gitsinler. Gidecekleri otel yiyecekleri yemekler büyük ihtimalle oraya gittiklerinde belli olacaktır. Biz işte bu sorunu da böyle çözdük. Reflekslerimizi geliştiremedik. Bunu devlet sistemi için söylemiyorum. Bizim hayatımız böyle. Biz de genelde şu var. Karar veriyoruz. Yolda hallederiz diyoruz.

Betül Öğretmen diğer ülkelerde de uygulandığı gibi göçün yönetilmesi sürecinde göçmenlerin belirli kriterlere göre alınmasına dikkat edilmesi gerektiğini dile getirmiştir. Suriyeli sığınmacıların da belirli kriterlerle ülkeye alınması gerektiğini belirtmiş ve yaşanan göçü bu açıdan dezavantajlı olarak değerlendirmiştir. Betül Öğretmen dünyanın farklı bölgelerindeki göçmen kabulünün farklı kriterlere bağlı olduğunu ve Suriye vatandaşlarına yönelik göç kabul şartlarının belirlenmemiş olmasının çeşitli sorunlara yol açtığını şu örnekle açıklamıştır:

> Mesela bizim bir akrabamız Avustralya'da. 10 yıl sonra kendisine vatandaşlık verdiler ve birinci şartları dilmiş. Akıcı şekilde İngilizce konuşman gerekiyor. İkinci şartları da ehliyet. Bizde bir kriter yok. İnsan olmaları yeterli.

Vedat Öğretmen de belli koşulları sağlayan Suriyelilerin sığınma taleplerinin kabul edilmesi gerektiğini belirtmiştir. Vedat Öğretmen göç alımında daha "eleyici bir sistem" ihtiyacına vurgu yapmıştır. Vedat Öğretmen bu görüşünü şöyle açıklamıştır:

> Mülteci göçü hakkında genel olarak kontrol edilemeyen bir süreç olduğunu düşünüyorum… Göçün alınmasında daha eleyici bir sistem olabilirdi. Sosyal medya da şöyle bir konu vardı. Suriye göçünde kaymak tabakayı Avrupa aldı. Bize de üçgenin tabanı kaldı. Hakikaten de öyle ama nitelikli bütün Suriyeli nüfus Avrupa'ya göç etti niteliksiz olanları bize geldi.

4.1.1.6. Toplumsal kabul ve uyum sorunları

Araştırma bulgularında, katılımcılardan bazıları göç dalgası ile birlikte Suriyeli sığınmacılar ve ev sahibi toplum arasında uyum sorunları meydana geldiğini vurgulamışlardır. Katılımcılar hem ev sahibi toplum hem de sığınmacılar arasında önyargılı davranış ve tutumların olduğu söylenmiştir. Örneğin, katılımcılardan Derya Öğretmen "İnsanlar arasında bazı söylentiler var. Bazı kışkırtıcı ve ayrılıkçı fikirler var. Biz yardımlaşma duygusu ile onları ülkemize kabul ettik ama yardımlaşmadan daha çok bir ayrışmaya dönüştü bu durum." şeklinde görüş bildirmiştir.

Erdal Öğretmen ise yapılan görüşmede, göç ile birlikte toplumun kültürel yapısının değişimden söz etmektedir. Erdal Öğretmen "Toplum yapısı değişiyor. Şu an bile ciddi anlamda sıkıntılarını görüyoruz. Burası mültecilerin yoğun olduğu bir bölge. Gruplar arası ayrım ve çatışmalar var. Hem yetişkinler hem de çocuklar arasında." şeklinde görüş bildirmiştir.

Çağrı ve Mehmet Öğretmen de "toplumsal kaynaşma olmadığı" yönünde görüş bildirmiştir. Çağrı Öğretmen bu durumun sebebi olarak yerleşik bireylerin kültürel etkileşime kapalı olmasını göstermiştir. Çağrı Öğretmen konuyla ilgili görüşünü şöyle açıklamıştır:

> Kültürel değerler açısından kucaklayıcı bir millet gibi görünsek de maalesef değişen kültürel yapımızla birlikte artık farklı insanları görmek istemiyoruz. İnsanlara önyargı ile yaklaşıyoruz. Kendi milletimizden kendi devletimizden olmayan kişilere olumsuz bir yargımız oluşuyor. En büyük dezavantajın bu olduğunu düşünüyorum. Bu insanlar hakkında duyulan önyargıların ayrımdaki en büyük dezavantajı olduğu kanaatindeyim.

Bazı öğretmenler karşılaşan iki farklı kültürel grup arasında yeterli kaynaşma olmamasını bu iki kültürün önyargılarından kaynaklandığını belirtmişlerdir. Mehmet ve Çağrı Öğretmen; yerleşik halkın olumsuz tutumlarının toplumsal kaynaşmayı olumsuz etkilediğini söylerken Cengiz ve Ayşe Öğretmen Suriyeli sığınmacılardan gelen olumsuz tutumların kültürel uyum sürecine katkı sağlamadığını söylemişlerdir. Mehmet Öğretmen toplumsal kabul ve uyum sorunları konusunda gözlemlerini şöyle aktarmıştır:

> Farklı gittikleri lokantalar var. Farklı oturdukları yerler çay bahçeleri var. Çay ocakları var. Bizim insanımızla ayrı bir grupmuş gibi. Onlar ayrı yerde oturuyorlar bizimkiler ayrı. Onlardan kaynaklanan hatalarda var bizden kaynaklanan hatalar da var. Onlar yani Suriyeliler şöyle düşünüyor: Türkler bizi pek fazla istemiyor. Biz de bundan dolayı ayrı bir yerde duralım. Bizde önyargıyla yaklaştığımız için biz de diyoruz ki biz onlardan uzak duralım. Ayrı bir yerde duralım. Böylece sanki farklı bir kültür izlenimi ortaya çıkıyor.

Yapılan görüşmelerde sosyal uyuma ilişkin olarak Suriyeli sığınmacıların kültürel uyum sürecine katkı sağlamadığını belirten görüşler de bulunmaktadır. Cengiz Öğretmen Suriyeli sığınmacıların kültürel değişime kapalı olduğunu açıklamıştır. Cengiz Öğretmen bu durumu şu ifadeleriyle özetlemiştir:

> Mültecilerin yaşadıkları kültüre uyum sağlamak değil, yaşadıkları coğrafyayı kendi kültürlerine göre şekillendirmek gibi bir amaçları var. Suriyelilerin gelmesi ile birlikte örneğin okulumuz karşısında açılan kebapçılar, lokantalar Arapça tabelalar kullanmaya başladılar. Tabelaların bu derece hızlı değişmesi insanlarda soru işaretleri uyandırmaya başladı. Bu da dezavantaj noktasında toplumsal kutuplaşmayı arttıran bir ortamı meydana getirdi.

4.1.1.7. Suç oranlarının artması

Katılımcıların Suriyeli göçü ilgili dezavantajlı olarak belirttiği durumlardan biri de suç oranlarının artmasıdır. Konuyla ilgili olarak Zehra, Betül, Ali, Serdar, Cengiz ve Gökay Öğretmen medyada Suriyeli sığınmacıların suça karıştıklarını gösteren olumsuz

olaylarla karşılaştıklarını belirtmişlerdir. Zehra Öğretmen, "Burada yaşayan insanlara zarar vermeye başladılar. Televizyonlarda gördüğümüz birçok olay duydum" diyerek medyada karşılaştıkları olumsuz olaylara değinmektedir. Betül Öğretmen de medyadan öğrendiğini söylediği olaylarla ilgili olarak "İstanbul'da biliyorsunuz Z bölgesi tamamen Suriyelilerin olmuş durumda. Yılbaşı'nda oraya çıkıp Suriye, Suriye diye bağırıp insanları taciz edecek kadar ileri gidebiliyorlar. Haberlerde görüyoruz çok fazla kavgaya karışıyorlar." ifadeleriyle toplumsal huzurun bozulduğuna dair kişisel endişelerini dile getirmiştir.

Serdar Öğretmen ise suç oranlarının artmasını Suriyeli sığınmacılara iş imkânı sağlanmaması ile açıklamıştır. Serdar Öğretmen yaşadığı mahalledeki bir olayı televizyondan duyduğunu ifade etmiştir. Serdar Öğretmen aşağıdaki ifadesinde belirttiği gibi suç oranlarındaki artışın Suriyeli sığınmacıların Türk toplumuna entegre edilmemesinden kaynaklandığı görüşünü şu cümlelerle açıklamıştır:

> Birkaç kendini bilmez Suriyeli hırsızlık yapmış. Bunu hemen onlar yapmış anlamında kötülemek için söylemiyorum. Bu insanları bazı yerlere entegre edemediğimiz için ya da doğru yol gösteremediğimiz için böyle problemler çıkabiliyor. Hırsızlık olabiliyor veya taciz.

4.1.1.8. Vatandaşlık yükümlülüklerinin yerine getirilmemesi

Türk vatandaşlarının yararlandığı belirli haklardan faydalanan sığınmacıların vatandaşlık yükümlülüklerini yerine getirmemesi bazı katılımcılar tarafından göçün yarattığı bir olumsuzluk olarak nitelendirilmektedir. Örneğin Betül Öğretmen Suriyeli sığınmacıların Türk vatandaşlarının ödediği vergi yükümlülüğünden muaf olmasını Türk toplumu açısından dezavantajlı olarak değerlendirmiştir. Öğrenciler arasında da bu durumun sıklıkla vurgulandığını belirten Betül Öğretmen düşüncelerini ve sınıf ortamında karşılaştığı bir olayları şu sözlerle ifade etmiştir:

> Dükkân açmış vergi vermiyor. Onlar vergi vermiyorlar, bizim yaptığımız şeyleri yapmıyorlar. Yardım alıyorlar. Çocuklarda söylüyor bunu alıyorlar. Ama ben hastanede ilaca para veriyorum mesela o vermiyor. Çocuklar da bunu dinlendiriyorlar. Televizyonlarda falan da konuşuluyor ya. Yerleşik öğrenciler de şey diyor biz niye bakıyoruz? Mesela 6. sınıfta vergiyi anlatıyorum. Çocuklar vergi öğrendikleri zaman elektriklerin kapatılması gerektiğini ya da suyun boşa katılmaması gerektiğini okulun. Bunları bizim ödediğimizi, evde nasıl ödediysek burada da bizim ödediğimizi söylüyorum. Sınıfta ilk sordukları soru şu Suriyelilere kim bakıyor? Çok ilginç değil mi bir çocuğun bunu fark etmesi. Sınıfta diyorlar mesela kim bakıyor Suriyelilere? Devlet. Devletin parasını kim veriyor? Biz veriyoruz. Bizim verdiğimiz vergileri onlara verdikleri için mi kriz çıkıyor hocam dedi bir çocuk.

Vedat Öğretmen'de vatandaşlık ödevlerinden vergi konusuyla ilgili olarak Suriyeli sığınmacıların "Türkiye'ye herhangi bir vergi ödemeden kazanç sağlamalarını Türk toplumu açısından dezavantajlı bir durum" olarak değerlendirmiştir. Cengiz Öğretmen ise vatandaşlık yükümlülüklerini yerine getirmeyen Suriyeli sığınmacıların Türk toplumuna olan bağlılığını olumlu yönde etkileyeceğini düşünmektedir. Cengiz Öğretmen bu konudaki düşüncelerini şu cümlelerle ifade etmiştir.

> Bu sizin de çok sıkça karşılaştığınız ve duyduğunuz bir şeydir vergi vermeye çekindiği için birçok Suriyeli vatandaşlığa geçmiyor. Bana ne diyor. 5 yıl geçtiği halde vergi vermemek için vatandaşlığa geçmiyor. O kültür verilmemiş. Bununla ilgili bir zorlama olsaydı. Emin olun kendisinin de parası bu toprakları karıştığı için zarar ve ziyan kavramı daha önem kazanacaktır. Benim vurgulamak istediğim nokta bu. Anayasam benim böyle. Ha ama ben uyumam ben senin vatandaşın değilim diyorsa ben de o zaman sınırı çekerim.

4.1.1.9. Ekonominin bozulması

Suriyeli sığınmacı göçünün dezavantajlı olarak değerlendirildiği başlıklardan biri de Türkiye ekonomisinin bozulduğuna dair görüşlerdir. Konuyla ilgili olarak Ahmet, Çağrı, Ali ve Burak öğretmenler Suriyeli sığınmacıların "Türkiye'ye 40 milyar dolarlık bir ekonomik yük getirdiğini" belirtmektedir. Benzer şekilde Betül Öğretmen de Suriyeli sığınmacılar için yapılan maddi yardımların devlet ekonomisine ek yük getirdiğini belirtmiş ve düşüncelerini şu sözlerle ifade etmiştir:

> Cumhurbaşkanımız açıklıyor mesela Biz Suriyeliler için şu kadar yardım yaptık diyor. O paralar da bizim için harcansa. Devletin parası vergidir. O vergiyi veren biziz. Bolu Belediyesi mesela Suriyelilere yardımı kesmiş. Biz kesmeyiz diyor. Tamam kesmeyin ama insanlar artık 5 yıldır 6 yıldır burada olan insanlar. Bir düzen kurmuşlardır. Hatta bizden daha iyi evlerde oturan Suriyeliler de var.

Hasan Öğretmen ise "Suriyeli göçü karşılığında Türkiye'ye verilen uluslararası maddi yardım sözlerinin tutulmamasının" ekonomik bozulmaya neden olduğu görüşündedir. Hasan Öğretmen bu görüşe ek olarak Türkiye'ye gelen göçün "Türkiye'de konut ve gıda fiyatlarını arttırdığını bu durum sebebiyle sığınmacıların Türk vatandaşları tarafından tepkiyle karşılandığını" ifade etmektedir. Hasan Öğretmen'le benzer olarak Zehra Öğretmen de ekonomik zorlukların Türk toplumunun yaşantısı ve sığınmacıların kabulünü zorlaştırdığını şu cümlelerle açıklamaktadır:

> Hayatın gittikçe pahalı olması. Bunlar bizim insanlarımızın hayatını zorlaştırdı. Böyle olunca bu insanlar daha sevimsiz geldiler bizim gözümüze. Biz onlar geldikçe her şeyi daha pahalıya almaya başladık. Böyle olunca kendi ülkemizde biz zor duruma düştük görüşleri başladı.

> Keşke kendi ülkelerinde kalsaydılar ve kendi ülkelerini savunsaydılar muhabbetleri başladı. Bizim için bu kadar olumsuz görünmelerinin sebebi bizim kötü giden ekonomik yapımız.

Bu görüşlerden farklı olarak Ali Öğretmen ekonomik yapıdaki bozulmayı Suriyeli sığınmacıların gelmesi ile birlikte işçi ücretlerin düşmesi ile açıklamıştır. Ali Öğretmen'e göre Suriyeli sığınmacıların getirdiği "mali yükün" yanı sıra düşük ücretler sebebiyle Suriyeli sığınmacıların tercih edilmesi Türk vatandaşlarının istihdam edilmesini zorlaştırmıştır. Ali Öğretmen bu görüşünü "Suriyeli işçilerin çalıştırılması işçi ücretlerini düşürerek topluma ekonomik anlamda bir olumsuzluk getirdi." ve "Göçün Türk ekonomisi açısından olumsuz olan tarafları oldu. Çünkü Türkler şunu söylüyor açık açık. İşçi ücretlerinin düşmesi ile birlikte bizim ekmeğimizle oynandı." cümleleri ile ifade etmektedir. Benzer şekilde Burak Öğretmen de yapılan görüşmede, "En büyük sıkıntıyı ekonomik olarak görüyoruz. İstihdam olanaklarının azalması ve Türk vatandaşlarının yaşadığı ekonomik sıkıntılar Suriyelilerin olumsuz taraflarından." cümleleriyle ekonomik olumsuzluklara vurgu yapmaktadır.

4.1.2. Sosyal bilgiler öğretmenlerine göre kültürel uyumun anlamı

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin göre kültürel uyumun anlamı başlığı altında katılımcıların kültürel uyum kavramını nasıl anlamlandırdıklarına dair bulgulara yer verilmiştir. Katılımcıların kültürel uyum kavramının anlamına yönelik görüşleri ortaya koyma için katılımcılara "Kültürel uyum kavramını nasıl tanımlarsınız? Kültürel uyum sizce ne anlam ifade ediyor?" soruları yöneltilmiştir. Katılımcıların verdikleri cevaplar sonucunda kültürel uyum kavramına farklı anlamlar yükledikleri görülmüştür. Katılımcılar kültürel uyum kavramını tanımlarken; kabul etme ve farklılıklara saygı, millî değerlere bağlılık ve kültür aktarımı ve toplumsal kurallara uyma kavramlarını kullanmışlardır. Katılımcıların kültürel uyuma yükledikleri anlamlar Şekil 4.4'de yer almaktadır.

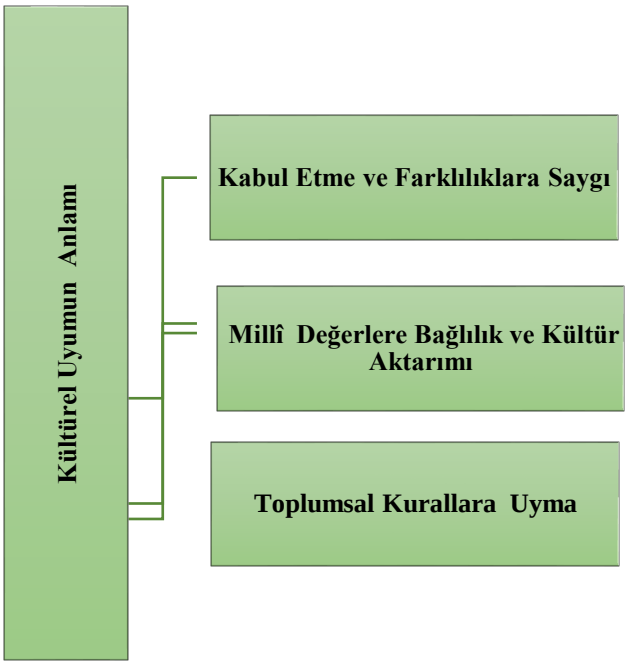

Şekil 4.4. *Kültürel uyumun anlamı*

4.1.2.1. Kabul etme ve farklılıklara saygı

Katılımcıların kültürel uyum kavramını tanımlarken sıkça kullandığı ifadelerden biri kabul etme ve farklılıklara saygı olmuştur. Katılımcılardan Zehra Öğretmen kültürel uyumu "İnsanların birbirini dışlamadan farklılıklarını olduğu gibi kabul ederek bulunduğu toplumda yaşaması" olarak tanımlamıştır. Zehra Öğretmen Suriyeli sığınmacılardan bağımsız olarak, Türkiye'de insanların farklılıkları kabul etme anlayışının zayıf olduğunu ifade etmiştir. Kabul etme anlayışının olmadığı toplumlarda kültürel uyumun gerçekleşmediğini belirten Zehra Öğretmen çevresinde toplumsal kabulün sınırlı olduğunu şu cümlelerle açıklamıştır:

> Ama ben bunu sadece Suriyeliler için söyleyemem. Bizim ülkemizde insanlara sığ bakmak, at gözlüğü ile bakmak ve onları olduğu gibi kabul etmemek dedikodusunu yapmak hep vardı. Bu Suriyelilerden önce de vardı. Yani biri açıksa, açık düşünceli ise bir şey söylüyorsa onu kınıyoruz. Biri kapalı ise onu kınıyoruz. Biri baskınsa onu tuhaf karşılıyoruz. Yani her şeye bir kulp bulup yargılayacak bir şey buluyoruz.

Zehra Öğretmen ayrıca farklılıkları kabul etme ile ilgili olarak yaşadığı şu örneği vermiştir:

> Bir arkadaşım Akdenizliydi. Burdurluydu. Ama sevdiği çocuk Karadenizliydi. Baba çocuğu hiç tanımadan istemedi. Çünkü çocuk Karadenizliydi. Ona göre bir Akdenizli, Akdenizli ile, bir Karadenizli de Karadenizli ile evlenmeliydi. Çevresinde farklılıkları kabul etme

anlayışının eksikliğinden duyduğu rahatsızlığı ifade eden Zehra Öğretmen "Bizde kucaklama yok o yüzden kültürel uyum, Suriyelilerden önce de yani bizim kendi aramızda da bir uyum yoktu.

Erdal Öğretmen ise kültürel farklılıkların kabul edilmesi ile ilgili olarak görüşünü kültürel uyumun sağlandığını düşündüğü Türk toplumlarından örnek vererek açıklamıştır. Erdal Öğretmen kültürel uyumun sağlanmasında ev sahibi toplumun, göçmen grupların kültürel farklılıklarını kabul etmesinin önemini şöyle ifade etmiştir:

> Kültürel uyum dediğimiz şey. Bu uzun bir dönem aslında. Bir kere bir kültür diğer bir kültürün içine tamamen giremez zaten. Böyle olduğunda asimile olmuş olur. Türk toplumu zaten bir kültürü asimile etme durumu içerisine girmez. Gelen grubu kültürü ile birlikte kabul etme durumunda olmuştur. Yani kültürün farklılıklarını kabul etme. Tarihe baktığınızda farklı kültürlerin birlikte yaşadığı eski Türk devletlerinde de böyle olmuştur. Osmanlı'da da böyle olmuştur. Kültürümüze tamamen katma gibi bir şey söz konusu olamaz. Ancak onları kültürel kimlikleri ile kabul edebilirsiniz.

Kültürel uyumu kabul etme olarak tanımlayan Ali Öğretmen ise farklılıkları kabul etmeyi uyum sürecinin ön şartı olarak tanımlamıştır. Ali Öğretmen bu görüşünü şu cümlelerle açıklamıştır:

> Kültürel uyum birbirimizin farklılıklarını kabul ederek birlikte yaşamak. Mülteci öğrencilerim açısından düşündüğümde onların uyum sağlaması için bizim onların varlığını, farklılıklarını, inançlarını kabul etmemiz gerekir. Suriyeli mülteciler her ne kadar ortak dinî paylaşsak da Arap kültürüne has özellikleri olduğu için bizden oldukça farklılıklar. En başta konuşma, yeme içme. Bu davranışlar hem öğrenciler hem de yetişkinler tarafından farklı karşılanıyor. Bu benim gözlemim. Tabi yetişkinlerin fikirlerini değiştirmek güç. Ama öğrencilerim için derste Suriyeli arkadaşlarının farklılıklarını kabul etmemiz gerektiğini. Bunun bir süreç olduğunu ve farklı bir topluma gitsek bizim de onlarla benzer sıkıntılar yaşayabileceğimizi anlatıyorum. Çünkü bence hem Türk hem de Suriyeli sığınmacı öğrenciler önce birbirlerinin özelliklerini kabul etmeliler.

Katılımcılardan Derya Öğretmen ise uyum sürecinde yerleşik bireylerin tutumlarının belirleyici olduğunu ifade etmiştir. Derya Öğretmen yerleşik öğrencilerin kabul duygusunun yeterli düzeyde olmadığını açıklamıştır. Derya Öğretmen yerleşik öğrencilerin toplumsal kabul düzeyinin artması için öğrencilerde empati becerisinin geliştirilmesi gerektiğini belirtmiş ve görüşünü şu cümlelerle açıklamıştır:

> Suriyeliler açısından düşündüğümde savaş tabi ki zor bir süreç. Kültürel uyum çocukların birbirine empati ile yaklaşması demek yani bu çocukların özel durumlarını, bilerek anlayarak süreci yönetmek gerekiyor. Bu onlarla değil de daha çok bizim onlara nasıl davrandığımızla alakalı bir durum bence. Türk öğrencilerim açısından Suriyeli öğrenciler söz konusu olduğunda Suriye'de bir savaş olduğunu burada herkes bütün ülke, bütün çocuklar biliyor. O yüzden burada olduklarını

> bilip bu çocuklara o şekilde yaklaşmaları benim için yeterli. Kendilerini onların yerine koyabilseler bu durum kolaylaşacak kesinlikle. Ama bu duygu çocukların hepsinde yok maalesef. Bu da onları dışlamalarına ve uyumsuzluğa sebep oluyor.

Katılımcılardan Betül Öğretmen kültürel uyumu, kültürel farklılıklara saygı olarak tanımlamıştır. Türkiye'de farklı kültürel çevrelerde bulunduğunu ve çalıştığını belirten Betül Öğretmen deneyimlerine dayanarak Türkiye'de yaşayan farklı kültür gruplarının uyumunun kültürel farklılıklara saygı ile gerçekleştiğini vurgulamaktadır. Betül Öğretmen kültürel uyumu verdiği şu örnekle tanımlamıştır;

> İki farklı kültürün ortaklıklar bularak birlikte yaşamaya devam etmesidir uyum. Saygı çerçevesinde. Bunun olduğu çok yer var. Hatay, çok farklı kültürlerin bir arada yaşadığı bir yer. Anadolu aynı şekilde. Ermeni'si de Rum'u da. Mesela Ramazan'da Müslümanlar oruç tutarken onlar dışarıda yemek yemezlermiş. Uyum bence bu. Birbirlerine saygı çerçevesinde birlikte yaşamaları. Öncelikle saygı olması lazım tabii. Biz aslında kozmopolit bir ülkeyiz ve kendi içimizde bir kültürel uyum var. Bir apartmanda bir Laz, bir Diyarbakırlı ve bir Kayserili birlikte çok rahat oturabiliyor.

Türkiye'nin kendi içinde kültürel uyumu sağladığını belirten Betül Öğretmen, diğer kültür gruplarının aksine Suriyeli sığınmacıların ev sahibi kültüre daha az saygı gösterdiğini belirtmiştir. Bu sebeple Suriyeli sığınmacılar ile Türk vatandaşları arasında kültürel uyumun gerçekleşmediğini düşünen Betül Öğretmen bu görüşünü şöyle açıklamıştır:

> Ama mültecilerle uyumumuz gerçekten yok. Baktığında bir Rum'a göre daha çok benziyoruz aslında en azından dinîmiz ortak, geçmişte birlikte yaşamışız. Ama birbirimizin farklılıklarına saygı var mı derseniz kesinlikle yok. Mesela sahile gidiyoruz bazen. Büyük büyük aileler şeklinde gelmişler. Türklerden daha çok Suriyeli var sahilde. Nargilesini getirmiş. Biz öyle değiliz. Onlar bazı şeyleri bizden daha çok sahiplenmişler. Biz onlara karşı onlardan daha saygılıyız. Ama karşılıklı saygıdan bahsediyorsak uyum sağlayamıyoruz.

Vedat Öğretmen de Betül Öğretmen ile benzer olarak kültürel uyumu farklılara karşılıklı saygı olarak tanımlamıştır. Toplumdaki kültürel farklılıklara karşılıklı saygının ve kültürel uyumun sınıf ortamında oluşturulabileceğini belirtmiştir. Vedat Öğretmen; "Kültürel uyumu toplumdaki her bireyin giyimi kuşamına, kültürel geçmişine, davranış biçimine karşılıklı olarak saygı göstermektir. Ve bunu en iyi sınıfta yaratabiliriz. Sınıfta bunu oluşturursak bu topluma aksettirilir. Ülkede karşılıklı olarak bir toplumsal ve kültürel uyumdan söz edilebilir." cümleleriyle açıklamıştır.

4.1.2.2. Millî değerlere bağlılık ve kültür aktarımı

Katılımcılardan Mehmet, Cengiz, Serdar ve Ahmet Öğretmen kültürel uyumu Türkiye'deki yerleşik kültürün millî değerlerine bağlı olmak olarak tanımlamıştır.

Katılımcılardan Mehmet Öğretmen kültürel uyumu "Kültürel uyum, bir toplumun değer ölçüleri, adetleri ve geleneklerine tam olarak uyum sağlamak" şeklinde tanımlamıştır. Bu görüş doğrultusunda Mehmet Öğretmen, Suriyeli sığınmacıların Türk toplumunun kültürel değerlerine uyum sağlamakta zorlandıkları için kültürel uyumun yeterli düzeyde gerçekleşemediğini belirtmiştir. Mehmet Öğretmen uyumsuzluğun sebebini "Arap kültüründen geliyorlar. Kapalı bir kültürden geliyorlar. Her ne kadar bizim kültürümüzle onların kültürleri birbirlerine benziyor gibi dursa da farklılıkları vardır. Kültürel ölçülerinin farklı olması ve bizim değerlerimizden farklı değerleri benimsemeleri uyum sağlamadıklarını gösteriyor." olarak açıklamıştır.

Katılımcılardan Serdar Öğretmen değerler kapsamında millîyetçiliğe vurgu yapmıştır. Serdar Öğretmen, millîyetçiliği etnik kökene bakılmaksızın Türkiye'de yaşayan tüm kültür gruplarının Türk toplumunun millî değerlerine bağlı olması olarak tanımlamış ve kültürel uyumu bu bakış açısıyla tanımlamıştır. Serdar Öğretmen görüşünü şu cümlelerle açıklamıştır:

> Bence kültürel uyum... Bizim millîyetçilik kavramında da var ya... Bizim değerlerimize saygı duyan; bayrak olabilir, marşımız olabilir, topraklarımız olabilir. Mesela Suriyeli sığınmacı öğrencilerimin uyumu olarak düşündüğümde, ben zaten bütün öğrencilerimin takdir teşekkür almasını beklemiyorum. Biz her pazartesi derse girerken ve cuma günleri son saatte İstiklâl Marşı'nı okuyoruz. Neden okunuyor? Bunlar niye ayağa kalktılar? O saygıyı verebilirsek, onu içten yapabilirse veya hani bizim ülkemizle ilgili değerlere uyum sağlayabilirse benim gözümde biz başarılı olmuşuz diyebilirim.

Cengiz Öğretmen de Serdar Öğretmen ile benzer olarak kültürel uyumu; vatana bağlılık ve hizmet, toplumun kültürel değerlerine saygı ve bağlılık olarak tanımlamıştır. Cengiz Öğretmen kültürel uyumun tanımını şu örnekle açıklamıştır:

> Kültürel uyum kavramı benim için vatan millet kavramıdır öncelikle. Vatan millet kavramından kastım benim toprakları üzerinde yaşayan bireylerin vatandaş olanların vatandaşlık sorumluluklarını yerine getirmesidir. Ya da benim inandığım siyasi değerler ya da liderler bu insanların gözünde önemsiz ve değersiz ise … Mesela Mustafa Kemal Atatürk gibi.

Katılımcılardan Gökay Öğretmen de kültürel uyumu toplumun değerleri ile çatışmamak olarak tanımlamıştır. Gökay Öğretmen kültürel uyumun sağlanmasında

toplumsal değerlerin bağlayıcı olduğuna vurgu yapmıştır. Toplumla uyum sağlamada kültürel değerlerin bağlayıcılığı ile ilgili olarak görüşlerini şöyle ifade etmiştir.

> Bireyin gitmiş olduğu toplumda toplumun geleneklerine göreneklerine genel yaşam standartlarına uyum sağlayarak o toplumdan biri olmadığı anlaşılmayacak biçimde... Yani davranış kalıpları, algılar değerler ve yargılar bakımından toplumda çelişmeyecek biçimde olması. İnsanlar toplumsal bir varlıktır, insan bireysel yaşayamaz. Hepimizin insanlar tarafından kabul edilme çabası vardır. Yapacağımız evlilikte bile topluma, toplumun kültürel yapısına uygun olmasına dikkat ederiz. Ya da yaptığınız meslek. Sonuçta toplumla bir uyum kurmaya çalışırsınız. Yaptığınız şeyin toplumsal değerler ile toplumun kültürel yapısı ile uyumlu olması gerekir. Toplum ve kültürel yapı herkes için bağlayıcıdır.

Katılımcılardan Kemal Öğretmen de kültürel uyumu "Türk toplumun ahlâkî değerlerine bağlı olmak" olarak tanımlamaktadır. Sosyal ilişkiler de de öğrencilerin ahlâkî değerlere bağlı kalmasının sosyal uyumu güçlendireceğini belirten Kemal Öğretmen görüşünü, "Çocuklar genel olarak doğru ve yanlışı ayırt edebiliyorlarsa yani ahlâkî konularda toplumla çelişmiyorlarsa ve arkadaşlık ilişkilerini bu kurallar çerçevesinde yürütüyorlarsa bizim toplumumuza uyum sağlamışlardır diyebilirim." şeklinde açıklamıştır.

Katılımcılardan bazılarının ise kültürel uyumu, Suriyeli sığınmacıların ev sahibi toplumun kültürel özelliklerini öğrenmesi olarak tanımladığı görülmüştür. Kültürel uyumun sağlanabilmesi için sığınmacıların Türk geleneklerini, görenekleri, yaşam biçimini ve tüm kültürel özelliklerini öğrenmesi gerektiğini belirten katılımcılar, kültürel uyumun kültür aktarımıyla eş anlamlı olarak kullanılabileceği yönünde görüş bildirmişlerdir.

Kültürel uyumu kültür aktarımı olarak tanımlayan Tuğrul Öğretmen; "Suriyeli sığınmacı öğrencilerine Türk kültürünün öğretilmesini kültürel uyum" olarak algıladığını belirtmiştir. Tarkan Öğretmen bu konudaki görüşünü şu cümlelerle açıklamıştır:

> Geleneklerimiz göreneklerimiz, örflerimiz adetlerimiz. Mesela bayramda büyüklerimizin elini öpmek bizde bir gelenektir. Bunun dışında Türk kültürüne özgü dediğimiz şeyleri o insanlarda bunları öğrendiklerinde. Yani biz bunları yaşarken onlara garip gelmediğinde bence kültürel uyum sağlanmış olacak.

Yapılan görüşmelerde Osman Öğretmenin de kültürel uyum kavramını kültürel aktarım süreci olarak tanımladığı görülmüştür. Tuğrul Öğretmen'den farklı olarak karşılıklı bir kültür aktarımdan söz eden Osman Öğretmen kültürel uyum kavramını şöyle ifade etmiştir:

> Kültürel uyum mültecilerin geldikleri bölgeleri tanıması, buna uyum sağlaması. Aynı zamanda bizim de o bireylerle ilgili kültür, özellikle kültür boyutunda insanları tanımamız ve ona göre davranmamız. Mesela yaşanmışlıklar, geçmiş, kılık kıyafet en basiti, yeme içme. Yani hayatta bugüne kadar biriktirdiğimiz her şey. Şimdi şöyle düşünmek lazım, bir yere gittiğiniz zaman orada uzun süre yaşayacaksınız bir şeyleri iyi anlamanız gerekir, iyi öğrenmeniz gerekir. Buraya gelen yabancı uyruklu vatandaşların da burada daha iyi ve daha anlamlı bir şekilde yaşayabilmeleri için buradaki kültürü iyi öğrenmeleri lazım. Tabii bu aynı zamanda karşılıklı bir alışveriştir. Onlar bizi öğrenirken biz de onları öğreneceğiz.

Belirtilen görüş doğrultusunda Osman Öğretmen, kültürel uyumun Suriyeli sığınmacıların hayatını kolaylaştıracağını belirtmektedir. Kültürel uyumun karşılıklı bir kültürel aktarım olduğunu belirten Osman Öğretmen'e göre "Türk vatandaşlarının Suriye kültürünü öğrenmesi sığınmacılarla sosyal ilişki kurma biçimini olumlu etkileyecektir."

Ayşe, Burak, Ahmet ve Gülçin Öğretmen ise kültürel uyumu "Toplumun genel kurallarını öğrenip bunlara uygun davranmak" olarak tanımlamışlardır. Ayşe ve Gülçin Öğretmen psikolojik sebeplere bağlı olarak kültürel aktarımın yapılamadığını ve bu nedenle Suriyeli sığınmacı öğrencilerin kültürel uyumunun sağlanamadığını belirtmektedir. Ayşe Öğretmen Suriyeli sığınmacı öğrencilerin kültür aktarımına elverişli durumda olmadığını belirtmektedir. Ayşe Öğretmen bu durumun sebebini savaş ortamı ve psikolojik nedenlerle ilişkilendirmiştir. Ayşe Öğretmen ve durumu şu ifadeleriyle özetlemektedir:

> Toplumdaki insanlarla olan ilişkilerinde biraz zıtlıklar var. Bunu atlatmak için kültürümüzü ve bize uygun davranışları anlatmaya çalışıyorum. Ama almıyor çocuk. Bunun sebebi olarak da içleri öfke dolu bence. Belki geldikleri ortamdan dolayı olabilir. Belki burada gördükleri davranışlardan olabilir, onlar da ters olaylar yaşamış olabilirler. Psikolojik olarak insan bundan etkilenir.

4.1.2.3. Toplumsal kurallara uyma

Katılımcılardan bazıları kültürel uyumun tanımını yaparken toplumsal kurallara uymanın önemine değinmişler ve toplumsal kurallara uymanın kültürel uyumla ilişkili olduğunu ifade etmişlerdir. Katılımcılar, özellikle Suriyeli sığınmacıların önceki göçmen gruplara göre toplumsal kurallara uyma konusunda dirençli olduğunu ve bunun kültürel bütünleşmeyi güçleştirdiğini belirtmişlerdir. Tarihinde Türkiye'nin farklı göçmen gruplara ev sahipliği yaptığını belirten katılımcılar Suriyeli sığınmacıların uyum içinde yaşayabilmek için göç eden bireylerin toplumsal normlara uyması gerektiğini ifade etmişlerdir.

Katılımcılardan Tarkan Öğretmen kültürel uyumu, göçmenlerin ev sahibi ülkenin toplumsal kurallarına adapte olma süreci olarak tanımlamıştır. Suriyeli sığınmacıların kendi kültürlerini unutmadan ev sahibi toplumun düzenine ve toplumsal kurallarına uymasıyla uyumun gerçekleşeceğini belirtmiştir. Tarkan Öğretmen toplumsal kurallara uymanın gerekliliğini şöyle açıklamıştır:

> Kültürel uyum tabii ki zor bir konu. Bazen aynı ülkede farklı şehirlerde hatta ilçelerde bile kültürel çatışma yaşayabiliyorsunuz. Zor ama olmayacak bir şey değil. Madem bu ülkeye geldim, bu ülkeye sığındım o zaman toplumsal kurallara uygun davranmam gerekiyor. Baktığımızda daha önce de bu ülkeye mülteci gelmiş. Daha önce gelen gruplar bu ülkenin kurallarına, kültürüne uyum sağlayabilmişler. Burada toplumun tüm kurallarından bahsediyorum. Yolda yürümek olabilir, trafik kuralları olabilir. Her açıdan uyum sağlayabilmektir. Tabii ki bu zor bir süreç, bir anda kendi kültürünü bıraksın, bir kenara atsın demiyorum. Ama en azından yaşadığı ülkedeki insanların yaşantılarını gözlemleyerek, ben bu ülkede kalacaksam bu ülkenin kurallarına uymalıyım. Kıyafet düzenine uymalıyım, camide nasıl davranmalıyım? Kütüphanede nasıl davranmalıyım ya da okulda nasıl davranmalıyım gibi kurallara uymaları gerekir.

Toplumsal kurallara uymanın kültürel uyumda etkili olduğunu belirten Hasan Öğretmen, ev sahibi toplumun; hukuk, trafik ve sosyal yaşam kurallarına uymanın Suriyeli sığınmacıların uyum sağlamasını kolaylaştıracağını belirtmiştir. Hasan Öğretmen kültürel uyumun anlamı ile ilgili görüşünü şu cümlelerle ifade etmiştir:

> Kültürel uyum insanların gittikleri coğrafyalardaki topluma uyum sağlamasıdır. Yani trafik kurallarından tutun, hukuk kuralları, sosyal kurallarımız. Gidilen bölgenin genelde toplumsal kurallarına uyum sağlanması gerekir. Şöyle düşünelim bunu hani İngiltere'ye gittiğimizde direksiyonun sağda olması gibi. Oradaki trafiğin hep soldan akması ve buna uyum sağlamak gibi. Bu şekilde gittiği yerdeki toplumsal kurallara uyum sağlaması kültürümüze uyum sağladığını gösterir.

Katılımcılardan Çağrı Öğretmen de kültürel uyumu gelenek görenek ve adetlerin dışındaki yazılı kurallara uygun davranmak olarak tanımlamıştır. Çağrı Öğretmen kültürel değerlerin kişiden kişiye değişebileceğini ancak bir toplumdaki "hukuk kuralları ve yasalar, okul kuralları, trafik kuralları, kamusal alandaki tüm kurallar" uymanın herkes için zorunlu olduğu ve uyumlu bir bireyin "toplumsal düzeni aksatmayacak davranışlarda bulunması" gerektiğini belirtmiştir.

4.1.3. Sosyal bilgiler öğretmenlerine göre kültürel uyumu zorlaştıran etmenler

Görüşmelerde öğretmenlerin kültürel uyumu zorlaştıran koşullar ilişkin algısını belirlemek amacıyla öğretmenlere; "Suriyeli sığınmacı öğrencileriniz açısından

değerlendirdiğinizde bu öğrencilerin kültürel uyumunu zorlaştıran koşullar sizce nelerdir?" sorusu yöneltilmiştir. Görüşmeler sonucunda öğretmenlerin kültürel zorlaştıran birden fazla etmen olduğu anlaşılmıştır. Katılımcı görüşlerine göre kültürel uyumu zorlaştıran etmenler Şekil 4.5'te yer almaktadır.

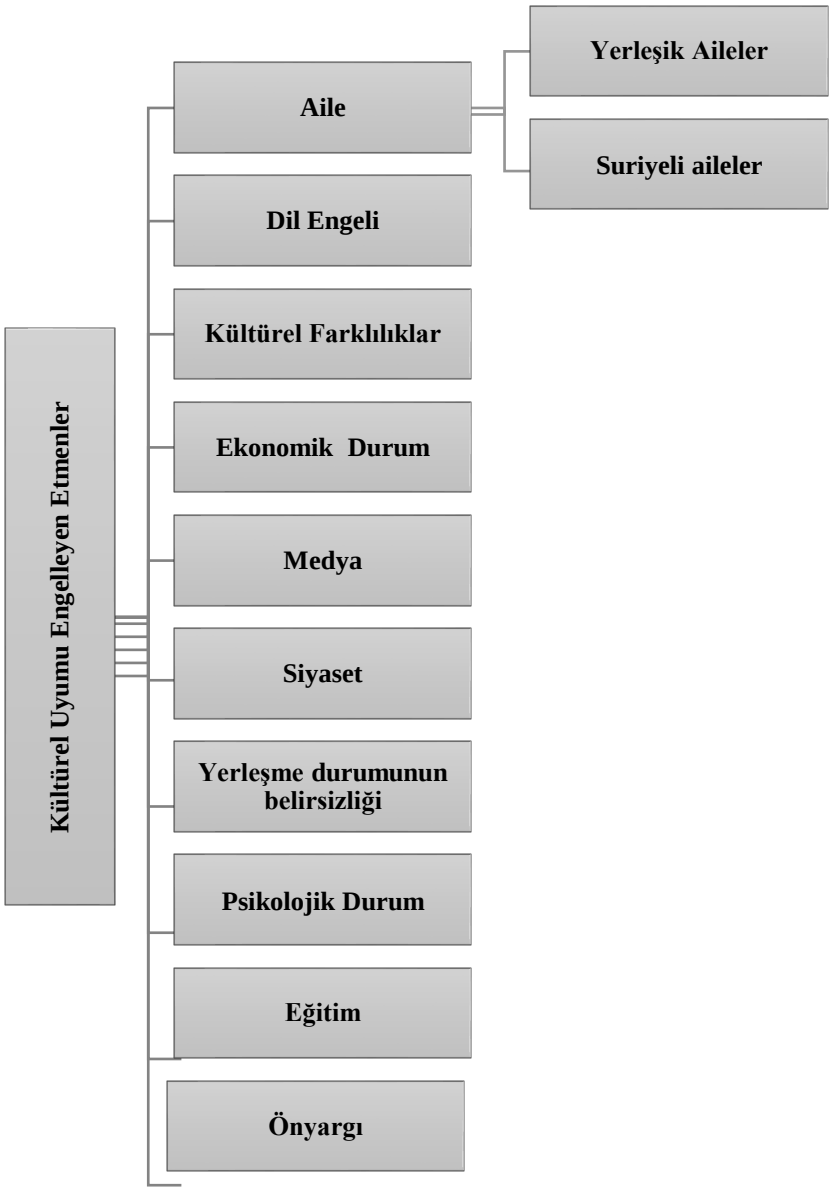

Şekil 4.5. *Kültürel uyumu zorlaştıran etmenler*

Şekil 4.5'de görüldüğü üzere katılımcılar kültürel uyumu zorlaştıran etmenleri; aile, dil engeli, medya, kültürel farklılıklar, ekonomik durum, önyargı, eğitim, siyaset psikolojik durum ve yerleşme durumunun belirsizliği olarak tanımlamıştır.

4.1.3.1. Aile

Katılımcıların büyük bir kısmı Suriyeli sığınmacı öğrencilerinin kültürel uyumunu sağlanmasında ailenin önemine değinmişlerdir. Katılımcılar hem yerleşik hem de Suriyeli sığınmacı öğrencilerin ailelerinin tutumlarının kültürel uyumu zorlaştırdığı yönünde görüş bildirmiştir. Katılımcıların Suriyeli ailelere yönelik görüşleri incelendiğinde; üç temel görüş göze çarpmaktadır. Bunlar Suriyeli ailelerin dil bilmemesi, Suriyeli ailelerin Türk vatandaşlarına karşı taşıdığı olumsuz tutumları ve Suriyeli ailelerin çocuklarının eğitimi ile ilgisiz olduğu görüşüdür.

Bazı katılımcılar, Suriyeli velilerin dil bilmemesi sebebiyle Suriyeli ailelere ulaşamadıkları, öğrencilerle ilgili bir durum yaşandığında Suriyeli veliler ile görüşme konusunda ciddi sıkıntılar yaşadıklarını belirtmektedirler. Katılımcılardan Osman Öğretmen, velilerle tercümansız iletişim kuramadığı belirtirken Ayşe Öğretmen de "Suriyeli ailelerin ne düşündüğünü bilmiyorum. Çünkü anlaşamıyoruz kendileriyle. Ailelerde bu sebeple toplantılara çoğunlukla katılmıyorlar. Katılsalar da dediğim gibi anlaşamadığımız için tutumlarını kestiremiyorum." Cümleleri ile yaşadığı olumsuzluğu anlatmaktadır. Bu görüşe paralel olarak Betül Öğretmen görüşünü şöyle açıklamıştır:

> Suriyeli veliler çok fazla gelmiyorlar gelenleri de zaten Türkçe bilmediği için anlaşamıyoruz. Biz herkes gibi onları da çağırıyoruz. Rehberlik öğretmenlerimiz mesela bilgilendirme yapıyor. Ergenlik dönemi ile ilgili ya da farklı sorunlarla ilgili ama çok katılmıyorlar. Tabii ki gelmemelerinde dilin etkisi var. Geldiklerinde sen Türkçe konuşuyorsun onlar Arapça konuşuyor anlaşmadan gidiyorsun, gidiyorlar. Çocuk çeviriyor ama ne çeviriyor. Onu da bilmiyorsun.

Çağrı Öğretmen Suriyeli aileler ile ilgili olarak "Suriyeli ailelerle ilgili fikir beyan edemiyorum. Çünkü anlaşamıyoruz kendileriyle" diyerek aileler ile diyalog kuramadığını ifade etmiştir. Gökay Öğretmen ise "Velilerin irtibat numaraları yok. Arıyoruz gelmiyorlar. Dil bilmediğimiz için biz de arayamıyoruz." diyerek bu görüşleri desteklemektedir. Hasan Öğretmen de veli toplantılarına sadece Suriye'den gelen ve Türkçe bilen Türkmen ailelerin katıldığını belirtmiş ve Suriyeli aileler ile dil engeli sebebiyle görüşemediğini açıklamıştır.

Suriyeli ailelere yönelik ikinci görüş ise Suriyeli ailelerin Türk vatandaşlarına karşı olumsuz tutumlar taşıdığı ve bu sebeple çocuklarını da olumsuz etkilediği görüşüdür. Katılımcılardan bazıları Suriyeli ailelerin bu tutumunun Suriyeli sığınmacı öğrencilerin kültürel uyumları önünde engel teşkil ettiği görüşündedir. Örneğin Cengiz Öğretmen

görüşmesinde Suriyeli ailelerin olumsuz yönlendirmelerinin çocukları üzerindeki etkilerinden "Düşünün 7 yıl olmuş göç edeli. Çocuk ortaokul öğrencim benim birinci sınıfa giderken buraya gelmiş. Ne kadar bilgi birikimi olabilir? Tamamen olumsuz yönlendirmeler devam ediyor aileden. Biz o aileleri de kaybediyoruz." diyerek bahsetmiştir.

Suriyeli ailelerin tutumuyla ilgili üçüncü görüş olarak bazı öğretmenler Suriyeli ailelerin çocuklarının eğitimi ile ilgisiz olduğu görüşündedir. Tarkan Öğretmen Suriyeli velilerin çocuklarının eğitimiyle ilgisiz olduğunu ifade etmektedir. Tarkan Öğretmen Suriyeli ailelerin kalıcı olmadıkları gerekçesiyle çocukların eğitimine yeterince önem vermediğini vurgulamış ve bu durumu şu cümlelerle açıklamıştır: "Bazı veliler de kalıcı olmadıklarını, nasıl olsa gideceklerini bu yüzden çocuklarının derslerinin iyi olup olmamasının ya da Türkçeyi öğrenip öğrenmemelerinin çok önemli olmadığını ifade ediyorlar. Velilerin bu tutumu da çocukların uyumlarını zorlaştırıyor."

Betül Öğretmen de Suriyeli ailelerin çocuklarının eğitimine bakışını; "Dil bilmeme dışında velilerin çocukları okutma ya da eğitim verme çabası olduğunu düşünmüyorum. Bu da çocukları etkiliyor." ifadeleriyle açıklamıştır.

Suriyeli ailelerin yanı sıra yapılan görüşmelerde katılımcılar, yerleşik ailelerin olumsuz tutumlarının da kültürel uyumun önünde engel teşkil ettiğini ifade etmektedir. Bazı katılımcılar yerleşik ailelerin çocuklarının Suriyeli sığınmacı öğrencilerle aynı sınıfta öğrenim görmesini istemediğinden söz etmektedir. Serdar Öğretmen konuyla ilgili olarak, "Anne babası çocuğun Suriyeli öğrenci ile yan yana oturmasını istemiyor. Çocuklarda bunu ailelerinden duyarak o şekilde hareket ediyorlar." ifadelerini kullanmış ve yerleşik ailelerin çocukları etkilediğine vurgu yapmıştır. Cengiz Öğretmen de çocuklarının Suriyeli sığınmacı öğrencilerle birlikte eğitim görmesine önyargı ile yaklaşan velilerin bulunduğunu ve bu durumun hem eğitim sürecini hem de öğrencilerin sosyal ilişki kurma biçimlerini olumsuz etkilediğini belirtmiştir. Mehmet Öğretmen ise yerleşik ailelerin olumsuz tutumlarını şu ifadelerle açıklamıştır:

> Bizim Türk öğrencilerimizi de suçlama gibi olmasın ama ailelerin verdiği direktiflerle ya da aileler yanlarında konuştukları için bu konuyu önyargı ile yaklaşıyorlar. Ben sınıfta Suriyeli konusunu söylediğim anda millet gülüyor. Bazı yerleşik aileler buna bir önyargıyla yaklaştıkları için oluyor bu. Mesela tabii bir veli gelip bana şunu demez diyemez de zaten. İşte Suriyeli öğrenci benim çocuğumun sınıfında olmasın. Ben istemiyorum gibi bir şey bana diyemez. Ama bunu ben kim de öğrenci de görüyorum. Evde bu yorumu görüyor ki bunu okula yansıtıyor. Ben bunu çok gördüm.

Suriyeli sığınmacı öğrencilerin kültürel uyumuna yönelik eğitim alan ve bu konuda okul içi ve okul dışı aile katılımlı etkinlikler yürüten Kemal ve Tuğrul Öğretmen ise ortak görüş olarak planladıkları etkinlikleri gerçekleştiremediklerini belirtmiş ve bu durumun sebebi olarak yerleşik ailelerin olumsuz tutumlarını göstermiştir. Tuğrul Öğretmen bu konudaki görüşlerini şöyle açıklamıştır:

> Ya ailelerdeki sorunlar büyük. Bizim bir projemiz vardı "Kardeş Aile" projesi. Biz Suriyeli ailelerle Türk aileleri kardeş aile yapalım istedik. Birbirleriyle paylaşım içinde olsunlar dedik. Biz vatansever ve misafirperver insanlarız. İnsanların elinden tutarız. Burada çok Suriyeli olduğu için herhalde. Kardeş Aile projesine çok sıcak bakmadılar. Biz onlara bazı şeyleri anlatmak zorunda kaldık. Kardeş aile kavramında. Demek ki onlar hala kendi içlerindeki sorunu çözememişler.

Kemal Öğretmen de görüşme sırasında UNICEF destekli olarak yürüttüğü projesinin uygulama aşamasında karşılaştığı zorluklardan bahsetmiştir. Kemal Öğretmen bu zorlukların yerleşik ailelerin olumsuz tutumlarından kaynaklandığını şu cümlelerle ifade etmiştir:

> Velilerin tutumu ile ilgili şunu söyleyebilirim size. Ben bir proje yürüttüm. "El Ele Geleceğe Sosyal Uyum Projesi". Projeyi yürütmek için velileri bilgilendirdiğimizde velilerin yüzde 60'ı benim çocuğum bu proje katılamaz dedi. Suriyeli çocuklarla bizim çocuklarımızın yan yana gelmesi ya da birlikte bir çalışmada olmasına olumsuz olarak baktılar.

4.1.3.2. Dil farklılığı

Kültürlerarası iletişimi, sosyal ilişkileri, kültür aktarımı ve eğitim sürecini etkileyen dil, kültürel uyum sürecini doğrudan etkilemektedir. Bu doğrultuda katılımcıların Suriyeli sığınmacıların kültürel uyumları zorlaştıran etmenler arasında ortak görüşe sahip oldukları diğer bir husus da dil farklılığıdır.

Araştırmaya katılan Sosyal bilgiler öğretmenlerinin tamamı, Suriyeli sığınmacı öğrencilerinin anadilinin farklı olmasını kültürel uyum sürecinin önündeki engel olarak ifade etmişlerdir. Öğretmenler; dil farklılığının Suriyeli sığınmacı öğrencilerle iletişim kurmalarına engel olduğunu, dil sebebiyle öğrencilerin okuma yazma öğrenemediklerini, Sosyal Bilgilere ait konu, kavram ve kazanımları anlamakta güçlük çektiklerini belirtmiştir. Ayrıca katılımcılar dil engelinin Suriyeli sığınmacı öğrenciler ile Türk öğrenciler arasındaki iletişimi de olumsuz etkilediği ve Türk öğrencilerle arkadaşlık kurmakta zorlanan Suriyeli sığınmacı öğrencilerin sosyal uyumunun zorlaştığını da belirtmiştir. Öğrencilerle anlaşmakta zorlandığını belirten katılımcılardan Gülçin

Öğretmen dil farklılığı sebebiyle öğrencileriyle iletişim kuramadığını ve öğrenci ile birbirini anlamadıklarını şöyle dile getirmiştir:

> En önemli şey dil. Anlaşamıyoruz. Anlatamıyorum ben derdimi. Neler yapmaları gerektiğini anlatamıyorum. Ben şuna inanıyorum. Çocuk beni anlamıyor. Beni anlamıyor derken ağzından çıkan kelimeleri üç aşağı beş yukarı belki anlıyor. Ama ne anlatmak istediğimi anlamıyor.

Ali, Ahmet, Ayşe, Burak, Derya, Kemal ve Serdar Öğretmen de "kültürel uyumun önündeki en büyük engelin dil olduğunu" ifade etmişlerdir. Bu doğrultuda Erdal Öğretmen dil engelinin ortadan kalkmasıyla; iletişim, kültürel bütünleşme ve öğretimsel sorunların çözülebileceğini belirtmektedir. Erdal Öğretmen bu görüşünü şöyle açıklamıştır:

> Benim en önemli gördüğüm şey dili öğrenmeleri. Uyum ancak böyle gerçekleşebilir. Çünkü önce anlaşmamız gerek. Çocuğun beni, benim çocuğu anlamam lazım. Bu anlaşma sorunu ortadan kalkarsa ben dersimi anlatabilirim, çocuklar kendi aralarında anlaşabilirler ve bu dışlanma anlayışı olmaz diye düşünüyorum.

Dil engelinin aşılmasıyla ilgili olarak profesyonel yardım ihtiyacı olduğunu belirten Hasan Öğretmen ise yaşadığı zorluğu şu cümlelerle ifade etmiştir,

> Şöyle bir şey var anlatamıyorsun. Bu çocuk gelmiş buraya yani her şey bir kenara bırakıyorsun. Bütün siyasi söylemler olsun, tarihi altyapı olsun, dünyadaki durumlar olsun. En önemlisi karşında bir çocuk var. Onun için bir şey yapmak istiyorsun ama yapamıyorsun. Dediğini bilmiyorsun yani bilenlerden yardım alsam, sen ona anlatıyorsun o ona yarım anlatıyor. Nasıl bir eğitim yürütebiliriz? Yani bu konuda çok büyük sıkıntılarımız oldu.

Kemal Öğretmen ise, dil engeliyle ilgili olarak kültürel uyum sağlanmasında en büyük sorunu dil konusunda yaşadığını belirtmiştir. Kemal Öğretmen dil engelinin aşılamaması durumda öğrencilerin uyum sorunlarının devam edeceğini ifade etmiştir. Konuyla ilgili olarak yaşadığı deneyimlerden söz eden Kemal Öğretmen görüşünü aşağıdaki ifadelerle açıklamıştır:

> Birinci dönemde bir öğrencim vardı. Ben ne kadar çocuğa ulaşmak istesem de ulaşamıyorum başarılı olamıyordum. Ben ders öğretmek olarak kesinlikle ona ulaşamıyordum. Şu an o çocuk farklı bir sınıfta ve farklı bir öğretmeni var ama hem uyum sağlamak hem de derse adapte olmak konusunda o sınıfta da bocaladığını öğretmen arkadaşlarımdan duyuyorum

Bireysel olarak Suriyeli sığınmacı öğrencilerin uyumu konusunda en büyük engelin dil olduğunu düşünen Osman Öğretmen de bu durumun sebebini "Çünkü dili atlatamamış çocuklara bir şey ifade etmek çok zordur" olarak açıklamıştır. Diğer katılımcılardan farklı olarak Osman Öğretmen öğrencilerin yaşları küçüldükçe dil engelinin arttığını ifade etmektedir. Osman Öğretmen bu görüşünü şu cümlelerle açıklamaktadır:

> Dil konusunda şöyle söyleyeyim şimdi yaş boyutuna göre değerlendiriyorum. Mesela biz 7 ve 8. sınıftaki çocuklarımızın dersine giriyoruz. Özellikle 8 sınıftaki çocuklarımızın dil engelini büyük oranda atlattıklarını düşünüyorum. Ama her gelen öğrencinin, yaş olarak ufak öğrencinin bu süreci baştan itibaren yaşadıklarını rahatlıkla söyleyebilirim. Mesele işte ilk geldiklerinde o problemi yaşıyorlar.

Farklı ülkelerden gelen öğrencilerle eğitim faaliyetlerini yürüten Tarkan Öğretmen ise kültürel uyumun sağlanmasında dilin belirleyici olduğunu ifade etmiştir. Tarkan Öğretmen görüşmesinde, "Afganistan'dan, Doğu Türkistan'dan gelen öğrencilerinin Türkçe bildiği için hemen adapte olduğunu ama Suriyeli sığınmacı öğrenciler Türkçeyi çok zor öğrendiği için uyum sorunlarının arttığını" ifade etmektedir. Dil sorununun sosyal ilişkiler kurma sürecini de olumsuz etkilediğini belirten Tarkan Öğretmen, "Daha önce hiç dil bilmediği için arkadaşlarına hırçın davranan, kendinî ifade edemediği için, onlar tarafından anlaşılmadığını düşündüğü için arkadaşlarına hırçın davranan fiziksel anlamda zarar veren davranışlarla" karşılaştığını belirtmiştir.

Kültürel uyumun sağlanmasında dil faktörünün önemli olduğu görüşünü açıklayan Betül ve Çağrı Öğretmen ise diğer görüşlerden farklı olarak dil bilmeyen Suriyeli sığınmacı öğrencilerin yalnızca kendi aralarında arkadaşlık kurduklarını ve bu durumun kültürel etkileşimi ve uyumu zorlaştırdığını ifade etmektedir. Çağrı Öğretmen Betül Öğretmen'e benzer olarak Suriyeli sığınmacı öğrencilerin "Sürekli kendi dilleri ile ve birbirleri arasında iletişim kurduğunu" ifade etmiş ve bu durumun kültürel uyumu zorlaştırdığını açıklamıştır.

Vedat ve Gökay Öğretmen ise diğer öğretmenlerden farklı olarak dil farklılığının Suriyeli sığınmacı öğrencilerin Sosyal Bilgilere ait konu ve kavramları öğrenmesini de engellediğini belirtmektedir. Vedat Öğretmen "dil engelinin Sosyal Bilgiler dersinde Suriyeli sığınmacı öğrencilerle arasındaki ders içi iletişimi de olumsuz etkilediğini" ifade etmektedir.

Kendisi de bir göçmen olduğu için dil engeli ile ilgili sorunlarda öğrencileri ile empati yapabildiğini belirten ve Türkiye'nin doğu illerinde farklı anadile sahip öğrencilere öğretmenlik yaptığını ifade eden Gökay Öğretmen de Suriyeli sığınmacı öğrencilerin dil engeliyle ilgili olarak, Suriyeli sığınmacı öğrencilerin Sosyal Bilgilere ait konu ve kavramları anlamakta zorlandığını ifade etmektedir. Gökay Öğretmen konuyla ilgili görüşünü şu cümlelerle açıklamıştır:

> Sizi alıp Çin'e götürdüğümüzü düşünelim. Bir sınıfa koyduk ve buyurun Sosyal Bilgiler öğrenin dedik. Mülteci öğrencilerimizin eğitim açısından durumu tam olarak bu. Bilmediği

> bir dilde, bilmediği bir eğitim sisteminde, bilmediği bir kültürde bir eğitim. Siz istediğiniz kadar Sosyal Bilgiler bilin. Hatta isterseniz dünyanın en iyi Sosyal Bilgiler öğretmeni olun. Dil bilmediğiniz sürece bu çocuklara faydalı olamazsınız.

4.1.3.3. Kültürel farklılıklar

Katılımcılardan bazıları Suriyeli sığınmacıların kültür yapılarının yerleşik kültürden farklı olduğunu belirtmişlerdir. Katılımcılar Suriyeli sığınmacıların kültürel yapıları, yeme içme alışkanlıkları ve sosyal ilişki kurma biçimlerinin farklı olduğunu ve bu sebeple kültürel uyumun zorlaştığını ifade etmektedir. Katılımcılardan Betül Öğretmen, etnik yapı, kültürel geçmiş ve alışkanlıkların farklı olmasının uyumun sağlanmasını zorlaştırdığını şöyle açıklamıştır:

> Bence insanları bir arada tutan uyumunu kolaylaştıran şey din birliği değildir ırk ve geçmiş birliğidir. Bizim onlarla çok bir bağımız yok. Ben bağlantı kuramıyorum bizim aramızda kültürel olarak. Evet biz Müslümanız onlar da Müslüman. Ama bizim başka ortak neyimiz var? Hepimiz Müslümanız sonuçta bu bile uyum sağlamak için bir neden. Ama işte öyle olmuyor. Bir Afgan ırkı, bir Arap ırkı, bir Türk ırkı birbirinden çok farklı. Geleneklerimiz göreneklerimiz birbirinden çok farklı. Yeme içme, konuşma tarzı her şeyimiz farklı. Bizimle yaşamakta zorlanıyorlar. Biz olsak biz de zorlanırız.

Gökay Öğretmen ise kültürel farklılıklara ilişkin olarak kadın-erkek rollerinin uyumsuzluğuna değinmiştir. Gökay Öğretmen kültürel farklılıklardan kaynaklanan toplumsal rollerin uyum sürecini zorlaştırdığını belirtmiştir. Gökay Öğretmen bu konudaki görüşünü şöyle açıklamıştır:

> Suriyeli öğrencilerin kültürü farklı, dili farklı tarihsel kökeni farklı. Kavramları yükledikleri anlamlar da farklı. Bir Arap toplumunda mesela erkek çok önemlidir. Mesela ben bakıyorum facebooklarında babalarının resimleri var. Kültürümüz her anlamda farklı. Mesela biz de akraba evlilikleri çok yadırganırken onlarda olası görülebiliyor tabi. Bununla ilgili uç örnekler de verilebilir. Biz biraz daha Avrupalaşmış bir toplum olduğumuz için akrabalık bağları Suriyelilere göre daha farklı. Suriyeliler mesela hala bir aşiret bir topluluk, bir klan halinde yaşıyorlar. Mesela ailelerinin reisleri var. Biz de daha bireyciyiz. Onlar dinî anlamda bizden biraz daha mutaassıp var yani toplumdaki kadın ve erkek ilişkilerini, ikili ilişkileri yadırgıyorlar. Biz de ise bu durum normal karşılanıyor bu da aramızda kültürel bir farklılık ve uyum sorunu doğuruyor.

Kültürel farklılıklara vurgu yapan katılımcılar ortak görüş olarak Suriye kültürü ile Türk kültürünün farklı olduğunu düşünmekte ve bu farklılığın kültürel uyum sürecini zorlaştırdığını ifade etmektedir. Mehmet Öğretmen bu farklılıkları şu ifadeler ile açıklamıştır:

> Bayanlara davranma tarzları, insanlara davranış şekilleri. Nasıl söyleyeyim? Biz Avrupa'ya gittiğimizde nasıl ki hemen entegre olamıyorsak bunlar da entegre olamıyor. Biz nasıl Avrupa'dan bir tık gerideysek onlar da bizden bir tık geride. Kültürel, ekonomik, sosyal, yaşamsal ve insanlara bakış açısı olarak.

Hasan Öğretmen de coğrafi yakınlık ve din birliği dışında Suriyeli sığınmacılarla kültürel bir ortaklığın bulunmadığını açıklamıştır. Hasan Öğretmen bu durumun uyum sürecini zorlaştırdığını ifade etmektedir. Hasan Öğretmen bu görüşünü şu cümlelerle açıklamıştır:

> Farklılıklarımız var. Çünkü dil farklı olunca her şey farklı oluyor. Giyim kuşamları da bizim gençlerimizden çok daha farklı. Kapalı, başı açık anlamında söylemiyorum bunu. Coğrafya olarak yakın olmamız ya da Müslüman olmamız dinî olarak büyük bir avantaj. Ama bir o kadar da dil ve kültür olarak farklı olmamız da çocukların kültürel uyumunu zorlaştırıyor ve onları olumsuz anlamda etkiliyor.

Kültürel farklılıklara vurgu yapan Kemal Öğretmen de Suriyeli sığınmacıların dinî ve kültürel alışkanlıklarının sosyal ilişkilerini etkilediğini belirtmektedir. Sosyal ilişkilerde cinsiyetler arası gruplaşmalar olduğunu belirten Kemal Öğretmen bu durumun sebebini dinî ve kültürel inanışlar olarak açıklamaktadır. Kemal Öğretmen bu görüşünü şu sözleriyle ifade etmektedir:

> Kızlar genelde kızlarla, erkekler erkeklerle arkadaşlık kuruyor. Şöyle bir şey; hiçbir kızın bir erkekle ya da bir erkeğin bir kız çocuğuyla arkadaşlık kurduğuna ve oyunlar oynadığına rastlamadım. Ben proje kapsamında birlikte oyun oynamalarını sağlamaya çalışıyorum. Cinsiyet olarak karışık bir şekilde ama yine kızlar kızlarla ve erkekler erkeklerle oyunlar oynuyorlar. Cinsiyet anlamında kendi içlerinde bir gruplaşma var. Dinî ve kültürel bakımdan inançları arkadaşlık ilişkilerini bu şekilde etkiliyor.

Cengiz Öğretmen Suriyeli ailelerin kültürel alışkanlıklarının farklı olduğunu belirtmiştir. Ailenin çocuklar üzerindeki etkisinin daha fazla hissedildiğini ifade eden Cengiz Öğretmen kültürel farklılıklar sebebiyle uyum sürecinin zorlaştığını şu ifadelerle açıklamaktadır:

> Vahabi Arap kültürünü benimseyen bir yapıları var. Çocukların ise burada geçirdiği sınırlı. Günün çünkü dörtte birini geçiriyorlar burada. Bunun dışında diğer süreci göz önüne alalım: Bu çocuklar başka bir ortamda yaşıyorlar, kendi dünyalarında. Elle yemek yenilen, yağlı yemek sevildiği, şiddetin hoş görüldüğü, dedikodunun sevildiği, aile terbiyesinde dayağın hoş görülebildiği, kadınların baskılandığı bir kültürde yaşıyorlar. Bizim buradaki eğitime de kendi kültürümüze adapte etmemiz biraz zor olsa da. Bu çocuklar eve gittiklerinde anne babaları ile konuştuklarında burada öğretmenimizin dediği gibi davranmanız gerekiyor çünkü buranın kültürü böyleymiş anlayışıyla değil de eve gittiklerinde yine evdeki kurallara yani evdeki anlattığımı ortama göre yaşıyorlar.

Vedat Öğretmen ise bu görüşlerden farklı olarak Suriye'deki totaliter rejimin kapalı toplum yapısına sebep olduğunu ve bu durumun sosyo-kültürel yapıyı etkileyerek Türkiye'deki Suriyelilerin kültürel uyum sürecini zorlaştırdığını belirtmektedir. Vedat Öğretmen bu görüşünü şu cümlelerle açıklamıştır:

> Gençler baskıcı totalitere yakın bir siyasi yapı ile büyüdüler… İdarecilerinin insanlara verdiği korku politikası vardı ve o korku ile geldiler buraya. Dolayısıyla devlet korkulan bir varlık. İnsanlar yani buradaki insanlar paylaşımı olmayan kişilerdir algısı var ama bizde ve Türk toplumunda öyle bir şey olduğunu düşünmüyorum. Siyasi görüşünü, İdeolojisini ve düşüncelerini paylaşamam sıkıntısı var Suriyelilerde. Suriyeliler fikirlerini bu anlamda özgür olarak belirtemiyorlar. Bu da uyum sürecini etkiliyor bence.

4.1.3.4. Ekonomik durum

Suriyeli sığınmacıların kültürel uyum sürecinde ekonomik durumun etkili olduğu da araştırma bulguları arasında yer almaktadır. Suriyeli sığınmacıların yoğunlukta olduğu alt ve orta sosyoekonomik düzeydeki okullarda görev yapan katılımcılar, Suriyeli öğrencilerin eğitim, sağlık, barınma gibi hizmetlere erişemediğini ifade etmişlerdir. Katılımcılar ekonomik yetersizlik sebebiyle çocuk işçiliği, okul devamsızlığı gibi sorunlarla karşılaştıklarını ve bu durumun çocukların okula ve yaşadıkları topluma uyum sağlamasını güçleştirdiğini ifade etmektedir. Ayrıca katılımcılar ekonomik düzeyi yüksek olan sığınmacı öğrencilerin toplumsal kabul düzeyinin de daha yüksek olduğunu belirtmişlerdir. Zehra Öğretmen, ekonomik durumu yeterli olmayan sığınmacıların temizlik ve barınma iolanaklarına ulaşmada zorluklar yaşandığını şöyle ifade etmiştir:

> Bit problemi var şu an okulda. Çünkü temizlik problemi var. Bunun sebebinin biraz ekonomik olduğunu düşünüyorum. Bir de yaşadıkları evlere bakıyorum ya da çok derme çatma olduğunu duyuyorum. Yardımlardan kim ne bulursa. Dediğim gibi bunun ekonomik olduğunu düşünüyorum. Çünkü paranız olduğu sürece neden kirli dolaşasınız ki? Neden eski bir ayakkabı ile yürüyesiniz ki?

Zehra Öğretmen, ekonomik durumu yüksek olan yerleşik öğrencilerin, farklı insanlarla tanışma ihtimali ve farklılıkları kabul düzeyini arttırdığını ifade etmiştir. Zehra Öğretmen ekonomik durumun karşılıklı olarak uyum sürecini etkilediğini belirtmektedir. Ekonomik durumun toplumsal kabul düzeyini etkilediğini belirten Zehra Öğretmen bu görüşünü şu örnek açıklamıştır:

> Ekonomik anlamda belini doğrultamamış aileyi düşünüyorum. Ben bu durumunun daha çok ekonomi ile ilgili olduğunu düşünüyorum. Çünkü mesela sizin mahallenize zengin üstü başı temiz lüks arabaları ve saygın bir mesleği olan bir göçmen gelse? Yani aşağı yukarı sizin

> mahallenizdeki sosyo-ekonomik düzeyde ya da onun üzerinde olsa. Sizce toplum bu Suriyeliyi dışlar mı? Bana dışlamazlar gibi geliyor. Çünkü bir insanı kabul etmek için… Nasrettin Hoca'nın ye kürküm ye davası var ya. Ben insanların kılık kıyafetlerini mesleklerin ve toplumsal kabul ve uyum noktasında etkili olduğunu düşünüyorum.

Hasan Öğretmen de "Sosyoekonomik açıdan alt düzeydeki bölgelerde yaşayan yerli halkın Suriyeli sığınmacılari kabul etmesinin zorlaştığını ve bu durumun kültürel uyumu olumsuz etkilediğini" belirtmiştir. Alt gelir grubundaki bölgelerde uyum sorunlarının arttığını belirten Hasan Öğretmen "İstanbul'da en büyük göçmen çocuk nüfusunun bulunduğu okullardan bir tanesi bizimki. Bu konudaki en büyük sıkıntıları alt kademedeki okullar ya da sosyo ekonomik çevresi daha alt olan mahalleler, bölgeler diyeyim onlar çekiyor bu da bizi her anlamda olumsuz etkiliyor." şeklinde görüş bildirmiştir.

Maddi imkanların ihtiyaçların karşılanmasında etkili olduğunu belirten Serdar Öğretmen, Suriyeli ailelerin ihtiyaçlarını karşılamakta güçlük çektiğini ve bu durumun çocukların uyum sürecini olumsuz etkilediğini açıklamıştır. Serdar Öğretmen, "Böyle olunca dili bilse dâhi derse karşı motive olamıyor ya da dil öğrenmeye motive olamıyor. Sosyo-ekonomik kısım çocukların adaptasyonunda baş faktörlerden" diyerek görüşünü ifade etmiştir.

Diğer katılımcılardan farklı olarak Tuğrul Öğretmen ekonomik durumu düşük olan sığınmacı öğrencilerin bulundukları çevreyi ve kültürü tanıma imkânının olmadığını belirtmiş ve bu durumun Suriyeli sığınmacıların Türk kültürünü tanımalarını engellediğini ve kültürel uyum sürecini olumsuz etkilediğini ifade etmiştir. Tuğrul Öğretmen bu görüşünü, "Bir Suriyeli öğrenciyi çağırın. Türkiye'de sinemaya gittin mi desen hayır diyecek. İstanbul'un içine gittin mi desen, Topkapı Sarayı'ndan haberin var mı? desen büyük çoğunluğu buna hayır diyecek. Çocuk bilmiyor kültürümüzü bilmiyor." cümleleriyle açıklamıştır.

4.1.3.5. Medya

Yapılan görüşmelerde bazı katılımcıların kültürel uyum sürecini engelleyen faktör olarak medyayı gösterdikleri görülmüştür. Katılımcılar; bazı televizyon kanallarında ve sosyal medyada yayınlanan haberlerin Suriyeli sığınmacılara karşı olumsuz algının oluşmasında etkili olduğu ve bu algıların kültürel uyum sürecini de olumsuz etkilediği görüşündedir.

Sosyal medyada Suriyelilere yönelik olumsuz haberlerin uyum sürecini olumsuz etkilediğini belirten Vedat Öğretmen bu konudaki görüşünü "Ben sosyal medyaya bakıyorum sosyal medya uyum sürecini çok olumsuz etkileniyor. Ben Twitter'ı biraz daha yoğun takip ediyorum Instagram'da Facebook'ta ve Twitter'da inanılmaz kutuplaştırıcı bir dil var. Bizim insanlarımız da bundan etkileniyor." şeklinde açıklamıştır

Osman Öğretmen ise medyanın dolaylı etkisinden söz etmiştir. Osman Öğretmen medyada çıkan olumsuz haberlerin ailelerden çocuklara yansıdığı düşüncesindedir. Bu durumun yerleşik öğrencilerde çeşitli önyargılar oluşturduğunu ve kültürel uyumun zorlaştırdığını belirten Osman Öğretmen görüşünü şu cümlelerle ifade etmiştir:

> Mesela bizim bölgemizde görüyorsunuz. Bir ara sürekli televizyonlarda kültürel çatışma haberleri çıkıyordu. Şimdi öyle olduğu zaman aileler bu durumu çok normalmiş gibi karşılamıyor. Belki de evde çocuklarına bizim istemeyeceğimiz kelimeleri kullanabiliyor. Çocuklar tetikte bir vaziyette okula geliyorlar. Televizyona, çeşitli internet ortamlarına yansıyan olayların evlerde nasıl konuşulduğu yönünde şüphemiz var. Çünkü bu çocuklar 12, 13, 14 yaşında bir çocuk. Hiç tahmin etmediğiniz ön yargı içeren bir kelimeyi kullanması normal değil.

Yerleşik öğrencilerinin Suriyeli öğrencilere karşı olumsuz tutumlarında medyanın etkili olduğunu düşünen Çağrı Öğretmen de görüşünü, "Ben buradaki sebebin ağırlıklı olarak medya olduğunu düşünüyorum. Çünkü medyanın olumsuz kullanımından dolayı iki grup bundan etkilenip birbirinden uzaklaşıyor." şeklinde açıklamıştır. Gökay Öğretmen Suriyeli göçünden bağımsız olarak uluslararası medya da Suriyelilere yönelik olumsuz izlenim oluşturulmaya çalışıldığını belirtmiştir. Gökay Öğretmen bu konudaki görüşünü şöyle açıklamıştır.

> Suriyelilerle ilgili olumsuzluk var toplumun genelinde, benim izlediğim bir dizide şöyle bir şey geçiyordu. Bir Suriyeli yılanın pulunu bile çalabilir. Spartaküs dizisinde Aşur karakteri Suriyeli idi. Ya da Roma İmparatorluğu Suriyeli bir köle tarafından öldürülmüştü. Suriyeliler medyada hep olumsuz olarak gösterildi. Bu benim hep dikkatimi çekiyordu.

Betül Öğretmen de kişisel olarak Suriyelilerle ilgili medyada çıkan haberlerden olumsuz etkilendiğini "Aslında doğruyu söylemek gerekirse sadece çocuklar değil ben bile bu haberlerden ister istemez etkileniyorum." cümleleriyle ifade etmiştir.

4.1.3.6. Siyaset

Zehra, Cengiz ve Gökay Öğretmen, siyasetin ve göçmenlere yönelik siyasi görüş ve eğilimlerinin Suriyeli sığınmacıların toplumsal kabulü ve uyum sürecinde etkili

olduğunu ifade etmektedir. Bu katılımcılardan bazıları Türkiye'deki siyasetinin etkisinden bahsederken bazıları da Suriye'nin siyasi etkisinden söz etmişlerdir. Türkiye'nin siyasi etkisinden söz eden katılımcılar, Türkiye'nin siyasetinin yerleşik halkın Suriyeli sığınmacılara yönelik tutumda belirleyici olduğunu düşünmektedir. Türk halkının Suriyeli sığınmacılar hakkındaki uyum ve kabulüne yönelik görüşlerinde Türkiye'deki siyasetin etkili olduğunu belirten katılımcılardan Cengiz Öğretmen; "ailelerin siyasi görüşünün çocuklara sirayet ettiğini" ifade etmektedir. Cengiz Öğretmen bu konudaki görüşünü şöyle açıklamıştır:

"Türk vatandaşları açısından bu göçün etkilerine baktığımda ailelerin tutumunda özellikle siyasetin çok etkili olduğunu söyleyebilirim. Aile eğer bu insanları buraya getiren siyasi oluşumu destekliyorsa bunu tamamen kabul ediyor…"

Suriyeli sığınmacıların toplumsal uyum sürecinde Suriye'nin siyasi etkisinden söz eden katılımcılar da Suriye'deki iç ve dış politikanın sığınmacıların Türkiye'ye uyumunu etkilediğini belirtmişlerdir. Suriye'de Türkiye'ye ilişkin şimdiye kadar uygulanan siyasetin de bazı Suriyeli sığınmacı öğrencileri etkilediğini ve böylece Türk toplumuna ve devletine yönelik tutumunu ve sosyal uyumunu etkilediği söylemişlerdir. Cengiz Öğretmen Suriyeli sığınmacı öğrencilerin Suriye'nin iç siyasetinden nasıl etkilendiğini şu örnekle açıklamıştır:

> Şu an mesela İnkılap Tarihi dersinde Atatürk'ün dış politikasını anlatıyorum. 8 sınıf öğrencisi el kaldırdı ve yarım Türkçesi ile şöyle bir ifade kullandı. Hocam siz Atatürk'ü seviyor ama biz sevmiyor. Sizin için iyi bizim için kötü. …Konu buraya nereden geldi, konu Hatay sorunu. Hatay sorununda takındığı tavır itibariyle… Atatürk'ün bu çabasını bir yayılmacı politika olarak değerlendiriyorlar. Ders kitaplarında bu var. Dedim ki oğlum sevip sevmemen bir şey ifade etmiyor sevsen de sevmesen de şu an onun kurduğu cumhuriyettesin. Bu kadar söyledim. Kendi ülkelerinde aldıkları eğitimler. Ayrıca 2000'li yılların başında 2010'da Suriye televizyonları hava durumunu verirken Hatay'ı kendi topraklarında gösteriyorlardı. Şimdi doğal olarak biz içimizde barındırdığımız insanların, tabii hepsini söylemiyorum iyileri temizleri de var ama hala bize karşı içten içe hamasi tutum içinde olduklarını hissediyorum. Bunun farkındayım. Buraya gelenler işte bu 90'lı yıllarda 2000'li yıllarda bu anlayışta büyüyen ailelerin çocukları. O aileler buraya geldikleri için çocuklarına da önyargıyı taşıyorlar.

4.1.3.7. Psikolojik durum

Göç ile birlikte bireylerin hayatlarında yaşadığı ani değişim, travma ve stres bozuklukları psikolojik uyumlarını doğrudan etkilemektedir. Kültürel uyum kavramının

alt dalı olarak psikolojik uyum kültürel uyum sürecini doğrudan etkilemektedir. Bu doğrultuda bazı katılımcılar Suriyeli sığınmacı öğrencilerinin; anne baba kaybı, savaş ortamını görme, stres bozuklukları gibi çoklu travmalarla karşılaştıklarını belirtmiş ve bu durumun kültürel uyumu doğrudan etkilediğini açıklamışlardır. Anne babalarını kaybetmiş öğrencilerinin bulunduğunu belirten Serdar Öğretmen görüşünü şöyle açıklamıştır:

> Daha önce bir öğrencimiz sadece babası ve kardeşi ile gelmiş ve çok yakın akrabaları orada şehit edilmiş, öldürülmüş. Bu durumda olan öğrenciler var. Çocuk zaten o göç stresi ile gelmiş buraya, o travma ile gelmiş. Biz çocuğa ne anlatsak burada ona boş geliyor. Eğitimle ilgili yapmanız gereken tek şey burada o çocuğu kazanmaya çalışmak ve acılarını hafifletmek.

Tuğrul Öğretmen de Suriyeli sığınmacı öğrencilerinin yaşadığı psikolojik travmaların uyum sürecini olumsuz etkilediğini belirtmektedir. Tuğrul Öğretmen öğrencilerin yaşadığı travmalara örnek olarak şu ifadelerde bulunmuştur.

> Benim dinlediğim hikayeler çok. Mesela gemi ile gelmişler. Gelme hikayesini anlatıyor çocuk. Yaşadığını anlatıyor. Para vermişler. Bizi Suriye'ye geçirsin diye. Geçirmemişler. Yeşilçam hikayeleri gibi. Başka bir yere götürmüşler çok zor şartlarda kalmışlar. Daha sonra oradan başka birisi bunları kurtarmış Gemi ile geçerken yaşadıkları var. Efendim Maraş'a götüreceğiz demişler. Hatay'da bırakmışlar. Kimlik verilmeyince Maraş'a geçmişler birilerini bularak. …Çocuk diyor ki benim yan komşumuz amcamızdı. Amcamızın evine bomba düştü kolu bacağı parçalandı. Biz bunu gördük daha sonra dedik ki burada yaşanmaz Türkiye'ye gidelim. Sen şimdi bu çocuğa nasıl geldim dediğinde çocuğun hakkında ilk canlanan şey bu. Bu o çocuk için bu olayı bir daha yaşaması anlamına geliyor. Bir de duygusal boşlukta ise ve duygusal olarak güçlü değilse bu onu yıkabiliyor. Bunları dinleyince 5. Sınıf çocuğu bunları mı yaşamış diyorsun.

Benzer şekilde Ayşe, Gülçin ve Gökay ve Ahmet Öğretmen de yaşadıkları göç süreciyle bağlantılı olarak öğrencilerin psikolojik sorunlar yaşadığını ve bu durumun hem topluma hem de eğitim sistemine uyum sağlamakta büyük zorluklara neden olduğunu belirtmektedir. Ayşe Öğretmen, "göç ve yaşam şartlarının değişmesinin çocuklar için başlı başına bir travma olarak" açıklamış ve bu durumun çocukların uyumunu olumsuz olarak etkilediğini ifade etmiştir.

Gökay Öğretmen anne babasını kaybetmiş öğrencileri bulunduğunu söylemiş ve onların diğer öğrencilere göre daha çekingen, içe kapanık, sosyal ilişkilere kapalı olduğunu ifade etmiştir. Gökay öğretmen bu konuda yaşadığı bir örneği şu cümlelerle açıklamıştır:

> Bununla ilgili bir öğrencinin sorununu çözmeye çalıştım. Çocuğun devam etmesini sağladık okula getirdik ama daha büyük problemler çıktı. Araştırdım. Çocuk ÇODEM'de kalmış. Anne ölmüş, baba teyze ile evlenmiş. Çocuğun annesi savaşta ölmüş baba savaşta bir bacağını kaybetmiş. ÇODEM'de çocuk ile ilgili görüştüğüm de çocuğun devlet kontrolüne alınması gerektiği söylenmiş. Çocuk kendi kendine dileniyor. Tuhaf hareketleri vardı. Burada açık açık anlatamıyorum ama böyle durumlarla karşılaşıyoruz.

4.3.1.8. Eğitim

Kültür aktarımı ve uyum politikalarının uygulayıcısı olarak eğitim, kültürel uyum sürecini doğrudan etkilemektedir. Ancak bazı katılımcılar gerek Suriye gerekse Türk eğitim sistemindeki bazı uygulamaların kültürel uyum sürecini zorlaştırmakta veya geciktirmekte olduğunu belirtmektedir. Tarkan ve Hasan Öğretmen, Türkiye'de Suriyeli sığınmacılara sağlanan eğitim hizmetlerindeki birtakım uygulamaların öğrencilerin uyum sürecini zorlaştırdığını ya da geciktirdiği yönünde görüş bildirmişlerdir. Katılımcılardan bazıları, Türkiye'nin Suriyeli sığınmacılara sağladığı geçici eğitim uygulamasının kaldırılmasının kültürel uyum sürecini olumsuz etkilediği görüşündedir. Tarkan Öğretmen konuyla ilgili görüşünü şöyle açıklamıştır:

> Geldikleri zaman eğitim almış, Türkçeyi öğrenmiş okuma yazma bilen çocuklar da var. Hiç eğitim almadan doğrudan Türk okullarına gelen çocuklar da var. Bunların arasında da yine farklılık yaşıyoruz. Özellikle bu çocuklar arasında Türkçeyi bilip gelenler biraz daha kolay adapte olabiliyorlar. Bu konuda aslında iki grup gördüm ben. Birincisi az önce bahsettiğimiz sosyal ve kültürel anlamda biraz daha iyi durumda olan mülteciler ya da geçici eğitim merkezlerinde kısa bir eğitim görerek gelen mülteciler arkadaşlarıyla uyumları açısından diğer gruptan daha iyi. Türk öğrencilerle daha kolay arkadaşlık yapabiliyorlar. Daha kolay oyunlar oynayabiliyorlar, ilişki kurabiliyorlar. Ama herhangi bir eğitimden geçmemiş, ailevi durumu sosyal ve kültürel açıdan daha düşük olan öğrencilerin Türk öğrencilerle uyum sağlaması çok zor. Bu gruptakiler çünkü öğrencilerle fiziksel olarak birbirlerine zarar da verebiliyorlar. Oyunlar konusunda ya da birlikte vakit geçirme konusunda anlaşamıyorlar. İki grup birbirine zarar verebiliyor.

Hasan Öğretmen de geçici eğitim alarak devlet okullarına gelen öğrencilerin "dili öğrendikleri bu sebeple arkadaşlık ilişkileri kurabildiğini ve eğitime cevap verebildiğini ancak doğrudan devlet okullarına gelen öğrencilerin hiçbir şekilde uyum sağlayamadığını ve doğrudan gelenlerin uyum sağlaması için zamana ihtiyacı olduğunu" ifade etmektedir.

Bazı katılımcılar kültürel uyumun sağlanmasında öğretmen eğitimi ve öğretmen tutumunun etkili olduğunu belirtmiştir. Öğretmenlerin hazırbulunuşluklarının ve bakış

açılarının kültürel uyum sürecinde etkili olduğunu ifade eden Hasan Öğretmen kendisiyle ilgili olarak yaptığı şu yorumla görüşünü ifade etmiştir:

> Öncelikle şunu söyleyeyim öğretmenlerimizin bu konuda duyarlı olduğunu düşünüyorum ama yeterli olduklarını düşünmüyorum genel anlamda. Biz de çok farklı yerler görmüyoruz yani biraz daha farklılıklarla ilgili bilgi sahibi olduğumuzu ya da daha geniş bir bakış açısına sahip olduğumuzu düşünsek de bir insanla birebir ilişki kurmak farklı bir şey. Ben mesela daha önce hiç Suriyeli bir öğrenci görmedim. Bu öğrenciler ne yerler ne içerler, nasıl davranırlar bilmiyorum. Yani kitaptan okumak ve karşı karşıya ilişki kurmak çok farklı. Bu konuda öğretmenlerin geliştirilmesi gerekir ya da desteklenmesi gerekir diye düşünüyorum.

Zehra Öğretmen de öğretmenlerin tutumlarının uyum sürecini doğrudan etkilediği yönünde görüş bildirmiştir. Zehra Öğretmen, olumsuz öğretmen tutumlarının uyumu zorlaştırdığını ifade etmektedir. Zehra Öğretmen, öğretmen tutumlarının değişmesini istediğini belirtmiş ve olumsuz tutumlara ilişkin şu ifadeleri kullanmıştır:

> Ben insanların farklılıklarını görüp onları kabul edip kucaklayıp onlardaki farklılıklarda ki güzellikleri görmelerini istiyorum. Bunun için meslek de önemli değil. Bir insana karşı önyargılı olduğunuzda o insanın ne faydasını ne de zararını doğru düzgün göremiyorsunuz. Çünkü gözünüz kör oluyor. Öğretmen arkadaşlarımızın bu konu ile ilgili kişisel olarak biraz daha kucaklayıcı olmalarını istiyorum.

Kültürel uyum sürecinde öğretmen eğitimine ilişkin olarak Gökay Öğretmen, öğretmenlerin göçmen ya da mülteci öğrencileri dikkate alan bir eğitim almadıklarını belirtmiştir. Bu sebeple öğrencilerinin uyum süreçlerinde etkili olamadıklarını belirten Gökay Öğretmen bu durumun Suriyeli sığınmacı öğrencilerin uyumu için engel oluşturduğunu belirtmiştir. Konuyla ilgili olarak Suriyeli göçünün öngörülemeyeceği belirten Gökay Öğretmen eğitimi konusundaki eksiklikleri şöyle açıklamıştır:

> Bizlerin formasyonu içinde de böyle bir eğitim olmadığı için. Kimse bize mültecilerin dersine girersiniz demedi. Ben de buna göre yetişmedim. Özel eğitim öğrencileri ile ilgili bilgim var. Sınıfımda Suriyeli mülteci var ve ben buna göre yetişmemişim. Bizim zamanımızda yoktu ki böyle bir şey efendim. Ben 2013 yılında mezun olmuşum. 2011 yılında gelmeye başladılar ve buradalar. Artık böyle bir şeyin programlara eklenmesi lazım. Tahmin edebilir miydinîz? Tahmin edemezsiniz. Çünkü kimse işin buralara geleceğini bilmiyordu. Nasıl olacak da Suriyeliler gelecek ve benim ders işleyişimi etkileyecek?

4.1.3.9. Yerleşme durumunun belirsizliği

Katılımcılardan Betül ve Tarkan Öğretmen Suriyeli sığınmacıların yerleşme durumlarının belirsiz olduğu, sığınmacıların Türkiye'de geçici olarak bulundukları ve Avrupa'ya geçme düşüncesinde olduklarını belirtmişlerdir. Katılımcılar bu durumdaki

öğrencilerinin Türk kültürünü öğrenme ve tanımada isteksiz olduğunu ifade etmişlerdir. Yerleşme durumunun belirsiz olduğu Suriyeli sığınmacı ailelerin çocuklarının da eğitim sistemine uyum konusunda da birtakım sorunlar yaşadıklarını belirten katılımcılar Avrupa'ya geçme düşüncesinin kültürel uyumu zorlaştırdığını belirtmektedirler.

Betül Öğretmen yerleşme durumunun belirsizliği ve Avrupa'ya geçme düşüncesi olan Suriyeli sığınmacıların Türk kültürüne ve eğitim sistemine uyumunu zorlaştırdığını ifade etmektedir. Konuyla ilgili olarak öğrencisiyle yaşadığı bir diyalogu örnek veren Betül Öğretmen bu konudaki düşüncelerini şöyle açıklamıştır:

> Bazı çocuklarda şey var. Biz Avrupa'ya gideceğiz diyor, orada daha iyi yaşayacağız diyor. Peki burada daha mı kötü yaşıyorsunuz diyorum cevap yok. Ama gitme düşüncesi ve onları hedefsiz yapıyor. Onlara Avrupa daha cazip geliyor. Çünkü onlara daha fazla hak veriyor. Ne bileyim iş veriyor. Mülteci komisyonları var. Burada çocuk diyor ki, okusam ne olacak? Burada yaşamayacağını düşündüğü için bize uymakta daha isteksiz davranıyor, okumuyor, dili öğrenmek istemiyor, uyum sağlamak gibi bir çabası olmuyor.

Tarkan Öğretmen Avrupa'ya geçiş düşüncesi olan bir ailede çocuğun kararsız kaldığını eğitim sürecine gelse bile ilgisiz davrandığını açıklamıştır. Tarkan Öğretmen bu durumdaki öğrencilerinin durumunu şöyle ifade etmektedir:

> Çünkü bu öğrenciler ne olacaklarını bilmedikleri için bence çok zorlanıyorlar. Birçoğunun ailesinde Avrupa'ya gitme düşüncesi var Kalacak mıyım gidecek miyim yoksa sürekli mi buradayım? Konusunda öğrencileri de sorduğumda bir çelişki yaşıyorlar. Gideceksem neden eğitim alayım? Dil öğreneyim? Düşüncesi var öğrencilerde. Bu açıdan tabii ki dezavantajları büyük.

4.3.1.10. Önyargı

Katılımcılardan Osman Öğretmen, kültürel uyumunun sağlanmasındaki en büyük engelin genelleme ve önyargılar olduğunu ifade etmiştir. Toplumda oluşan tüm önyargıların yerleşik öğrencileri olumsuz etkilediğini belirten Osman Öğretmen bu durumu şöyle açıklamaktadır:

> Şöyle bir sıkıntı var. Bizim bölgemizde çok fazla olduğu için herhangi bir yaşanan küçük (olumsuz) olayda genelleme olayı çok fazla olduğu için bir anda küçük bir tartışma çıkıyor. Bir Türk ile bir Suriyeli kavga ediyor. Ondan sonra tüm Suriyelilerin kötü olduğuna dair bir inanç gelişiyor. ... Aile ortamında, dışarıda, okullarda. Komple, büyük küçük farketmez, sosyal uyumun dışında kalan tüm bireylerin bu önyargıları oluşturduğunu düşünüyorum. Bu durum bir şeyleri engelliyor.

4.2. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Kültürel Uyum Eğitimi Algıları

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kültürel uyum eğitimi algıları ana teması altında; sosyal bilgiler öğretmenlerine göre kültürel uyum ve eğitim ilişkisi, sosyal bilgiler öğretmenlerine göre kültürel uyum eğitiminin içeriği, sosyal bilgiler öğretmenlerine göre kültürel uyumun sağlanmasında öğretmenin rolü ve sosyal bilgiler öğretmenlerine göre kültürel uyum eğitiminin nasıl gerçekleştirebileceği alt temalarına yer verilmiştir. Şekil 4.6' da bu temalar sunulmuştur.

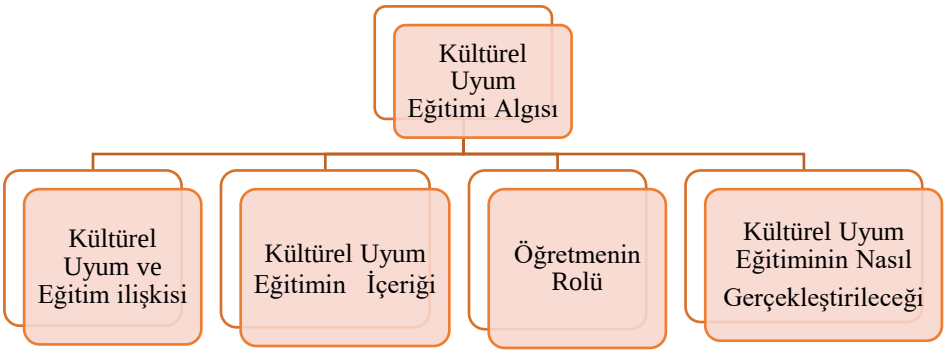

Şekil 4.6. *Kültürel uyum eğitimi algısı*

4.2.1 Sosyal bilgiler öğretmenlerine göre kültürel uyum ve eğitim ilişkisi

Sınıfında Suriyeli sığınmacı öğrenci bulunan sosyal bilgiler öğretmenlerine göre kültürel uyum ve eğitim ilişkisi alt temasında Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kültürel uyum eğitimine yönelik algılarını ortaya çıkarmak amacıyla öğretmenlere, "Suriyeli sığınmacı öğrencilerinizin ülkemize uyum sağlamasında eğitimin nasıl bir işlevi olduğunu düşünüyorsunuz?" soruları sorulmuştur. Verilen cevaplar doğrultusunda öğretmenlerin kültürel uyum ve eğitim ilişkine yönelik kullandığı kavramlara Şekil 4.7.'de yer verilmiştir:

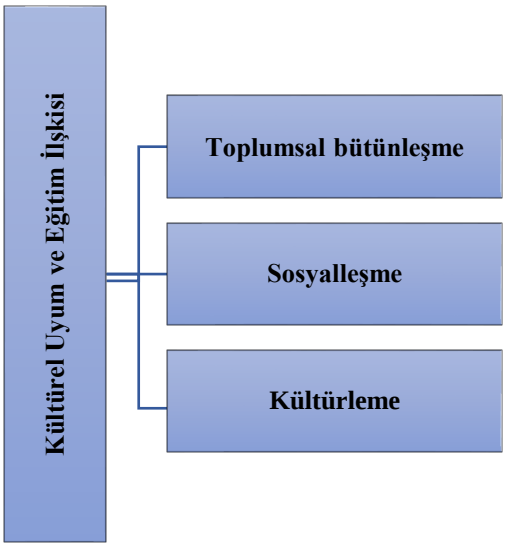

Şekil 4.7. *Kültürel uyum ve eğitim ilişkisi*

4.2.1.1. Toplumsal bütünleşme

Çağrı Öğretmen, kültürel uyum ve eğitim ilişkisine yönelik olarak eğitimi "Toplumda var olan sorunları onaran ve toplumsal bütünleşmeyi sağlayan yegâne güç olarak tanımlamış ve eğitimin kültürel uyumu doğrudan desteklediğini" ifade etmiştir. Türkiye'de kültürel bütünleşmenin sağlanabilmesi için eğitimin farklı kültürleri kapsayacak şekilde güncellenmesi gerektiğini belirten Çağrı Öğretmen bu görüşünü şöyle açıklamıştır:

> Ders aldığım bir hocamın çok güzel bir tanımlaması vardı. Siyasilerin neden olduğu zararları akademisyenler ve öğretmenler tamir ediyor diye. %100 katılıyorum ona. İşte eğitim burada devreye giriyor. Biz bu olayı çok fazla yaşayan bir millet değiliz aslında. Amerika gibi Almanya gibi. Bizim 60'lı yıllardan itibaren Almanya göç eden işçilerimiz var. Biz bunu eğitimle nasıl halledebiliriz, eğitim büyük bir güç burada. Ama eğitimi çok farklı hale getirmemiz gerekiyor. Çünkü bu çocuklar ayrı olarak sizin dilinizi bilmiyorlar, sizin kültürünüze hâkim değiller. Çok farklı bir coğrafyaya gelmişler kendi coğrafyalarında olmayan farklı uygulamalar ile karşılaşıyorlar bu farklılıkları bütünleştiren en büyük güç eğitimdir.

4.2.1.2. Sosyalleşme

Zehra Öğretmen kültürel uyum ve eğitim ilişkisinde eğitimin bireylere sosyallleşme alanı sağladığını ifade etmiştir. Zehra Öğretmen okulların Suriyeli sığınmacı öğrencilerin

Türk öğretmen ve öğrencilerle iletişim kurabileceği önemli bir fırsat olarak tanımlamaktadır. Zehra Öğretmen kültürel uyum sürecinde "Eğitimin sosyalleşmeyi sağladığı, Türk ve Suriyeli çocukların akranları bir araya geldiği yer olarak okulların uyumu kolaylaştırdığını" ifade etmektedir.

4.2.1.3. Kültürleme

Ahmet, Derya, Serdar, Mehmet, Betül, Kemal, Osman ve Tuğrul Öğretmen eğitimin "kültür aktarımını sağladığını" belirtmiştir. Katılımcılardan Ahmet Öğretmen eğitimin, ev sahibi toplumun kültürünün öğrenilmesini sağlayarak Suriyeli sığınmacı öğrencilerin uyumunu sağlayacağını ifade etmiştir. Ahmet Öğretmen Suriyeli sığınmacı öğrencilerin kültürel uyumunda eğitimin işlevini şöyle açıklamıştır:

> Burada kültürleniyor çocuklar. Türk kültürünü tanıyorlar. Bizim millî ve manevi değerlerimizi öğreniyorlar. Ben biraz tam anlamıyla olmasa da bunu Devşirme sistemine benzetiyorum. Ne yapıyorduk o sistemde? Belli başlı çocukları getirip Türk kültürüne göre eğitim veriyorduk. Bu süreci ona benzetiyorum.

Kültür aktarımına yönelik olarak Betül, Derya ve Serdar Öğretmen ise Suriyeli sığınmacıların Türk kültürüne uyum sağlayabilmesi eğitimin işlevini "Türkçenin kazanılması" olarak ifade etmişlerdir. Bu katılımcılar yerleşik dilin kazanımının uyum sürecini destekleyeceğini belirtmişlerdir. Suriyeli sığınmacı öğrencilerin ön hazırlık olarak dil eğitimi alması gerektiğini düşünen katılımcılardan Derya Öğretmen bu görüşünü şöyle açıklamıştır:

> Eğitimin işlevi... Kültürel uyum sağlanması için bu çocukların önce bir dil öğrenmeleri gerekir. Dil eğitimi. Çünkü dil bilmeyen, Türkçe bilmeyen bir çocuklar hiçbir şekilde eğitim yapamıyoruz. Hem ders işleyemiyoruz. Hem de kültürümüzü anlatamıyoruz bu yüzden önce bir dil eğitimi alıp ondan sonra bu okullara gelmeleri gerekiyor. Mesela öğrencilerim içinde 2 öğrenci hiçbir şey bilmiyor. Tahtada yazılan yazıları defterine geçirirken bile eğri büğrü, kargacık burgacık yazıyor. Az bilenlerde de sıkıntı yaşıyorum. Ama dil eğitimi olursa hem eğitim yapabiliriz hem de çocuklar kültürümüzü öğrenir, birbirlerini anlarlar.

Serdar Öğretmen Suriyeli sığınmacı öğrencilerin uyumunda eğitimin yerleşik kültür dilinin kazanımında önemli olduğunu vurgulamıştır. Serdar Öğretmen kültürel uyum sürecinin yerleşik dilin kazanımdan sonra başlayacağını açıklamıştır. Serdar Öğretmen eğitim ve kültürel uyuma ilişkisine yönelik görüşlerini şöyle ifade etmiştir:

> Kültürel uyumda okulların en büyük yararı, Türkçeyi öğrenmesi yani dili kazanması. Dil öğrendikten sonra kendini ifade ettiği zaman işte o zaman bu kültürü öğrenmeye başlayabilirler. Bizim gibi Suriyeli öğrencilerin de bunun farkında olduğunu düşünüyorum.

> Mesela benim bir sınıfımda Mısırlı olan öğrencim Arapça bildiği için aradaki diyaloğu sağlıyor. Çocukların okula neden geldiklerini sorduğunda ise tek bir cevap veriyorlar; Türkçe öğrenmek için.

Betül Öğretmen de kültürel uyumun sağlanmasında eğitimin öncelikli amacının dil öğretmek olduğunu belirtmiştir. Betül Öğretmen sığınmacı öğrencilerin uyumu için ders içerisinde okuma yaza ve dilin kullanımına önem verdiğini ifade etmektedir. Betül Öğretmen konuyla ilgili görüşünü şöyle açıklamıştır:

> Eğitim ile bir şeyleri değiştirebiliriz. Çocukların buraya uyum sağlamasını sağlayabiliriz. Ama bizi tanıyıp, öğrenmeleri için dil bilmeleri gerekir. Sosyal Bilgiler dersinde, onlar için illa benim tarihimi öğrensinler, coğrafyamı öğrensinler gibi bir beklentim yok. Ama kültürümü öğrensinler istiyorum. Ben özellikle yazısına çok dikkat etmeye çalışıyorum. Çünkü Arapça yazıyor. Sağdan yazılan bir dille soldan yazılan dil çok farklı. Benim burada onun eğitimi için yapabileceğim şey Sosyal Bilgileri anlatmak değil. Okumak gibi dili kullanmak gibi temel şeyler.

Bazı katılımcılar da eğitimin kültürel uyum sürecinde etkili olabileceğini ancak Suriyeli sığınmacılar için mevcut eğitim planlamasının öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılamakta yetersiz kaldığı kaldığını belirtmiştir. Katılımcılardan Gülçin Öğretmen bu durumu "Eğitim… Aslında büyük bir işlevi olabilirdi ama bu şekilde değil. Çocuk dil bilmiyor. Bu sene başında da böyleydi hala böyle. Demek ki bu yöntem sorunlarımızı halletmiyor. Ben anlamıyorum onu, o da beni. Ne verebilirim çocuğa?" Cümleleriyle açıklamıştır.

Ayşe, Ali, Burak, Tarkan, Cengiz, Erdal, Gökay Öğretmen de benzer şekilde mevcut eğitim planlamasının Suriyeli sığınmacı öğrencilerin eğitsel ihtiyaçlarını karşılayamadığını ve uyum sürecinde işlevsiz kaldığını ifade etmektedir. Öğretmenler Suriyeli sığınmacı öğrenciler için "geçici eğitim uygulamasının ardından kademeli olarak devlet okullarına alınmasının" uyum sürecini destekleyeceğini ve eğitsel problemleri en aza indireceğini açıklamaktadır. Katılımcılardan Ayşe Öğretmen konuyla ilgili görüşünü kendi deneyimlerini içeren şu ifadelerle özetlemiştir:

> Normal şartlarda çocuk burada sosyalleşebilir, akranlarıyla iletişim kurabilir, kültürümüzü öğrenebilir. Bu yerleşik çocuklar için evet eğitimin işlevi var. Ama göçmen çocuklar için… Bir kere çocuk dil bilmiyor, beni anlamıyor, arkadaşlarını anlamıyor. Biz de onu anlamıyoruz. Olumsuz anlamda söylemiyorum bunu. Ben derdini anlamıyorum ki çocuğun. Sosyal Bilgileri, kültürümüzü nasıl anlatacağım? Sonra eğitimden önce bu çocukların farklı psikolojik sorunları da var. Ben de benim gibi birçok arkadaşım da böyle bir durumda nasıl davranacağımızı bilmiyoruz. Bu durumda okulun, benim ya da aldıkları eğitimin nasıl bir yararı olabilir? Çocuklar şimdi uyum sınıflarına gidiyor. Haftanın bazı derslerinde

bulunmuyorlar. Bu defa aramızdaki iletişim iyice kopuyor. Uyum sınıflarında Suriyeli arkadaşları var ve onlarla iletişim halinde. Kendi sınıfına döndüğünde buradaki çocuklarla iletişim kurmak istemiyor, çünkü anlaşamıyor, sıkılıyor. Bu durumdaki bir eğitim düzeninde fayda sağlanıyor mu? Bilmiyorum. Sorunlarımızın çözümlenmediğini farkediyorum. Ve işin acı tarafı tüm bunlar olurken bu çocuklar bir şey öğrenemeden yıl kaybediyorlar.

4.2.2. Sosyal bilgiler öğretmenlerine göre kültürel uyum eğitiminin içeriği

Sosyal bilgiler öğretmenlerine kültürel uyum eğitimin içeriğine yönelik görüşlerini ortaya koymak amacıyla, "Sizce Suriyeli sığınmacı öğrencilerin uyumunu sağlayacak bir eğitim nasıl olmalıdır? Hangi konuları içermelidir?" sorusu sorulmuştur. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kültürel uyum eğitiminin içeriğine ilişkin kullandıkları kavramlar Şekil 4.8'de gösterilmektedir.

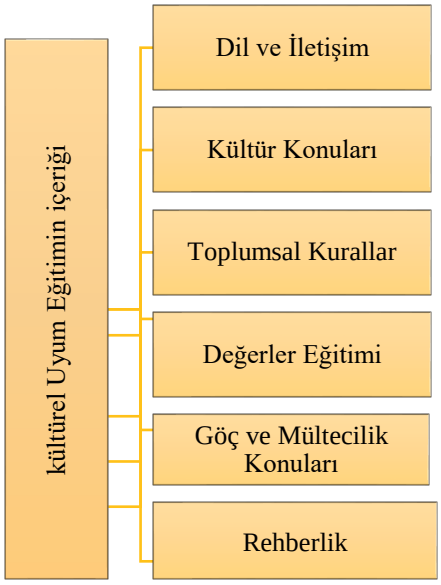

Şekil 4.8. *Kültürel uyum eğitiminin içeriği*

Şekil 4.8'de görüldüğü üzere sosyal bilgiler öğretmenleri kültürel uyum eğitiminin içeriğinde; dil ve iletişim, kültür konuları, toplumsal kurallar, değerler eğitimi, göç ve mültecilik konuları ve rehberlik faaliyetlerinin bulunması gerektiğini belirtmişlerdir.

4.2.2.1. Dil ve iletişim

Katılımcıların büyük çoğunluğu, kültürel uyum eğitiminin içeriğinde dil ve iletişim konularının bulunması gerektiğini ifade etmiştir. Cengiz, Gülçin, Betül, Erdal, Ayşe ve Zehra Öğretmen Suriyeli sığınmacı öğrencilerin "ayrı bir dil eğitiminden" geçmesi gerektiği ve öğrencilerin daha sonra sınıflara alınmasının kültürel uyumun önündeki engelleri kaldıracağına" ve "öğretime ait sorunlarında en aza indirileceğine" dair görüş bildirmişlerdir. Cengiz Öğretmen konuyla ilgili olarak; "Bu çocuklar için tamamen ayrı bir program gerekir. Ya da örneğin hafta sonları tamamen kendi aralarında kendi seviyelerine uygun olarak dili, kültürü, temel okuma yazma becerilerini öğrenip hafta içi kademeli olarak ve seviyelerine uygun olarak bizim sınıflarımıza gelebilirler." Şeklinde görüşünü açıklamıştır. Gülçin, Ayşe ve Zehra Öğretmen ise öğretimsel sorunların azalmasında dil eğitimine vurgu yapmışlardır. Gülçin Öğretmen bu görüşünün sebebini şöyle açıklamıştır:

> Eğer böyle bir uyum sürecinden bahsediyorsak bu çocukları hemen bu şekilde eğitime almayacaktık. Çocukları direk bu sınıfları aldığımız da bizim yaptığımız eğitimde çok fazla bir kalitesi ve etkisi olmuyor bu anlamda. Önce tamamen ayrı bir eğitim verilip bu çocuklara dil öğretilmeli. Bu olduktan sonra Türk ve Suriyeli çocuklar birlikte aynı sınıfta eğitim ortamını alınabilirdi. Şu an çocuklar kursa gidiyorlar ama buna rağmen Türkçe bilmeyen benim ne söylediğimi anlamayan çocuklar var.

Zehra Öğretmen ise konuyla ilgili olarak "Çocuklarla ilgili ayrı bir uyum ve oryantasyon programı olmalı. Çocuklara ilk önce dil ve yazı öğretilmeli. Bu çocuklar geldiklerinde hiçbir şey bilmiyorlar ve öylece bakıyorlar. Bu çok ciddi bir sıkıntı." Açıklamasını yapmıştır. Benzer şekilde Ayşe Öğretmen de "Dil bilmiyor çocuk, en büyük sorunumuz bu. Dersi anlamıyor. Okuma, yazma bilmiyor. Hiçbir şekilde sınav yapamıyorum çocuğu, Sosyal Bilgiler de bir şey öğrenmiyor ki. Çocuklar dil bilmeli. Böyle bir programda; dil eğitimi olmalı." şeklinde görüş bildirmiştir.

Uyum sınıflarında verilen kursların dil eğitimi için yeterli olmadığını belirten Erdal Öğretmen görüşünü şu cümlelerle açıklamıştır:

> Çocukların uyum sağlaması için en önemli şey dil. Çocuk dil bilmediği için öğrenmek için ayrı bir kurs veriliyor ama ne kadar öğreniyor? Çocuk direkt ortaokula kaydını yaptırıyor okuma yazmayı çat pat sökse bile burada anlatılan konuları algılaması ne kadar mümkün olacak? Kursa giden öğrenciler okumayı daha yeni yeni söküyorlar. Bu çocukların Sosyal Bilgileri ve diğer dersleri, arkadaşları anlaması için dil bilmesi gerekir.

Tarkan Öğretmen diğer öğretmenlerden farklı olarak uyum eğitiminde hem Türkçe hem de Arapça öğretilebileceğine dair görüş bildirmiştir. Tarkan Öğretmen kültürel

uyumu sağlayacak bir programda Suriyeli sığınmacı öğrencilerin kendi dil ve kültürünü de içeren dersler olması gerektiğini ifade etmiştir. Tarkan Öğretmen bu görüşünü şöyle açıklamıştır:

> Dil eğitimi olmalı diye düşünüyorum. Mesela 7 saat dersi varsa bunun 5'i beraber diğer iki saati de onlara özel farklı yapılabilir. Onların dilinde olan ya da onların kültürünü yansıtan bir ders olabilir. Yine aynı şekilde hafta içi Türk öğretmenlerden gördükleri dersleri hafta sonu veya hafta içindeki farklı saatlerde özet olarak kendi dillerinde de görmeleri sağlanabilir.

Ali, Derya, Ahmet, Çağrı, Kemal ve Serdar öğretmen ise kültürel uyum eğitiminin içeriğinin öğretmenleri de kapsayacak şekilde düzenlenmesi gerektiğini belirtmiştir. Bu katılımcılar, Suriyeli sığınmacı öğrencilere ders verecek öğretmenlerin öğrencilerle anlaşabilmek için Arapça dil eğitimi alması gerektiğini ifade etmişlerdir. Ali, Derya ve Çağrı Öğretmen; "Öğretmenlerin Arapça hızlandırılmış dil eğitimi yapıldıktan sonra eğitim yapması gerektiğini" belirtmişlerdir.

Kemal ve Serdar Öğretmen ise Sosyal Bilgiler eğitiminin hem Türkçe hem Arapça bilen öğretmenler tarafından yapılması gerektiğini ifade etmişlerdir. UNICEF'in "Sosyal Uyum Eğitimi Programı'na" katılan Kemal Öğretmen; "Çocukların uyumunun sağlanması ile ilgili BMMYK 'dan gelen eğitimciler öğretmenlere eğitim vermişlerdi. Çok yararlı oldu. Ama şöyle bir eksik var yine. Bu uygulamayı yapacak öğretmenlerin dil bilmesi gerekir" diyerek kültürel uyum eğitimin içeriğinde öğretmenlere dil eğitiminin gerekli olduğunu ifade etmiştir. Serdar Öğretmen ise "Ben Sosyal Bilgileri biliyorum ama dil bilmiyorum. Bu yüzden çocuklara kendi dersim için faydalı olamıyorum, onları anlamıyorum, onlar da beni anlamıyorlar. Onlar Türkçeyi öğrenirken bizim de onları anlamamız için dil eğitimi olmalı" şeklinde görüş bildirmiştir.

Katılımcılardan Hasan ve Ahmet Öğretmen ise dil yanında öğrencilerin Suriyeli ve yerleşik öğrencilerin iletişim becerilerinin zayıf olduğu ve yerleşik öğrencilerin de sen dili kullandığını belirterek bununla ilgili iletişim becerisi eğitimin kültürel uyum eğitimine dâhil edilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Hasan Öğretmen yerleşik öğrencilerin iletişimiyle ilgili olarak yaşanan olumsuzlukları şöyle örneklendirmiştir:

> Bizim bulunduğumuz bölgede çocukların iletişim becerileri daha zayıf. Günümüzdeki insanların tabiri ile Z kuşağı dediğiniz kuşak. Oyun bazlı ya da sosyal medya bazlı düşündükleri için iletişimleri çok kuvvetli değil. Söylemleri daha keskin. Karşısındakini kırık kıramayacağı mı düşünmüyor aksine daha sert ve keskin davranıyor. Sadece Suriyeli çocuklar için söylemiyorum bunu bizim çocuklarımız kendi arkadaşlarıyla da mahalledeki

> arkadaşlarıyla, sınıf arkadaşlarıyla konuşurken çok ağır ithamlar ve çok ağır kelimeler kullanabiliyorlar.

Ahmet Öğretmen de "Suriyeli öğrencilerin göçün yarattığı strese bağlı iletişim sıkıntısı var. Suriye'de okula gitmişler. Sonra bir iki yıl ara vermişler. Oradan farklı bir topluma gelmişler ve bir sürü travmalar yaşanmış. Bu da o çocukları olumsuz etkiliyor ve iletişim problemleri yaşanıyor." diyerek iletişim eğitiminin gerekliliğini belirtmiştir.

4.2.2.2. Kültür konuları

Zehra, Tarkan, Hasan ve Cengiz Öğretmen, kültürel uyum eğitimine yönelik bir programda farklı kültüre ait konular bulunması gerektiğini ifade etmişlerdir. Zehra Öğretmen, uyum sürecinde her iki grubunda kültürel özelliklerinin tanıtılmasına vurgu yapmış ve düşüncelerini "Böyle bir eğitim, Suriye'deki bir ailenin yaşamını göstermeli. Mesela nasıl yaşadığını, neler yaptığını göstermeli. Aynı şekilde Türk ailesinin de temel kültür yapılarını içermeli. Oryantasyon çalışmaları yapılmalı. Yani iki kültürün birbirine tanıtılması gerekir." Cümleleriyle açıklamıştır.

Tarkan Öğretmen de kültürel uyuma yönelik olarak Sosyal Bilgiler dersinde Türkiye ve Suriye arasındaki ortak kültür konularından bahsedilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Tarkan Öğretmen, tarihi ve kültürel ortaklığın kurulmasının kültürel uyumda etkili olacağını düşünmektedir. Bu konudaki düşüncesini Sosyal Bilgiler dersinden verdiği örnekle açıklamıştır:

> Burada mesela çok ayrıntılı olarak verilen Tarih ve Coğrafya ile ilgili konular biraz azaltılıp onlar yerine daha önce mülteci öğrenciler ile ortak kültürümüzün ya da ortak tarihimizin olduğu konular eklenebilir. Bu daha ilgi çekici olur. Mesela Osmanlı Tarihi eklenip 6 ve 7. sınıf için söylüyorum bunu. Osmanlı tarihinde bu mülteci öğrencilerin ülkeleri ile nasıl bir etkileşim vardı? Türklerle Araplar arasında nasıl bir etkileşim vardı? Bu konular eklenebilir diye düşünüyorum.

Hasan Öğretmen de kültürel ortaklığın uyum sürecine destek olacağını düşünmektedir. Hasan Öğretmen, Suriyeli sığınmacı öğrenciler ile yerleşik öğrenciler arasındaki kültürel bütünleşmenin sağlanabilmesi "iki kültürün birbiri ile ortaklığını yer veren tarih ve kültür konularının" yer alması gerektiğini belirtmiştir. Hasan Öğretmen bu görüşünün sebebini şöyle açıklamıştır:

> Çocuklar Suriye'den geldikleri için bizim kültürümüzde kısmen tanıyorlar, dedeleri babaları tanıyor ama bu çocuklar bizi çok fazla tanımıyorlar. Türkmen vesaire olan var ama buraya gelince; bizim eğitim yapımız, kültürel yapımız farklı geldi onlara. Bu çocukların eğitimi konusunda ya da hayat tarzı konusunda büyük sıkıntı çekmeklerine sebep oldu, Aynı

> zamanda dil sebebiyle bizim öğrencilerimiz de onlara uzak bakıyor. Belki kültürel ortaklığımız tarihimiz, yaşadığımız coğrafyanın ortak olduğunu anlatabilsek hem mülteci çocuklar kendilerini yakın hisseder, hem de bizim öğrencilerimiz onlara farklı bakmaz.

Kültürel uyumun sağlanması amacıyla "Türk kültürüne ait özelliklerin tanıtılması ve içselleştirilmesi gerektiğini savunduğunu" ifade eden Cengiz Öğretmen görüşlerini; "Ben mümkün olduğu müziğin, sanatın ve kültürümüzün tanıtılmasının gerektiğini savunuyorum. Tabii özellikle bu iş için yetiştirilmiş bir öğretmen demiyorum eğitmenin önderliğinde yapılması gerekir." şeklinde açıklamıştır.

4.2.2.3. Toplumsal kurallar

Tarkan ve Kemal Öğretmen kültürel uyum eğitiminin içeriğinde toplumsal kurallardan bahsedilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Suriyeli sığınmacı öğrencilerin aile ve okul arasındaki uygulamaların farklılığından kaynaklı olarak kuralların uygulanmasında ve kültürel uyumda zorluklar yaşadığını belirten Tarkan Öğretmen uygulamalı bir kurallar eğitimin gerekliliğini şu cümlelerle açıklamaktadır:

> Uygulamalı olarak toplumsal kurallar öğretilebilir. Uygulama yaptırılabilir. Başında da söylediğim gibi bu çocukların uyum konusunda yaşadığı en büyük problem kurallara uymamak. Şöyle örnek vereyim; araç kullananlar için İngiltere'ye gittiğinde çok büyük sıkıntı yaşar. Çünkü araç trafiği orada tersten akıyor. Ben araç kullanan birisi olarak İngiltere'ye gittiğimde çok sıkıntı yaşarım. Hatta kaza bile yapabilirim. İşte oradaki kurallarla buradaki kurallar arasında farklılıklar olduğu için bu kurallara uyma konusunda çok büyük sıkıntı yaşıyorlar, bocalıyorlar. Onların okulda öğrendikleri bir kuralla evde uyguladıkları kurallar birbirinden farklı. Bir yanda kendi kültürü var bir yanda da mülteci olarak geldiği ülkenin kültürü var. Bu noktada ben hangi kültürü uygulayacağım? Anne babamı mı dinlemeliyim yoksa öğretmenimi mi dinlemeliyim? Burada müfredat devreye girerse, konular devreye girerse öğretim programı devreye girerse bu çocuklarda yaşadıkları bocalama. Belki bir nebze daha kolay atabilirler

4.2.2.4. Değerler eğitimi

Kültürel uyum eğitiminin içeriğinde değerler eğitiminin de yer alması gerektiği araştırma bulguları arasındadır. Yapılan görüşmelerde bazı öğretmenler kültürel uyumun sağlanmasında; eşitlik, farklılıklara saygı ve hoşgörü gibi birlikte yaşama kültürünü geliştirecek temel evrensel değerlerin verilmesinin önemli olduğunu vurgulamıştır. Eşitlik değerine vurgu yapan Erdal Öğretmen bu ihtiyacın sebebini şöyle açıklamıştır:

> Kültürel uyumun sağlanması konusunda öğrencilerden de gözlemlediğim kadarıyla benim en önemli değer olarak gördüğüm ve programda daha fazla yer alması gerektiğini düşündüm

> değer eşitlik. Çünkü insanların birbirleri ile eşit olduğunu insan olmaktan kaynaklanan bazı hakların olduğunu çocuklara öğretmemiz gerekiyor. Bu değerin içselleştirerek çocuklara öğretilmesi açısından kültürel uyumu sağlayacak bir eğitim programında yer alması gerektiğini düşünüyorum.

Hasan Öğretmen de Suriyeli sığınmacıların kültürel uyum sürecinde; siyasi görüş ve ideolojilerden arınmış ve öğrencilerin birlikte yaşama kültürünü kazanmasını sağlayan bir program ihtiyacına dikkat çekmiştir. Hasan Öğretmen evrensel değerler içinde uyum sürecini destekleyen "farklılıklara saygı değerinin yer alması gerektiğini" belirtmiştir.

Derya Öğretmen de evrensel değerlerin insanları ortak duyguda buluşturarak uyum sürecine katkıda bulunduğu ifade etmiştir. Uyum programında farklılıklara saygı değerine yer verilmesi gerektiğini belirten Derya Öğretmen, "Her insanın özel olduğu farklı olduğunun insanların farklılıklarına saygı duyması gerektiği, farklılıklara saygı konusunun anlatılması gerekiyor." diyerek görüşünü ifade etmiştir

Serdar, Vedat, Ali, Kemal, Betül, Cengiz ve Ahmet Öğretmen ise millî değerlerin kültürel uyumun sağlanmasında etkili olduğunu ifade etmişlerdir. Katılımcılar ev sahibi toplumun millî değerlerinin kazandırılması ve bu değerlere bağlılığın uyum sürecinde yaşanabilecek problemleri azaltacağını belirtmişlerdir. Katılımcılar ortak görüş olarak bu değerleri, "vatana bağlılık, bayrağa saygı ve İstiklâl Marşı" olarak ifade etmişlerdir.

4.2.2.5. Göç ve mültecilikle ilgili konular

Katılımcılardan Tarkan ve Hasan Öğretmen kültürel uyuma yönelik bir programda göç ve mültecilikle ilgili konulara yer verilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Tarkan Öğretmen göç konusunun öğrencilerde farkındalık yaratacağını belirtmiş ve bu görüşünü şöyle ifade etmiştir.

> Mesela işlediğimiz göç konusu detaylı bir şekile getirilebilir. Bu konuda dış göç dediğimiz bir ünitemiz var bizim. Dış göç konusu daha kapsamlı hale getirilebilir. Hatta yaşadığımız birebir yaşadığımız bu mülteci göçü de konu kapsamına eklenebilir. Uygulamalı bir hale getirilebilir bizde derste bunu öğrencilere uygulayarak gösteririz. Daha faydalı olur. Bakın işte bu arkadaşlarınız mülteci göçü ile gelmişler. Neden gelmişler, niçin gelmişler? Bu konuyu mültecilerden dinleyebiliriz. Mülteciler de derste bizimle ilgili de bir konu var bizde bu konuyu anlatabiliriz ya da arkadaşlarımızla paylaşabiliriz.

Hasan Öğretmen kültürel uyumu sağlayacak bir programın çokkültürlü eğitim anlayışını yansıtması gerektiğini belirtmiştir. Hasan Öğretmen mevcut Sosyal Bilgiler programının göç ve göçün sosyal, siyasi ve ekonomik etkileri konusunda farkındalık yaratacak şekilde düzenlenmesi gerektiğini açıklamıştır. Sosyal Bilgiler programında

farklı kültürlere yönelik konuların arttırılması gerektiğini belirten Hasan Öğretmen bu görüşünü şu ifadelerle açıklamıştır:

> Programda mülteci konusu ayrı bir başlık altında ayrı bir konu altında verilebilir 5. 6. ve 7. sınıfta belki bununla ilgili farklı bir öğrenme alanı da tasarlanabilir. Ama muhakkak konu ile ilgili çocukların bilinçlenmesini sağlayacak bir ünite bir etkinlik ve bir kazanım Sosyal Bilgiler dersinde yer almalı. Çünkü daha önce de söylediğim gibi başa döneceğim ama programın daha çok Türk kültürüne yönelik olduğunu ve farklı kültürleri görme ve tanıma açısından Sosyal Bilgiler programının geliştirilmesi gerektiğini düşünüyorum. Göç nedir? İç göç, dış göç kavramsal olarak anlatıyoruz, ama göçün sonuçları bunların yarattığı sosyal siyasi ve ekonomik sonuçları ve etkileri konusunu çok daha derinlemesine incelenmesi gerekiyor.

4.2.2.6. Rehberlik

Katılımcılardan Ayşe Öğretmen, kültürel uyum sürecinde okullarda rehberlik faaliyetlerinin eksikliğine vurgu yapmış ve kültürel uyumu sağlayacak bir eğitim programında rehberliğin önemini belirtmiştir. "Savaş mağduru olan çocukların farklı ihtiyaçları olduğunu" belirten Ayşe Öğretmen, kültürel uyum eğitimi programında rehberlik uygulamalarının gerekliliğini şu cümlelerle açıklamıştır:

> Bu çocuklar için farklı bir eğitim ve farklı bir rehberlik süreci gerekiyor. Yani şöyle bu şekilde 3000 kişilik bir okula bir tane rehber öğretmen vererek olmaz. Normal standartlarda 10 kişiye bir rehber öğretmen düşüyormuş. Ama işte bizim kendi ülkemizde zaten sorunlarımız var eğitimle ilgili. Biz öğretmenler olarak Sosyal Bilgileri biliyoruz evet ama böyle bir çocuğa Sosyal Bilgiler nasıl aktarılır konusunda bir bilgimiz yok. Yani en azından benim yok. Bu konuda bir rehber öğretmenle bir uzmanla bir araya gelerek bir çalışma yürütebilseydik. Belki her şey daha kolay ve daha iyi olurdu. Neler yapabileceğimiz konusunda, çocuklara nasıl yaklaşacağımız konusunda desteğe ihtiyacımız var.

Katılımcılardan Gökay, Tuğrul, Betül ve Burak Öğretmen ise kültürel uyum eğitiminin içeriğine dair görüş bildirmemişlerdir. Betül, Burak ve Gökay Öğretmen ortak görüş olarak "Kültürel uyum konusunda nasıl bir eğitim programı olması gerektiğini bilmiyorum. Çünkü örneklerini görmedim." Şeklinde görüş bildirmiştir. Gökay Öğretmen ek olarak "Ben Sosyal Bilgileri biliyorum ama dil bilmiyorum, annesi babasını savaşta kaybetmiş bir çocuğa nasıl davranacağımı bilmiyorum" diyerek kültürel uyum eğitimine yönelik bir program tasavvur edemediğini belirtmiştir. Tuğrul Öğretmen de "Bu sorunun cevabını bence kimse bilmiyor. Çünkü bu sorunun cevabı ile ilgili çok köklü değişikliklere ihtiyaç var. Çocuklar nasıl uyum sağlar sorusu benim cevap verebileceğim bir soru değil." diyerek görüş bildirmiştir.

4.2.3. Sosyal bilgiler öğretmenlerine göre kültürel uyum eğitiminin nasıl gerçekleştirileceği

Sosyal bilgiler öğretmenlerine göre kültürel uyum eğitiminin nasıl gerçekleştirebileceği alt temasında Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kültürel uyum eğitiminin nasıl gerçekleştirilebileceğini dair görüşlerini ortaya koymak için öğretmenlere "Sizce kültürel uyum eğitimi nasıl gerçekleştirilebilir?" sorusu yöneltilmiştir. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin verdikleri cevaplar doğrultusunda kullandıkları kavramlara Şekil 4.9'da yer verilmiştir

Şekil 4.9. *Kültürel uyum eğitiminin nasıl gerçekleştirileceği*

Şekil 4.9.'da görüldüğü üzere katılımcılar kültürel uyum eğitiminin sınıf etkinlikler, okul dışı etkinlikler, aile katılımı, medyanın kullanımı, sivil toplum kuruluşları, eğitim sistemlerinin incelenmesi ile gerçekleştirilebileceğini ifade etmişlerdir. Bazı katılımcılar ise kültürel uyum eğitiminin içeriğine yönelik görüş bildirmemişlerdir.

4.2.3.1. Sınıf içi etkinlikler

Katılımcılardan Osman, Kemal, Ahmet, Ayşe, Hasan ve Cengiz Öğretmen kültürel uyumun sınıf içi etkinliklerle sağlanabileceğini ifade etmiştir. Osman, Kemal, Ahmet

Öğretmen Suriyeli sığınmacı öğrencilerinin kültürel uyumunun sağlanmasında sınıf içi bir uyum programının uygulanması gerektiğini belirtmişlerdir. UNICEF'in desteklediği "El Ele Geleceğe" sosyal uyum eğitimi projesine katılan Osman ve Kemal Öğretmen bu projedeki uygulamaların (EK-8) uyum sürecini olumlu etkilediğini ifade etmiştir. Proje kapsamında uyguladıkları sınıf içi etkinliklerin yaygınlaştırılması gerektiğini görüşünde olan Kemal Öğretmen, uyguladığı eğitimin içeriğine dair şu ifadelerde bulunmuştur:

> İstanbul'un 15 ilçesinde yaklaşık 20 öğretmene verildi bu eğitim. Bende bu öğretmenlerden biriyim. Projemizin amacı toplumda sosyal yaşam becerilerini güçlendirerek birlikte yaşama kültürünü oluşturmak. İstanbul Valiliği ve Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü'nün de ortaklığında olan bir proje. İstanbul'un 6 ilçesinde uygulanan bir proje. Öncelikle öğretmen eğitimi yapıldı. Daha sonra öğrenci eğitimine yönelik planları hazırlandı. Bizler başlangıç da çocuklara uygulayacağımız etkinlikleri birebir oradan öğrendik ve birebir kendimiz yaptık. Bu bakımdan uygulamaya dayalı bir eğitim olduğu için çok da faydalı oldu.

Osman Öğretmen ise projenin Sosyal Bilgiler dersinde uyumun sağlanması açısından önemli olduğu belirtmiştir. Osman Öğretmen projede uygulanan etkinliklerin yaygınlaştırılması gerektiğini ifade etmiştir. Kültürel uyumun sağlanmasında sınıf içi etkinliklerin kullanılmasının etkili olduğunu belirten Osman Öğretmen aldığı eğitimin içeriğini şu cümlelerle açıklamıştır.

> Biz üç gün eğitim aldık. Aldığımız eğitimi okullarımızda ikişer hafta uyguladık. 12, 13 tane etkinlik yaptık. Mesela tren etkinliği, kültürel iş birliği etkinlikleri, istasyon etkinliği, tanışma oyunları önyargı oyunlarımız oldu. Etkinlikleri öğrenirken bizzat uyguladım. Daha sonra da öğrencilerimizle gerçekleştirdik.

Osman Öğretmen, kültürel uyumun sağlanmasında uygulamalı bir yöntemin izlenmesi gerektiğini belirtmiştir. Osman Öğretmen etkinliklerin kişisel olarak kendisinde de olumlu bir değişime yol açtığını ve bireysel önyargılarının azaldığını ifade etmiştir.

Ahmet Öğretmen ise kapsayıcı eğitim faaliyetlerinin Suriyeli sığınmacı çocukların uyum eğitiminde kullanılabileceğini ifade etmiştir. Gördüğü eğitimin branş öğretmenleri aracılığıyla ortaokul düzeyinde tüm sınıflar için kullanılması gerektiğini ifade etmiştir. Eğitim sürecinin devam ettiğini belirten Ahmet Öğretmen'in uyguladığı etkinliklerin bir örneği EK-9'da sunulmuştur.

Ayşe Öğretmen ise kültürel uyum sürecinde Suriyeli sığınmacı çocukların sosyalleşmesinin sağlanması gerektiğini ifade etmiştir. Ayşe Öğretmen, Suriyeli sığınmacı öğrenciler ile yerleşik öğrencilerin kaynaşması için beceri ve sanat eğitiminin

yapılmasını gerekli görmüştür. Konuyla ilgili fikirlerini zümre toplantılarında dile getirdiğini belirten Ayşe Öğretmen bu konudaki görüşlerini şu cümlelerle ifade etmiştir.

> El becerilerini geliştirici çalışmalar bu çocuklar için iyi olur. Ben şöyle söylüyordum bir ara. İdareden şöyle bir şey yapabilir miyiz? diye düşündüm. Bu çocuklar bizim Sosyal Bilgiler, fen, matematik gibi dersleri anlamakta zorluk çekiyorlar bilmedikleri için… Resim, müzik ve beden eğitimi gibi derslerde olsunlar. İşte o zaman çocukların birbirleriyle kaynaşmaları birbirlerine uyum sağlamaları çok daha rahat olur. Kültürel uyum sürecinde bizim Türk tarihini anlatmaktansa çocuklara resim yaptırsak müzik yaptırsak birlikte vakit geçirebilecekleri ortamları arttırırsak daha iyi olmaz mı diye dile getirmiştim.

Hasan Öğretmen ise kültürel uyum sürecinde bazı yerleşik öğrencilerin olası olumsuz tavırlarının kültürel uyumu zorlaştırdığını ifade etmiştir. "Suriyeli sığınmacı öğrencilerin zorunlu göç sürecini, yerleşik öğrencilere tam ve doğru olarak anlatmanın önyargıları en aza indireceğini" ifade eden Hasan Öğretmen bu konuda görsel materyallerden yararlanılabileceğini ifade etmiştir. Hasan Öğretmen konuyla ilgili olarak şu ifadelerde bulunmuştur:

> Türk çocuklarındaki olumsuz yargıların sona ermesi için. Savaşın nasıl bir şey olduğunu ve Suriyelilerin buraya gelmesini bir zorunluluk olduğu anlatılmalı önyargıların kırılması için. Bununla ilgili video. Ben daha çok eğitici video taraftarıyım. Karikatür ve resimler çok fazla etkili oluyor çocuklar üzerinde. Mesela sosyal medyada gördüm şöyle bir şey vardı. Savaştan bir kesit alınıyor. Bir tarafta da Türkiye'den dünyanın herhangi bir yerinden bir çocuğun hayatının olduğu bir fotoğraf oluyor birbiriyle örtüşen iki fotoğraf, birbirini tamamlayan. Ve savaş olmayan bir yerin birbirinden farkı savaşın çocuklar üzerindeki etkisi konusunda. Gazze'de yaşanan olaylarda yüzü yanan bir çocuk fotoğrafı vardı. Kesmişler bir tarafta o çocuğun yüzünü diğer tarafa ise gülen bir surat. Yani bir tarafta hayatına devam eden diğer tarafta ise savaştan etkilenen bir çocuk vardı.

Cengiz Öğretmen ise diğer öğretmenlerden farklı olarak Suriyeli sığınmacı öğrencilerin dil konusunda karşılaştıkları zorlukların aşılmasında çeşitli yöntem ve tekniklerin kullanılmasının gerekliliğine vurgu yapmıştır. Cengiz Öğretmen, Suriyeli sığınmacı öğrencilerin uyum sürecinde öğretmen-öğrenci iletişiminin arttırılmasının uyum sürecini destekleyeceği yönünde görüş bildirmiştir. Sosyal Bilgiler dersi içinde anlatım yöntemini zenginleştirecek metafor kullanımının iletişimi arttıracağını belirten Cengiz Öğretmen bu konudaki deneyimlerini şu ifadelerle aktarmıştır:

> Konu ile ilgili eğitim aldım bir iki sene önce Suriyeliler ile alakalı. Neler yapmamız gerekiyor uyum sağlamaları nasıl olacak oryantasyon eğitimi ile ilgili bir eğitim almıştım. Ve ders anlatırken bu çocukların dilsel problemlerinden dolayı metafor üzerinden anlatmanın önemli olduğu söylenmişti. Biz bunun eğitimini aldık güzel de oldu. Ben dersimde metafor kullanmayı zaten çok severim. Herhangi bir konuyu anlatırken benzeşim yöntemi ile bir şeyi

bir şey benzeterek anlatmak hoşuma gider. Çocuğun daha çok aklında kalır. Bu yolda kazandığım öğrencilerim de var. Mesela çocuk beni çok seviyor dersimi şahsımı çok seviyor benimle sohbet etmek istiyor ya da iletişim kurmak istiyor. Öğretmen çocukların anlayabilmesi için sürekli örnek geliştirecek konuşurken anlattığım gibi. Şu şuna benzer şu şuna benzer tarzında. Hatta gerekirse kültürel özelliklerini ve ailevi yapısına uygun olarak İslami örneklerle çocuğu kazanma ve o aradaki kültürel birleşikliği destekleyecek örnekler vermek lazım. Çocuklarla anlaşabilirsek bu sorunların büyük çoğunluğunu hallederiz diye düşünüyorum.

4.2.3.2. Okul dışı etkinlikler

Katılımcılardan Ali, Çağrı, Vedat, Erdal, Zehra ve Tuğrul Öğretmen kültürel uyum eğitiminin okul dışı etkinliklerle sağlanabileceğini ifade etmişlerdir. Katılımcılardan Ali Çağrı ve Vedat Öğretmen, okul dışı etkinliklerde Türk kültürünün özelliklerini yansıtan kültürel miras öğelerinin tanıtılmasının uyum sürecini olumlu etkileyeceğine dair görüş bildirmiştir. Ali Öğretmen; "Bulunduğumuz il bunun için çok önemli bir fırsat. Türkiye'nin kültür merkezi burası. Kültürümüzle ilgili olan müze ve ören yerleri hem kültürümüzü tanıtır hem de çocukların birbiriyle zaman geçirmesine vesile olur." diyerek okul dışı etkinliklerle yerleşik kültürüns ığınmacı öğrencilere kazandırılabileceğini ifade etmiştir.

Çağrı Öğretmen de yerleşik kültürüntanıtılmasında okul dışı etkinliklerinin önemine vurgu yapmıştır. Çağrı Öğretmen dilin kazanımı, hem de kültür aktarımı olarak okul dışı etkinliklerin yararlı olacağını belirtmiştir. Çağrı Öğretmen görüşünü şu ifadelerle açıklamıştır:

> Yani anlamadıkları bir matematiğe, anlamadıkları bir Sosyal Bilgilere zaman ayırmaktansa bu zamanı kültürel faaliyetlere ayırıp, yani kültür gezileri, sanal turlar vb. Çocukların kültürü tanımasını sağlayabiliriz. Suriyeli ve yerleşik öğrencilerin birlikte vakit geçirebilecekleri ortamlarla Suriyeli çocukları bu kültüre hazırlayıp ve daha sonra eğitim sürecine entegre etmenin daha doğru olacağını düşünüyorum

Vedat Öğretmen de Çağrı ve Ali Öğretmen ile benzer olarak kültürel uyum sürecinde kültür aktarımının uyum sürecini olumlu yönde etkileyeceğini ifade etmiştir. Kültürel uyum sürecinde okul dışı eğitim etkinliği olarak Müze Eğitimin faydalı olacağı yönünde görüş bildiren Vedat Öğretmen ise bu konudaki görüşünü şu cümlelerle açıklamıştır.

> Uyumun sağlanması için. Suriyeli çocuklara ülkemizdeki belli başlı müzeleri gezdirmek lazım. Çünkü müzelerdeki eserler ve koleksiyonlar bu toplumun hafızaları. Toplumun

> geçmiş zamanlarda neler yaşadığını göstermek gerekir. Ve gerçekten de gezdirdiğim öğrenciler de bunu anlıyor. Benim yüksek lisans çalışmam müzecilik üzerindeydi. 100 yıl öncesi 1000 yıl öncesi en azından bu ülkede yaşanan kültürel gelişmeleri karşılaştırıp bunları kronolojik olarak gösterip demek ki sizler de bu topluma uyum sağlayabilirsiniz mesajını çocuklara vermemiz gerekiyor.

Tuğrul Öğretmen ise kültürel uyumda okul dışı etkinliklerin gruplar arası ilişkileri geliştirdiğini ve uyumu desteklediğini ifade etmiştir. Tuğrul Öğretmen kendi okulunda Suriyeli sığınmacı öğrencilerin uyumu için okul dışı etkinliklerin yoğun olduğu bir program uyguladıklarını belirtmiştir. İlçe millî eğitimin desteğiyle uyguladıkları projenin ilçedeki tüm okullarda uygulandığını ifade etmiştir. Tuğrul Öğretmen uyum sürecinde okul dışı etkinliklerin yararını kendi deneyimleriyle şöyle ifade etmektedir:

> Bizim bir projemiz var zaten. Geçen sene de uygulamıştık. Mavi Gölde Yeşil Damla Projesi. Projenin amacı Türk öğrencilerle Suriyeli öğrencilerin kaynaşmasıydı. Biz onlardan bir şeyler öğrenelim. Onlar bizden bir şeyler öğrensin. Bu çocuklar turnuvada maçlara götürüldü. Huzur evlerine götürüldü. Yerleşik ve Suriyeli öğrenciler. Hayvan barınaklarına götürüldü. Başka okullara ziyaret yapıldı. Sinema Etkinliği, Tarihi Yarımada gezileri, halk oyunları gösterileri. Ortak mutfakların yemeklerinin sergilenmesi birlikte ve tadılması gibi. Birçok faaliyet yaptık bu faaliyetlerin sonunda öğrencilere birbirleri hakkında tekrardan ne düşünüyorsunuz diye yazı yazdırdığımızda. Hepsi daha hümanist yaklaşımlı cümleler kurmuşlardır.

4.2.3.3. Aile katılımı

Katılımcılardan Tarkan, Serdar, Kemal, Mehmet, Erdal, Zehra, Cengiz, Gülçin, Ahmet ve Ali Öğretmen kültürel uyum eğitiminde aile katılımın yapılması gerektiğine vurgu yapmışlardır. Kültürel uyum sürecinde ailelerin olumsuz tutumlarının kültürel uyum sürecini zorlaştırdığını belirten katılımcılardan Tarkan Öğretmen sığınmacı ailelerin Türk eğitim sistemine dâhil edilmesi konusundaki görüşünü şu cümlelerle açıklamıştır:

> Mülteci çocukların aileleriyle daha fazla iletişim kurularak öğrencilerin özellikle eğitim konusunda velilerin destekleri istenebilir. Eğitim üç noktadan oluşur. Öğrenci öğretmen ve veli. Aynı şey mülteci çocukların eğitimi için de geçerli. Nasıl biz gayret gösteriyorsak çocukların eğitimi ile ilgili velilerin de gayret göstermesi ve bu programları dâhil olması gerekir. Eğer gitmeyeceklerse ki ben kalıcı olduklarını düşünüyorum. Bu yüzden çocukların uyum sağlayacağı bir programda veliler de aktif olarak programa dâhil edilmeli.

Mehmet Öğretmen ise aile katılımının gerekliliğini "Ailelerin eğitimle ilgili bilgilendirilmesi gerekir. Aileler de ön yargı var. Bunların engellenmesi için aileler bir

araya gelmeli, çocuklarla birlikte, veli ziyaretleri yapılabilir. Faydalı olur. Hem toplum kaynaşır hem de çocukların önyargısı azalır." şeklinde belirtmiştir.

Zehra Öğretmen ise aile katılımı ile yerleşik ailelerin çocuklarının Suriyeli sığınmacı öğrencilere karşı gösterdiği olumsuz tutumları hakkında bilgilendirilmesi gerektiğini ifade etmiştir. "Velilere yönelik toplantılarda, Suriyeli öğrencilerin durumdan bahsedip kendi çocuklarının onlara nasıl davrandığını anlatmamız gerekiyor. Çünkü belki onlar da bu durumun farkında değil. Ailelerin bu durumdan haberdar edilmeleri gerekir." diyerek görüşünü açıklamıştır.

Ahmet Öğretmen ise olarak kültürel uyum eğitimi programı içinde "aile ve çocuk eğitimi" yapılabileceğini belirtmiştir. Kültürel uyumun sağlanması için hem yerleşik hem de sığınmacı ailelerin eğitiminin gerekli olduğunu ifade eden Ahmet Öğretmen, bu eğitimde "ayrımcılıkla mücadele, önyargı, eğitim sisteminin tanıtılması ve iki kültüre ait özelliklere yer vermesi gerektiğini" belirtmiştir.

4.2.3.4. Medyanın kullanımı

Hasan Öğretmen kültürel uyum sürecinin sağlıklı olabilmesi için "Suriyeli çocukların Türk eğitim sistemindeki durumunun anlatılmasının ve Suriyeli sığınmacı öğrencilerin Türk eğitim sistemi hakkında bilgilendirilmesini" gerekli görmektedir. Bu konuda medyanın etkin olarak kullanılabileceğini ifade eden Hasan Öğretmen görüşünü şöyle açıklamıştır:

> Mültecilerin uyumunda okullar elbette ki önemli ama bunun üniversitelere ve topluma yayılarak anlatılması gerekiyor. Mesele kamu spotu, zorunlu yayınlar var, sosyal medyada ve kamu spotuyla bu konu daha fazla anlatılabilir. Sonuçta Z kuşağı dediğimiz çocuklarda internet ve sosyal medya etkili. Durumu anlatmak açısından bu mecralar daha aktif kullanılabilir.

4.2.3.5. Sivil toplum kuruluşları

Katılımcılardan Cengiz Öğretmen kültürel uyum sürecinde Suriyeli sığınmacı öğrencilerin farklı ihtiyaçları bulunduğunu belirtmiş ve bu konuda okul yönetimlerinin sivil toplum kuruluşları ile iş birliği yapması gerektiğini ifade etmiştir. Suriyeli sığınmacı öğrencilerle ilgili uyum sorunlarının çözümünde toplumsal iş birliğinin gerekli olduğunu belirten Cengiz Öğretmen bu görüşünü şöyle açıklamıştır:

> Okul idaresinin bu çocuklarla ilgili tasarruflarının farklı olması lazım. Mesela disiplin ya da şiddete yönelik sorunlar çıktığında çocuklara yapılacak müdahaleler normal bir çocuğa

> yapılan müdahale kanalları olmamalı. Gerektiğinde o çocuğu anlayabilecek bir tercüman, gerektiğinde bir karakolla emniyet birimi ile iş birliği, gerektiğinde mültecilerle ilgili birimlerle iş birliği. Bu çocukların eğitiminde daha deneyimli olan hatta doğrudan bu iş için kurulmuş STK'lar var. Çocukların uyumu ile ilgili karşılaşılan sorunları azaltmalıyız. Çünkü bu çocukların yarattığı sorunlar bazen büyük boyutlu olabiliyor. Benim okulumda yaşanmış bir sorun değil ama çevreden görüyoruz ve bu da yaşanmayacak anlamına gelmiyor. Bunun için sadece okulların imkânları yetersiz toplumsal iş birliği gereklidir.

4.2.3.6. Eğitim sistemlerin incelenmesi

Katılımcılardan Çağrı ve Derya Öğretmen kültürel uyum eğitimine yönelik bir programın nasıl uygulanacağı ile ilgili eğitim sistemlerinin incelenmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Çağrı Öğretmen konuyla ilgili olarak hem Suriyeli sığınmacı öğrencilerin hem de göç alan ve çok kültürlü eğitim faaliyetleri yürüten ülkelerin eğitim sistemlerinin örnek alınması gerektiğini ifade etmiştir. Çağrı Öğretmen bu görüşünün sebebini şöyle açıklamıştır:

> Çocukların eğitim sistemi incelenmeli. İkinci olarak literatür çok iyi taranmalı. Mesela Almanya Türklerin kültürel uyum sağlamasında ne gibi uygulamalara yer verdi? Amerikalılar Amerikan halkını oluştururken hangi becerileri ve değerleri uyguladılar? Burada Sosyal Bilgilerin çok etkili olduğunu biliyoruz ama Suriyeli sığınmacı öğrencilerin ihtiyaçları belirlenerek programın nasıl uygulanacağı belirlenmeli. Neticede bizim uygulamayı düşündüğümüz yöntemler bu çocuklarda karşılık bulmayabilir.

Zehra Öğretmen ise Suriye eğitim sisteminin incelenmesinin Suriyeli sığınmacı öğrencilerin kültürel uyum sürecinde öğretmenlerin nasıl bir yol izleyeceğine dair kılavuz olabileceğini ifade etmiştir. Derya Öğretmen Suriye'deki Sosyal Bilgiler eğitimin içeriği ve çocukların öğretim yöntemlerini bilmenin faydalı olacağını belirtmiş ve düşüncelerini şu cümlelerle açıklamıştır:

> Aslında nasıl bir yöntem uygulayacağımı bilmek için çocukların eğitim sistemini bilmek benim için çok faydalı olacak. Ben de orada böyleymiş der belki onun için onun uyum sağlayabileceği bir sistemi sınıfa getirebilirim. Mesela nasıl bir Sosyal Bilgiler gördüler? Yani ben nasıl bir temel aldıklarını bilirsem ya da ne şekilde öğrendiklerini bilirsem ben de bununla ilgili bir yol alabilirim onlar için.

Katılımcılardan Gökay, Betül ve Burak Öğretmen kültürel uyum eğitiminin nasıl gerçekleştirileceğine dair görüş bildirmemişlerdir. Katılımcılar böyle bir eğitimin nasıl uygulanacağına dair örnekleri görmedikleri için bu konuda fikir beyan edemeyeceklerini ifade etmişlerdir.

4.2.4. Sosyal bilgiler öğretmenlerine göre kültürel uyum eğitiminde öğretmenin rolü ve yetkinlikleri

Görüşmelerde katılımcıların, kültürel uyum eğitiminde öğretmenlerin rolüne ilişkin algılarını belirlemek amacıyla öğretmenlere, "Kültürel uyumun sağlamasında öğretmenlerin rolleri hakkında ne düşünüyorsunuz?" ve "Kültürel uyumun sağlanmasında etkili bir öğretmenin özellikleri ve yeterlilikleri neler olmalıdır?" soruları yöneltilmiştir. Katılımcıların kültürel uyum sürecinde öğretmenin rolü ve yetkinliklerine ilişkin kullandıkları kavramlar Şekil 4.10 'da sunulmuştur.

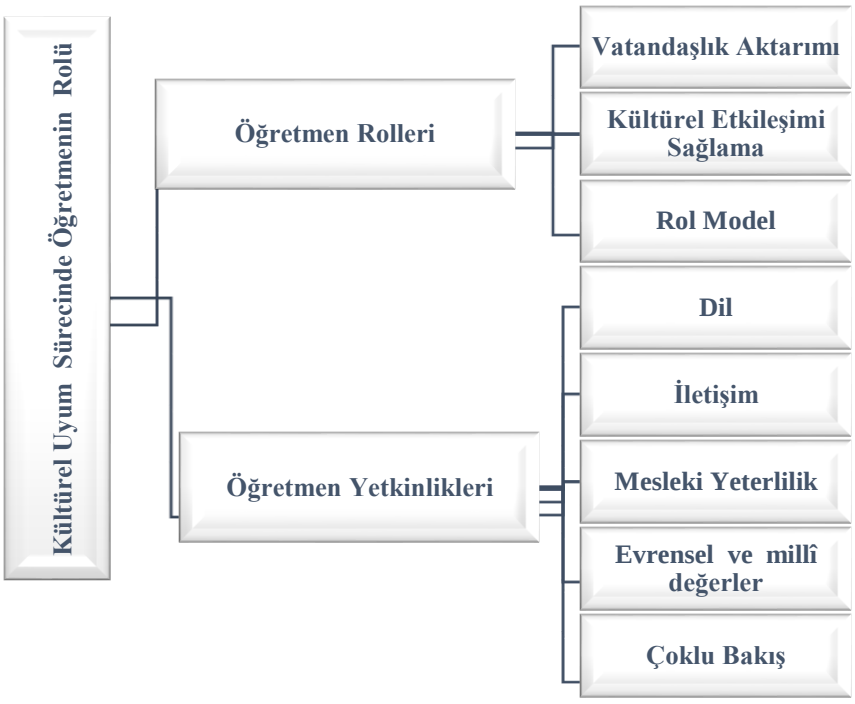

Şekil 4.10. *Kültürel uyum sürecinde öğretmenin rolü ve yetkinlikleri*

Şekil 4.10'da görüldüğü üzere katılımcılar, kültürel uyum sürecinde öğretmenin vatandaşlık aktarımı, kültürel etkileşimi sağlama ve rol model rolünde olduğunu ifade etmişlerdir. Katılımcılar, Suriyeli sığınmacı öğrencilerin kültürel uyumun sağlanmasında etkin bir öğretmenin ise dil ve iletişim yeterliliği, mesleki yeterlilik, millî ve evrensel değerler ve çoklu bakış açının gerekli olduğunu ifade etmişlerdir. Konuyla ilgili olarak

kendinî değerlendirme noktasında öğretmenler, geliştirmek istedikleri yönler ve bireysel yetkinlikleri ile ilgili görüş bildirmişlerdir.

4.2.4.1.Öğretmenin Rolü

4.2.4.1.1. Vatandaşlık aktarımı

Katılımcılardan Cengiz ve Vedat Öğretmen kültürel uyum sürecinde öğretmenin rolünü "vatandaşlık aktarımı yapmak" olarak açıklamıştır. Bu katılımcılar Suriyeli sığınmacı öğrencilerinin kültürel uyumunun sağlanabilmesi için vatandaşlık bilinci kazanması gerektiğini ifade etmiştir. Dil engeli sebebiyle vatandaşlık aktarımı rolünde etkin olmadığını belirten Cengiz Öğretmen bu konudaki görüşünü şöyle açıklamıştır: "Bizim verebileceğimiz şeyler ağırlıklı olarak eğitimle ilgili vatani konular ve kültürel konular olmalı. Ben vatanseverliği çocuğa göstermeliyim. Ben vatanımı neden sevdiğimi, devletime neden bağlı kalmam gerektiğini çocuğa anlatmalıyım."

Vedat Öğretmen de benzer şekilde kültürel uyumda öğretmenin rolünü vatandaşlık ile ilgili bilgi ve becerileri kazandırmak olarak açıklamıştır. Kültürel uyumda öğretmenin rolünün iyi vatandaş yetiştirmek olduğunu ifade eden Vedat Öğretmen iyi vatandaş olmak için gereken nitelikleri "çevresine faydalı olmak, millet yararına çalışmak ve ortak vatan bilincine uygun hareket etmek" olarak ifade etmektedir.

4.2.4.2.2. Kültürel etkileşimi sağlama

Katılımcı öğretmenlerden bazıları öğretmenlerin kültürel etkileşimci olması gerektiğini söylemişlerdir. Bu öğretmenlere göre, kültürel uyum sürecinde etkili olan öğretmenler öğrencilerin kültürel kimliklerini ifade etmelerine fırsat veren ortamların hazırlayıcısıdır. Katılımcılardan Tuğrul ve Burak Öğretmen Sosyal Bilgiler dersinde yaptıkları sınıf içi uygulamalarda Suriyeli sığınmacı öğrencilerin kendi kültürlerine ait özellikleri sınıf ortamına taşıdıklarını ifade etmişlerdir. Kültürel uyum sürecinde öğretmenin rolüne ilişkin yaptıkları uygulamalardan söz eden Tuğrul Öğretmen deneyimlerini şöyle aktarmıştır:

> Ben mesela etkinlik yapmıştım. Anneniz ile babanız nasıl evlendi? diye. Mesela beni yanlış anlayan Suriyeli öğrenci, babasının annesine nasıl evlenme teklifi ettiğini sormuş anlattı. Biz buna güldük. Yani hoşumuza gitti. Başka bir çocuk mesela geldi Suriye'de nasıl evlenildiğini anlattı. Bizim gibi değil onların kültürleri. Bizim Türk öğrenciler de nasıl evlenildiğini

düğünler nasıl yapıldığını, kaç gün sürdüğünü, kına gecesini anlattı. Çocuklar bunları öğreniyorlar. Tabi burada önemli olan öğretmenin buna fırsat vermesi.

Burak Öğretmen de kültürel uyum sürecinde etkin bir öğretmenlerin öğrencilerin farklı kültürleri tanıması ve görmesi için uygun etkinliklerin düzenleyebileceğini belirtmiş ve bu konudaki görüşlerini şu cümlelerle açıklamıştır:

> Türk çocuklarına nasıl söz veriyorsam Suriyeli öğrencilerime de söz veriyorum. Derslerde sırası geldiğinde kendi kültürlerini, kuralları, oradaki hayatı anlatıyorlar. Mesela bir kermes yapmıştık. Orada kendi kıyafetlerini giydiler, Kendi yemeklerini getirdiler. Bizim çocuklarımız da onları tanıdı. Bence güzel de bir etkinlik oldu her iki taraf açısından.

Kültürel uyum sürecinde etkin olan öğretmenler farklı kültürlere saygı göstermek, kültürler arasındaki olumlu ilişkileri geliştirmek ve uyumu sağlamaktadır. Katılımcılardan Betül, Gülçin, Serdar, Tarkan, Zehra ve Derya Öğretmen öğretmenin rolüne ilişkin açıklamalarda bulunmuşlardır. Katılımcılardan Betül Öğretmen, Suriyeli sığınmacı öğrenciler ile yerleşik öğrenciler arasında ilişkileri geliştirmek ve iletişimi sağlamak için çaba sarf ettiğini belirtmiştir. Öğretmenin bu rolünü sınıf dışı ortamda da sürdürmesi gerektiğini belirten Betül Öğretmen, bu konudaki görüşünü şöyle açıklamıştır:

> Biz burada birleştiriciyiz. Bir köprüyüz bunun farkındayım. Çocuklar için değil de Sosyal Bilgiler için etkinlik yapsak, onları bir araya getirsek belki daha faydalı bir rolümüz olur diye düşünüyorum. Mesela ben Sosyal Bilgilerle ilgili bir grup ödevi verdiğimde grupları kendim oluşturuyorum ve muhakkak içine Suriyeli öğrenci koymaya çalışıyorum. Birbiriyle iletişimde olmaları ve ortak bir amaç için çalışmaları için. Biz uzlaştırıcı olmalıyız. Yani iki kültüründe ortak noktalarının sınıfa getirebilmeliyiz. Bizim yapmamız gereken en önemli şey iki kültürü ulaştırabilmek. Tabii çok şey var ama benim açımdan en önemlisi bu. Bir de sadece öğrencilerin değil bu konuda ailelerinden de bahsettik ya. Mesela aileleri de kaynaştırmak için şeyler yapılabilir. Mesela şimdi Ramazan ayındayız. Tamam bir sınıf 30 kişilik ama dört beş aile bir araya gelip öğretmenin gözetiminde sınıf dışı bir ortamda kaynaşabilirler.

Gülçin Öğretmen de öğretmenin rolünü, sınıf ortamında kültürler arası diyaloğu arttırmak olarak açıklamıştır. Gülçin Öğretmen, öğrenciler arasındaki iletişimi güçlendirmeye çalıştığını belirtmiştir. Gülçin Öğretmen, sınıf içindeki rolünü kendi deneyimlerinden örnek vererek açıklamıştır:

> Ben burada öncelikle kendimden bahsetmek istiyorum. Ben eğitime katılmalarında böyle bir süreç beklemiyordum açıkçası çok zorlanıyorum. Benim rolüm ne olabilir? Mümkün mertebe çocukları entegre etmek ve kaynaştırmak. Ya da sınıf içinde onları katılımını sağlamak, söz hakkı vermek, fikirlerini anlattırmak. Eskiden şunu yapıyordum ama artık yapmıyorum. Bizim ülkemizdeki bir uygulamadan bahsederken Suriyeli öğrenciyi çocuğum sen de kendi

> ülkendeki uygulamalardan bahset diyebiliyordum. İşte bizde düğün böyle oluyor. Sizde nasıl oluyor? Gibi. Ama bu durum beni daha sonradan rahatsız etti. Sen farklısın sen anlat der gibi. Bu yüzden bunu bu yıl bıraktım. Çocukların farklılıklarına odaklanmamak için.

Kültürel uyum sürecinde öğretmenin kültürel etkileşim sağlama rolüne vurgu yapan bir diğer katılımcı ise Serdar Öğretmen'dir. Kültürlerarası iletişimin ve kültürel farklılıklara saygının uyum sürecinde gerekli beceriler olduğunu belirten Serdar Öğretmen, kültürel arabulucu rolün veliler arasında da sağlanmasını önemli görmüş ve bu konudaki görüşünü şöyle ifade etmiştir:

> Çocukların kültürel uyum sürecini engel olarak veliler var. Bir öğretmen olarak en azından velileri bir araya toplayıp onları okula çağırıp velilerle bir görüşme sağlayabiliriz. Az önce de ifade etmişsin bizim temel iki kavramımız hoşgörü ve farklılıklara saygı. Sadece Sosyal Bilgiler için değil diğer derslerin kazanımları içinde de var. Bizler öğretmenler olarak gerek Sosyal bilgiler öğretmenleri gerekse diğer öğretmenler, bu konuya ağırlık verebilir. Böyle bir ortamda yaşadığınız sorunları daha aza indiririz diye düşünüyorum. Çocukların karşılıklı olarak birbirlerine uyum sağlamalarını kolaylaştırabiliriz.

Tarkan Öğretmen de öğretmenin kültürel arabulucu rolünde olması gerektiğini ifade etmiştir. Tarkan Öğretmen kültürel etkileşim sağlama rolüne ilişkin olarak deneyimlerimden söz etmiştir. Tarkan Öğretmen konuyla ilgili görüşünü şöyle açıklamıştır:

> Sosyal etkileşim sağlayarak, Türk öğrencilerle mülteci öğrencileri yan yana oturtarak beraber oyunu oynatarak, ders içerisinde ya da proje ödevinde ortak bir görev vererek etkileşim sağlamaya çalışıyoruz. Veli ziyaretleri yapıyoruz. Ziyaretleri tüm velilere yapıyoruz ama mülteci öğrencilerimiz konusunda biraz daha hassas davranıyoruz.

Zehra ve Derya Öğretmen de kültürel uyum sürecinde öğretmenin rolünün; "kültürel farklılıklardan doğan sorunların azaltılması ve gruplararası iletişim becerilerini arttırmak" olduğunu açıklamıştır. Derya Öğretmen, Suriyeli sığınmacı öğrencilerinin dil engeli sebebiyle yaşadığı iletişim sorunlarını aşmaları için ortamlar oluşturmaya çalıştığını ifade etmiştir. Derya Öğretmen, Suriyeli sığınmacı öğrencilerin başarı duygusunu tatması için ders içi katılımlarını teşvik ettiğini ifade etmiştir. Suriyeli sığınmacı öğrencilerin uyum sürecinde öğretmenin rolü ile ilgili görüşlerini yaşadığı bir örnekle açıklayan Derya Öğretmen şunları söylemiştir:

> Benim dersimde bu öğrencim daha çok konuşmak ister. Okumak ister. Yazamaz ama yazmaya çabalar. Çünkü biliyor ki ben ona değer veriyorum, bunu hissediyor öğrenci. Ben şimdi öğrencimin sözüyle diğer öğretmenlere bir şey söylemek istemiyorum ama öğretmenler dil bilmediği için yani karşılıklı anlaşamadıkları için belki diğer öğrencilere yöneliyor olabilirler. Ama çocuk bana bunu söylediğinde buna tepkisiz kalamıyorsun.

> Onun için bir şeyler yapmak istiyorsun. Çocuk okumak istediğin de derse katılmak istediğini de onu cesaretlendirmeye çalışmalı ya da bu güven duygusu verilmeli öğretmen tarafından diye düşünüyorum.

4.2.4.3.3. Rol model

Katılımcılardan Osman, Erdal, Gökay, Ahmet Ali ve Kemal, Ayşe, Çağrı, Hasan ve Mehmet Öğretmen, kültürel uyum sürecinde öğretmenin rol model olması gerektiğini açıklamışlardır. Katılımcılar öğrencilere eşit yaklaşan, sığınmacı ve mülteci öğrencilerin psikolojik ihtiyaçlarını göz önünde bulunduran, sınıf içinde kültürel farklılıklardan doğan olası çatışmaları önleyen ve bütünleştirici bir dil kullanan öğretmenlerin rol model olacağını ifade etmiştir.

Katılımcılardan Osman Öğretmen, öğretmenin rol model olarak kültürel çatışmaları önleyecek bir dil kullanması gerektiğini ifade etmiştir. Bütünleştirici bir dilin uyum sürecindeki önemine değinen Osman Öğretmen öğretmenin rolüne ilişkin olarak şunları ifade etmiştir:

> Aslında okul içindeki en büyük rol öğretmenlerde. Çünkü biz yaş itibariyle çocuklarda rol model olan en büyük şeyleriz. Çocuklar hiç unutmayacakları kişiler öğretmenleri olacaktır. Öğretmenlerini unutmayacakları için kendilerine bir model olarak seçiyorlar. En basiti bizim ağzımızdan çıkacak bir ayrılıkçı cümle çocukların ömür boyu kafasına kazınacaktır. O yüzden en çok öğretmenlerin hassas olması gerekiyor. Çünkü bu süreci burada toparlayan, çocukların bu çatışma ortamına girmemesi için elinden geleni yapan öğretmenler. Tam aksine çocukları çatışma ortamına soktuğunuz zaman daha ciddi problemler olur. O yüzden en hassas davranması gereken üzerine belki en çok iş düşen grup öğretmenler. Bu kadar küçük yaştaki çocuk grubunu ileriye hazırlayan geleceğe hazırlayan sadece öğretim anlamında değil eğitim anlamında da biz olduğumuz için bu sürecin en hassas noktası bizi diye düşünüyorum.

Erdal Öğretmen de kültürel uyum sürecinde öğretmenin rol model olması gerktiğini ifade etmiştir ve öğretmenlerin davranışlarında bütünleştirici olması gerektiğini açıklamıştır. Suriyeli sığınmacı öğrencilere karşı oluşan önyargıların engellenmesinde öğretmen tutumlarının önemli olduğunu belirten Erdal Öğretmen bu konudaki görüşünü şöyle açıklamıştır:

> Çocuğun buraya uyum sağlamasında en büyük rol biz öğretmenlere düşüyor. Çünkü çocuklar biz rol model olarak alıyorlar. Bizim giyimimiz, kuşamımız davranışlarımız öğrencileri çok etkiliyor. Bizler Suriyeli sığınmacı öğrencilerimizin ne kadar zor şartlar altında buraya geldiğini, burada yaşadıkları zorlukları ve Türk öğrencilerimizin taşıdığı ön yargıların ne kadar yanlış olduğunu her iki tarafa da hem Türk hem Suriyeli sığınmacı öğrencilerimize

> aktarabilirsek hem okul içinde hem de toplumda Suriyeli insanlara karşı gelişen önyargı kırılabilir.

Gökay Öğretmen de öğretmenlerin tutumlarında rol model olması gerektiğini ifade etmiş ve sınıf içi iletişim becerisi yüksek ve sınıf içinde içinde yaşanan kültürel çatışmaları önleyen, müdahale eden bir öğretmenin uyum sürecinde etkin olduğunu belirtmiştir. İletişim esnasında Suriyeli sığınmacı öğrencilerin psikolojik durumlarının da göz ardı edilmemesini belirten Gökay Öğretmen bu konudaki görüşünü şu cümlelerle açıklamıştır;

> Öğretmen rol modeldir, bir öğrenci öğretmeni severse. Mesela Suriyeli bir öğrencim var benim. O kız işte bana baba diyordu. Doğru değil tabii bence ama. Öğrenciler öğretmeni kendine yakın hissetmeli. Çünkü öğretmene kendilerini yakın hissederlerse kendilerini daha çok açıyorlar. Öğretmen sınıf içinde yaşanan bu problemleri çözerse, tırnak içinde tüm problemleri. Bu öğretmenin karizmasını yukarı çeker ama yaşadığı her sorunda çocuğu kolundan tutup idareye götürürse. Sen çünkü rolünü yerine getiremiyorsun. Çocukların gözündeki imajını yerle bir ediyorsun. Mülteciliğin sağladığı psikolojik sebeplerle onların yaşadığı duygusal gelişimlerini aksatacak bir noktada davranmamak gerekiyor. Bakın bu da çok yanlış.

Ahmet, Ali ve Kemal Öğretmen de kültürel uyum sürecinde öğretmenin söylem ve davranışlarında rol model olması gerektiği yönünde görüş bildirmişlerdir. Ahmet Öğretmen, "Öğretmen rol model olmalı. En başta çocuklar arasında ayrımı tetikleyecek davranışlardan kaçınmalı ve kendisi de bütünleştirici olarak öğrencilerine örnek olmalı" şeklinde görüş bildirmiştir.

Ali Öğretmen ise görüşünü "Bizler çocuklar için örnek oluşturuyoruz. Biz ne söyler ne yaparsak çocuklar bundan etkileniyor. Suriyeli çocuklar da bizim Türk çocukları da. Bu yüzden ayrım yapılmamalı. Ben bu konuda özellikle her iki gruba da eşit yaklaşmaya çalışıyorum" şeklinde ifade etmiştir. Benzer şekilde Kemal Öğretmen de öğretmenin "ders içinde Suriyeli sığınmacı öğrencileri farklı gösterecek davranışlardan bulunmaması ve hepsine eşit olarak yaklaşması konusunda öğrencilere örnek olması gerektiğini" açıklamıştır.

4.2.4.2. Öğretmenin yetkinlikleri

4.2.4.2.1. Dil yeterliliği

Katılımcılardan Çağrı, Derya, Kemal, Tarkan, Vedat ve Betül Öğretmen kültürel uyum sürecinde etkin bir öğretmenin dil becerisine sahip olması ve eğitim yaptıkları

öğrencilerin dilini onlarla anlaşabilmek için öğrenmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Çağrı Öğretmen sığınmacı öğrencilerin dilini bilmenin gerekliliğini şöyle açıklamıştır:

> En önemlisi dili bilmek. Çocuklar Arapça biliyorlar ama sen bilmiyorsun. Yani her ne kadar müthiş bir öğretmen olursanız olun, hoşgörüye sahip olursanız olun. Karşı taraftaki ne yapmak istediğinizi anlatamazsınız olmuyor ve eksik kalıyor. Ben bu çocukların dersine gireceksem ve bu çocukların dillerini bilmem gerekir. Daha önce böyle bir uygulama var mı? Zannediyorum yeni atanan öğretmenler çalışacakları bölgedeki yerel dilleri hakkında kısa süreli bir eğitim alıyorlarmış. Ben karşılaşmadım ama böyle bir şey hakkında bir bilgim var. Madem ki sen oraya gönderdiğin öğretmenlere göre bir eğitim veriyorsun. Bunun Suriyeli mültecilere ders veren ya da farklı kültürlere ders veren öğretmenler için de yapılması gerekir.

Derya Öğretmen de dil konusunda sığınmacı öğrencilerin çabalarının yeterli olmayacağını belirtmiştir. Görev yaptığı okuldaki sığınmacı öğrenci sayısının fazla olması sebebiyle öğretmenlerin de öğrencilerle anlaşmak için dil bilmesi gerektiğini açıklamıştır. Derya Öğretmen Suriyeli sığınmacılarla eğitim yapan öğretmenlere dil eğitimi verilmesi gerektiğini belirtmiştir.

Kültürel uyuma yönelik etkinliklerde dil sorunu aşamadığını belirten Kemal Öğretmen de uyum sürecinde etkin bir öğretmenin dil yeterliliğine sahip olması gerektiğini ifade etmiştir. Kemal Öğretmen, Arapça bilen Türk öğretmenlerin göç eden öğrencilerin eğitiminde faydalı olacağını belirtmiştir. Dil yeterliliği ile ilgili olarak Kemal Öğretmen görüşünü şöyle açıklamıştır.

> Öğretmen çocukların uyumuyla ilgili nasıl bir çalışma yapacağını bilse bile aramızda bir dil sorunu var. Mesela ben proje kapsamında etkinlikleri yaparken zorlandım. Bu uygulamayı yapacak öğretmenlerin dil bilmesi gerekir. Çocuklara neyi, nasıl aktaracağını bilmek için.

4.2.4.2.2. İletişim becerisi

Bazı katılımcılar kültürel uyumda etkin rol üstlenecek bir öğretmenin insan ilişkileri ve iletişim becerilerinin geliştirilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Katılımcılar öğretmenlerin öğrencilerle olumlu iletişim yollarını kullanması ve okul aile ilişkilerini koordine edebilmesi yönünde görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar sığınmacı öğrencilerle iletişimde olumlu iletişim yollarının kullanılması ve sığınmacı öğrencilere empatiyle yaklaşılması gerektiğini ifade etmişlerdir.

Katılımcılardan Gülçin, Hasan, Ali ve Serdar Öğretmen ise dil bilmenin yanı sıra kültürel uyum sürecinde aktif bir öğretmenin iletişim becerilerinin gelişmiş olması gerektiğini belirtmiştir. Gülçin Öğretmen, "Bu çocukların aynı ortamda eğitim görmesini

sağlayacak ve eğitimi yürütecek bir öğretmenin insan ilişkileri çok kuvvetli olmalı." diyerek öğretmenin iletişim becerisine vurgu yapmıştır.

Hasan Öğretmen de Gülçin Öğretmen'e paralel olarak "Öğretmenin diyaloğu iyi olmalı. Bazı insanlar vardır içe dönük. Ama bazıları da vardır sosyal becerileri aktif. Yani başta kendisi içinde bulunduğu çevreyle ve farklılıklarla uyumlu. Böyle bir öğretmen bu süreci olumlu yönde etkileyebilir." diyerek uyum sürecinde iletişimin önemine değinmiştir.

Serdar Öğretmen iletişim becerisiyle ilgili diğer öğretmenlerden farklı olarak kültürel uyum sürecinde öğretmenin velilerle iletişiminin kuvvetli olması gerektiğini ifade etmiştir. Uyum sürecinde veli davranışlarının süreci olumsuz etkilediğini belirten Vedat Öğretmen "Okul veli ve öğrencilerle iletişimi iyi olmalı ve bunları koordine edebilmeli." şeklinde görüş bildirmiştir.

Katılımcılardan Erdal, Cengiz, Burak ve Gökay Öğretmen Suriyeli sığınmacı öğrencilerle eğitim yapan öğretmenlerin öğrencilerle iletişim kurarken empati ile hareket etmesi gerektiğini belirmişlerdir. Erdal Öğretmen empati ile ilgili olarak, yerleşik öğrencilerde bulunan empati eksikliğini vurgulamış ve uyum sürecinde etkili bir öğretmenin "Empati duygusu gelişmiş olmalı ve çocukların empati ile düşünmesine ve empatiyi kazanmasına öncülük etmeli. Özelikle Türk öğrencilerimizde bunun geliştirilmeye ihtiyacı var." diyerek öğretmenin empatik düşünmesine ve öğrencilerine de bu beceriyi kazandıracak şekilde davranması gerektiğine dikkat çekmiştir.

Cengiz ve Gökay Öğretmen ise Suriyeli çocukların savaş mağduru olmalarından kaynaklanan bazı sorunlar bulunduğunu ve öğretmenin bu konuda empati yapması gerektiğini ifade etmiştir. Gökay Öğretmen "Öğretmen o savaştan gelenin kendisi olabileceğini düşünmeli. Bu durumda kendisine nasıl davranılması gerektiğini düşünüyorsa öğrencisine öyle davranmalı." ve Cengiz Öğretmen, "Öğretmen ayrım yapmamalı. Merhamet duygusu gelişmiş olmalı. Çünkü savaş mağduru bir çocukla empati kuramıyorsa öğretmen. Bu çocukların böyle bir gerçeği var. Bunu gözardı etmemeli." şeklinde görüş bildirmişlerdir.

4.2.4.2.3. Mesleki bilgi ve yeterlilik

Katılımcılardan, Ayşe, Ahmet, Mehmet Çağrı ve Betül Öğretmen kültürel uyumda etkili bir öğretmenin alanında uzman öğretmenler olarak tanımlamışlardır. Öğretmenlerin alanın öğretim programına, eğitim ve öğretim meslek bilgisine sahip olmaları gerektiğini

vurgulayan katılımcılardan Ahmet Öğretmen; "Kendi konusuna ve alanına hâkim olmalı. Sınıfında öğretim yaptığı çocukları tanımalı ve onlara eğitimsel olarak nasıl yaklaşacağını bilmeli" şeklinde görüş bildirmiştir.

Ayşe Öğretmen ise kültürel uyum sürecinde etkili bir öğretmenin özelliklerini şu cümlelerle ifade etmiştir.

> İdeal bir öğretmen nasılsa öyle olmalı. Öğretmenlik mesleğinde kendisini geliştirmeyi bilmeli. Çünkü buralar zor okullar. Farklı durumlar olabiliyor. Öğretmen her gün öğrenmeli. Çünkü bilmediğimiz durumlarla karşı karşıya kalabiliyoruz. Çocuklarla ilgili bir şekilde ortak bir eğitimi sürdürecek becerisi olmalı.

Mehmet Öğretmen de kültürel uyum sürecinde etkili bir öğretmenin meslek becerisinin olması gerektiği yönünde görüş belirtmiştir. Öğrenme ve öğretme yöntemlerini bilen bir öğretmenin uyum sürecini daha iyi yönetebileceğini ifade eden Mehmet Öğretmen "Öğrencilerin derse daha rahat katılabilmesi için sosyal etkinlikler yaparak, yaparak-yaşayarak öğrenmelerinin sağlanacağı ortamlar sunmalı. Öğretmen böyle bir ortamı sağlayacak donanıma sahip olmalı." ifadeleriyle görüşünü açıklamıştır.

Çağrı Öğretmen de benzer şekilde "Öğretmen ders içinde ve imkân varsa sınıf dışı etkinliklerle öğrencileri kaynaştırmak için gereken fiziksel ve kültürel faaliyetleri tasarlama, yürütme becerisine sahip olmalıdır. Bunun için hangi yöntemleri uygulaması gerektiğini bilmelidir." diyerek görüş bildirmiştir.

Betül Öğretmen ise kültürel uyum sürecinde etkili bir öğretmenin meslek becerisine vurgu yapmıştır. Betül Öğretmen "Bir kere öğretmeyi bilmeli. Bu çocukları sınıfla kaynaştıracak etkinlikleri bilmeli ve öğretim tekniklerini deneyebilmeli. Oyunlar, dramalar bu konuda yaratıcı olmalı." diyerek görüşünü açıklamıştır.

4.2.4.2.4. Evrensel ve millî değerler

Katılımcılardan Ayşe, Gülçin, Mehmet, Erdal ve Çağrı Öğretmen kültürel uyum sürecinde öğretmenin uyum sürecini kolaylaştıracak bazı evrensel değerlere sahip olması gerektiğini ifade etmiştir. Ayşe Öğretmen farklı kültürel gruplarla bir arada öğretim yapan öğretmenlerin sevgi ve hoşgörü değerine sahip olması ve gönüllük ilkesini ön plana çıkarmıştır. Ayşe Öğretmen; "Öğretmen hoşgörülü olmalı. Çünkü bu uzun ve zor bir süreç yönetmek için de bir öğretmen için gerekli en önemli şeylerden bir tanesi hoşgörü. Öğretmen öğrenciyi sevecek ve çalışmayı yapmak için gönüllü olacak." diyerek görüşlerini ifade etmiştir.

Mehmet ve Erdal Öğretmen ise kültürel uyum sürecinde etkili bir öğretmenin eşitlik ve adalet değerine sahip olması gerektiğini belirtmiştir. Erdal Öğretmen, öğretmen tutumlarının uyum sürecini etkileyeceğini ifade etmiştir. Erdal Öğretmen, "Kültürel farklılıklardan kaynaklanan olası eşitsizliklere karşı öğretmenin eşit ve adil olması" gerektiğini söylemiştir.

Mehmet Öğretmen de öğretmenin "İnsan hak ve hürriyetlerine değer vermesi ve öğrencilerine eşit şekilde yaklaşması gerektiği " görüşündedir.

Çağrı Öğretmen ise konuya daha geniş bir perspektiften bakmış ve bütün evrensel değerleri içselleştiren bir öğretmenin uyum sürecinde etkili olabileceğini açıklamıştır. Sosyal Bilgiler programında yer alan evrensel değerlere atıfta bulunan Çağrı Öğretmen, Sosyal Bilgiler dersinin ortaya çıkış amacının Amerikan toplumunda uyum sürecini geliştirmek olduğunu açıklamıştır. Çağrı Öğretmen "Bu sebeple Sosyal Bilgiler programındaki değerlerin uyum sürecine katkı sağlayacağını" ifade etmiştir. Çağrı Öğretmen; "eşitlik, adalet, hoşgörü ve farklılıklara saygı" değerlerinin uyum sürecinde öne çıktığını belirtmiştir.

Katılımcılardan Vedat ve Kemal Öğretmen ise kültürel uyum sürecinde etkili bir öğretmenin "Millî kültüre hâkim ve öz değerlere saygılı olması gerektiğini" belirtmiştir. Vedat Öğretmen, bu görüşünün sebebini, "Bizim uyum sürecinde çocuklara yapacağımız şey vatandaşlık aktarımı. Bu sebeple kültürümüzü ve değerlerimizi iyi analiz edip bunları burada eğitim gören tüm öğrencilerimize aktarmalıyız" olarak ifade etmiştir. Kemal Öğretmen ise benzer olarak "Millî değerlere hâkim olmanın Suriyeli sığınmacı öğrencilere yerleşik kültürü tanıtmak için gerekli" olduğunu belirtmiş ve bu değerleri "vatan sevgisi, bayrağa saygı ve toplumun genel ahlâkî düzenine aykırı davranışlarda bulunmamak" olarak açıklamıştır.

4.2.4.2.5. Çoklu bakış açısına sahip olma

Katılımcılardan Osman Öğretmen; kültürel uyum sürecinde öğretmenlerin farklı kültürlere ilişkin çoklu bakış açısı geliştirmesinin önemine değinmiştir. Osman Öğretmen; öğretmenlerin farklılıkları benimseyen ve ötekinin gözüyle olayları yorumlama becerisine sahip olması gerektiğini belirtmiştir. Osman Öğretmen görüşünü şu cümlelerle açıklamıştır:

> İnsanlara ve topluma daha tarafsız bakması gerekiyor. Yani taraflı bakarsan tek bir yönden bakarsan sadece kendi açından değerlendirilirsen bu iş hallolmaz. Biz ve onlar. Bu yanlış bir

değerlendirme. Ben öğretmenlerin konuya daha çok insani boyutunda yaklaşması gerektiğini düşünüyorum. Durumu her iki taraf açısından değerlendirmeliler. Yani bu göçün bir gereklilik olduğu, şartların bu olduğu ve bunu kabul etmek noktasında. Öğretmenler de bu farklı kültürden olan bu çocukları kabullenmeli ve ihtiyaçlarını gözardı etmemeliler. Bunun için eğitim de gerekiyor. Ama öncelikle bir Suriyeli 'ye, bir Afgan'a ya da başka ırktan bir insana eğitim verecek öğretmenin böyle düşünmesi gerektiğini düşünüyorum.

4.3. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Kültürel Uyum ve Sosyal Bilgiler Öğretimi İlişkisine Yönelik Algıları

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kültürel uyum ve Sosyal Bilgiler öğretimi ilişkisine yönelik algıları ana temasında**,** Sosyal bilgiler öğretmenlerine göre Sosyal Bilgilerin kültürel uyumun sağlanmasındaki işlevi ve Sosyal bilgiler öğretmenlerine göre Sosyal Bilgiler öğretim programı ve ders kitabında kültürel uyum olmak üzere iki alt temaya yer verilmiştir. Şekil 4.11.'de bu temalar sunulmuştur.

Şekil 4.11. *Kültürel uyum ve Sosyal Bilgiler öğretimi ilişkisi*

4.3.1. Sosyal bilgiler öğretmenlerine göre Sosyal Bilgiler dersinin kültürel uyumun sağlanmasındaki işlevi

Sosyal bilgiler öğretmenlerine göre Sosyal Bilgilerin kültürel uyumun sağlanmasındaki işlevi başlığı altında öğretmenlerin kültürel uyum sürecinde Sosyal Bilgiler öğretiminin işlevine yönelik görüşleri incelenmiştir. Bu amaçla öğretmenlere "Kültürel uyumun sağlanmasında Sosyal Bilgiler eğitiminin nasıl bir işlevi olabilir? ve Bu konudaki düşünceleriniz nelerdir?" soruları yöneltilmiştir. Verilen cevaplar

doğrultusunda kültürel uyumun sağlanmasında Sosyal Bilgilerin işlevine yönelik görüşler Şekil 4.12 ‘de sunulmuştur.

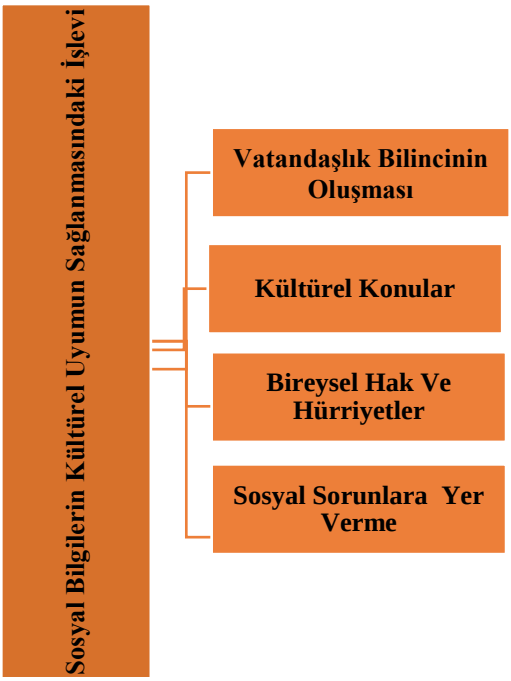

Şekil 4.12. *Sosyal Bilgilerin kültürel uyumun sağlanmasındaki işlevi*

Şekil 4.12 ’de görüldüğü üzere Sosyal bilgiler öğretmenleri Sosyal Bilgilerin vatandaşlık bilincinin oluşması, kültürel konular ve sosyal sorunlara yer verme yönünden kültürel uyum sürecine katkı sağladıklarını ifade etmişlerdir.

4.3.1.1. Vatandaşlık bilincinin oluşması

Katılımcılardan Betül, Çağrı, Vedat, Ayşe, Tarkan, Hasan, Cengiz, Ali ve Serdar Öğretmen Sosyal Bilgilerin “iyi vatandaş yetiştirme “amacının kültürel uyuma doğrudan hizmet ettiğini belirtmiştir. Betül Öğretmen kişinin bulunduğu topluma uyum sağlayabilmesi için vatandaşlık ödevlerinin yerine getirmesi gerektiğini ifade etmiştir. Suriyeli sığınmacıların kalıcı olduğunu düşündüğünü ifade eden Betül Öğretmen kültürel uyum sürecinde Sosyal Bilgilerin işlevine yönelik olarak şu açıklamayı yapmıştır:

> En önemlisi çocuklara vatandaşlık bilinci kazandırmak. İyi vatandaş. Yani vergi veren, devletine bağlı hak ve sorumluluklarının bilincinde bir birey yetiştirmek. Biz bu çocukların kalacağını biliyor muyuz? Biliyoruz. Hatta bazılarına vatandaşlık veriliyor. Demek ki kalıcılar. O zaman bize uyum sağlamaları için buranın vatandaşı gibi davranmaları ve bunu

> öğrenmeleri lazım. İyi vatandaşlık bizim dersimizin temel amacı. Bir de kurallar. Kuralların öğrenilmesi. Bizim toplumumuza uyum sağlayacaklarsa önce toplumsal kuralları bilmeliler. Burada dersin önemi büyük. Sonuçta vatandaşlık eğitimini okullarda veren bizleriz.

Çağrı Öğretmen de Sosyal Bilgilerin doğası ve ortaya çıkış sürecine dikkat çekmiştir. Çağrı Öğretmen Sosyal Bilgiler dersinin ortaya çıkış amacının kültürel uyumlu bireyler yetiştirmek olduğunu ifade etmiştir. Vatandaşlık aktarımı olarak Sosyal Bilgilerin kültürel uyum sürecini desteklediğini ifade eden Çağrı Öğretmen görüşünü şöyle açıklamıştır:

> Sosyal Bilgiler dersi başlangıcından itibaren kültürel uyuma yönelik bir ders. 1916'da Amerika'da böyle bir dersin ortaya çıkması. Amerikan kültürünün oluşturulması ile ilgili. Bu yüzden Sosyal Bilgiler demek aslında kültürel uyum demektir. Sosyal Bilgiler farklı kültürel özelliklere sahip toplumda ortak bir paydada yurttaşlık bilincini kazanmaktır. Dersin amacı buna hizmet ettiği için vatandaşlık aktarımı olarak Sosyal Bilgilerde tam olarak buraya hizmet eder. Toplumun kültürel değeri beceriler ve normları yeni vatandaşlara kazandırma süreci ortaokul düzeyinde Sosyal Bilgilerle gerçekleştirilir. Bu sebeple kültürel uyum eşittir Sosyal Bilgiler demek doğru olur.

Vedat, Tarkan ve Ayşe Öğretmen de vatandaşlık aktarımı olarak Sosyal Bilgiler yaklaşımının kültürel uyum sürecine doğrudan katkı sağlayacağını belirtmişlerdir. Katılımcılardan Vedat Öğretmen iyi vatandaş özellikleri gösteren bireylerin yaşadıkları topluma uyum sağladığını belirtmiştir. Sosyal Bilgiler dersinin iyi vatandaş yetiştirme amacına vurgu yapan Vedat Öğretmen iyi vatandaşın özelliklerini, "Vatandaşlık ödevlerini yerine getiren, anayasaya uygun davranan, toplumsal kurallara uyan bireyler" olarak açıklamıştır. Tarkan Öğretmen ise Vedat Öğretmen'den farklı olarak; "yerleşik kültürü bilen, toplumsal normlara uygun davranan, bağlı bulunduğu toplumun yararı için çalışan bireylerin" iyi vatandaş özellikleri taşıdığını belirtmektedir. Ayşe Öğretmen; Tarkan ve Vedat Öğretmen'den faklı olarak aktif vatandaşlık kavramının Sosyal Bilgiler dersinin temel amacı olduğunu belirtmiştir. Ayşe Öğretmen aktif vatandaşın yaşadığı her topluma uyum sağlayabileceğini ifade etmiştir. Göç eden öğrencilerin aktif vatandaş olarak yetiştirilmesi gerektiğini belirten Ayşe Öğretmen; "Yaşadığı çevreye duyarlı, toplumsal bütünlüğü bozacak davranışlardan kaçınan, hoşgörülü, sorumluluklarını yerine getiren, yaşadığı toplumun yararı için çalışan bireylerin aktif vatandaş olabileceğini" ifade etmiştir.

Benzer şekilde Hasan, Cengiz, Ali ve Serdar Öğretmen de Sosyal Bilgilerin kültürel uyum sürecindeki işlevinin "yurttaşlık bilinci kazandırmak" olduğunu ifade etmiştir. Bu katılımcılar ortak görüş olarak; "Türkiye Cumhuriyeti anayasasında yer alan Atatürk

milliyetçiliğine bağlı ve vatandaşlık ödevlerini gerçekleştiren bir bireyin hangi ırktan olursa olsun topluma uyum sağlayabileceğini ve toplumda ilerleyebileceğini" ifade etmiştir.

4.3.1.2. Kültür aktarımı

Katılımcılardan Burak, Kemal, Ahmet, Zehra ve Tuğrul Öğretmen Sosyal Bilgilerin kültür aktarımı işlevinin yerleşik kültürü tanıtmaya yönelik olduğunu ifade etmişlerdir. Bu katılımcılar Türk kültür yapısının öğretilmesinin kültürel uyum sürecini kolaylaştıracağını ifade etmiştir. Katılımcılardan Burak Öğretmen Sosyal Bilgiler dersinde kültürel mirasın aktarılmasının uyum sürecine katkı sağlayacağını şu cümlelerle açıklamıştır:

> Sosyal Bilgiler kültürün kazanıldığı bir ders. Suriyeli sığınmacı öğrencilerimiz açısından düşündüğümde kültürel konuları bizim kültürümüzü öğrensinler istiyorum. Sosyal Bilgiler de zaten Kültürel Miras öğrenme alanı var ya. Eğer burada kalacaklarsa ki ben kalacaklarını düşünüyorum. En azından temel değerlerimizi bilsinler. Yemeklerimizi, oyunlarımızı, ahlâk kurallarımızı, bizim ahlâkî kurallarımızı bilmelerini istiyorum. Bunun içerik olarak en rahat verildiği ders bizim dersimiz. Bizim kültürümüzü tanıyıp bu kültüre uygun davranmayı öğrenmeleri uyum sağlamalarına neden olur.

Kemal Öğretmen de Sosyal Bilgilerin içeriğinde bulunan kültür konularının öğretiminin uyum sürecini destekleyeceğini ifade etmiştir. Kemal Öğretmen Sosyal Bilgilerin yerleşik kültürün tanıtımında etkili olduğunu belirtmiş ve dersin işlevini; "Bir kere adı üstünde sosyal. Sosyal Bilgiler hayatın içinde olan bir ders. Yaşadığımız toplum içerisinde geleneklerimiz göreneklerimiz nelerdir? Hangi kültüre sahibim? Bunları öğretiyor. Bu açıdan çok değerli ve önemli bir ders olduğunu düşünüyorum." Şeklinde açıklamıştır.

Ahmet, Zehra ve Tuğrul Öğretmen de Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan Kültür ve Miras öğrenme alanının yerleşik kültürü tanıtması sebebiyle kültürel uyum sürecinde etkin bir rolü olduğunu ifade etmiştir. Ahmet Öğretmen Sosyal Bilgilerde kültürün öğrenilmesinin uyum sürecindeki zorlukları azaltacağını ifade etmiştir. Ahmet Öğretmen "Biz kendi kültürümüzü kendi öğrencilerimize nasıl tanıtıyorsak Suriyeli sığınmacı öğrencilerimize de aynı şekilde anlatıyoruz. Kültürümüzü tanıtıyoruz. Topluma girdiklerinde okulda öğrendikleriyle bizi tanıdıkları için daha az zorlanacaklar." diyerek görüşünü açıklamıştır.

Zehra Öğretmen de benzer olarak "kültürel miras aktarımın Sosyal Bilgiler dersiyle gerçekleştiğini" belirtmiştir. Zehra Öğretmen, "Sosyal Bilgiler dersi ile ev sahibi toplumun kültürel geçmişi ve kültürün insan üzerindeki etkilerinin anlatılmasının göç eden öğrencilerin yaşadıkları toplumu tanımasına katkı sağlayacağını düşündüğünü" ifade etmektedir. Zehra Öğretmen bu görüşe ek olarak, Sosyal Bilgiler dersinin yerleşik kültür dışındaki kültürleri de konu edindiğini belirtmiştir. Zehra Öğretmen, "Sosyal Bilgiler sadece kendi kültürümüzden bahsetmiyor. Ya da ülkelerin yaşadığı sıkıntılardan bahsederken sadece kendi ülkemizin yaşadığı sıkıntılardan söz etmiyoruz. Sosyal Bilgiler daha evrensel bir ders" diyerek görüşünü açıklamıştır.

Tuğrul Öğretmen de bu görüşler doğrultusunda kültürel mirasın aktarımın Sosyal Bilgiler dersi sayesinde yapıldığını belirtmiş ve bu konuların uyum sürecini destekleyeceğini ifade etmiştir. Tuğrul Öğretmen sığınmacı öğrencilerin uyum sağlamaları için yaşadıkları toplumu tanımaları gerektiğini açıklamıştır. Bu sebeple Sosyal Bilgiler konuları içinde yer alan "toplum kurallar ve anayasa, gelenek ve görenekler ile kültür konularının öğretilmesi gerektiğini" belirtmiştir. Tuğrul Öğretmen diğer öğretmenlerden farklı olarak, tarih ve coğrafya gibi farklılıklar ve zaman kısıtı sebebiyle Suriyeli sığınmacı öğrencilere kültür aktarımı yapmanın zorluklarından söz etmiştir. Tuğrul Öğretmen bu konudaki deneyimleri şu cümlelerle ifade etmiştir:

> Sosyal Bilgiler dersi çok önemli bir yerde ama çok da uzak bir yerde. Neden?
> Ben bu çocuğa burada tarih anlatıyorum. Osmanlı Tarihi anlatıyorum. O çocuk Suriye tarihi öğrenmiş. Ben bu çocuğa Türkiye'nin coğrafyasını anlatıyorum ama o çocuk Suriye'nin coğrafyasını öğrenmiş. Mesela 8. sınıf çocuğu için… Ankara nerede diye sormuyorum ben bu çocuğa çünkü çocuk Ankara'da nerede olduğunu bilmiyor. Ben bunu yadırgamıyorum çünkü ben de Halep'in nerede olduğunu bilmiyorum. Bu çocuklara o kadar alttan alıp temelden ders anlatmak gerekiyor ki. O kadar temele inmeniz mümkün olmuyor. Çünkü yetiştirmeniz gereken bir müfredat var.

Gökay ve Derya Öğretmen Sosyal Bilgilerde kültür konularının kültürel uyum süreci için önemli olduğunu ifade etmişlerdir. Ancak bu katılımcılar diğer öğretmenlerden farklı olarak Sosyal Bilgiler dersinde sadece yerleşik kültür özelliklerinin öğretilmesini olumsuz olarak değerlendirmişlerdir. Gökay Öğretmen konuyla ilgili görüşünü şu cümlelerle açıklamıştır;

> Biz çocuklara bir kültür eğitimi veriyoruz. Amacımız çocukları ortak paydada buluşturmak. Ayrılıkları değil birliktelikleri çoğaltmak. Tarihi biz anlatıyoruz çocuklara. Aslında etkiniz büyük ama dersin içeriğine baktığımızda bu durumla pek alakalı değil. Sosyal Bilgiler programı bu kadar çok sayıda gelen mültecinin ihtiyaçlarına yönelik değil. Suriyelilerin ya

da Suriyeli demeyeyim farklı bir kültürün esamesi yok programda. Sosyal Bilgiler programı Suriyelileri ya da farklı bir milleti burada yok kabul ediyor.

Derya Öğretmen de Sosyal Bilgilerde kültür eğitimine ilişkin olarak; Sosyal Bilgilerin tek kültürlü yapısını kültürel uyum süreci açısından olumsuz olarak değerlendirmiştir. Öğrencilerin kültürel farklılıkları farkedip, içselleştirmelerinin önemli olduğunu belirten Derya Öğretmen bu konudaki görüşlerini şöyle açıklamıştır:

> Sosyal Bilgiler dersi bütün disiplinleri içinde barındıran bir ders. Kültürle ilgili olması da iyi mesela bir konumuz vardı geleneklerimiz, göreneklerimiz, bayramlarımız. Bu konularda ortak bir noktada buluşabiliriz. Çocuklar bizim kültürümüzü tanıyabilirler. Ya da Suriyeli öğrenciler derste kendi kültürlerini bizim Türk çocuklarımızı aktarabilir. Böylelikle kültürler birbirlerini tanıyabilirler aslında bizim dersimiz buna çok müsait. Özellikle kültürümüz konusunda iki kültür birbirini görebilir tanıyabilir. Ama burada da eksikler var çünkü müfredatında sadece kendi kültürümüzün özellikleri aktarılıyor. Yani farklı bir kültüre dair çok yeterli olduğunu düşünmüyorum. Çünkü tek taraflı bir anlatım var Sosyal Bilgilerde ama dediğim gibi farklı kültürlerde anlatılırsa tanıtırsa belki bununla ilgili çalışmalar yapılırsa çok daha iyi olur çocuklar benzerlikleri ve farklılıkları da görürler.

4.3.1.3. Bireysel hak ve hürriyetler

Katılımcılardan Osman ve Erdal Öğretmen Sosyal Bilgilerdeki insan hakları ve demokrasi konularının hem göçmen hem de yerleşik öğrenciler tarafından içselleştirilmesi gerektiğini belirtmiştir. Katılımcılar Sosyal Bilgiler dersinin ortaokul düzeyinde öğrencilere "hak temeli yaklaşım" kazandırma amacında olduğunu ifade etmişlerdir. Erdal Öğretmen Sosyal Bilgiler dersinde kazandırılacak hak temelli yaklaşımın kültürel uyum sürecindeki katkısını şu cümlelerle açıklamıştır:

> Sosyal uyum konusunda yerleşik öğrenciler Suriyelilerin burada olmasının bir lütuf değil hak olduğunu bilmeliler. Bu yasamızda, ya da bizim de imzaladığımız Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde var. Ortaokuldaki bir çocuğa bunları öğretecek olan bizim dersimiz. Ya da Suriyeli sığınmacı öğrencilerimiz açısından düşündüğümde bu ülkede yaşayacak olan bir çocuk Millîyeti ne olursa olsun, buradaki haklarını bilmeli ve bu haklarının verdiği sorumluluğa uygun davranmalı. Böyle bir ortamı sağlayabilirsek hem yerleşik öğrencilerin ön yargıları kırılır, hem de Suriyeli sığınmacı öğrencilerle yaşanacak problemler ortadan kalkar. Derslerin içeriğine baktığınızda vatandaşlık, insan haklarını öğreten demokratik bir toplumla ilgili bilgilerin verildiği belki de tek ders Sosyal Bilgiler.

4.3.1.4. Sosyal sorunlara yer verme

Katılımcılardan Gülçin Öğretmen "Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve konu içeriğinde sosyal sorunlara yer verilmesinin öğrencilerin uyum sürecindeki farkındalığını

arttırmaya katkı sağladığını" belirtmiştir. Gülçin Öğretmen "Ortak bir toplumda uyum içerisinde yaşamanın ortak kültürü oluşturmanın yanında toplumsal sorunları gidermek ve sorunlara ortak akılla çözüm bulmak olduğunu" açıklamıştır. Gülçin Öğretmen sığınmacı öğrencilerin yaşadığı "göç ve göçün yarattığı sorunlar, insanlar arası eşitsizlikler, ırkçılık ve ayrımcılık karşıtlığı, eğitim eşitsizliği, çocuk işçiler, çocuk hakları gibi sosyal sorunların" Sosyal Bilgiler dersinin konusu olduğunu ifade etmiştir. Gülçin Öğretmen belirttiği bu konuların sınıf ortamında tartışılmasının öğrencilerin farkındalığını arttıracağını belirtmiştir.

4.3.2. Sosyal bilgiler öğretmenlerine göre Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve ders kitabında kültürel uyum

Sosyal bilgiler öğretmenlerine göre Sosyal Bilgiler öğretim programı ve ders kitabında kültürel uyum başlığı altında öğretmenlerin kültürel uyum eğitimi konusunda kültürel uyum ile ilgili kavramların Sosyal Bilgiler dersi içerisinde nasıl y er bulduğuna, Sosyal Bilgiler öğretim programı ve ders kitaplarını kültürel uyum eğitimi doğrultusunda nasıl değerlendirdiklerine değinilmiştir. Bunun ortaya çıkartılabilmesi amacıyla gerçekleştirilen görüşmelerde öğretmenlere; *"*Kültürel uyumun sağlanmasında Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programını nasıl değerlendiriyorsunuz? ve "Kültürel uyumun sağlanmasında Sosyal Bilgiler ders kitaplarını nasıl değerlendiriyorsunuz? soruları yöneltilmiştir. Verilen cevaplar doğrultusunda öğretmenlerin görüşleri şekil 4.13'de sunulmuştur.

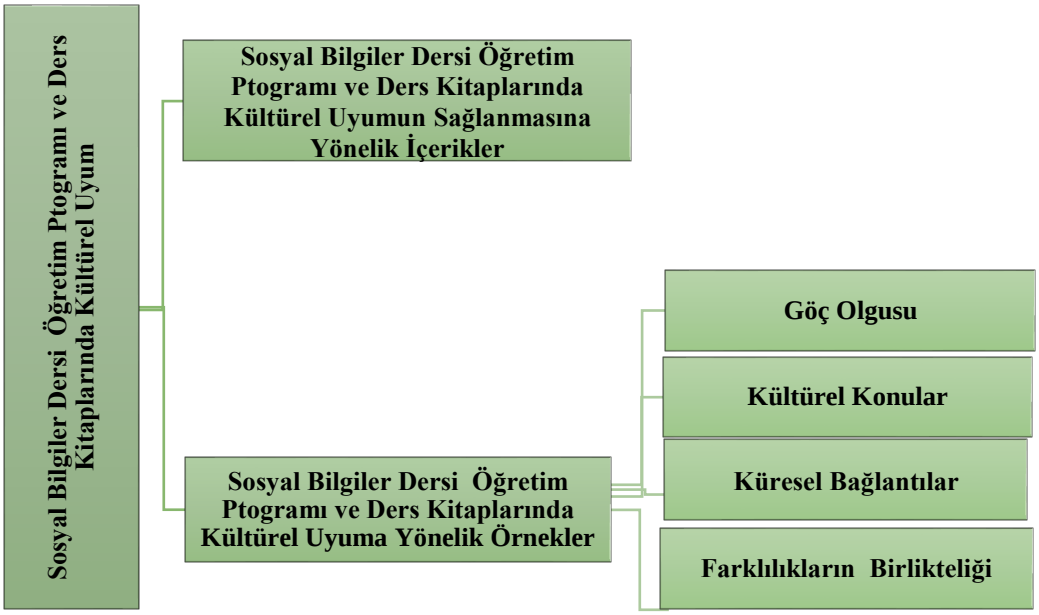

Şekil 4.13. *Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve ders kitaplarında kültürel uyum*

Öğretmenler Sosyal Bilgiler ders kitabı ve öğretim programında kültürel uyuma yönelik içeriklerin durumunu birlikte değerlendirmişlerdir. Şekil 4.13'de görüldüğü üzere Sosyal bilgiler öğretmenleri Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve ders kitaplarında kültürel uyumun sağlanmasına yönelik içerikler veya Sosyal Bilgilerde kültürel uyuma yönelik örnekler yönünde görüş bildirmişlerdir. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve ders kitaplarında kültürel uyuma yönelik örnekler veren katılımcılar; göç olgusu, kültürel konular, küresel bağlantılar ve farklılıkların birlikteliği ile ilgili konuların uyum sürecine katkı sağladığını ifade etmişlerdir.

4.3.2.1. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve ders kitaplarında kültürel uyumun sağlanmasına yönelik içerikler

Katılımcıların büyük bir çoğunluğu Sosyal Bilgiler Öğretim Dersi Programı ve ders kitaplarında kültürel çeşitliliğe yeterince yer verilmediği, farklı kültürlerin Türk toplumuna uyum sağlayabilecekleri bir içeriğin bulunmadığı yönünde görüş bildirmişlerdir. Bu durumun Suriyeli sığınmacı öğrencileri olumsuz etkilediğini belirten katılımcılardan Derya Öğretmen kültürel çeşitliliğe ilişkin konuların uyum sürecini kolaylaştıracağını belirtmiştir. Derya Öğretmen Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı

ve ders kitaplarında yerleşik kültürün baskın olduğunu ve kültürel çeşitliliğe yönelik konuların artırılması gerektiğini şu cümlelerle açıklamıştır:

> Programda da ders kitaplarında da zaten tek kültürlü tek taraflı bir anlayış var. Genelde Türk kültürüne ait şeyler var. Tamam belki bir Paskalya Bayramı bize ait değil ama sonuçta kutlanan bir bayramdır bu. Programımızda anlatılmıyor. Çocuklara programda diğer milletler, diğer kültürler için önemli olan olaylar kültür öğeleri bayramlar gelenekler anlatılabilir bence. Mesela bir Paskalyanın bir Noel'in ne olduğu nasıl kutlandığı anlatılabilir. Ya da işte Suriyelilerden veya Arap toplumunda geleneklerin nasıl olduğu diğer milletlerin kültürleri ve geleneklerinin nasıl olduğu anlatılabilir. Sosyal Bilgilerde farklı ülkelerden bahsederken ülkeler arası anlaşmalar, ilişkiler ve ülkeler arası örgütler falan anlatılıyor yani böyle kültüre dayalı çok fazla konu yok. Gelenek görenek kültür gibi çok fazla anlatılmıyor.

Derya Öğretmenin görüşüne paralel olarak Hasan Öğretmen de Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve ders kitaplarında yerleşik kültürün baskın olduğunu ifade etmiştir. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve ders kitaplarındaki tek kültürlü anlayışın Suriyeli sığınmacı öğrencilerin uyumunu zorlaştıracağını ifade etmiştir. Hasan Öğretmen bu konudaki görüşünü şöyle dile getirmiştir: ,

> Programın farklı kültürden gelen bir öğrenciye yardımcı olabileceğini ya da onu kültürel anlamda uyum sağlamasını sağlayacak herhangi bir şey olduğunu görmüyorum. Kazanım ya da etkinlik ya da buna yönelik Sosyal Bilgilerde bir çalışma yok. Bunun sebebi şöyle olabilir: öncesinden böyle bir durumla karşılaşmadığımız için program tamamen bizim kültürümüze göre hazırlanmış. Yani kendi ülkemizdeki ortak kültürümüz kendi ortak paydalarımız yemek kültürümüz giymemiz alışkanlıklarımız. Program tamamen biz bizim kültürümüzü tanıtmaya uygun olduğu için farklı kültürden gelen birinin eğitim alması ya da kültürel olarak buraya uyum sağlaması yönünde eksikleri var.

Hasan Öğretmen Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'ndaki tek kültürlü anlayışın ders kitaplarına da yansıdığını ifade etmiştir. Dünyadaki çok kültürlü yapının ve göç ve mültecilik konularının Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer alması gerektiğini ifade eden Hasan Öğretmen bu konudaki görüşünü şu cümlelerle ifade etmiştir:

> Ders kitaplarındaki kültüre yönelik konulara baktığınız zaman bizim kendi kültürümüzden yani Türk kültüründen bahsettiğini görüyoruz. Sadece bizim kültürümüzün temel özelliklerinden bahsediyor ama farklı gruplar etnik ve dinî anlamdaki farklı gruplara yönelik herhangi bir tanıtıcı bilgi yer verilmiyor. Türkiye sınırları içinde yaşayan gruplardan dışarı çıkılmıyor. Ve bu çok büyük bir eksiklik. Farklı kültürler konusunda ders kitaplarında ne hatırlıyorsun? derseniz sadece bir 23 Nisan resmi vardı. Her çocuğun farklı olduğuna dair. Onun dışında herhangi bir şey olduğunu hatırlamıyorum. Mesela bu şöyle verilebilirdi 7. sınıfta bir göç konusunda bu konu. Yani farklı kişiler kültür ve gruplar ile ilgili tanıtıcı bilgiler ya da çocukların farkındalığını arttırmaya yönelik bilgiler genişletilerek verilebilirdi. Sadece

> Suriyeliler için söylemiyorum yani mülteci problemi sadece bizim ülkemizde olan bir sorun değil birçok ülkede mülteci olarak yaşayan insanlar var. Mültecilik nedir, sonuçları nelerdir? bu çocukların mevcut durumu anlamasına yönelik çalışmalar yapılabilir de en azından bu soruna bir çözüm bulununcaya kadar.

Erdal Öğretmen de hem Sosyal Bilgiler Ööğretim Programı hem de ders kitaplarının Suriyeli sığınmacı öğrencilerin kültürel uyumunu sağlayacak içerikten yoksun olduğunu ifade etmiştir. Göç konusunun programda oldukça yüzeysel ele alındığını belirten Erdal Öğretmen yaşanan Suriyeli sığınmacı göçünün sosyal ve kültürel etkilerini yönelik kazanımların öğretim programında yer alması gerektiğini ifade etmiştir. Erdal Öğretmen Sosyal Bilgiler ders kitaplarında da yerleşik öğrencilere göç sürecinin ayrıntılı olarak anlatılması gerektiğini ifade etmiştir. Suriyeli sığınmacı öğrenciler için ise onların da Türk toplumu içinde var olduklarını gösteren içerik ve etkinliklerin Sosyal Bilgiler ders kitaplarına dâhil edilmesi gerektiğini belirtmiştir. Erdal Öğretmen ders kitaplarıyla görüşünü şu cümlelerle açıklamıştır:

> Ders kitaplarında tabii eğer bu kültüre uyum sağlayacaklarsa farklı bir ders kitabının uygulanması doğru değil ama ders kitaplarında yine Suriyeli mültecilere yönelik onların da bu ülkede var olduğuna dair çeşitlendirmeler yapılırsa; güncel olaylardan yararlanmak olabilir, gazete küpürleri olabilir, ülkemizde yarattığı bu durumu anlatmak olabilir bu gibi çalışmalar yapılabilir ve artırılabilir. Ben programda olduğu gibi ders kitaplarında da buna yönelik herhangi bir konu görmedim.

Gökay Öğretmen de hem Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim programı hem de ders kitaplarının "bilgi ağırlıklı olduğu, kültürel konuların sınırlı şekilde ve tek perspektiften anlatıldığı, kültürel çeşitliliğe yer verilmediğini" belirtmiştir. Kültürel uyum sürecinde göç, çeşitlilik ve kültürlerarası iletişim konularının yer alması gerektiğini belirten Gökay Öğretmen görüşünü şu cümlelerle ifade etmiştir:

> Hem program hem de ders kitapları yetersiz. Yani şöyle, bilgi yüklü ve yorum yok. Göç ve göçmenlik konusunda zaten bir şey yok. Sadece 7. sınıfta bir yerde var o da iç göç. Farklı kültürlerle ilgili Küresel Bağlantılar var ama kaç öğretmen Küresel Bağlantılar ünitesine gelebiliyor? O da zaten ne anlatıyor? İstanbul'da Çanakkale Boğazını anlatıyor Küresel Bağlantılar dediğimiz konu. Türkiye Fas'tan zeytinyağı almış bunu anlatıyor. Ekonomi ile ilgili konular. Bu konuya (kültürel uyum süreci) yarar sağlaması için Türkiye'nin kültürel diyalogları anlatılmalı. 100 tane kavram değil de 5 tane kavram anlatırım mesela. Kültürleri anlatalım. Farklı kültürleri anlatalım. Vatan sevgisini anlatalım. Belki o 5 kavramla ilgili daha fazla örnek verelim.Biz bu çocuklara kavram öğretmeye bırakıp okul kurallarına birlikte uymayı, sınıfta birlikte ders görmeyi uygulamalı olarak öğretelim. Mesela insan haklarında. İnsan hakları konusunda Suriyelilerden örnek verelim.

Gülçin Öğretmen ise Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve ders kitaplarının Suriyeli sığınmacı öğrencilerin kültürel uyum sağlamasında yetersiz kaldığını ifade etmektedir. Sosyal Bilgilerde mevcut programın ve ders kitaplarını Suriyeli sığınmacı öğrencilerin "kültürel farklılıklarını hesaba katmadığını ve sadece Türk kültürüne dayalı olduğunu" belirtmiştir. Sosyal Bilgiler programında yer alan Türk tarihi ve coğrafyası ile ilgili konuların sığınmacı öğrenciler tarafından anlaşılmadığını ifade etmiştir. Gülçin Öğretmen bu konudaki deneyimlerini şu cümlelerle açıklamıştır:

> Sosyal Bilgiler içerisinde yer alan sosyal konularla ilgili olarak çocukların uyum sağlamasında çok etkili ama programda yer alan tarih ve coğrafya konuları işin içerisine girince biraz zorlaşıyor. Mesela programda yer alan coğrafya kazanımlarını vermekte zorlanıyoruz. Çünkü onların geldikleri coğrafi özellikler, iklim, yeryüzü şekilleri orada yetişen bitkiler ve bizim coğrafi şartlarımız birbirinden çok farklı. Mesela bir soru sormuştum ben. Hangisi bizim ülkemizde yetişmez? diye. Bir meyve tabağı var içinde üzüm var, domates var. Bir diğer meyve tabağının içerisinde ise hurmalar. Çocuk hurmayı işaretleyebiliyor. Ya da iklim konusunu anlatırken kendi ülkesiyle ilgili bir örnek verdiğimde bizim ülkemizde öyle bir şey yok diyebiliyor. Çünkü program bizi ülkemizin tarihi ve coğrafyası üzerine kurulu bir program. Bu yüzden çocuklara bunu anlatırken çok zorlanıyoruz ve çocuklar bizim ülkemizin kültürü ile kendi kültürleri arasında benzerlik kurmakta zorlanıyorlar.

Katılımcılardan Kemal Öğretmen de Gülçin Öğretmen ile benzer olarak, Sosyal Bilgiler öğretim programında "Türk kültürü, Türk ve coğrafyası ve Türk yönetim birimlerinin anlatıldığını" ifade etmiştir. Kemal Öğretmen, "Suriyeli sığınmacı öğrencilerin tarih, coğrafya kültür ve yönetim biçimi bakımından farklı bir yapıda olduğunu ve bu sebeple Sosyal Bilgiler Öğretim Programının kültürel uyum sürecinde etkin bir rol üstlenemediğini belirtmiştir. Kemal Öğretmen bu görüşünü verdiği şu örnekle açıklamıştır:

> Burada tamamen bizim kültürümüz anlatılıyor. Ama bazı konularda farklılıklarımız var. Mesela biz Sosyal Bilgiler dersinde Etkin Vatandaşlık ünitesinde 5. sınıfların 6. ünitesinde yerel yönetimleri işliyoruz. Ben kendi ülkemde ki valilerin kaymakamların görevlerine anlatırken çocuk kendi ülkesi ile bunu bağdaştıramadığı için bizim ülkemizdeki yönetim şeması çocukta çok da iyi canlanmıyor. Yani ülkemizi tanıtılması konusunda ülkemizin temel düzenin anlatılması ile ilgili de böyle bir sıkıntımız var.

Kültürel uyum eğitiminde farklı ve kapsamlı bir öğretim programının gerekli olduğunu ifade eden Kemal Öğretmen, Sosyal Bilgiler ders kitaplarında da yerleşik kültür öğelerinin ağırlıkta olduğunu açıklamıştır. Kültürel uyum sürecinin karşılıklı olarak gerçekleşeceğini ve bu sebeple yerleşik öğrencilerin de kültürel farklılıklara duyarlı ve

birlikte yaşama becerisine sahip bireyler olması gerektiğini belirtmiştir. Kemal Öğretmen Sosyal Bilgiler öğretim programıyla benzer olarak ders kitaplarıyla ilgili şu ifadeleri kullanmıştır.

> Ders kitaplarında da Suriyeli sığınmacı öğrencilerimize ya da yabancı uyruklu öğrencilerimize de kendi çocuklarımıza bu muhacir ve ensar kavramını anlatabilirsek, farklı kültürleri tanıtabilirsek ve farklı kültürlerde bir arada yaşamanın gerektirdiklerini ders kitaplarına yansıtabilirsek çocuklar için daha uygun olur diye düşünüyorum. Çünkü bizim çocuklarımız da bu durumu garipsemezler ve bu çocuklara önyargı yaklaşmazlar. Ders kitaplarında bu konulara yer verilmeli.

Tarkan Öğretmen de hem Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı hem de ders kitaplarını kültürel uyum sürecinde yetersiz olarak değerlendirmiştir. Diğer katılımcı görüşlerine paralel olarak Tarkan Öğretmen de Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim programının yalnızca yerleşik kültürüntanıtılması amacı taşıdığını ifade etmiştir. Tarkan Öğretmen mevcut Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nın Suriyeli sığınmacı öğrencilerin eğitimsel ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz kaldığını açıklamıştır. Ders kitaplarında benzer bir anlayışın bulunduğunu ifade eden Tarkan Öğretmen öğretim programı ve ders kitaplarında mültecilik ve göç ile ilgili konuların sınırlı olduğunu ifade etmiştir. Bu görüşe ek olarak Tarkan Öğretmen "yerleşik öğrenciler ile Suriyeli sığınmacı öğrenciler arasındaki uyumu güçlendiren farklılıklara saygı, ortak kültür konuları ve toplumsal kuralların Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ders kitaplarında yer alması gerektiğini" belirtmiştir.

Mehmet Öğretmen ise Sosyal Bilgiler ders kitapları ve öğretim programını birlikte değerlendirmiştir. Sosyal Bilgiler dersinin vizyonu itibariyle kültürel uyum sürecinde önemli bir rol üstlenebileceğini ifade etmiştir. Ancak mevcut programın ve ders kitapları ile Sosyal Bilgilerin "Toplumsal uyumu sağlama becerisini kazandırmaktan uzak" olduğunu belirtmiştir. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nın ve ders kitaplarının uyum süreci açısından çeşitli beceri ve değerlerle zenginleştirilmesi gerektiğini şu cümlelerle ifade etmiştir:

> Programdaki konular yaşama aktarılmadığı için çocuk bunları görüyor. Çocuk bunların bir işlevselliği olmadığını görüyor ve buna inanmıyor. Ben mesela Birinci Dünya Savaşı'nı anlatırken öğrenci zekasını kullanarak diyor ki biz neden eşit değiliz? Eşitliğin olmadığı yerde savaş olur. Ölüm olur. Bu da bir bakıma güzel bir şey bizim dersimiz için. Çünkü öğrenci sorgulayabiliyor. Sosyal Bilgiler ders olarak diğer derslere göre daha avantajlı. Bir Türkçe ve matematiğe göre. Ama eksikleri var mesela bizim Demokrasi ve Vatandaşlık dersimiz vardı. Oradaki konular eklenmeli Sosyal Bilgiler'e. Şu anda da vatandaşlık konuları

> var. Ama yeterli değil. Programda demokrasi, vatandaşlık, insan hakları eşitlik adalet gibi konuların daha ayrıntılı şekilde anlatılması gerekir. Tabi ders kitaplarında da bunun daha ayrıntılı ele alınması lazım.

Serdar Öğretmen Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim programın da olduğu gibi Sosyal Bilgiler ders kitaplarının da hem Suriyeli sığınmacı öğrencilerin uyum sağlaması açısından hem de yerleşik öğrencilerin toplumsal kabul duygusunun arttırılması amacıyla güncellenmesi gerektiğini ifade etmiştir. Serdar Öğretmen Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer alan ve kültürel uyum sürecini destekleyen demokrasi, eşitlik gibi konuların veriliş biçimini şu cümlelerle eleştirmektedir:

> Ders kitaplarının mültecilere göre hazırlandığını düşünmüyorum. Özellikle bazı konular çok yetersiz. Ben 7. sınıfta Etkin Vatandaşlık ünitesinde demokrasi konusunu anlatıyorum. Demokrasi, eşitlik konuları bunlar kültürel uyumun sağlanmasına yarayacak konular. Ama ders kitabında bu konular çok zorlama, bilgiler birbirinden çok kopuk gibi geliyor bana. Bunları anlatırken konular arası bağlantıyı Türk öğrencilerim için bile kuramazken mültecilerin anlaması daha da zorlaşıyor.

Bu görüşlere paralel olarak Cengiz ve Tuğrul Öğretmen de Sosyal Bilgiler dersinin amaç ve içeriğinin kültürel uyumun sağlanması için gereken becerileri kazandırmada etkili olabileceğini ifade etmektedir. Cengiz Öğretmen hem Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nı hem de ders kitaplarının Suriyeli sığınmacı öğrencileri de eğitime dâhil eden şekilde güncellenmesi gerektiğini belirtmiştir. Cengiz Öğretmen "Sosyal Bilgiler ve tarih derslerinin öğretim programı ve ders kitaplarında "Türkiye'de göç olgusu, tarihsel süreçte Türkiye'nin göçler ve göçün sosyal, siyasi ve ekonomik yönlerinin anlatılması gerektiğini" açıklamıştır. Cengiz Öğretmen bu görüşüne ek olarak hem Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı hem de ders kitaplarında tarih konuları içinde Suriye ve Türkiye ortak tarih konularının anlatılmasının kültürel uyum sürecini destekleyeceğini ifade etmiştir.

4.3.2.2. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve ders kitaplarında kültürel uyuma yönelik örnekler

Katılımcılardan bazıları Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve ders kitaplarında kültürel uyum eğitiminin amacına uygun ve Suriyeli sığınmacı öğrencilerin kültürel uyum sürecini destekleyen konu, kazanım ve içeriklerin bulunduğunu ifade etmiş ve bu konuda mevcut Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve ders kitaplarını yeterli olarak değerlendirmiştir. Katılımcılar Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve ders

kitaplarında bulunan göç olgusu, Küresel Bağlantılar öğrenme alanı, kültürel konular ve farklılıkların birlikteliği gibi konu ve kazanımların kültürel uyum süreci için etkili olabileceğini açıklamıştır.

Katılımcılardan Vedat Öğretmen Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve ders kitaplarında göç konusunun ele alınması ve Küresel Bağlantılar öğrenme alanının yer almasını kültürel uyum süreci açısından olumlu olarak değerlendirmiştir. Vedat Öğretmen Küresel Bağlantılar öğrenme alanının kültürel uyum sürecine katkısıyla ilgili olarak şu ifadelerde bulunmuştur:

> Ülkemizdeki Sosyal Bilgiler programında şöyle bir durum var: Bizim 7 tane öğrenme alanımız var bu olanlardan bir tanesi Küresel Vatandaşlık. Küresel Bağlantılar öğrenme alanında da biz diyoruz ki bir dünyamız var. Biz burada yaşayan insanlarız ve hepimiz birbirimize muhtcız. Devletlerde insanlarda birbirine bağımlı dünyada birbirine muhtaçtır. O yüzden de en azından Küresel Bağlantılar ünitesinin varlığı bizi birbirimize yakınlaştıracak. Farklı kültürleri tanıma ve farklı kültürlere uyum sağlama açısından Sosyal Bilgiler önemli bir yer edinîyor. Küresel bağlantılar da yer alan özellikle 6. ve 7. sınıflarda yer alan küresel sorunlar. Göç de bu küresel sorunlardan bir tanesi en azından öğrenciler için. Bu konu ile ilgili bir farkındalık sağlıyor. Diğer öğretim programlarında böyle bir konunun olmaması büyük bir eksiklik öğrenciler dünyada tek başında olmadıklarını dünyanın sadece Türkiye Cumhuriyeti'nden ibaret olmadıklarının farkına varıyorlar.

Vedat Öğretmen Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki Küresel Bağlantılar öğrenme alanının her sınıf düzeyinde olmasını da kültürel uyum sürecinde avantajlı bir durum olarak değerlendirmiştir. Bu görüşüne karşılık olarak ders kitaplarında Küresel Bağlantılar öğrenme alanına ilişkin konuların son bölümde yer almasına yönelik eleştirilerde bulunmuştur. Vedat Öğretmen bu konudaki görüşünü şu şekilde ifade etmiştir:

> Küresel Bağlantılar konusunun ve öğrenme alanının kültürel uyumla ilgili olduğunu düşünüyorum ama Küresel bağlantılar ders kitaplarında son kısma bırakıldı ve bu yüzden bu konular öğrenciler burada olmadığı için çok fazla işlenmiyor. Küresel vatandaşlık eğitimini çok fazla gerçekleştiremiyoruz. Ayrıca kitabımızda bu konu yüzeysel ele alınmış. 15 sayfa ayrılmış. Ders kitaplarında konunun geliştirilmesini istiyorum. Uluslararası, küresel vatandaşlık konuları ders kitabında detaylandırılabilir

Katılımcılardan Ali, Betül, Burak, Ahmet ve Osman Öğretmen ortak görüş olarak Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve ders kitaplarının Suriyeli sığınmacı öğrencilerin uyum süreci ve eğitim ihtiyaçlarını karşılayacak düzeyde olduğunu belirmişlerdir. Bu katılımcılar kültürel uyum sürecinde Suriyeli sığınmacı öğrencilere "Türk kültürünün tanıtılması" gerektiğini ifade etmiştir. Kültürel uyuma ilişkin

problemlerin dil sorunun çözümüyle ortadan kalkacağını belirten katılımcılar bu konuda mevcut ders kitaplarını ve öğretim programlarının mevcut haliyle yeterli olduğunu ifade etmiştir. Katılımcılardan Osman Öğretmen yerleşik kültürün aktarılması gerektiği görüşüne ek olarak "Suriyeli çocukların durumunun geçici olduğunu " açıklamış ve mevcut durumda Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve ders kitabının değişikliğe ihtiyacı olmadığını belirtmiştir.

Zehra Öğretmen ise kültürel uyum sürecinde "En önemli kavramın farklılıkların birlikteliği" olduğuna vurgu yapmıştır. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda "farklılıklara saygı değerinin yer aldığını ifade eden Zehra Öğretmen konuyla ilgili görüşünü verdiği şu örnekle açıklamıştır:

> Ben programın Suriyeliler ve Türklerin birbirleriyle uyum sağlaması için hazırlandığını düşünmüyorum. Ama ona rağmen gayet yerinde olduğunu düşünüyorum. Mesela ilk ünitemizde. Bizi biz yapan değerler vardı. Kır çiçekleri gibi rengarengiz yani farklılar. Farklılıklarda bir uyum. Bu konu çok hoşuma gitmişti. Bu tarz konular arttırılabilir programda. Farklı kültürlerin bir arada uyum içerisinde yaşayabileceği konular. Yani hepimiz aynı olduğumuzda daha tekdüze bir hayat olup daha sıkıcı bir yaşam sürerdik. Dünyada farklı düşüncelerin olması. Bu yaratıcılığın kısıtlanması demek. Ayrıca şu an programda olduğu gibi farklılıkların birlikte yaşaması için gereken hak ve özgürlük gibi konuların olması gerektiğini düşünüyorum. Böyle konular zaten programınız da var. Bu konuda programın yeterli olduğunu düşünüyorum.

4.4. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Suriyeli Sığınmacı Öğrencilerin Kültürel Uyumuna Yönelik Uygulamaları

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin Suriyeli sığınmacı öğrencilerin kültürel uyumuna yönelik uygulamaları başlığı altında öğretmenlerin kültürel uyumun gerçekleştirilmesi için yaptıkları etkinlik ve uygulamalara yer verilmiştir. Bunun ortaya çıkarılabilmesi için öğretmenlere "Suriyeli sığınmacı öğrencilerle tanışmadan önce konu ile ilgili olarak bilgilendirildiniz mi? "Öğrencilerin kültürel uyumunun sağlanması konusunda kendinîzi geliştirmek ve bilgilendirme amaçlı kurumsal ya da özel çalışmalarınız oldu mu? Sosyal Bilgiler dersi kapsamında Suriyeli sığınmacı öğrencilerin kültürel uyumuna yönelik olarak hangi uygulamalara yer veriyorsunuz? ve Sosyal Bilgiler dersi dışında okulda veya okul dışında Suriyeli sığınmacı öğrencilerin kültürel uyumunu sağlamak için neler yapıyorsunuz? Soruları yöneltilmiştir. Verilen cevaplar doğrultusunda kültürel uyum sürecinde katılımcıların uygulamalarına Şekil 4.14 'de yer verilmiştir.

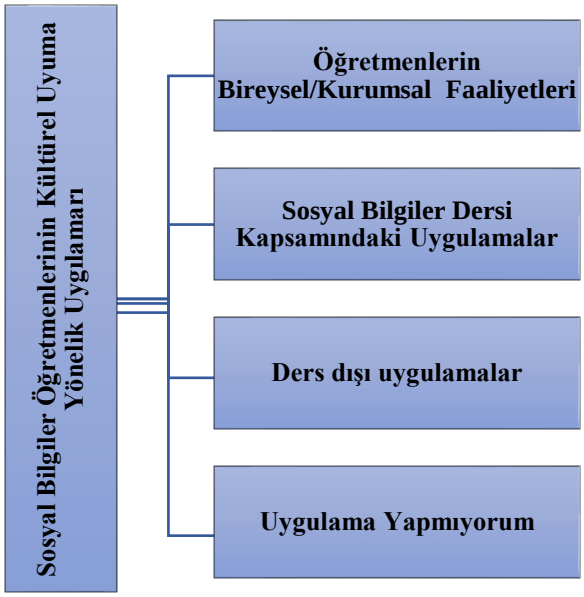

Şekil 4.14. *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kültürel uyuma yönelik uygulamaları*

Şekil 4.14. 'de görüldüğü üzere Sosyal bilgiler öğretmenleri Suriyeli sığınmacı öğrencilerin kültürel uyumuna yönelik uygulamalarda, kişisel veya kurumsal faaliyetlerini, ders içi ve ders dışındaki etkinlik ve uygulamalarını ifade etmişlerdir. Katılımcıların aldıkları eğitimler, ders içi ve ders dışı uygulamaları alt başlıklar halinde sunulmuştur.

4.4.1. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin bireysel ve kurumsal faaliyetleri

Katılımcılardan Ayşe, Tarkan, Cengiz, Ahmet, Vedat, Osman, Tuğrul, Kemal Öğretmen Suriyeli sığınmacı öğrencilerin durumuyla ilgili olarak okul idaresi tarafından bilgilendirildiklerini ve hizmet içi eğitimlere katıldıklarını ifade etmişlerdir. Kültürel uyuma yönelik olarak seminer ve hizmetiçi eğitimlere katılan katılımcılardan Ayşe Öğretmen katıldığı hizmet içi eğitimin Suriyeli sığınmacı öğrencilerin uyum güçlüğünü ve eğitim ihtiyaçlarını karşılamakta yetersiz olduğunu şu cümlelerle ifade etmiştir:

> Öğrenim güçlüğü olan çocuklara nasıl yaklaşılmalı? Hizmet içi eğitimlere katıldım. Suriyeli çocuklarla ilgili Antalya'da bu çocukların uyumu ile ilgili bir eğitim semineri vardı ona katılmıştım. 1 hafta sürmüştü. Seminere gittiğimde bu konu ile ilgili uzman kişiler gelmişti

> ve onlarla görüşme yaptım. Onlar bile sorunları konuştuğumuzda çözümsüz kalıyorlar. Bunları kaynaştırmalıyız deyip çıkıyorlar işin içinden. Çocuklarla nasıl oyun oynamalıyız? Bunlarla ilgili bir eğitimdi. Ama çocukların okuma yazma bilmedikleriniz söylediğimizde bu konu ile ilgili onlar da çözümsüz kalıyorlardı. Bence neler yapmamız gerektiği konusunda çok da verimli bir çalışma olmadı. Sadece anlayışlı davranın dendi. Zaten anlayışlı davranıyorum yani bunlar çocuk ben hepsini geçtim sadece çocuk gözüyle bakıyorum onlara.

Ayşe Öğretmen bu görüşüne ek olarak planlanan hizmet içi eğitimlerin öğretmenlerin katılabileceği şekilde düzenlenmesi gerektiğini açıklamıştır. Hizmet içi eğitim takviminin öğretmenlerin durumu göz önüne alınarak hazırlanmasının katılımı arttıracağı ifade eden Ayşe Öğretmen planlanan eğitimlerin uzun süreli ve uygulamaya dönük olması gerektiğini şu cümlelerle açıklamıştır:

> Hizmetiçi eğitimlerin bazıları okul saatine denk geliyor gidemiyorum. Sırf belge almak için de hani kısa süreliğine imza atmak çok verimli olmuyor. Geçen yıl çok fazla hizmet içi eğitim kursuna katıldım ama buradaki sınıfı bırakmam sorun ve müdür bey haklı. Ben eğitime gidince okulda sınıflar boş kalacak. Sabahçı öğretmenler için çok sorun olmasa da öğleden sonraki öğretmenler için sorun. Bunun belki de tatillerde ya da hafta sonunda uzun süreli olarak verilmesi ve uygulamaya yönelik verilmesi gerekir.

Tarkan ve Cengiz Öğretmen de dersine gireceği Suriyeli sığınmacı öğrencilerin durumuyla ilgi okul idaresi tarafından bilgilendirildiğini ifade etmiştir. Suriyeli sığınmacı öğrencilerin kültürel uyum süreciyle hizmet içi eğitim alan Tarkan Öğretmen aldığı hizmet içi eğitimin kısa süreli olması, Suriyeli sığınmacı öğrencilerin dil engeli ve eğitimde yer verilen uygulamaları zaman kısıtı sebebiyle uygulayamadığını açıklamıştır. Tarkan Öğretmen bu görüşünün sebebini şöyle açıklamıştır:

> Bizim aldığımız eğitim dil bilmeyen bir öğrenciye çeşitli oyun ve aktivitelerle dersi anlaşılabilir hale getirebiliriz şeklinde bir eğitim aldık. Biz de örnek aktivite ve oyunlar yaptık. Yabancı uyruklu öğrencilerle yapılması gerekenler hakkında. Bir seminer dönemi yaşadık. Ama tabii ki bu yeterli olmadı. Bazı durumlarda kendi öğrencilerimize bile yeterli olmakta zorlanırken dilimizi hiç bilmeyen bir öğrenciye yeterli olmak elbette zor. Ve bu kısa süreli bir hizmetiçi eğitimle halledilebilecek bir konuda değil.

Tarkan Öğretmen hizmetiçi eğitimin uygulanmasıyla ilgili olarak ise şu eleştirilerde bulunmuştur: "Burada da şöyle bir sıkıntımız oldu; bizim bunları yapabilmek için yeterli zamanımız yok. Yani yabancı öğrencileri bu şekilde fiziksel aktivitelerle zaman ayırırsam bu sefer kendi öğrencilerimizi geri planda bırakmış oluruz. Dolayısıyla planlanan hizmet içi eğitimin bu anlamda çok verimli olduğunu düşünmüyorum."

Cengiz Öğretmen de Tarkan Öğretmen ile benzer olarak hizmet içi eğitimde gördüğü uygulamaları sınıf içinde uygulamak için zamanının olmadığını ifade etmiştir.

Cengiz Öğretmen Sosyal Bilgiler dersine ayrılan süre içinde öğretim programında yer alan konuları yetiştirmek zorunda olduğunu belirtmiş ve bu sebeple kültürel uyuma yönelik uygulamaları ihmal ettiğini belirtmiştir.

Katılımcılardan Vedat Öğretmen ise farklı ülkelerdeki göçmenlerin göç ettikleri ülkelerdeki eğitim sistemine uyumuna yönelik çalışmalara katıldığını ifade etmiştir. Kültürel uyuma yönelik olarak Almanya'daki Türk öğrencilerin Alman eğitim sistemine uyum durumlarını inceleme fırsatı bulduğunu açıklamıştır. Vedat Öğretmen Suriyeli sığınmacı öğrencilerin uyumu ile ilgili Millî Eğitim Bakanlığı'nın hizmet içi eğitimlerine ve PİKTES'e (EK-10) katılmıştır. Suriyeli sığınmacı öğrencilerin durumu ve uluslararası göçle ilgili ulusal ve uluslararası sempozyumlara katıldığını belirten Vedat Öğretmen çalışma ve deneyimlerini şu cümlelerle açıklamıştır:

> Ben Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi Projesi [PİKTES] Projesine katılmıştım. Projenin içeriği şuydu; kültürel anlamda ne gibi uygulamalar yapılabilir? Bu çocukların kazanılması için eğitim anlamında öğretmenlere ne iş düşüyor? Toplumda insanlar birbirlerine nasıl davranmalı? Birlikte yaşama ve uyum için neler yapılmalı gibi. Bunun dışında geçen yıl Tarih Eğitimcileri Sempozyumu olmuştu. Ona katılmıştım orada yine Suriye'nin geçmişi ve tarihi ile ilgili göçe dayalı. Biz bu insanları topluma nasıl entegre ederiz diye birkaç bildiri oturumu vardı bunlara katılmıştım. Bunun dışında okul rehber öğretmenimiz ile sıklıkla ilişkiye halindeyiz. Çünkü onlar olmazsa biz branş öğretmenleri olarak çok etkili olamıyoruz. Biz onların yardımıyla bazı şeyleri çok daha rahat görebiliyoruz. Onların yaptığı uygulamalar var. Sosyometri ya da ben kimim uygulamalar. Rehber öğretmenimiz ile bu konu ile ilgili paylaşımlarımız oluyor.

Osman ve Kemal Öğretmen kültürel uyuma yönelik olarak UNICEF'in desteklediği "El Ele Geleceğe" uyum eğitimi projesine katılmışlardır. Her iki öğretmen de projenin uygulama aşamasında olduğunu ifade etmişlerdir. Uyguladıkları etkinliklerin (EK-8) Suriyeli sığınmacı öğrencilerin uyum sürecine olumlu yönde katkı yaptığını ifade eden katılımcılar, bu görüşlerine karşılık etkinlikleri uygularken bazı sorunlarla karşılaştıklarını ifade etmişlerdir. Bu katılımcılar ortak görüş olarak "Suriyeli sığınmacı öğrencilerin dil engeli ve yerleşik ailelerin olumsuz tutumları sebebiyle uygulama aşamasında zorluklar yaşadıklarını ifade etmişlerdir.

Tuğrul Öğretmen ise diğer katılımcılardan farklı olarak bağlı bulunduğu ilçede Suriyeli sığınmacı öğrencilerin Türk toplumuna ve eğitim sistemine uyumu için Mavi Gölde Yeşil Damla Projesi'ni yürütmektedir. Suriyeli sığınmacı öğrencilerin uyumu sürecin destekleyen sınıf içi ve sınıf dışı etkinliklerin uygulandığı projede Tuğrul Öğretmen "Suriyeli sığınmacı öğrencilerinin Türk toplumunu tanımaya yönelik

çalışmaların olumlu sonuç verdiğini ve projeyle yerleşik öğrencilerin önyargılarının ve olumsuz tutumlarının azaldığını" ifade etmiştir. Tuğrul Öğretmen de diğer öğretmenlerle benzer şekilde "Suriyeli sığınmacı öğrencilerin dil bilmemesi ve yerleşik ailelerin olumsuz tutumlarının projedeki bazı uygulama ve etkinliklerin yapılmasına engel olduğunu" belirtmiştir. Tuğrul Öğretmen bu çalışmaların yanı sıra kişisel olarak Suriye kültürü eğitim sistemi, göç süreci ve Türkiye'nin Suriyeli sığınmacılara yönelik çalışmalarını konu edinen akademik yayınları takip ettiğini açıklamıştır.

Katılımcılardan Betül, Gülçin, Derya, Erdal, Çağrı, Serdar, Zehra, Ali, Burak, Hasan, Mehmet ve Gökay Öğretmen ise Suriyeli sığınmacı öğrencilerin kültürel uyumuna yönelik herhangi bir çalışmaya katılmadıklarını ve konuyla ilgili olarak bir bilgilendirme yapılmadığını belirtmişlerdir. Suriyeli sığınmacı öğrencilerle ilgili okul idaresi, millî eğitim ya da herhangi bir kurumda bilgilendirilme ya da eğitim faaliyetine katılmadığını belirten Zehra Öğretmen bu durumun sebebini şu cümlelerle açıklamıştır:

> Çocuklarla karşı karşıya geldik yani kervan yolda düzüldü. Göç olduğunu buraya gelmek zorunda kaldıklarını biliyordum. Bir de çevremde bir yardımsever insanlar var. Yardım edelim destek olalım. Ama şöyle eğitime geldiklerinde ben okulda olduklarını bilmiyordum. Okula alındıklarını da bilmiyordum. Gördüğümde çok şaşırmıştım ve şey düşündüm: Biz bunlarla nasıl anlaşacağız? Kişisel olarak da bir çalışmaya katılmadım. Bunun bir sebebi yok. Tembellik aslında.

Suriyeli sığınmacı öğrencilerin durumuyla ilgili olarak süreç içinde kendiliğinden bilgi edindiklerini ifade eden katılımcılardan Mehmet Öğretmen: "Benim bir çalışmam olmadı. Ben derse gireceğim zaman öğrendim. Bir bilgilendirme de yapılmadı. Öğrenciyi alıyorlar. Doğrudan sınıflara veriliyor. Hangi sınıfa gelirse. Ve genellikle benim sınıflarıma veriyorlar." şeklinde görüş bildirmiştir.

Suriyeli sığınmacı öğrencilerin yoğun olarak bulunduğu bir okulda görev yapan Gökay Öğretmen de Suriyeli sığınmacı öğrencilerin uyumuna yönelik herhangi bir eğitim almadığını şu cümlelerle ifade etmiştir:

> Ben askerden döndüğümde okulda tabelada şöyle bir yazı gördüm. Bu okul Suriyelilerin entegrasyonu için görevlendirilmiştir diye. Onun dışında herhangi bir bilgilendirme yapılmadı ve ben de bu konu ile ilgili bir eğitim ve bilgilendirme faaliyetine katılmadım.

4.4.2. Sosyal Bilgiler dersi kapsamındaki uygulamalar

Katılımcılar Sosyal Bilgiler dersinde Suriyeli sığınmacı öğrencilerin kültürel uyumunu sağlamaya yönelik olarak Sosyal Bilgiler dersinde, anlatım, okuma- yazma

çalışmaları, olumlu davranışların pekiştirilmesi, akran öğretimi, drama, görsel materyal kullanma ve kültürel etkinliklere yer verdiklerini ifade etmişlerdir.

4.4.2.1. Göç ile ilgili bilgilendirilme yapılması

Katılımcılardan Hasan, Ayşe, Cengiz, Serdar, Zehra, Mehmet ve Ali Öğretmen kültürel uyum sürecinde yerleşik öğrencilerin olumsuz tavırlarını ve ön yargılarını azaltmak için Sosyal Bilgiler dersinde sıklıkla göç konusunu vurguladıklarını ifade etmişlerdir. Konuyla ilgili olarak Hasan Öğretmen sınıfta Suriyeli sığınmacı öğrencilere yönelik olumsuz tavırları önleyebilmek amacıyla yerleşik öğrencilere süreci anlatmaya çalıştığını şu cümlelerle ifade etmiştir:

> Biz bir uygulama yapamıyoruz ya da önlem alamıyoruz. Okulumuz kalabalık olduğu için. Bu konuda elimizden geldiği kadar bu mülteci konusunda öğrencilerimizi bilgilendirmeye çalışıyoruz. Sadece yapılan yanlışların böyle olmaması gerektiği ve olaya daha çok insani boyuttan bakılması gerektiği konusunda çocukları uyarıyoruz ama diğer akademik anlamda ya da uygulama bazında çok fazla ilgilenemiyoruz. Ama çoğu zaman sınıflarda çocukları bu konuyla ilgili bilgilendirmek açısından konuşmalar yapıyoruz. En son 8. sınıflarda yapsın mesela Suriyeliler konusunda öğrenciler tekrar şey yaptılar. Suriyeliler neden geldi konusunda? Ülkenin var olan durumunu anlattım. Çocukların ön yargılarını azaltabilmek amacıyla.

Serdar, Zehra ve Mehmet Öğretmen de benzer olarak kültürel uyumda engel olarak yerleşik öğrencilerin olumsuz tavırlarından söz etmiş ve bunları engellemek amacıyla göç sürecini ve sebeplerini anlatmaya çalıştığını ifade etmiştir. Katılımcılardan Serdar Öğretmen "Genellikle sınıf içinde öğrencilerle konuşuyorum. Suriyeli sığınmacı öğrencilerin göçünün zorunlu olduğu onlara yapılan olumsuz tutumların ne kadar yanlış olduğunu onların da herhangi bir öğrenciden farkı olmadıklarını anlatıyorum" diyerek görüşünü açıklamıştır. Dersinde göç sürecini ve Suriyeli sığınmacı öğrencilerinin içinde bulunduğu şartları sınıfta sesli olarak dile getirdiğini belirten Zehra Öğretmen bu yöntemle yerleşik öğrencilerin Suriyeli sığınmacı öğrencilerle empati kurmasını amaçladığını açıklamıştır. Zehra Öğretmen bu konudaki deneyimlerini şu cümlelerle ifade etmiştir.

> Ben mümkün mertebe Sosyal Bilgiler dersi olduğu için coğrafya ve coğrafyanın insan üzerindeki etkileri. Suriyelilerin gelme sebeplerini anlatmaya çalışıyorum. Neden buradalar? Kendinizi onların yerine koyun. Dersin konusu ile ilgili olarak siz başka bir yere gittiniz başka bir ülkeye gittiniz. Sosyal Bilgilerin içindeki sosyal bilimlerden sosyoloji vardı biliyorsunuz. Sosyoloji insanları ele alırken içinde bulundukları kültürü dikkate alır.

> Suriyeliler içinde bulundukları kültürün getirdikleri şartlar ya da yaşam şartları dolayısıyla böyle davrandığını anlatmaya çalışıyorum.

Ali Öğretmen ise diğer katılımcılardan farklı olarak Suriyeli sığınmacı öğrencilerin iletişim sorunlarına dikkat çekmiş ve bu sorunun aşılabilmesi için Sosyal Bilgiler dersinde bu konuyu dile getirdiğini ifade etmiştir. Ali Öğretmen görüşünü şu cümlelerle ifade etmiştir:

> Ders içinde ya da dışında bir durumla karşılaştığımda ya da çocukların arkadaşlık kurmakta zorluk çektikleri noktalarda sebebini soruyorum ve çocuklarla konuşmaya çalışıyorum. Bu konuyu sınıf içerisine taşıyorum ve sınıfta sesli olarak dile getiriyorum. Sosyal Bilgiler de mümkün olduğunca bu göçün bir zorunluluk olduğunu ve yerleşik öğrencilerimin kendilerini diğerlerinin yerine koyması gerektiğini anlatıyorum.

4.4.2.2. Okuma yazma çalışmaları

Bazı katılımcılar Suriyeli sığınmacı öğrencilerin dil engeli ve okuma yazma bilmemeleri sebebiyle hem Sosyal Bilgiler dersinde hem de toplumsal uyum sürecinde zorlandıklarını belirtmişlerdir. Katılımcılardan Derya, Erdal ve Betül Öğretmen Suriyeli sığınmacı öğrencilerin dil ve okuma ve yazma bilmedikleri için derse katılamadıklarını ifade etmişlerdir. Bu sebeple öğretmenler Suriyeli sığınmacı öğrencilerle Sosyal Bilgilere yönelik bir uygulama yapamadıklarını ifade etmişlerdir. Bunun yerine katılımcılar Sosyal Bilgiler dersi içinde zorunlu olarak okuma ve yazma çalışmalarına yer verdiklerini açıklamışlardır. Derya Öğretmen, "Hecelese de kekelese de yavaş yavaş okusa da ve sınıf içerisinde okumasını sağlıyorum. Ya da birkaç tanesi ile şey yapıyoruz ders işlerken. Tabi dersi anlamadığı için o Suriyeli arkadaşıyla okuma yapıyor. Sosyal Bilgiler dersinde okuma çalışması yapıyoruz" şeklinde görüşünü açıklamıştır. Benzer şekilde Erdal Öğretmen de Suriyeli sığınmacı öğrencilerin derse adapte olması amacıyla onlarla okuma yazma çalışması yaptığını açıklamıştır. Dil ve okuma yazma bilmeyen öğrenciler için kültürel uyumun ikinci planda kaldığını belirten Erdal Öğretmen bu konudaki görüşünü şu cümlelerle ifade etmiştir.

> Sosyal Bilgiler dersi bu anlamda onlar için bizim açımızdan sınıf öğretmenliğine dönebiliyor. Çünkü dediğim gibi çocuklar henüz bu seviyede değiller. Çocuk 7. sınıfta ama ben çocuğa hikâye kitapları veriyorum. Derste diğer arkadaşlarından farklı olarak okuması için. 2. ve 3. sınıfa yönelik hikâye kitapları. Ama o da kültürel uyumdan çok okuma ve yazmayı anlaması ve dili öğrenmeyi hızlandırması için.

4.4.2.3. Olumlu davranışların pekiştirilmesi

Katılımcıların Suriyeli sığınmacı öğrencilerin kültürel uyumuna yönelik olarak yaptıkları uygulamalardan biri diğerinin de Suriyeli sığınmacı öğrencilerin olumlu davranışlarını pekiştirmek olduğu görülmüştür. Katılımcılardan Betül, Gülçin ve Gökay Öğretmen Suriyeli sığınmacı öğrencilerin başarı duygusunu güçlendirme, sınıf içi iletişime katkı sağlamak ve özgüvenlerini geliştirmek için olumlu davranışlarını ödüllendirdiklerini ifade etmektedir. Katılımcılardan Betül Öğretmen "Dersleri nispeten iyi olan bir öğrencisini derste özellikle kaldırıp soru sorduğunu ya da parmak kaldırıyorsa muhakkak önceliği ona verdiğini" ifade etmiştir. "Olumlu davranan ya da başarı gösteren Suriyeli sığınmacı öğrencilerini muhakkak ödüllendirdiğini belirten Betül Öğretmen bu yöntemle sınıftaki diğer Suriyeli sığınmacı öğrencilere "Siz de başarabilirsiniz mesajı verdiğini ve bu sayede yerleşik öğrencilerinin de Suriyeli arkadaşlarına yönelik olumlu duygular geliştirdiğini" ifade etmektedir.

Gökay Öğretmen de Suriyeli sığınmacı öğrencilerinin başarısızlık duygusunu azaltmak amacıyla olumlu davranışlarını pekiştirmeye yönelik uygulamalarını şu şekilde ifade etmektedir:

> Öncelikle sınıf içerisinde onların başarısızlık duygusu azaltmaya çalışıyorum. Şöyle ki eğer sınıfta bir etkinlik yapıyorsak ya da bunlardan biri parmak kaldırıyorsa muhakkak önce ona öncelik veriyorum. Bir Suriyeli öğrenci kalkıp Sosyal Bilgiler dersinde bir etkinliğin cevaplarını veriyorsa ya da yazıyorsa bu çocuklar da bunları defterlerine düzgün geçiriyorlarsa onlara da etkinliği yapmış gibi artı veriyorum. Mesela diyelim ki 4 tane sorudan ikisinin cevabını verdi ama verdiği cevapları okumakta utanıyorsa onun yerine ben okuyorum.

Gülçin Öğretmen de olumlu davranışların pekiştirilmesine yönelik olarak "Olumlu davranışlar gösteren Suriyeli sığınmacı öğrencilerini sınıf başkanı ya da ayın öğrencisi seçerek ödüllendirdiğini" ifade etmiştir. Gülçin Öğretmen uyguladığı bu yöntemle "Suriyeli çocuklara kendine güven ve pozitif ruh hali kazandırmaya çalıştığını açıklamıştır. Bu şekilde Suriyeli sığınmacı öğrencilerin yerleşik öğrencilerle iletişime açık hale geldiğini belirten Gülçin Öğretmen bu durumun çocukların birbirleriyle olan ilişkilerini olumlu etkilediğini ifade etmektedir.

4.4.2.4. Akran öğretimi

Katılımcılardan Tarkan Öğretmen Suriyeli sığınmacı öğrencilerin yerleşik öğrencilerle sosyal ilişki kurması, Suriyeli sığınmacı öğrencilerin ders içinde bilmedikleri

konuları yerleşik öğrencilerden öğrenmeleri amacıyla akran öğretimi tekniğinden yararlandığını ifade etmiştir. Tarkan Öğretmen akran öğretiminin kültürel uyum sürecine katkılarını şu cümlelerle açıklamıştır.

> Özellikle Türk öğrencilere sosyal ilişkiler ya da arkadaşlık bağlamında daha fazla ilgi göstermeleri ve mülteci öğrencilere yardım etmeleri, oyunlarına mültecileri de dâhil etmeleri konusunda uyarıyoruz. Bu konuda onlara yardımcı olan öğrencileri belirliyor ve ödüllendirmeler yapıyoruz. Ben genelde mülteci öğrencilerimle Türk öğrencilerini yan yana oturtuyorum. Türk öğrencilerime mülteci öğrencilerimin bilmediği konuları onları anlatmasını istiyorum. Birbirlerinden faydalanmalarını istiyorum. Onu yapan öğrencilerime de yüksek sözlü notu vereceğimi söylüyorum. Bununla birlikte tabii ufak tefek ödüllerimiz de oluyor. Bu şekilde mülteci öğrencilerimi de sınıf içinde kazanmaya çalışıyorum. Kendi gibi gelen mülteci öğrenciler ile birlikte oturduğunda ben çok fazla etkileşim sağlayamıyorum. Yine kendi dilini konuşuyor, yine Türkçe öğrenemiyor. Türk öğrenci ile birlikte oturduğumda kıyısından köşesinden bir şeyler öğreniyor anlamadığı yerleri soruyor. Etkileşimi olduğu için daha kolay bir uyum sağlama süreci yaşıyoruz

4.4.2.5. Görsel materyal kullanma

Katılımcılardan Tarkan ve Serdar Öğretmen Sosyal Bilgiler dersinde Suriyeli sığınmacı öğrencilerin ders anlamalarını kolaylaştırmak ve dil engelini aşabilmek amacıyla görsel materyaller kullandıklarını ifade etmişlerdir. Serdar Öğretmen ders içi uygulamaları şu cümlelerle açıklamaktadır.

> Benim en çok dil sorunum var ama bununla ilgili tabii ki Arapça öğrenmedim. Birebir zaten çocuğa da zaten böyle özel bir zaman ayıramıyorum. Ama dersimde ben slaytlardan işliyorum. EBA'yı çok sık kullanmıyorum. Ama internette konuyla ilgili videoları bulduğumda her derste kullanmaya çalışıyorum. Görselleştirerek anlamalarını kolaylaştırabilmek için. Coğrafyada paralel ve meridyenleri mesela balonla çizmeye çalışıyorum.

Tarkan Öğretmen de Sosyal Bilgiler dersinde Suriyeli sığınmacı öğrencilerin dil sebebi ile dersi anlamakta güçlük çektiklerini ifade etmiştir. Tarkan Öğretmen bu sorunu aşmak için derste ve ölçme değerlendirmede görsel materyallerden faydalandığını belirtmiştir. Suriyeli sığınmacı öğrencilerin dersi anlamasını kolaylaştıran "akıllı tahta ve hareketli görsel materyaller " kullandığını açıklamıştır.

Derya ve Çağrı Öğretmen de Suriyeli sığınmacı öğrencilerin ölçme ve değerlendirmesinde dil engeli sebebiyle zorluklar yaşadığını açıklamıştır. Katılımcılar bu zorluğu ortadan kaldırmak için yaptığı sınavlarda görsel materyallerden yararlandığı açıklamıştır. Derya Öğretmen bu uygulamanın gerekçesini "Ben sınavlarda şöyle bir şey

yapıyorum. Resimli bir sınav kâğıdı hazırlıyorum. BEP'li bir öğrenci gibi. Resimler göstererek bir sınav yaptım. Tabi sorunu tam anlamıyla aşmış değilim ama geleneksel yöntemi kullanmaktansa böyle bir sınav daha anlaşılır oluyor." şeklinde ifade etmiştir.

4.4.2.6. Kültürel etkinlikler

Katılımcılardan Betül Öğretmen Suriyeli sığınmacı öğrencilerin Türk kültürünü öğrenmesinin uyum sürecini kolaylaştıracağını ifade etmiştir. Sosyal Bilgiler dersi içinde Suriyeli sığınmacı öğrencilerin Türk kültürünü öğrenmeleri ve kendi kültürlerini tanıtmaları için bir etkinlik düzenlediğini belirten Betül Öğretmen konuyla ilgili deneyimlerini şu cümlelerle açıklamıştır.

> Kültürümü öğrensinler istiyorum. Kültürle ya da burayı tanımakla ilgili bir konu işlediğimde onları daha çok katmaya çalışıyorum. Mesela yemekle ilgili, yöresel kıyafetlerle ilgili oyunlarımızla ilgili. Onları bu derse özellikle kattım. Derste herkes yemeklerini getirdi. Suriyeli sığınmacı öğrenciler de getirdiler. Suriyeli sığınmacı öğrencilerin geçirdikleri yemekleri alırken Türk öğrenciler şimdi ne yiyeceğiz diye tereddütte kaldı ve alırken çekindiler. Ama yine de burayı bizi tanımaları için önemli olduğunu düşünüyorum. Bu yüzden kültürel olarak birbirlerini tanımaları için etkinlik yapmaya çalışıyorum.

4.4.3. Sınıf dışı uygulamalar

4.4.3.1. Gezi

Katılımcılardan Tuğrul Öğretmen yürüttüğü proje kapsamında Suriyeli sığınmacı öğrencilerin Türk kültürünü tanımaları ve yerleşik öğrencilerle iletişime geçebilmeleri için sınıf dışı etkinliklere yer verdiğini ifade etmiştir. "Suriyeli sığınmacı öğrencilerin yerleşik öğrencilerle uyum sürecini desteklemek amacıyla tarihi ve ören yerler, müzeler, piknik etkinlikleri, hayvan barınakları ziyaretleri, sinema etkinliklerine dâhil edildiğini belirten Tuğrul Öğretmen "bu tarz sınıf dışı faaliyetlerin çocukların kültürü tanımaları birbirleriyle iletişime geçmeleri için yararlı olduğunu" ifade etmiştir.

Katılımcılardan Hasan Öğretmen de sınıf dışı etkinlik olarak kültürel gezilerin kültürel uyum süreci için yararlı olduğunu ifade etmiş ve bu konudaki deneyimlerini ve etkinliğin yararını şu cümleleriyle ifade etmiştir:

> Mesela benim sınıfımda en son bir gezi yapmıştık. Bütün Suriyeli sığınmacı öğrencilerim kendi sınıfından olanların hepsi katılmıştı. Bizim her yıl tarihi mekanlara yaptığımız gezilerde var. Topkapı Sarayı olsun, Yerebatan Sarnıcı olsun. Florya'daki Orman mesela. Bu gezilere onların da katılması için elimizden geleni yapıyoruz. Kültürel uyum anlamında şöyle bir katkısı oluyor. Bizim kendi öğrencilerimizle aynı sofrada oturuyorlar, aynı otobüse

> biniyorlar birlikte yemek yiyorlar. Bunun dışında tarihi açıdan şey var. Geldiği ülkenin tarihi yapısını değerlerini tanıyor ve biraz daha benimsemeye başlıyor bazı şeyleri.

4.4.3.2. Grup çalışmaları

Katılımcılardan Betül, Tarkan, Gülçin ve Zehra Öğretmen Suriyeli sığınmacı öğrenciler ile yerleşik öğrencilerin iletişimini kuvvetlendirmek, ortak amaç için hareket etmelerini sağlamak ve gruplar arası ilişkileri iyileştirmek amacıyla grup çalışmalarına yer verdiklerini açıklamışlardır. Tarkan Öğretmen grup ödevi olarak "pano düzenleme çalışması yaptırdığını, kütüphanede ya da bilgi evinde yerleşik öğrencilerle sığınmacı öğrencilerin birlikte çalıştığı görevler verdiğini" ifade etmiştir.

Gülçin Öğretmen de grup ödevlerinin öğrenciler arası iş birliği ve iletişimin gelişmesinde önemli olduğunu ifade etmiştir. Gülçin Öğretmen öğrencilerinin grup çalışmasına örnek olarak göçmen ve yerleşik öğrencilerin birlikte "Türkiye tarım haritası hazırladığı ve verilen bir ünite ile ilgili dergi çıkardığını" belirtmiştir.

Zehra Öğretmen de sınıf dışı bir yardım etkinliğinde öğrencilerin bir araya geldiği bir uygulama yaptığını ifade etmiştir. Zehra Öğretmen bu etkinliğin içeriği ve yararını şöyle açıklamıştır:

> Sosyal Bilgiler dersi dışında birileriyle daha çok vakit geçirmeleri anlamında grup çalışmaları yapıyoruz. Ben de böyle bir çalışma yaptım. Yardım konusu vardı ihtiyacı olan insanlara maddi yardım. Ve her öğrenci istediği gruba dâhil olabiliyordu. Sokak hayvanlarına yardım ya da köy okullarına yardım gibi farklı yardım grupları vardı. Yardım gruplarını oluştururken Suriyeli sığınmacı öğrencilerin ve Türk öğrencilerin Bir araya gelmesini sağlamıştık. Hem birlikte paylaşım sağlamaları hem de ortak bir yardım yapmak ve iş birliği içinde bir projeyi tamamlamaları açısından önemliydi.

4.4.3.3. Birlikte teneffüs

Katılımcılardan Derya Öğretmen kültürel uyum sürecinde yerleşik öğrencilerin olumsuz tutumlarını en aza indirmek, gruplar arası iletişimi sağlamak amacıyla sınıf dışı etkinlik olarak kendi derslerinin teneffüslerinde Suriyeli sığınmacı öğrencilerle yerleşik öğrencilerin birlikte vakit geçirmelerini zorunlu tuttuğunu belirtmiştir.

Katılımcılardan Ahmet ve Burak Öğretmen sınıf içi ya da sınıf dışında kültürel uyuma yönelik herhangi bir çalışma yapmadıklarını belirtmişlerdir. Her iki katılımcıda Sosyal Bilgiler dersine yönelik konuları yetiştirmekte zorlandıklarını bu sebeple Suriyeli

sığınmacı öğrencilere yönelik etkinlikler uygulamak için ayrı bir zamanlarının olmadığını ifade etmiştir.

4.5. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Suriyeli Sığınmacı Öğrencilerin Kültürel Uyumuna İlişkin Karşılaştıkları Sorunlar ve Önerileri

Sınıfında Suriyeli sığınmacı öğrenci bulunan Sosyal bilgiler öğretmenlerinin Suriyeli sığınmacı öğrencilerin kültürel uyumuna ilişkin karşılaştıkları sorunlar ve önerileri ana temasında öğretmenlerin kültürel uyum eğitiminde karşılaştıkları sorunlar ve bu sorunların aşılması için getirdikleri çözüm önerilerine yer verilmiştir**.** Bu bölümdeki ana tema ve alt temalar Şekil 4.15.'de sunulmuştur.

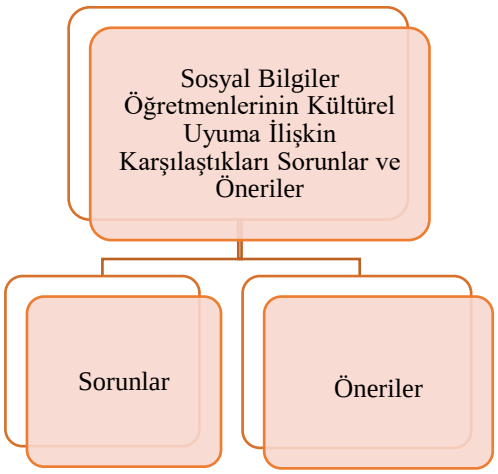

Şekil 4.15. *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kültürel uyuma ilişkin karşılaştıkları sorunlar ve öneriler*

4.5.1. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin Suriyeli sığınmacı öğrencilerin kültürel uyumuna ilişkin karşılaştıkları sorunlar

Sınıfında Suriyeli sığınmacı öğrenci bulunan sosyal bilgiler öğretmenlerinin Suriyeli sığınmacı öğrencilerin kültürel uyumuna ilişkin karşılaştıkları sorunların ortaya çıkarılabilmesi için öğretmenlere "Suriyeli sığınmacı öğrencilerin kültürel uyumuna yönelik olarak karşılaştığınız sorunlar nelerdir? " Sorusu yöneltilmiştir. Verilen cevaplar doğrultusunda öğretmenlerin Suriyeli sığınmacı öğrencilerin uyum sürecinde yaşadıkları sorunlara yönelik görüşleri şekil 4.16'da sunulmuştur.

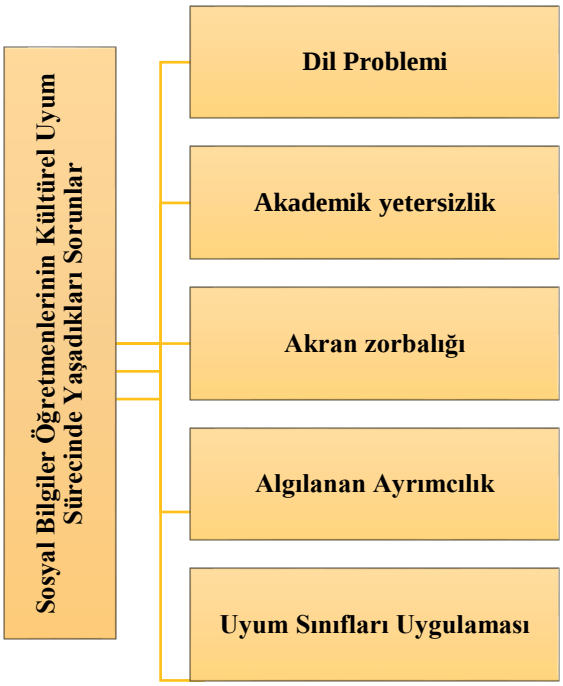

Şekil 4.16. *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kültürel uyum sürecinde yaşadıkları sorunlar*

Katılımcılar Suriyeli sığınmacı öğrencilerin uyum sürecinde dil problemi, akademik yetersizlik, akran zorbalığı, algılanan ayrımcılık, okul kurallarına uyum ve uyum sınıfları uygulamasından kaynaklanan sorunlar yaşadıklarını ifade etmişlerdir.

4.5.1.1. Dil problemi

Katılımcıların tamamı ortak görüş olarak Suriyeli sığınmacı öğrencilerin dil problemi nedeniyle öğretmenleri arkadaşlarıyla "iletişim kuramadığını, kendilerini ifade etmekte zorlandıklarını, dersi anlamakta güçlük çektiklerini ve dil problemi nedeniyle ölçme ve değerlendirme yapmadıklarını" ifade etmişlerdir. Katılımcıların tümü kültürel uyuma yönelik karşılaştıkları en büyük sorunun dil problemi olduğunu belirtmişlerdir. Daha önceki görüşlerinde Suriyeli sığınmacı öğrencilerin ana dilinin farklı olmasını uyum süreci zorlaştırdığını belirten katılımcılar dil farklılığının eğitim faaliyetlerini de olumsuz etkilediğini açıklamışlardır.

Katılımcılardan Burak Öğretmen dil problemi ile görüşünü: "Çocuklar dil bilmiyor. Dil sorununu çözebilseydik çocuklara gerçekten faydalı olabilirdik. Çocuk beni anlamıyor, Sosyal Bilgileri ya da diğer dersleri nasıl anlayacak? Bence eğer uyum isteniyorsa önce dil sorunu çözülmeli" cümleleriyle açıklamıştır. Burak Öğretmen dil

engeli nedeniyle ölçme değerlendirme yapmakta zorlandığını ve çocukların akademik başarısının düşük olduğunu da "Anlaşamadığımız için sınav yapamıyorum. Zaten çocuk bir şey öğrenemiyor ki, sınav yapsak bile böyle bir durumda iyi bir not almasını bekleyemeyiz" cümleleriyle ifade etmiştir.

Gülçin Öğretmen ise dil probleminin öğrenci-öğrenci ve öğrenci-öğretmen arasında iletişim sorunlarına yol açtığını belirtmiş ve dil bilmeyen çocuklarla iletişim kuramadığını ifade etmiştir. Gülçin Öğretmen konudaki görüşünü "Ben hiçbir şekilde dil bilmeyen bir öğrencime ulaşamıyorum. Derdimi anlatamıyorum o çocuğa. Ben de onunkini anlamıyorum tabi." Şeklinde açıklamıştır.

4.5.1.2. Akademik yetersizlik

Katılımcılardan Serdar, Gökay, Ali, Ahmet, Betül, Mehmet, Ayşe, Çağrı, Derya, Erdal, Hasan, Zehra ve Tarkan Öğretmen "Dil probleminin yanı sıra Suriyeli sığınmacı öğrencilerin akademik seviyelerinin yerleşik öğrencilerden alt düzeyde olduklarını ifade etmişlerdir.

Öğretmenler; öğrencilerin okuma yazma bilmemeleri, Suriyeli sığınmacı öğrencilerin Suriye'den Türkiye'ye geldiği sürede eğitimine ara vermek durumunda kalmaları ve bazı Suriyeli sığınmacı öğrencilerin geçici eğitim ya da oryantasyon almadan doğrudan ortaokula kaydının yapılması nedeniyle Suriyeli sığınmacı öğrencilerin büyük kısmının akademik açıdan yetersiz oldukları görüşünde hemfikirdirler. Suriyeli sığınmacı öğrencilerin akademik yetersizlik sebebiyle okula uyum sağlamadığını belirten Hasan Öğretmen bu konudaki görüşünü şu cümlelerle ifade etmiştir:

> Hiç okula gitmemiş 5.sınıfa gelmiş ve burada başlamış. Çocuk okul kültürünü bilmiyor. Bir de çocuklar savaştan kaçıp geldikleri için eğitim sürecinde kesintiler olmuş ve çocukların seviyeleri aynı değil yani 5. sınıfa kayıt olan bir çocuğun belki de bir sınıftan başlaması gerektiği durumlar oluyor. Bu da çocukların uyum süreci zorlaştırıyor. Çocuk bizim ülkemizdeki eğitim kurumuna doğal olarak entegre olamıyor.

Çağrı Öğretmen de benzer şekilde Suriyeli sığınmacı öğrencilerin akademik başarısının düşük olduğunu belirtmiş ve bu durumun çocukların okula uyumunu olumsuz şekilde etkilediğini belirtmiştir. Suriyeli sığınmacı öğrencilerin eğitim sistemine ve okul kültürüne uyumu için farklı bir düzenlemeye ihtiyaç olduğunu belirten Çağrı Öğretmen görüşünü şu cümlelerle açıklamıştır

> Bir kere iki grup arasında çok bariz bir akademik başarı farkı var. Suriyeli sığınmacı öğrencilerden başarılı olan öğrenci sayımız çok nadir. Bu sadece dilden de kaynaklanmıyor. Şöyle bir durum da var. Çocuklar bizim okullarımıza alınmadan önce bir eğitimden geçmedikleri için öğrencilerin akademik başarıları yetersiz. Aynı dersi alıyorlar aynı eğitimi görüyorlar ama çocuklar akademik olarak daha alt düzeyde. Bununla ilgili olarak da farklı düzenlemeler gerekiyor. Uyum ve entegrasyon adı altında bu çocuklara aynı eğitimi uygulayamayız. Çocukları önce belli bir seviyeye getirmemiz gerekiyor. Bunun için okullara alınmasının öncesinde belirli bir düzeye getirilmeli ve ölçme yapmalısınız. Burada 7. Sınıfa aldığınız bir çocuk. Dil anlamında çocuk, daha dil anlamında yetersiz. Ayrıca bazıları okula gitmemiş. Belki daha alt düzeyde bir sınıfa gitmesi gerekirken bu çocuğa Sosyal Bilgiler öğretmeye çalışıyorsunuz ne kadar başarılı olabilirsiniz?

4.5.3.3. Algılanan ayrımcılık

Kişi ya da grupların fiziksel ve kültürel farklılıkları sebebiyle haksız tutum ve davranışlara maruz kaldığı inancı algılanan ayrımcılık olarak tanımlanmaktadır. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kültürel uyum sürecinde karşılaştıkları zorluklardan biri de algılanan ayrımcılıktır. Öğretmenler göçmen ve yerleşik öğrenciler arasında sınıf içi ya da okul dışı ortamlarda ayrım durumlarının yaşandığından söz etmiş ve bu durumu uyum süreci açısından olumsuz olarak nitelendirmiştir. Katılımcılardan Betül, Erdal, Ayşe, Vedat, Çağrı, Derya, Hasan, Tarkan, Cengiz ve Gökay Öğretmen yerleşik öğrenciler ile sığınmacı öğrenciler arasında algılanan ayrımcılık inancı olduğu yönünde görüş bildirmişlerdir.

Tuğrul Öğretmen çocuklar arasındaki algılanan ayrımcılık davranışlarında ailelerin etkili olduğuna da ifade etmiştir. Tuğrul Öğretmen, yerleşik ailelerdeki olumsuz tutumların çocuklara yansıdığını düşünmektedir. Tuğrul Öğretmen bu düşüncesini verdiği şu örnekle açıklamıştır:

> Bazen velilerim arıyor diyor ki hocam öğretmen Suriyeli çocuğu sınıf başkanı yapmış. Sınıfta Türk öğrenci yok muydu diyor mesela sınıfta. Burası Türkiye Cumhuriyeti değil mi diyor? İşte diyorum ya önce velilerin bu algısının çözülmesi lazım.

Derya Öğretmen kültürel farklılıklar ve ekonomik durumun algılanan ayrımcılık davranışı üzerinde etkili olduğunu ifade etmiştir. Derya Öğretmen yerleşik öğrencilerin tutumlarının öğrenciler arasındaki iletişimi de olumsuz etkilediğini gözlemlediğini açıklamıştır. Algılanan ayrımcılığa yönelik olarak:

> Yabancı olmanın getirdiği bir etki de var. Dil biliyor olsalar dahi Türk çocukları tarafından algıladıkları şekilde yabancı olmaları ve bizim imkanlarımız dan faydalanıyor olmaları da etkiliyor. Neden benimle aynı imkanlardan yararlanıyorlar? Ve neden buradalar gibi. Mülteci

> çocuklara bu sebeple soğuk davranıyor bizim öğrencilerimiz. Oturma düzeninde bile ben onunla oturmak istemiyorum diyor Türk öğrencim.

Katılımcılardan Gülçin Öğretmen yerleşik öğrencilerle Suriyeli sığınmacı öğrenciler arasındaki algılanan ayrımcılığın Suriyeli öğrencileri olumsuz etkilediğini ifade etmiştir. Sınıf dışı ortamlarda " Suriyeli ve yerleşik öğrencilerin sadece kendi kültüründen arkadaşlarıyla oyun oynadıklarını" belirtmiştir. Gülçin Öğretmen sığınmacı öğrencilerin aidiyet geliştirebilmek yerleşik öğrenciler gibi davranmaya çalıştığını açıklamıştır. Gülçin Öğretmen yaşadığı bir olayı şu cümlelerle ifade etmektedir:

> Maalesef Suriye'den gelmeleri. Onlar da biliyor farklı bir yerden geldiklerini. Diğer arkadaşlarımla görüştüyseniz bahsettiler mi size bilmiyorum. Ama Suriyeli olmadıklarını iddia eden çocuklara denk geldim. Ben Gaziantepliyim diyor çocuk ısrarla. Utanıyor çocuk geldiği yerden mi utanıyor verilen tepkilerden mi böyle düşünüyor? Kendi sosyal çevrelerinde gördükleri ayrımcılık ya da kalıcı olduklarını düşünmedikleri için mi bilmiyorum ama bu tarz şeylere denk geldim.

4.5.3.4. Akran zorbalığı

Katılımcıların görüşleri doğrultusunda kültürel uyum sürecini olumsuz etkileyen bir diğer sorun ise akran zorbalığıdır. Kişilerin birbirine fiziksel ya da duygusal zarar verme davranışı olarak akran zorbalığı göçmen ve yerleşik öğrenciler arasındaki uyumu güçleştirmektedir. Katılımcılardan Ayşe, Zehra, Gülçin, Derya, Hasan, Tarkan, Erdal, Cengiz, Tuğrul, Betül ve Gökay Öğretmen sığınmacı ve yerleşik öğrenciler arasında akran zorbalığı davranışlarıyla karşılaştıklarını açıklamışlardır. Katılımcılar Suriyeli sığınmacı öğrencilerin savaş ortamından gelmesi, iletişim zorluğu yaşaması ve psikolojik durumu ile yerleşik öğrencilerin önyargılı tutumunun akran zorbalığına neden olduğunu belirtmiştir.

Katılımcılardan Cengiz, Betül, Ayşe, Zehra, Gökay, Erdal ve Gülçin Öğretmen Suriyeli sığınmacı öğrencilerin savaştan gelmeleri ve psikolojik durumlarındakileri olumsuzluklar sebebiyle şiddete eğilimli olduklarını ifade etmişlerdir. Örneğin Betül Öğretmen, "Biraz içleri hınçla mı dolu? Sonradan gelmiş olmanın verdiği bir baskı mı var? O mu patlıyor? Bilmiyorum da. Ama erkekleri şiddete meyilli çocuklar." ifadeleriyle görüşünü açıklamıştır. Zehra Öğretmen de "Belki de savaş görmenin ya da kabullenmeme verdiği bir olumsuzluk var. Çocuklar biraz daha sert davranışlarda bulunabiliyor." cümleleriyle düşüncelerini ifade etmiştir. Ayşe Öğretmen uyum sürecindeki en büyük sorunun şiddet olduğunu ifade etmiş ve "Buradaki en büyük sorunumuz şiddet. Ve bu

dönem daha fazla. Mesela yukarıda en üst katta daha fazla yoğunlukta. Çünkü kurs gördükleri sınıflarda orada. Bazen en üst katta bağırarak ‘’isyan isyan’’ diye bağırarak grup halinde. Hapishanedeki isyan sahneleri olur ya onları yaşattılar bize.” cümleleriyle yaşadığı olumsuz bir olayı örnek vermiştir.

Derya, Hasan, Erdal ve Tarkan Öğretmen farklı görüş olarak; Suriyeli sığınmacı öğrencilerin dil bilmememe, kendinî ifade edeme gibi sorunlar sebebiyle akran zorbalığı ile karşı karşıya kaldıklarını belirtmektedir. Derya Öğretmen kendinî ifade edemediği ve yerleşik öğrencilerin olumsuz tutumları nedeniyle Suriyeli sığınmacı öğrencisinin yerleşik öğrenciler tarafından akran zorbalığına maruz kaldığını şu cümlelerle açıklamaktadır:

> Akran zorbalığı ve şiddet de yaşanıyor zorluk olarak. Bahsettiğim sınıftaki mülteci erkek öğrencim sürekli onunla uğraşılır, suçlar ona atılır. O da dil bilmediği için ses çıkarmaz ve bir süre sonra artık evet ben yaptım demeye başladı. O öğrencim çok içine kapandı mesela o anlamda. Genelde (yerleşik) çocuklar arasında şiddet argo kelime kullanma çok fazla.

Tarkan Öğretmen Derya Öğretmen’den farklı olarak bazı Suriyeli sığınmacı öğrencilerin dil bilmeme ve kendini ifade edememe sebebiyle yerleşik öğrencilere akran zorbalığı uygulandığını açıklamıştır. Tarkan Öğretmen, “Daha önce hiç dil bilmediği için arkadaşlarına hırçın davranan, kendinî ifade edemediği için onlar tarafından anlaşılmadığını düşündüğü için arkadaşlarına hırçın davranan fiziksel anlamda zarar veren davranışlar gördük.” ifadeleriyle görüşünü belirtmiştir.

Tuğrul, Hasan ve Erdal Öğretmen de sığınmacı ve yerleşik öğrenciler arasında akran zorbalığı ile karşılaştıklarını açıklamışlardır. Bu katılımcılar diğer öğretmenlerden farklı olarak göç eden öğrencilerin sayıca fazla olduğu sınıflarda gruplaşma, akran zorbalığı ve şiddet olaylarının daha fazla yaşandığını ifade etmektedir. Katılımcılardan Hasan Öğretmen bu görüşünün sebebini “Sayının fazla olduğu sınıflarda öğrenciler arası gruplaşmalar daha fazla olabilir. Bir sınıfta bir ya da iki öğrencinin olduğu sınıflarda belki çok sorun yaşanmıyordur. Ama kalabalık okullarda bu sorun daha çok yaşanabiliyor.” Cümleleriyle açıklamıştır.

4.5.3.5. Uyum sınıfları uygulaması

Suriyeli sığınmacı öğrencilerin yoğun olarak bulunduğu ve uyum sınıfı uygulamasının yapıldığı okullarda görev yapan Ayşe, Erdal ve Gökay Öğretmen uyum sınıfları uygulamasına katılan öğrencilerin “Sosyal Bilgiler dersine katılamadığını, Suriyeli sığınmacı öğrencilerin uyum sınıflarında yalnızca Suriyeli arkadaşlarıyla birlikte

oldukları için gruplar arası iletişimin gerçekleştirilemediğinden ve uyum sınıflarında eğitim veren eğiticilerden kaynaklanan sorunlar" yaşadıklarını ifade etmişlerdir.

Katılımcılardan Ayşe ve Erdal Öğretmen Suriyeli sığınmacı öğrencilerinin tamamının uyum sınıfı uygulamasına dâhil olduğunu ifade etmiştir. Katılımcılardan Ayşe Öğretmen Suriyeli sığınmacı öğrencilerinin derslere sürekli katılım sağlamadığını ve bu durumun uyum sürecini olumsuz etkilediğini şu cümlelerle ifade etmiştir.

> En az 10 tane Suriyeli öğrenci var mesela benim bir sınıfımda ama onların hepsi her derste yoklar. Çocuklar Türkçe öğrenmek için gidiyorlar devam edemiyorlar. Az önce ifade ettiğim gibi Sosyal Bilgilerin uyumda bir işlevi var evet. Ama derse devam edemeyen bir çocuğa bunu nasıl aktarabilirim? Hoş derse devam etse de beni anlamıyor ki çocuk. Gittiği sınıfta kendi gibi Suriyeli arkadaşları var. Çocuklar kendi aralarında vakit geçiriyorlar. Böyle bir ortamda uyum nasıl beklenebilir? Biz bu konuda öğretmenler olarak öyle bir çıkmazın içindeyiz ki.

Erdal öğretmen de uyum sınıflarına giden öğrencilerinin derslere katılamadığını açıklamıştır. Uygulamanın bu yönüyle öğrencileri olumsuz etkilediğini ve öğrenciler arası akademik başarı farkını derinleştirdiğini ifade eden Erdal Öğretmen; "Bu yıl çocukları uyum sınıfına alıyoruz. Ama bu sırada normal sınıfta alması gereken eğitimi almadığı için eğitimsel olarak yine bir boşluk oluşuyor. Özellikle bu gelen birinci kuşak çok zorlanıyor." şeklinde görüş bildirmiştir.

Gökay Öğretmen de uyum sınıfların görev yapan öğretmenlerin Suriyeli sığınmacı öğrencilerin eğitim ve uyuma yönelik ihtiyaçlarını karşılamak için yetersiz olduğunu ifade etmiştir. Gökay Öğretmen bu durumun yol açtığı sorunları şöyle ifade etmiştir:

> Bizim okulumuzda çocuklar uyum sınıflarına alınıyorlar. Uyum sınıflarında Suriyeli eğiticiler var. Peki Suriyeli eğiticilerin işi gerçekten eğiticilik mi? Yarın bu PİKTESLER biter, biz işsiz kalırız diye hepsi KPSS çalışıyorlar Çocukların buraya uyum sağlaması ya da yaşadığımız sorunlara çözüm üretebilmek için profesyonel bir yardımları yok. Daha doğrusu bunun için yetiştirilmemişler. Bu çocukların durumuna göre pedagojik alt yapısı ve uzmanlığı olan eğiticilere ihtiyaç var. Yani savaştan gelen bir çocuğa nasıl davranması, ne öğretmesi, nasıl yaklaşılması gereken bir yardım olmadıkça sorunlarımız devam edecek

4.5.2. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin Suriyeli sığınmacı öğrencilerin kültürel uyumuna ilişkin önerileri

Sınıfında Suriyeli sığınmacı öğrenci bulunan sosyal bilgiler öğretmenlerinin Suriyeli sığınmacı öğrencilerin kültürel uyumunun sağlanmasına yönelik önerilerini ortaya koymak amacıyla öğretmenlere, "Suriyeli sığınmacı öğrencilerin kültürel

uyumunun gerçekleşmesine yönelik önerileriniz nelerdir?" Sorusu yöneltilmiştir. Verilen cevaplar doğrultusunda öğretmenlerin Suriyeli sığınmacı öğrencilerin kültürel uyumunun sağlanmasına yönelik önerileri şekil 4.17'de sunulmuştur.

Şekil 4.17. *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin Suriyeli sığınmacı öğrencilerin kültürel uyumuna yönelik önerileri*

Şekil 4.17'de görüldüğü üzere öğretmenler Suriyeli sığınmacı öğrencilerin kültürel uyumunun sağlanabilmesi için ailelerin bilgilendirilmesi, öğretmenlere hizmet içi eğitimlerin düzenlenmesi, Sosyal Bilgiler öğretim programının revize edilmesi, kültürel uyum dersi programının oluşturulması, uzman öğretmenlerin tahsis edilmesi ve geçici eğitim uygulamasının düzenlenmesine yönelik önerilerde bulunmuşlardır.

4.5.2.1. Sığınmacı ve yerleşik ailelerin bilgilendirilmesi

Eğitim sürecinde öğretmenler; ortak görüş olarak Suriyeli sığınmacı öğrencilerin kültürel uyumunun sağlanabilmesi için göçmen ve yerleşik ailelerin bilgilendirilmesi

gerektiği yönünde öneride bulunmuşlardır. Ailelerin eğitim ihtiyacına yönelik olarak Cengiz Öğretmen şu ifadelerde bulunmuştur:

> Velilerde hem bizim velilerimiz hem de mülteci velileri konuya nasıl davranacaklarını çocuklara nasıl yaklaşacaklarını bilmiyorlar. Mülteci veliler bizim kültürümüzü tanımadığı için bizim veliler de bu çocuklara ve bu çocukların kendi çocuklarının sınıflarında yer almasına önyargı ile baktıkları için sorunlar büyüyor. Çocukların olduğu gibi velilerin de ön yargılarını kırmaya (Suriyeli) çocukların buraya gelişi amacının anlatılmasına ve velilerin yanlış davranışlarını önyargılarını eleştiren nasıl davranacaklarını dair fikir veren bir eğitim ile bilgilendirilme ihtiyacı var...

Ali, Ahmet ve Burak Öğretmen de hem yerleşik hem de sığınmacı öğrencilerin ailelerinin uzman kişilerden Türkiye'deki eğitim süreci, çocukların durumu ve bu süreçte onlara nasıl davranmaları gerektiği konusunda bir eğitim almaları gerektiğini açıklamıştır. Hasan, Kemal, Osma Mehmet, Tarkan ve Serdar Öğretmen ise yerleşik ailelerin bilgilendirilmesi gerektiğini belirtmiş ve Suriyeli ailelerin de çocuklarıyla birlikte katılabileceği "aile eğitim kursları" açılması önerisinde bulunmuşlardır.

Tarkan Öğretmen; "aile eğitim kurslarında, Suriyeli ailelerinin ve çocukların Türkiye'deki eğitim sistemi, okul kültürü ve toplumsal kurallar hakkında bilgilendirilmesinin uyum sürecine katkı sağlayacağını" ifade etmiştir.

Ayşe, Çağrı, Zehra, Mehmet, Derya, Erdal, Vedat Gülçin ve Tuğrul Öğretmen ise ortak görüş olarak velilerin taşıdığı olumsuz tutumların hem yerleşik hem de sığınmacı öğrencilere yansıdığını ifade etmektedir. Katılımcılar olumsuz tutumların ortadan kaldırılabilmesi için ailelerin eğitim sürecine dâhil edilmesi gerektiği yönünde görüş bildirmiştir. Zehra Öğretmen ailelerin çocuklarına etkisiyle ilgili olarak görüşlerini şu cümlelerle açıklamıştır:

> Öğrenciler aslında çocuk, yani yaşları küçük. Kendilerine ait bir duyguları yok. Şöyle, sahip olduğu bütün duygu düşünceler anne babalarına ait duygu ve düşünceler. Bireysel olarak yaşamıyorlar. Çünkü bu olgunlukta değiller. O yüzden öncelikle anne babaya durumun açıklanması gerekir. Velilere yönelik bilgilendirme toplantıları ve belki de onlar için düzenlenen eğitimlerde Suriyeli sığınmacı öğrencilerden Suriyeli sığınmacı öğrencilerin durumdan bahsedip kendi çocuklarının onlara nasıl davrandığını anlatmamız gerekiyor. Aynı şekilde Suriyeli velilerin de bu durum hakkında bilgilendirilmesi gerekir.

4.5.2.2. Öğretmenlere yönelik hizmet-içi eğitimlerin düzenlenmesi

Öğretmenler ortak görüş olarak Suriyeli sığınmacı öğrencilerin uyum süreci ve eğitimsel ihtiyaçlarını karşılamakta yetersiz olduklarını ifade etmiştir. Katılımcıların

tamamı Suriyeli sığınmacı öğrencilerle eğitim faaliyetlerini sürdürmeye yardımcı olan, onların farklı ihtiyaçlarına cevap verebilecekleri uygulamaya dönük bir hizmet-içi eğitim önerisinde bulunmuşlardır. Öğretmenler hizmet-içi eğitimde; "öğretmenler için dil eğitimi, Suriye eğitim sisteminin tanıtılması, uyum etkinlikleri, rehberlik, sığınmacı öğrencilere yönelik öğretim metotları" gibi konulara yer verilmesi gerektiğini açıklamıştır.

Katılımcılardan Çağrı Öğretmen hizmet-içi eğitimde dil eğitimi olması gerektiğini şöyle açıklamıştır;

> Bu çok uzun bir süreç. Büyük emek çok bilgi beceri isteyen bir süreç ve benim taktirimce bu alanda yetişmiş bilgi becerilere sahip insanların devreye girmesiyle çözülecek bir şey. Biz bu derse giriyoruz ama bu konu hakkında bilgimiz yok bu derse giriyoruz ama aldığımız eğitim bunu karşılamıyor. Bu yüzden bizim uygulayacağımız aktaracağımız eğitim, politikaları karşılamıyor. Ben buraya geldim öğretmen olarak ama Suriyeliler ile ilgili bir dil eğitimi almadım. Mesela 1 aylık bir dil eğitimi olabilirdi.

Katılımcılardan Kemal, Zehra, Burak, Vedat ve Tuğrul Öğretmen de dil eğitimine ek olarak "Suriye'deki eğitim sisteminin Türkiye'deki öğretmenlere tanıtılması gerektiğini" açıklamıştır. Ayrıca katılımcılar sığınmacı öğrencilerin eğitim alt yapısı ve öğrenme metotlarını bilmelerinin eğitim kalitesini arttıracağını açıklamıştır. Kemal Öğretmen, "Suriyeli bir öğretmenin gelip bize eğitim vermesini isterdim. Eğitim sistemi hakkında bize bilgi verebilir. Sonuçta bu çocuklar nasıl bir eğitim gördüler? Onların çocuklarla iletişimleri nasıl? Bu bize bir bakış açısı katabilir." şeklinde görüş belirtmiştir.

Burak Öğretmen de bu görüşe paralel olarak görüşünü "Suriyelilerin öğrenme metotları verilebilir. Orada nasıl bir eğitim sistemi uygulanıyordu? Nasıl bir sınıf düzeni var ve kitapları nasıl? Bunlar öğrenilebilirdi ki biz onlara göre bir eğitim programı ve sistem hazırlayalım." Şeklinde açıklamıştır.

Bu görüşlere ek olarak Ayşe, Gökay, Tarkan ve Serdar Öğretmen ise düzenlenecek hizmet-içi eğitimlerin uygulamaya dönük olması ve planlamasının öğretmenlerin eğitim öğretim sürecini aksatmayacak şekilde düzenlenmesi gerektiğini açıklamıştır. Ayşe Öğretmen "Bu eğitimlerin tatillerde ya da hafta sonunda uzun süreli olarak verilmesi ve uygulamaya yönelik verilmesi gerekir." Diyerek görüşünü açıklamıştır. Gökay Öğretmen hizmet içi eğitimlerin uygulanışı ve içeriği ile ilgili olarak görüşlerini şöyle ifade etmiştir.

> Ben eğitim almadım. Ama şu durumda düzenlense bile benim böyle bir vaktim yok. Eğitime gidersem benim yerime derse kim gidecek? Daha önce farklı eğitimlere katıldım. Ama işin doğrusu bunlarda uygulama yoktu. Ben Sosyal Bilgileri biliyorum. Ama dil bilmeyen, annesini babasını kaybetmiş farklı bir ülkede eğitim görmüş bir çocuğa nasıl yaklaşacağımı

bilmiyorum. Bana bunun öğretilmesi gerek. Ve bunun da uzun süreli bir eğitimle olacağını düşünüyorum.

4.5.2.3. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nın revize edilmesi

Katılımcılardan Derya ve Gökay Öğretmen öğretim programı ile ilgili olarak; Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının revize edilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Katılımcılar Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda "Yerleşik kültürüntanıtılması, çoklu bakış açısının geliştirilmesi, farklı kültürlerin tanıtılması, göç ve mültecilik ile vatandaşlık konularına yer verilmesi ve programın okul dışı uyum etkinliklerini kapsayacak şekilde geliştirilmesi" önerilerinde bulunmuştur.

4.5.2.4. Kültürel Uyum dersi programının oluşturulması

Katılımcılardan Ahmet, Kemal ve Çağrı Öğretmen kültürel uyumun tek bir dersin öğretim programındaki değişiklikle sağlanamayacağını ifade etmiştir. Bu katılımcılar Suriyeli sığınmacı öğrencilerin yoğun olarak bulunduğu okullarda kültürel uyum etkinliklerini içeren farklı bir ders programının oluşturulması gerektiğini ifade etmiştir. Ahmet, Kemal ve Çağrı Öğretmen kültürel uyum becerilerini kazandıracak bir derste; "yerleşik kültürüntanıtılması, dilin kazanımı ve okul dışı kültürel etkinliklerin yapılması gerektiğini" açıklamışlardır. Katılımcılardan Kemal Öğretmen bu dersin içeriği ve değerlendirmesi ile ilgili önerileri şu cümlelerle açıklamıştır:

> Eğitimi düşünün, biz bu eğitimleri verirken çocukların hem akademik başarı sağlamasını hem de uyum göstermesini bekliyoruz. Mevcut eğitim programı ile ya da eğitim sistemi ile bu konuda ne kadar başarılı olabiliriz? Bu yüzden bu çocukların kültürel uyumunun sağlanmasında sosyal becerilerinin geliştirilmesinde çocuklara farklı bir alan açmamız gerekir. Bir Kültürel Uyum dersi olmalı. Bu ders konuşma etkinliklerini içermeli, öfke kontrolü etkinlikleri içermeli. Farklılıklara saygı, kültürünün tanıtılması. Toplumdaki yaşantı biçimi. Yani insanlar ne yiyorlar ne içiyorlar nasıl yaşıyorlar? Bununla ilgili okul dışı ve sınıf dışı çalışmalar olabilir belki o zaman bununla ilgili daha sağlıklı bir değerlendirme de yapabilirsiniz yani çocuklar neyi ne kadar öğrenmişler? Neyi yapıyorlar? Neyi yapamıyorlar konusunda bir ölçme ve değerlendirme sistemi de geliştirirse çocukların buraya daha çabuk adapte olabileceklerini düşünüyorum. Yani konulan bu kriterlerle çocukların becerilerinin gelişimi değişip değişmediğini ölçebiliriz.
>
> Çocuklar kazandıkları becerileri ile ilgili uygulamalı olarak değerlendirmeye tabi tutulursa yani ön test son test ve izleme testi ile bu davranışlar değerlendirilebilirsek güzel olur. Öntest ve çocukların hazırbulunuşluklarını ölçebiliriz. İzleme ve son testte çocuklara verdiğimiz sosyal ve kültürel uyuma yönelik ve kazanımların sonucunda çocukların davranışlarında

> değişmeler var mı ne gibi değişmeler gözlüyoruz. Bu ölçülebilir. Böyle sistemli bir programın çocukların uyum sürecinde etkili olacağını düşünüyorum

4.5.2.5. Uzman öğretmenlerin tahsis edilmesi

Katılımcılardan bazıları uyum politikası kapsamında; Suriyeli sığınmacı öğrencilerle eğitim faaliyetleri yürütecek öğretmenlerin farklı bir programla alanında uzman olarak yetiştirilmesi ve sığınmacı öğrencilerin yoğun olarak bulunduğu okullara bu uzman öğretmenlerinin tahsis edilmesi önerisinde bulunmuşlardır.

Katılımcılardan Gülçin, Ali, Erdal, Burak, Ayşe ve Gökay Öğretmen sığınmacı öğrencilere eğitim verecek öğretmenlerin bu konuda deneyimli olması ve öğretmenlerin göçmen çocukların hem uyum hem de eğitim ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde yetiştirilmesi gerektiğini belirtmişlerdir.

Ayşe Öğretmen Suriyeli sığınmacı öğrencilerin yoğun olarak bulunduğu ilçelerdeki okullarda öğretmenlerin birçoğunun bu konuda deneyimsiz olduğu, öğretmenlerin genellikle ücretli olması sebebiyle eğitimde sürekliliğin sağlanamadığını ve bu durumun uyum sürecini zorlaştırdığını belirtmiştir. Uzman öğretmenlerin yetiştirilmesi ihtiyacına vurgu yapan Ayşe Öğretmen bu konudaki önerisinin gerekçesini şu cümlelerle açıklamıştır:

> Öğretmenlerin hizmetiçi eğitim almasından ziyade politika olarak bu bölgelere verilecek öğretmenlerin baştan ayrıca uzman olarak yetiştirilmesi gerekir. Öğretmenler konusunda bizim okulumuzun şöyle bir sorunu da var. Bizim atanmış değil ücretli öğretmenimiz çok. Bu öğretmenlerin hepsi gerçekten öğretmen mi? Bazıları ilkokul mezunu bile değil. İstanbul'da özellikle bu çocukların eğitim gördüğü okullarda bu öğretmenlerin sayısı çok fazla. Bir çözüm bulunmalı. Hele ki böyle çocukların olduğu bölgelerdeki öğretmenlerin seçimine daha da itina gösterilmesi gerekirken böyle çocukların olmadığı bölgelerde kadrolu öğretmenler bu bölgelerde ücretli öğretmenler. Demek ki bu yeterince iyi şekilde düzenlenmemiş. Yetkililerin bu konuya bir çözüm getirmelerini istiyorum.

4.5.2.6. Geçici eğitim uygulaması

Kültürel uyumun sağlanması ile ilgili olarak katılımcıların vurguladığı diğer bir öneri ise geçici eğitim uygulamasının yapılmasıdır. Katılımcılardan Betül, Erdal, Ayşe, Gülçin, Vedat, Serdar, Gökay, Tarkan, Mehmet, Zehra ve Cengiz Öğretmen, Suriyeli sığınmacı öğrencilerin uyumu destekleyen bir süreçte geçici eğitim uygulamasının devam etmesi gerektiği yönünde açıklama yapmışlardır. Betül Öğretmen geçici eğitim uygulaması ile dile dayalı sorunların çözülebileceğini ifade etmiştir. Betül Öğretmen,

geçici eğitim sürecinden geçen göç eden öğrencilerin kademeli olarak eğitim sistemine dâhil edilmesinin uyuma yönelik sorunları ortadan kaldıracağını şu cümlelerle ifade etmiştir:

> Eğitim hayatına alınmadan bu çocukların çok basit bir şekilde geçici eğitimde olduğu Türkçe eğitimden geçmesi gerekiyordu. Türkçe okuma yazmayı en azından bilmesi gerekiyordu ve bizim eğitim kurumlarımıza daha sonra getirilmesi gerekiyordu. Şu şekilde de yapılabilir. İşte okullara tam gün okullara saat 15.00'de sonra Suriyeli daha doğrusu mülteci çocuklar diyelim mülteci çocuklara eğitim verilebilirdi. Türkçe eğitim. Bu 3 ay 5 ay ya da 1 yıl. Bir yıl içinde Türkçe'yi öğrendikten sonra normal bizim çocukların içine gelseydi bir çocuklar belki başarı anlamda çok daha başarılı olabilirlerdi.

Erdal Öğretmen de geçici eğitim uygulamasının uyum sürecini destekleyeceğini ve eğitimde yaşanan sorunları azaltacağını açıklamış ve görüşünü şu cümlelerle açıklamıştır:

> Bizler bu çocukların yaşadıkları sorunları, savaştan geldiklerini, dil bilmediklerini biliyoruz. Ama eğer gerçek bir uyumdan bahsediyorsanız… Öğrencileri birden kalabalıklara dâhil etmek çok doğru değil. Bu çocuğun bir seviye ve birikime bu toplumun kültürünü öğrenmeye hazır hale getirmeniz gerekir. Düşünün bir balığı bile tedavi ederken hemen akvaryumun içine koymuyorsun. Çocukları geçici bir eğitimle eğitim görecekleri ülkenin, dilini kültürünü, toplumsal kuralları öğretmek gerekiyor. Gereken kriterler sağlandıktan sonra eğer çocuklar birlikte eğitim almaya başlasalar. Bugün üzerinde konuştuğumuz birçok problem kendiliğinden çözülür.

5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu bölümde, araştırma bulgularından elde edilen sonuçlara, sonuçların ilgili alanyazınla desteklendiği tartışma bölümüne ve araştırmanın sonuçları kapsamında sunulan önerilere yer verilmiştir.

5.1. Sonuç

5.1.1. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kültürel uyum algılarına yönelik sonuçlar

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin Suriye'den Türkiye'ye yapılan göç sürecini değerlendirmelerinde göçü avantajlı ve dezavantajlı yönden değerlendirdikleri görülmüştür. Katılımcıların görüşleri doğrultusunda göçün; ekonominin canlanması, kültürel çeşitliliğin oluşması ve insani yardım açısından avantajlı yönlerinin bulunduğu ortaya konmuştur. Katılımcılar göçün dezavantajlarına yönelik olarak ise; nüfus artışı, göç yönetimindeki eksiklikler, sosyal uyum sorunları, suç oranlarının artması, Suriyeli sığınmacıların bazı vatandaşlık yükümlülüklerini yerine getirmemesi, ekonominin bozulması ve eğitim hizmetlerinin aksaması sorunlarına değinmişlerdir.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kültürel uyumu tanımlamak için kullandıkları ifadelere bakıldığında kültürel uyumu sıklıkla millî değerlere bağlılık ve kültür aktarımı olarak tanımladıkları görülmektedir. Millî değerlere bağlılık ve kültür aktarımının yanı sıra öğretmenlerin kültürel uyumu tanımlarken; toplumsal kurallara uyma, kabul etme ve farklılıklara saygı kavramlarını kullandıkları ortaya konmuştur. Araştırma bulgularından hareketle katılımcıların kültürel uyumun psikolojik boyutuna değinmedikleri ve uyum sürecini yalnızca sığınmacı öğrenciler açısından ve sosyokültürel boyutuyla değerlendirdikleri görülmektedir.

Sosyal bilgiler öğretmenleri Suriyeli sığınmacı öğrencilerin kültürel uyumunun sağlanmasını zorlaştıran koşulları sıralarken birçok engele değinmişlerdir. Katılımcıların görüşleri doğrultusunda kültürel uyumu zorlaştıran en büyük engelin yerleşik ve sığınmacı ailelerin tutumu ve dil engeli olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca ek olarak; kültürel farklılıklar, Suriyeli sığınmacı öğrencilerin psikolojik durumu, ekonomik durum, medya, siyaset, sığınmacıların Avrupa'ya geçme düşüncesi, yerleşik bireylerin önyargıları ve sığınmacıların geldikleri toplumdaki eğitim sistemindeki farklı uygulamalar sebebiyle Suriyeli sığınmacıların Türk toplumuna uyum sağlamalarının zorlaştığı sonucu ortaya konmuştur.

5.1.2. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kültürel uyum eğitimi algılarına yönelik sonuçlar

Sosyal bilgiler öğretmenleri toplumsal bütünleşme, sosyalizasyonu sağlama ve kültürleme amacıyla eğitimin kültürel uyumu sağlamada önemli bir rolü olduğuna değinmişlerdir. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri doğrultusunda eğitimin toplumsal bütünleşme, sosyalleşme ve kültürleme rolüne karşılık mevcut eğitim hizmetlerinin bu rolü yerine getirmekte yetersiz olduğu ve kültürel uyumunda rol üstlenebilecek etkili bir eğitim sistemi için düzenlemelere ihtiyaç olduğu sonucu ortaya konmuştur.

Sosyal bilgiler öğretmenleri; kültürel uyum eğitiminin uygulanmasında rehberlik uygulamaları, çevresel faktörler ve eğitsel boyutu içine alan çok yönlü bir program olması gerektiği yönünde görüş bildirmişlerdir. Sosyal bilgiler öğretmenleri kültürel uyum eğitiminin içeriğinde; dil, iletişim becerisi, yerleşik kültür özellikleri ve göçmen kültürüne ait özellikler, ev sahibi toplumun hukuk kuralları ve toplumsal kurallar, uluslararası göç ve mültecilik konuları bulunması gerektiğini ifade etmişlerdir. Katılımcıların görüşü doğrultusunda kültürel uyum eğitiminde vatana bağlılık, bayrağa saygı, İstiklâl Marşı gibi millî değerlerin yanı sıra, eşitlik, adalet, hoşgörü ve farklılıklara saygı gibi evrensel değerlerin de bulunması gerektiği sonucu ortaya konmuştur. Bu sonuca ek olarak bazı katılımcıların kültürel uyum eğitiminin içeriğine dair görüş bildirmemişlerdir. Bu durumun öğretmenlerin kültürel uyum kavramı ve kültürlerarası eğitime yönelik aldıkları eğitimin ve deneyimlerin sınırlı olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri doğrultusunda; kültürel uyum eğitiminin uygulanmasında sınıf içi uyum etkinlikleri ve okul dışı kültürel etkinlikler, aile katılımı, sivil toplum kuruluşları ile iş birliği, medyanın kullanımı ve göç alan ülkeler ile Suriyeli sığınmacı öğrencilerin eğitim programlarından yararlanılması gerektiği ortaya konmuştur.

Sosyal bilgiler öğretmenleri Suriyeli sığınmacı öğrencilerin kültürel uyumunun sağlanmasında öğretmenin önemli bir rolü olduğunu ifade etmiştir. Katılımcıların görüşleri doğrultusunda öğretmenlerin, Suriyeli sığınmacı öğrencilerin kültürel uyumundaki rolünün vatandaşlık aktarımı ve kültürel etkileşimi sağlamak olduğu sonucu ortaya konmuştur. Sosyal bilgiler öğretmenleri bu roller dışında öğretmenin tutumlarında rol model olması gerektiğini açıklamışlardır. Araştırma bulgularından hareketle;

önyargıları azaltan, bütünleştirici bir dil kullanan, sığınmacı ve yerleşik öğrenciler arasında ayrıma sebep olacak davranışlardan kaçınan ve sığınmacı öğrencilerin psikolojik durumlarını göz önünde bulunduran bir öğretmenin kültürel uyum sürecinde rol model olabileceği sonucu ortaya konmuştur.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri doğrultusunda; Suriyeli sığınmacı öğrencilerin kültürel uyumunun sağlanması sürecinde etkili bir öğretmenin göç eden öğrencilerinin dilini onlarla iletişim kurabilecek düzeyde bilen, iletişim becerisi kuvvetli, sığınmacı öğrencilerle empati kurabilen ve çoklu bakış açısına sahip olması gerektiği ortaya konmuştur. Bu yeterliliklere ek olarak öğretmenin alanında uzman olması ve sığınmacı öğrencilerin öğrenmelerini arttıran öğretim yöntem ve stratejilerine hâkim olması gerektiği de araştırma sonuçları arasındadır. Ayrıca katılımcılar kültürel uyum sürecinde etkili bir öğretmenin millî ve evrensel değerlere sahip olması gerektiğini belirtmişlerdir. Araştırma bulgularından hareketle öğretmenler; yerleşik kültürü tanıtacak öğretmenin, millî değerlere hâkim olması, göç eden öğrencilerin farklılıklarına karşı sevgi ve hoşgörüyle yaklaşması ve öğrenciler arasında eşitlik ilkesini gözetmesi gerektiğini ifade etmişlerdir.

5.1.3. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kültürel uyum ve Sosyal Bilgiler öğretimi ilişkisine yönelik sonuçlar

Sosyal bilgiler öğretmenleri; vatandaşlık aktarımı gerçekleştirmesi, iyi vatandaş yetiştirme amacı, kültür konularına yer vermesi, bireysel hak ve hürriyetler ve sosyal sorunlara yer vermesi sebebiyle Sosyal Bilgiler dersinin Suriyeli sığınmacı öğrencilerin kültürel uyumuna katkı sağladığını belirtmişlerdir. Araştırma bulgularından hareketle katılımcıların çoğunun Sosyal Bilgiler dersini kültür ve vatandaşlık aktarımı sağlayan bir ders olarak tanımladıkları ve kültürel uyum sürecinde Sosyal Bilgiler dersinin işlevinin yerleşik kültür özelliklerinin aktarmak olduğu sonucu ortaya konmuştur. Bununla birlikte az sayıda öğretmen, bireysel hak ve hürriyetler ve sosyal sorunlara yer verme yönünden Sosyal Bilgiler dersinin Suriyeli sığınmacı öğrencilerin kültürel uyum sürecinde etkili olabileceğini açıklamıştır.

Sosyal bilgiler öğretmenlerin görüşleri doğrultusunda Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve Sosyal Bilgiler ders kitaplarında kültürel çeşitliliğe yeterince yer verilmediği, farklı kültürlerin Türk toplumuna uyum sağlayabilecekleri kazanım, konu ve içeriklerin sınırlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Katılımcılar hem Sosyal Bilgiler Dersi

Öğretim Programı hem de ders kitaplarında; yerleşik kültürün hâkim olması, kültürlerarası iletişimi geliştirecek konuların bulunmaması, programın ve ders kitaplarının bilgi ağırlıklı olması, kültürel uyum sürecini güçlendirecek kültürel etkinliklere yer verilmemesi sebebiyle kültürel uyum süreci açısından olumsuz olarak değerlendirmiştir. Kültürel uyum süreci açısından Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve ders kitaplarının yeterli olduğunu ifade eden sınırlı sayıdaki katılımcı ise Küresel bağlantılar, farklılıkların birlikteliği ve göç konularının kültürel uyum sürecine katkı sağlayacağını ifade etmiştir. Bazı katılımcılar da kültürel uyumun yerleşik kültürünözelliklerini öğrenmekle gerçekleşebileceğini açıklamıştır. Bu duruma ek olarak Suriyeli sığınmacı öğrencilerin geçici olarak Türkiye'de bulunduğunu belirten katılımcılar bu sebeple uyum sürecinde Sosyal Bilgiler programı ve ders kitaplarında Suriyeli sığınmacı öğrencilere yönelik bir değişimin gerekli olmadığını belirtmiştir.

5.1.4. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin Suriyeli sığınmacı öğrencilerin kültürel uyumuna yönelik uygulamalarına yönelik sonuçlar

Araştırmaya katılan Sosyal bilgiler öğretmenlerinin Suriyeli sığınmacı öğrencilerin kültürel uyumuna yönelik olarak hizmet öncesi herhangi bir eğitim almadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Hizmet-içi dönemde sadece dört katılımcının kültürel uyuma yönelik uygulamalı bir eğitim aldığı görülmüştür. Suriyeli sığınmacı öğrencilerin durumuyla ilgili olarak hizmet-içi dönemde seminerlere katıldığını belirten az sayıdaki öğretmen ise seminerlerin uygulamaya yönelik olmadığı, seminerlerin öğretmenlerin eğitim faaliyetleri aksatmayacak şekilde programlanmadığı, verilen eğitimlerin göç eden öğrencilerin sorunlarını çözmekte yetersiz kaldığı ve kısa dönemli olması sebebiyle verilen seminerleri yetersiz olarak değerlendirmişlerdir. Araştırma bulgularından hareketle katılımcıların Suriyeli sığınmacı öğrencilerin durumu ve eğitim ihtiyaçlarına yönelik bilgilerinin sınırlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Sosyal Bilgiler dersinde Suriyeli sığınmacı öğrencilerin kültürel uyumunu sağlamaya yönelik olarak öğretmenlerin sınıf içi ve sınıf dışı uygulamalar yaptıkları görülmüştür. Araştırma sonucunda öğretmenlerin sınıf içinde, göç konusunda bilgilendirme, okuma- yazma çalışmaları, olumlu davranışların pekiştirilmesi, akran öğretimi, görsel materyal kullanma ve kültürel etkinliklere yer verdikleri sonucu ortaya konmuştur. Öğretmenlerin sınıf içi uyuma yönelik çalışmalarının Suriyeli sığınmacı öğrencilerin dil engelini aşmak için yaptığı uygulamalar olduğu görülmüştür.

Öğretmenler sınıf dışı etkinlik olarak ise gezi, grup çalışması ve göç eden öğrencilerin yerleşik öğrencilerle bir arada zaman geçirmesine yönelik uygulamalar yaptıklarını ifade etmişlerdir.

Bazı katılımcılar ise sınıf içi ya da sınıf dışında Suriyeli sığınmacı öğrencilerin kültürel uyumuna yönelik herhangi bir çalışma yapmadıklarını belirtmişlerdir. Katılımcılar Sosyal Bilgiler dersine yönelik konuları yetiştirmekte zorlandıklarını bu sebeple Suriyeli sığınmacı öğrencilere yönelik etkinlikler uygulamak için ayrı bir zamanlarının olmadığını ifade etmiştir.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin Suriyeli sığınmacıların kültürel uyumuna yönelik uygulamalarına yer veren bir çalışma bulunmamaktadır. Buna karşın araştırmacılar Sosyal Bilgiler dersinde kapsayıcı ve kültüre duyarlı eğitim etkinliklerinin (Pehlivan 2019; Tuncel 2017) göçmenlerinin kültürel uyumuna olumlu yönde katkı yaptıklarını belirtmiştir. Göç eden öğrencilere yönelik planlı ve kapsamlı etkinliklerin uyum sürecindeki yararına karşı öğretmenler, dil engeli, öğrencilerin okuma yazma bilmemesi sebebiyle sınıflarındaki Suriyeli sığınmacı öğrencilerin uyumuna yönelik etkinlik yapamadıklarını belirtmişlerdir. Yapılan sınırlı sayıdaki etkinliğin ise okuma yazma çalışmaları, görsel materyal kullanma gibi etkinlikler olduğu görülmüştür. Yapılan görüşmelerde öğretmenler bu etkinliklerin plansız şekilde gerçekleştiğini ve yapılan uygulamaların uyumdan önce öğrencilerle aralarındaki dil sorununu çözmeye yönelik olduğunu belirtmişlerdir. Öğretmenler tarafından yapılan etkinliklerin plansız olarak gerçekleşmesi, yapılan etkinliklerde dil engeline odaklanılması ve dil farklılığının öğretmen uygulamaları önünde engel teşkil ettiği görülmektedir. Kültürel uyuma yönelik kapsayıcı eğitim ve sosyal uyum eğitimi alan öğretmenler ise ailelerin olumsuz tutumları, öğrenci önyargıları ve öğretim programı yetiştirme kaygısı sebebiyle uygulama yapamadıklarını belirtmişlerdir. Belirtilen sebeplerle öğretmenlerin Suriyeli sığınmacıların uyumuna yönelik uygulamalarının sınırlı olduğu, öğretmenlerin yapabilecekleri etkinlikler hakkında bilgilendirilmesi ve etkinliklerin uygulanacağı sınıf içi ve sınıf dışı kapsayıcı eğitim ortamlarının oluşturulması gerektiği sonucu ortaya çıkmaktadır.

5.1.5. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin Suriyeli sığınmacı öğrencilerin kültürel uyumuna ilişkin karşılaştıkları sorunlar ve önerileri

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin Suriyeli sığınmacıların kültürel uyum sürecinde karşılaştıkları en büyük problemin dil farklılığı olduğu görülmüştür. Katılımcılar Suriyeli sığınmacı öğrencilerin dil problemini çözmede mevcut uygulamaların yetersiz kaldığı ve dil probleminin; dersi aktarmak, öğrencilerle iletişim, ölçme değerlendirme, sınıf içi ilişkiler olmak üzere uyum sürecini ve Suriyeli sığınmacı öğrencilerin eğitim faaliyetlerini olumsuz etkilediklerini açıklamışlardır. Bu sonuca ek olarak Suriyeli sığınmacı öğrencilerin uyum sürecinde öğretmenlerin; akademik yetersizlik, akran zorbalığı ve algılanan ayrımcılık ile ilgili sorunlar yaşadığı ortaya konmuştur.

Araştırma bulgularından hareketle; öğrencilerden kaynaklanan sorunların yanı sıra uyum sınıfı uygulamalarının da kültürel uyum sürecini olumsuz etkilediğini araştırma sonuçları arasındadır. Suriyeli sığınmacı öğrencilerin yoğun olarak bulunduğu ve uyum sınıfı uygulamasının yapıldığı okullarda görev yapan katılımcılar uyum sınıfları uygulamasına katılan öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine katılamadığını, Suriyeli sığınmacı öğrencilerin uyum sınıflarında yalnızca Suriyeli arkadaşlarıyla birlikte oldukları için gruplar arası iletişimin gerçekleştirilemediğinden ve uyum sınıflarında eğitim veren eğiticilerden kaynaklanan sorunlar yaşadıklarını ifade etmişlerdir.

Öğretmenler karşılaştıkları sorunlar ve kültürel uyum sürecine yönelik engeller kapsamında Suriyeli sığınmacı öğrencilerin kültürel uyumunun sağlanabilmesi için; ailelerin bilgilendirilmesi, öğretmenlere hizmet içi eğitimlerin düzenlenmesi, Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nın revize edilmesi, kültürel uyum dersi programının oluşturulması, kültürel uyum sürecinde Suriyeli sığınmacı öğrencilere ders verebilecek uzman öğretmenlerin tahsis edilmesi ve geçici eğitim uygulamasının düzenlenmesine yönelik önerilerde bulunmuşlardır.

5.2. Tartışma

5.2.1. Sosyal bilgiler öğretmenlerin kültürel uyum algısı

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin Suriye'den Türkiye'ye yapılan göç sürecini değerlendirmelerinde göçü avantajlı ve dezavantajlı yönden değerlendirdikleri görülmüştür. Katılımcıların görüşleri doğrultusunda göçün; ekonominin canlanması, kültürel çeşitliliğin oluşması ve insani yardım açısından avantajlı yönlerinin bulunduğu ortaya konmuştur. Katılımcılar göçün dezavantajlarına yönelik olarak ise; nüfus artışı,

göç yönetimindeki eksiklikler, sosyal uyum sorunları, suç oranlarının artması, Suriyeli sığınmacıların bazı vatandaşlık yükümlülüklerini yerine getirmemesi, ekonominin bozulması ve eğitim hizmetlerinin aksaması sorunlarına değinmişlerdir.

Göç ve uyuma yönelik araştırmalar uluslararası göçün ev sahibi toplumda; ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel açıdan değişime sebep olduğunu ifade etmektedir. Göçün ekonomik etkilerine yönelik olarak yapılan çalışmalarda; göçmen ya da mülteci grupların ev sahibi ülkeyi ekonomik olarak olumlu ve olumsuz yönden etkiledikleri görülmektedir. Göçmen ve mültecilerin mal ve hizmet alımı yapması, piyasanın hareketlenmesine sebep olmaktadır. Göçmenlerin arz talep dengesinde yarattığı değişim ev sahibi ülke şirketlerinin yeni yatırımlar yapmasına neden olmakta ve bu durum ev sahibi ülke ekonomisine katkı sağlamaktadır. Bunun yanında kitlesel göç hareketlerine ev sahipliği yapan ülkelerin ev sahibi ülkenin emek piyasasındaki dengeleri bozduğundan söz edilmektedir. Orhan ve Gürdoğan (2015) araştırmasında Türkiye'ye gelen Suriyeli sığınmacıların yerli halkın istihdam oranında düşüşe sebep olduğunu ve göçmenlerin dışı istihdamın artmasına neden olduğu vurgulanmaktadır. Ayrıca araştırma sonuçlarına paralel olarak; Ünsal (2019) uluslararası göçün ekonomik etkilerini incelediği araştırmasında ev sahibi toplumun mültecilerin eğitim, sağlık, barınma gibi ihtiyaçlarını karşılamak için ayırdıkları maddi kaynağın ekonomide bozulmalara yol açabileceğini belirtmektedir.

Bazı katılımcılar Suriyeli sığınmacıların Türkiye'deki varlığını kültür zenginliği olarak değerlendirmektedir. Öğretmenlerin kültürel çeşitliliğe olumlu açıdan yaklaşması öğretmenlerin sığınmacıların kültürel uyumuna da olumlu yaklaştığı yönünde yorumlanabilir. Canatan (2009) çalışmasında çokkültürlülüğün ev sahibi toplum açısından avantajlı bir durum olabileceğini vurgulamakta ve çok kültürlü toplumda hoşgörü ve toplumsal kabulün daha yüksek olduğunu açıklamaktadır. Buna ek olarak araştırmada Sosyal bilgiler öğretmenlerinin büyük çoğunluğu; Suriyeli sığınmacı göçünün yarattığı sosyal uyum sorunları ve kültürel farklılıklardan doğan toplumsal sorunlara dikkat çekmiş ve bu olayların sığınmacıların toplumsal kabulünü olumsuz etkilediğini söylemişlerdir. Alanyazında özellikle Türkiye'deki Suriyeli sığınmacılar ile ilgili yapılan çalışmalarda benzer olarak Suriyeli sığınmacıların meydana getirdiği nüfus artışından kaynaklanan sorunlar, kültürel farklılıklar, eğitim ve sosyal uyum sorunlarına dikkat çekmektedir. (Özer, Komşuoğlu ve Ateşok 2016: Taş, Küçükoğlu. ve Menteşe, 2016; Gencer, 2017; Levent ve Çayak, 2017)

Türkiye'de bulunan Suriyeli sığınmacıların toplumsal kabulünü ve uyum sürecini etkileyen konulardan biri de göçmenlerin suç işleme potansiyeline yönelik algılarıdır. Araştırma sonucunda bazı katılımcılar Suriyeli sığınmacıların suç işleme eğiliminde olduklarını açıklamaktadır. Erdoğan da (2015) araştırmasında Suriyeli sığınmacılara yönelik olumsuz algının kırılması için göçmenlerin suç işleme potansiyelleri hakkında bir araştırma yapılması gerektiğini belirtmiştir. Araştırma bulgularından farklı olarak Suriyelilerin 2014 ila 2017 yılları arasında toplam asayiş suçları içerisindeki yıllık ortalama oranı yüzde 1,32 ile çok düşük seviyede olduğu belirtilmektedir (Boztepe, 2018). Bu konudaki görüşlerin oluşmasının medyada verilen olayların genellenmesinden kaynaklandığı söylenebilir.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kültürel uyumu tanımlarken, millî değerlere bağlılık, kültür aktarımı, toplumsal kurallara uyma, kabul etme, farklılıklara saygı ve empati kavramlarını kullandıkları ortaya konmuştur. Araştırmada bazı öğretmenlerin kültürel uyumu, ev sahibi toplumun kültürel özelliklerine uyma olarak tanımladıkları görülürken bazı öğretmenlerin ise toplumsal uzlaşmaya, karşılıklı kabule ve ortak kurallara uymaya değindikleri görülmektedir. Öğretmenlerin kültürel uyumu tanımlarken kültürel uyumun psikolojik boyutuna yer vermedikleri görülmüştür. Araştırma bulgularının aksine göçmenlerin uyumuna yönelik çalışmalarda uyumun sadece sosyo-kültürel olarak ele alınmasının yeterli olmadığı ifade edilmektedir. Göçmenlerin uyum süreci çok yönlü ve çok boyutludur. Uyum sürecinin alt bileşeni olarak psikolojik uyum, göçmenlerin ev sahibi toplumda yaşadığı stresle başa çıkma becerisidir ve uyum sürecinin duygusal yönünü ifade eder. Psikolojik uyum, göçmenlerin ev sahibi toplumda psikolojik ve fiziksel iyi olma hali ve yaşam memnuniyetini kapsamakta ve kültürel uyum sürecini etkilemektedir. Aycan ve Berry, 1996; Berry, 1997; Ward ve Rana Deuba, 1999; Berry ve ark. 2011; Sam, 2006; Sam ve diğ. 2006,). Uyum süreci göçmenlerin; ev sahibi toplumda bireysel ve sosyal kimliğini koruması, akıl sağlığının iyi olması ve göç sonrası durumdan memnun olmasını sağlayan psikolojik uyumu da içermektedir.

Araştırma sonucunda öğretmenlerin kültürel uyuma yönelik tanımlarında, kültürel uyum sürecini daha çok sığınmacıların uyumu açısından değerlendirdikleri görülmektedir. Öğretmenlerin çoğunun kültürel uyumu göç eden öğrencilerin ev sahibi topluma uyma çabaları olarak tanımlamalarına karşın bazı öğretmenlerin hem gerçekleştirdikleri uygulamalar hem öğretenin rolleri konusunda iki kültürün karşılıklı uyumunu dile getirmiştir. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin göç eden öğrencilerin kültürel

uyumunu yerleşik kültüre uyum olarak algılamalarının nedeni Suriyeli sığınmacıların artık yerleşik olacağını düşünmeleridir. Öğretmenlere göre, eğer sığınmacılar ileride bu toplum içinde yaşayacak ve vatandaş olacaklarsa sosyal bütünleşmeyi sağlamaları açısından yerleşik kültürü bilmeleri gerekir. Araştırma bulgularına karşın Redfield ve diğ. (1936) ve Karataş ve Baloğlu (2018) araştırmalarında; göçmenlerin kültürel uyumunda sadece kendi çabaları ve yeteneklerinin yeterli olamayacağını ifade etmektedir. Araştırmacılar ev sahibi toplum üyelerinin tutumlarının ve mültecilerin uyum sağlaması için gereken politikaların oluşturulmasının uyum sürecinde etkili olduğunu ortaya koymuştur

Araştırma sonucunda, Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kültürel uyuma yönelik tanımlarının sınırlı olduğu görülmüştür. Katılımcıların kültürel uyuma yönelik tanımlarının sınırlı olması, Sosyal bilgiler öğretmenlerinin Suriyeli sığınmacı öğrencilerin kültürel uyumu, karşılıklı kültürlenme ve kültürel etkileşim konularında yeterli bilgiye ve farkındalığa sahip olmamalarından kaynaklanabilir.

Katılımcıların görüşleri doğrultusunda kültürel uyumu zorlaştıran en büyük engelin yerleşik ve sığınmacı ailelerin tutumu ve dil engeli olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca Suriyeli sığınmacı öğrencilerin psikolojik durumu, kültürel farklılıkları, ekonomik durumları, sığınmacıların Avrupa'ya geçme düşüncesi, Suriyeli sığınmacıların geldikleri toplumdaki eğitim sistemindeki farklı uygulamaların yanı sıra yerleşik kültürdeki medya ve siyasetin göç eden öğrencilerin kültürel uyumunu etkilediği sonucu ortaya konmuştur. Alanyazındaki araştırmalar, araştırmanın bu sonuçlarını desteklemektedir

Araştırma sonucunda sosyal bilgiler öğretmenleri dil farklığından kaynaklanan sorunlar sebebiyle Suriyeli sığınmacı öğrencilerin uyum sürecinde yaşadıkları sorunlara dikkat çekmiştir. Yapılan araştırmalar Suriyeli sığınmacı öğrencilerin uyum süreci ve Türk eğitim sistemine uyumu ile ilgili karşılaştıkları en büyük engelin dil farklılığı olduğunu ortaya koymaktadır (Buz, 2002; Güngör, 2015; Özer, Komşuoğlu ve Ateşok, 2016; Sarıtaş, Şahin ve Çatalbaş, 2016; Kiremit, Akpınar ve Akcan, 2018;). Şimşir ve Dilmaç (2018) araştırmalarında dil engeli sebebiyle yaşıtları ile sosyal ilişki kuramayan göç eden öğrencilerin yaşadıkları zorlukları ifade etmektedir. Yurt dışında yapılan bazı çalışmalarda ise benzer olarak Kirmayer ve diğerleri (2011) göç eden öğrencilerin dil farklılığı sebebiyle iletişim sorunlarının yaşandığını ve bu sorunların kültürel uyumu güçleştirdiğini belirtmektedir. Watkins, Razee ve Richters de (2012) araştırmalarında mültecilerin yerleşik kültürün dilini bilmemesinin iletişim kurmasını güçleştirdiğini ve

dil engelinin mülteci öğrencilerin psikolojilerini de olumsuz yönde etkilediği sonucuna ulaşmışlardır.

Göçmen ya da mülteci çocukların psikolojik ve sosyokültürel uyumu kişisel özelliklerinin yanı sıra öğretmen, okul ve aile ilişkilerinden etkilenmektedir. (Gümüşten, 2017). Söz konusu ilişkilerdeki bozulmalar göçmen ya da mülteci çocukların akademik başarısızlığına ve sosyal uyum güçlüğüne sebep olmaktadır (McEvoy ve Welker, 2000) Araştırma kapsamında Sosyal bilgiler öğretmenleri, Suriyeli sığınmacı öğrencilerin kültürel uyumunda hem yerleşik hem de sığınmacı ailelerden kaynaklanan sorunlar sebebiyle Suriyeli sığınmacı öğrencilerin kültürel uyumunun güçleştiğini belirtmiştir. Öğretmenler; Suriyeli sığınmacı öğrencilerin velilerinin eğitim süreciyle ilgisiz olduğunu ve bu durumun da Suriyeli sığınmacı öğrencilerin okula uyumunu olumsuz etkilediğini açıklamıştır. Araştırma bulguları ile benzer şekilde Pehlivan-Yılmaz (2019) araştırmasında mülteci öğrencilerin ailelerinin öğretmenlerle iletişim kurma taraftarı olmadığı, mülteci velilerin veli toplantılarına katılmadığı, katılanların ise dil farklılığı sebebiyle öğretmenlerle iletişim kurmakta zorlandıklarını ifade etmektedir.

Araştırmada bazı yerleşik ailelerin olumsuz tutumlarının Suriyeli sığınmacı öğrencilerin kültürel uyumunu zorlaştırdığı sonucu da alanyazınla örtüşmektedir. Mercan-Uzun ve Bütün (2016) araştırmasında, yerleşik ailelerin kendi çocuklarının Suriyeli çocuklarla, aynı ortamda eğitim almalarını istemedikleri ve Suriyeli sığınmacı öğrencilere yönelik olarak olumsuz önyargılar taşıdığını sonucuna dikkat çekmektedir. Benzer şekilde Kağnıcı (2017) da Suriyeli sığınmacı öğrencilerin kültürel uyum sürecinde okul psikolojik danışmanlarına düşen rol ve sorumluluklarını ortaya koyduğu araştırmasında yerleşik ailelerin Suriyeli sığınmacı öğrencilere yönelik olumsuz tutumlarının kültürel uyumu güçleştirdiğine dikkat çekmektedir.

Göç sürecinde göçmen ve yerleşik grupların kültürel yakınlığı veya farklılığı uyum sürecini etkilemektedir. Kültür gruplarının dil, din ve değer sistemi gibi kültürel özelliklerinin birbirlerine benzemeleri uyum sürecini kolaylaşmaktadır (Hui ve diğ, 2015). Araştırma bulgularından hareketle; Suriyeli sığınmacı öğrencilerin uyumunu zorlaştıran etkenlerden birinin sığınmacı öğrencilerin kültürel farklılıkları olduğu görülmüştür. Araştırma sonucunda Sosyal bilgiler öğretmenleri Suriye kültürünü kendi kültürlerinden farklı ve alt kültür olarak tanımlamışlardır. Öğretmenler Suriyeli sığınmacıların; kültürel geçmişi, bulundukları coğrafya, yeme içme alışkanlıkları, gelenek ve görenekleri aile yapısı, sosyal ilişki kurma biçimleri gibi kültürel farklıları

sebebiyle ev sahibi topluma uymakta zorlandıklarını ve bu sebeple yerleşik öğrencilerle sosyal uyum sorunları yaşadıklarını açıklamaktadırlar. Göçmen veya mülteci öğrencilerin uyum süreci ve eğitim sistemine entegrasyonu ile ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde araştırma sonuçlarıyla benzer olarak; eğitim çağındaki göçmen veya mülteci grupların kültürel farklılıklar sebebiyle okul ortamında uyum sağlayamadıkları ortaya konmuştur. Yapılan çalışmalarda farklı kültürel geçmişe sahip öğrencilerin bir arada eğitim gördüğü okullarda, yerleşik öğrencilerin kültürel farklılıklar sebebiyle farklı kültürlerden gelen öğrencilerle iletişim kurmaktan kaçındıkları ve mülteci öğrenciler hakkında önyargılara ve kalıp yargılara sahip olduklarını ifade etmişlerdir. Araştırma bulgularıyla benzer şekilde birçok araştırmada da göçmen veya mülteci öğrencilerin eğitiminde kültürel farklılıklar sebebiyle uyum sorunları yaşandığı sonucuna ulaşılmıştır (Kirova, 2001; Spencer-Rodgers ve McGoven 2002; Hortaçsu, 2012; Kılıç ve Özkor, 2019).

Kültürel uyumun alt dalı olarak psikolojik uyum kültürel uyum sürecini doğrudan etkilemektedir. Bu araştırmada sınıfında Suriyeli sığınmacı öğrenci bulunan Sosyal bilgiler öğretmenleri, Suriyeli sığınmacı öğrencilerin savaş sonrası travma, anne baba kaybı, göç sonrası stres gibi psikolojik durumları nedeniyle sığınmacı öğrencilerin uyum sürecinin zorlaştığını belirtmişlerdir. Araştırma sonucuyla benzer olarak, psikolojik sağlamlığı yüksek olan bireylerin iyi olma halinin, pozitif duygularının ve öz saygısının arttığı, kimlik çatışmaları, sosyokültürel uyum sorunlarının ve problemli davranışların azaldığı akademik başarının yükseldiği ve gruplar arası iletişimin güçlendiği belirtilmektedir (Şeker, 2015, s. 19). Ayrıca göçmenlerin ev sahibi topluma uyum sağlanmasının psikolojik iyi olma doğru orantılı olduğu (Teodorescu vd., 2012), göçmen ve mültecilere verilen psikosoyal desteğin göç sonrası stresle baş etmede önemli bir rol oynadığı ve bu durumun kültürel uyum sürecini kolaylaştırdığı belirtilmektedir (Renner vd. 2012).

Türkiye'deki Suriyeli sığınmacı çocuklar; göç stresi, anne baba kaybı gibi sebeplerle depresyon, anksiyete bozukluğu, psikosmatik bozukluklar gibi psikolojik uyumlarını olumsuz etkileyen sorunlar yaşamaktadırlar (Kirmayer ve diğ., 2011; Önen ve diğ., 2014; Özer ve Şirin 2013). Suriyeli çocukların yaşadıkları travma ve ruhsal problemler kültürel uyum sürecini de olumsuz etkilemektedir. Araştırma bulgularıyla benzer şekilde Kağnıcı (2017) Türkiye'deki Suriyeli çocukların kültürel uyum sürecinde çocukların psikolojik durumlarının önemli olduğunu belirtmiştir. Kağnıcı (2017) Suriyeli çocukların uyum sürecinde hem göçmen hem de yerleşik öğrencilerin eğitilmesinde

psikoterapi yöntemlerinin ve kültürel duyarlılığı geliştiren eğitim uygulamalarına yer verilmesi gerektiği ifade etmiştir. Şensin (2016) de araştırmasında öğretmenlerin Suriyeli sığınmacı öğrencilerin Türk eğitim sistemine katılmasını olumsuz bir gelişme olarak yorumlamış ve Suriyeli sığınmacı öğrencilerin duygusal olarak olumsuz etkilendiğini belirtmiştir. Şensin (2016) savaşın etiklerini azaltabilmek ve uyum sürecini hızlandırmak amacıyla Suriyeli sığınmacı öğrencilerin sosyal ve psikolojik destek almalarına yardımcı olacak uygulamaların geliştirilmesini önermektedir.

Sosyal bilgiler öğretmenlerin kültürel uyuma yönelik algı ve uygulamalarına yer veren bu araştırmada, Suriyeli sığınmacı öğrencilerin yoğun olarak bulunduğu araştırma okullarının alt ve orta düzeyde olduğu görülmüştür. Araştırmanın katılımcısı olan öğretmenler Suriyeli sığınmacı öğrencilerin sosyo-ekonomik düzeyinin de alt ve orta olduğunu açıklamışlardır. Suriyeli sığınmacı öğrencilerinin ekonomik durumunun alt seviyede olduğunu belirten öğretmenler; ekonomik durumdan kaynaklanan çocuk işçiliği, okul devamsızlığı, barınma ve temizlik hizmetlerine erişimde zorluklar sebebiyle göç eden öğrencilerin uyum sürecinin zorlaştığını ifade etmektedir. Bu sonuca ek olarak Sosyal bilgiler öğretmenleri ekonomik durumu iyi olan öğrencilerin toplumsal kabul düzeyinin arttığını ve uyum sürecinin kolaylaştığını ifade açıklamıştır. Öğretmenler ekonomideki iyileşmenin eğitim imkânlarına ulaşımı, kolaylaştırdığı ve sosyo-ekonomik düzeyi yüksek göç eden öğrencilerin farklı kültürleri görme ve bunlara uyum sağlama olanağını arttırdığını açıklamaktadır.

Göçmen ve mülteci grupların sıklıkla karşılaştıkları problemlerden biri de ekonomik yoksulluktur. Mülteci veya göçmen bireylerin fiziksel ve ruhsal gelişiminin bir bütün olarak korunmasında ekonomik durum belirleyici olmaktadır (Robert, 1997). Avrupa Konseyi'nin sosyal dışlanma nedenlerinden biri olarak gösterdiği maddi yoksukluk, göçmenlerin uyum sürecini olumsuz etkilemekte ve toplumsal dışlanmaya sebep olmaktadır (Adaman ve Keyder 2006; Joint report on social protection social inclusion, 2009). Suriyeli sığınmacı öğrencilerin Türk toplumuna uyumu ile ilgili bazı araştırmalarda da orta ve alt düzeydeki Suriyeli sığınmacı çocuklarının ailelerine ekonomik destek sağlamak için çalıştıkları ve bu sebeple okula devam edemedikleri, barınma, yeme içme gibi temel ihtiyaçlara ulaşmada zorluk yaşadıkları sonucuna ulaşılmıştır (Coşkun ve Emin, 2016; Harunoğulları, 2016; Kılıç ve Özkor, 2019; Taştan ve Çelik, 2017). Araştırma bulgularına paralel olarak Tatlıcıoğlu (2019) *Suriyeli Çocukların İyi Olma Halleri*'ni incelediği çalışmasında Türkiye'de yaşayan Suriyeli

sığınmacıların maddi yoksulluk çektiği, bu sebeple çocukların düşük akademik başarı, okul devamsızlığı gibi okula uyum sorunları yaşadığını belirtmektedir. Tatlıcıoğlu (2019) ayrıca maddi durumu zayıf Suriyeli sığınmacıların gelişimsel bozuklukların yanı suça karışma ihtimalinin artığını ve toplumsal dışlanma tehlikesiyle karşı karşıya olduğuna dikkat çekmektedir.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin Suriyeli sığınmacıların kültürel uyumunu zorlaştırdığını belirttiği bir diğer unsur ise medya etkisidir. Katılımcılar televizyon ve sosyal medyada Suriyeli sığınmacılar ile ilgili yer alan olumsuz haberlerin kültürel uyum sürecini de olumsuz etkilediği görüşündedir. Sosyal bilgiler öğretmenlerine göre medyada yer alan olumsuz haberler Suriyeli sığınmacılari yerleşik halk tarafından önyargıyla karşılanmasına ve göçmenlerin toplumsal kabulünün güçleşmesine neden olmaktadır.

Medyanın toplumdaki bireylerin karar ve algılarını etkileme gücü bulunmaktadır. Yetişkinlerin yanı sıra medya; çocukların sosyal yaşamlarının şekillenmesinde de önemli bir rol üstlenmektedir. (UNICEF, 2007, s. 36). Medya kuruluşlarının bilinçli yayın politikaları oluşturması çocukların farkındalığının arttırılması ve mağduriyetlerinin giderilmesi için elzemdir (Tosun, 2012). Göçmen ve mülteci grupların toplumsal uyumu konusundaki yayın ve içerikleri hazırlamak medyanın kültürel uyum işlevi olarak nitelendirilmektedir. Uyum sürecinde ev sahibi toplumun medyasının kültürlerarası uyumu olumlu yönde etkilemesi yayınların içeriği ve medya kullanımını bağlıdır. (Kara ve Yılmaz, 2015) . Geibler'e (2007) göre kültürel uyumun gelişebilmesi için göçmen grubun olumlu davranışlarının medya tarafından görünür hale getirilmedir. Kültürel farklılıklara rağmen göçmenlerin ortak değerler etrafında ev sahibi toplumla uyum içinde yaşayabileceği görüşü medyada sıklıkla vurgulanmalıdır (akt.Şentürk- Kara ve Yılmaz, 2015 s. 58).

Suriyeli sığınmacıların medyadaki görünümünü inceleyen bazı araştırmalarda; göçmenlerle ilgili çıkan haberlerin medya kuruluşlarının siyasi eğilimi ile ilişkili olduğu ifade edilmektedir (Erdoğan, 2014; Efe, 2015; Şentürk-Kara ve Yılmaz, 2015; Bayram, 2016). Ardıç- Çobaner (2015) ve Şentöregil (2017) Suriyeli çocukların yazılı basındaki temsilini incelediği araştırmalarında; yazılı basında Suriyeli çocukların sorunlarına çok az yer verildiği, kişisel mahremiyetlerinin gözardı edildiği ve çocuklarla ilgili dışlayıcı haber temalarının yer aldığını ifade etmektedir. Erdoğan (2014) Türkiye'deki Suriyelilerin toplumsal kabul ve uyumunu incelediği çalışmasının medya bölümünde;

Türkiye'de yayınlanan 21 ulusal ve 56 yerel gazetede Suriyeli sığınmacılarla ilgili çıkan haberlerin içeriklerini analiz etmiştir. Erdoğan (2014) araştırma sonucunda medyada Suriyeli sığınmacıların suç kapsamında işlediği olayların görünür olduğu, yüksek kamu harcamaları, ekonomik bozulma, ucuz işçilik, kuma evlilikleri ile ilgili haberlerin basında yer aldığını belirtmektedir.

Araştırma bulguları ve belirtilen araştırmalardan farklı olarak Şentürk-Kara ve Yılmaz (2015) Malatya yerel basınında Suriyeli algısını incelediği araştırmasında Malatya'da yayınlanan 4 yerel gazetenin Mayıs, Haziran Temmuz ve Ağustos aylarında yayınladığı 480 gazeteyi incelemişlerdir. Araştırmacılar gazetelerde Suriyelilerle ilgili çıkan az sayıdaki haberin yaşam koşullarına yoğunlaştığı, yerel medyanın Suriyelilerle ilgili genelde olumlu bir yaklaşım sergilediği ve kültürel uyuma olumlu katkı sağladığını belirtmiştir.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin Suriyeli çocukların kültürel uyumunu olumsuz etkilediğini ifade ettiği diğer bir konu da bazı yerleşik ailelerin siyasi eğilimleridir. Katılımcılar; göç politikasını destekleyen görüşteki yerleşik ailelerin ve çocuklarının göçmenleri kabul etme algısının daha fazla olduğunu vurgulamıştır. Araştırma sonucu ile benzer olarak Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi'nin (2015) Suriyeli sığınmacıların Türkiye'ye etkilerini konu alan raporunda yerleşik kültürün siyasi eğiliminin Suriyeli sığınmacılare bakışı etkilediği ifade edilmektedir. Özelikle siyaseten göç politikasını destekleyen vatandaşların Suriyeli sığınmacılara karşı daha toleranslı olduğu belirtilmiştir.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin Suriyeli sığınmacı öğrencilerin kültürel uyumlarını zorlaştırdığını düşündüğü bir diğer etmen ise Suriyeli ailelerin Avrupa geçme düşüncesinde olmalarıdır. Sosyal bilgiler öğretmenleri; Avrupa'ya geçme düşüncesinde olan sığınmacı öğrencilerinin geçici oldukları gerekçesiyle eğitim almak istemedikleri, yerleşik kültürü öğrenmeye isteksiz olduklarını belirtmişlerdir. Türkiye'deki Suriyeli sığınmacılarle ilgili bazı araştırmalarda göçmenlerin Avrupa'ya geçiş düşüncesinde olduğu (Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi, 2015; Sunata, Çelik ve Yıldız 2017) ifade edilmektedir. Ancak araştırmalarda bu düşüncenin uyum sürecini nasıl etkileyeceğine dair bir bulguya rastlanmamıştır.

Sonuç olarak, araştırmaya katılan öğretmenlerin genelde Suriyeli vatandaşların göçüne olumlu yaklaştıkları ve toplumsal kabullerinin yüksek olduğu söylenebilir. Sadece araştırmaya katılan birkaç öğretmen göç süreci ve sonrasının iyi

planlanmadığında Türkiye'ye zarar verebileceği konusunda endişeler taşımaktadır. Öğretmenler kültürel uyumu, Suriyeli sığınmacıların farklılıklarına saygı göstererek, daha çok ev sahibi toplumun değer, gelenek ve kültürüne, toplumsal kurallarına uygun hareket etme olarak değerlendirmişlerdir. Araştırmada öğretmenler aynı zamanda ev sahibi toplumun toplumunda bu konuda çaba harcaması gerektiğini söylemişlerdir.

5.2.2. Sosyal bilgiler öğretmenlerin kültürel uyum eğitimi algıları

Araştırma sonucunda; Sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri doğrultusunda eğitimin toplumsal bütünleşme, sosyalizasyon ve kültürleme rolüne karşılık mevcut eğitim hizmetlerinin bu rolü yerine getirmekte yetersiz olduğu ve kültürel uyumunda rol üstlenebilecek etkili bir eğitim sistemi için düzenlemelere ihtiyaç olduğu sonucu ortaya konmuştur. Araştırmanın bu sonucu alanyazınla örtüşmektedir. Millî Eğitim Bakanlığının 2014 yılında yayınladığı raporda Suriyeli sığınmacı öğrencilerin eğitim ihtiyaçlarını karşılayacak bir eğitim programının olmadığı belirtilmiştir (MEB, 2014).

Göçmen ve mültecilerle ilgili yapılan birçok çalışma; Türkiye'de eğitim hizmetleri kapsamında göçmen ya da mülteci grupların kültürel uyumunu sağlayacak bir eğitsel uyum programı ihtiyacını gündeme getirmektedir (Atasü-Topçuoğlu, 2012; Atasü-Topçuoğlu, 2014; MEB, 2014; Özer, Komşuoğlu ve Ateşok 2016; Şimşek ve Kula, 2018; Çelik, 2019). Bu çalışmada da Sosyal bilgiler öğretmenlerinin deneyimleri ve karşılaştıkları sorunlar dâhilinde Suriyeli sığınmacı öğrencilerin uyumunu sağlayacak bir programın içeriği ve nasıl gerçekleştirileceğine dair görüşlerine yer verilmiştir. Sosyal bilgiler öğretmenleri kültürel uyum eğitiminin içeriğinde dil, iletişim becerisi, yerleşik kültür özellikleri ve göçmen kültürüne ait özellikler, ev sahibi toplumun hukuk kuralları ve toplumsal kurallar, uluslararası göç ve mültecilik konuları bulunması gerektiğini ifade etmişlerdir. Katılımcıların görüşü doğrultusunda kültürel uyum eğitiminde vatana bağlılılık, bayrağa saygı, İstiklâl Marşı gibi millî değerlerin yanı sıra, eşitlik adalet, hoşgörü ve farklılıklara saygı gibi evrensel değerlerin de bulunması gerektiği sonucu ortaya konmuştur. Bu sonuca ek olarak bazı katılımcılar da kültürel uyum eğitiminin içeriğine dair görüş bildirmemişlerdir

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri doğrultusunda; kültürel uyum eğitiminin uygulanmasında sınıf içi uyum etkinlikleri ve okul dışı kültürel etkinlikler, rehberlik faaliyetleri aile katılımı, sivil toplum kuruluşları ile iş birliği, medyanın kullanımı ve göç alan ülkeler ile Suriyeli sığınmacı öğrencilerin eğitim programlarından yararlanılması

gerektiği ortaya konmuştur. Alanyazında belirtildiği üzere uyum süreci psikolojik sosyal ve eğitsel boyutları kapsayan çok yönlü bir süreçtir. İkiz (2017) çalışmasında öğretmenlerin görüşleriyle benzer olarak eğitsel uyum programının; sınıf ortamının yanı sıra psikolojik iyi olma hali, aile, sosyal yapı ve medya gibi çevresel faktörlerden bağımsız olamayacağını açıklamaktır. Ayrıca İkiz (2017) uyum sürecini destekleyen eğitsel bir programda paydaşların üzerine düşen rol ve sorumluluğu yerine getirmesinin programın etkinliğini arttıracağını belirtmiştir.

Öğretmen görüşleri ile paralel olarak araştırmacılar; göçmenlerin ev sahibi toplumun eğitime erişimi ve uyumu için yerleşik dili bilmesinin önemli olduğunu, ev sahibi toplumun dilini bilmenin göçmenlerin toplumsal uyumunu desteklediğini açıklamaktadır (Candnappa ve Egharevba, 2000; Doyle ve McCorriston, 2008). Benzer şekilde göçmen ve mülteci grupların öz kültürlerini devam ettirerek ev sahibi topluma uyum sağlaması amacıyla mülteci gruplara yönelik müdahale programlarında hem göçmenlerin hem de ev sahibi toplumun kültürel yapısını yansıtan iki ülkenin eğitim programı da birlikte okutulmaya başlanmıştır (UNESCO, 2003).

Öğretmenler Suriyeli sığınmacıların sosyokültürel uyumuna yönelik bir programda eşitlik, barış adalet ve hoşgörü gibi evrensel değerlere yer verilmesinin uyum sürecini destekleyeceğini düşünmektedirler. Wright ve Plasterer (2010) çatışma ortamıyla karşı karşıya kalan mültecilerin eğitimde barış eğitimi ve hoşgörünün ön plana çıkarılması gerektiğini belirtmiştir. Öğretmenlerin görüşleriyle benzer olarak Bush ve Saltarelli (2000) düşmanlık, hoşgörüsüzlük ve önyargıların uyum sürecini olumsuz etkileyeceğini belirtmiştir. Ersoy da (2016) benzer olarak araştırmasında; hoşgörünün öğrencilerin farklılıklardan kaynaklanan sorunların çözümüne ve öğrencilerin uyum içinde yaşamasına katkı sağladığını vurgulmaktadır.

Öğretmenler evrensel değerlerin yanı sıra Türk kültürüne özgü millî değerlerin kültürel uyum programında yer alması gerektiğini ifade etmişlerdir. Ancak öğretmenlerin görüşlerinden farklı olarak Bush ve Saltarelli (2000) yerleşik kültürün kavram ve değerlerinin öne çıkarılmasının diğer gruplar üzerinde olumsuz ve dışlayıcı sonuçları olabileceğini ifade etmektedir.

Sosyal bilgiler öğretmenleri Suriyeli sığınmacı öğrencilerin kültürel uyumunun sağlanmasında öğretmenin önemli bir rolü olduğunu ifade etmiştir. Katılımcılar Suriyeli sığınmacı öğrencilerin kültürel uyumunda öğretmenlerin, kültürel etkileşimi sağlama ve rol model rolleri olduğunu düşünmektedir. Benzer şekilde Diamond ve Moore (1995)

kültürel çeşitliliğin olduğu sınıflarda öğretmenin kültürel düzenleyici ve kültürel arabulucu rolünü üstlendiğini açıklamaktadır. Bu rollere ek olarak olarak Diamond ve Moore (1995) kültürel çeşitliliğin olduğu sınıflarda öğretmenlerin öğrencilerin kültürel açıdan güçlü yönlerini sınıf ortamına yansıttığı "*sosyal öğrenme ortamlarında orkestra şefi"* rolünde olmaları gerektiğini açıklamıştır.

Araştırmada, bazı Sosyal bilgiler öğretmenleri ise kültürel uyumda etkili bir öğretmenin rolünün vatandaşlık aktarımı sağlamak olduğunu belirtmiştir. Öğretmenlerin bu görüşünden farklı olarak Gay (2014) meslek ve vatandaşlık becerilerinin aktarıldığı, eğitimin ev sahibi topluma benzeme aracı olarak bir sistemde öğrencilerin "kültürel körlük" yaşayabileceğini ifade etmektedir. Kültürel körlük kavramı bireylerin farklı özellikleri görmezden gelme ve farklılıkları kabul etmemeyi ifade etmektedir. Kültürel farklılıkların görmezden gelindiği ve sadece kültürel çoğunluğun ihtiyaçlarının giderildiği kültürel körlük durumunda göçmen veya mülteci grupların sosyal dışlanması yaşamakta ve kültürel bütünleşme zorlaşmaktadır.

Araştırmada, bazı Sosyal bilgiler öğretmenleri ise öğretmenin tutumlarında rol model olması gerektiğini açıklamışlardır. Katılımcılar, öğretmenlerin göç eden öğrencilerini dilini onlarla iletişim kurabilecek düzeyde bilen, iletişim becerisi kuvvetli, sığınmacı öğrencilerle empati kurabilen ve çoklu bakış açısına sahip olması gerektiğini ifade etmiştir. Ayrıca önyargıları azaltan, bütünleştirici bir dil kullanan, sığınmacı ve yerleşik öğrenciler arasında ayrıma sebep olacak davranışlardan kaçınan ve göç eden öğrencilerin psikolojik durumlarını göz önünde bulunduran bir öğretmenin kültürel uyum sürecinde rol model olabileceğini belirtmişlerdir. Katılımcı görüşleri ile benzer olarak kültürlerarası eğitim alanyazınında öğretmenlerin, kültürel çeşitliliği destekleyen, güvenli öğrenme ortamı sağlayan, öğrenciler arasında sosyal adalet ve eşitlik ilkesini gözeten rollerde olması gerektiği ifade edilmektedir (Gay, 2014; Phuntsong, 1999). Katılımcı öğretmenlerin, mülteci ya da sığınmacı öğrencilerle eğitim faaliyetlerini sürdürmeye yönelik deneyimleri ve aldıkları eğitimlerin sınırlı olmasına karşın öğretmen rolüne ilişkin tanımları bu yönüyle alanyazınla benzerlik gösterdiği görülmektedir.

Bu yeterliliklere ek olarak öğretmenin alanında uzman olması ve sığınmacı öğrencilerin öğrenmelerini arttıran öğretim yöntemlerine hâkim olması gerektiği de araştırma sonuçları arasındadır. Moreno (1995) çok kültürlü sınıflarda öğretmenin, mesleki yeterlilikler ve öğretim yeterliliklerine sahip olması gerektiğini belirtmektedir. Banks (2013) de farklı kültürel gruplarla eğitim yapan öğretmenlerin farklı öğretim

yöntemlerini kullanarak öğrencilerin akademik başarısını artırmasının eşitlikçi pedagojinin gereği olduğunu ifade etmiştir.

Araştırma sonucunda öğretmenlerin Suriyeli sığınmacı öğrencilerin akademik başarılarını arttırmaya yönelik olarak görüş bildirmedikleri görülmüştür. Katılımcı öğretmenler Suriyeli sığınmacı öğrencilerin akademik başarılarının yerleşik öğrencilere göre oldukça düşük olduğunu belirtmiştir. Öğretmenler bu süreçte öğrencilerden akademik başarı beklemediklerini çünkü Suriyeli sığınmacı öğrencilerin okuma yazma ve dili kazanma evresinde olduklarını açıklamışlardır. Araştırmanın bu sonucuna karşılık Gollnick ve Chinn (2004) çokkültürlü sınıflarda etkin bir öğretmenin bütün çocukların yüksek öğrenme seviyelerine gelebileceklerine inanmaları ve akademik başarının sağlanması için öğrencileri teşvik etmesi gerektiğini ifade etmektedir.

Katılımcılar kültürel uyum sürecinde etkili bir öğretmenin millî ve evrensel değerlere sahip olması gerektiğini açıklamışlardır. Sosyal bilgiler öğretmenleri yerleşik kültürü tanıtacak öğretmenin, İstiklâl Marşına saygı, vatana bağlılık ve bayrağa saygı gibi Millî değerlere hâkim olması ve göç eden öğrencilerin farklılıklarına karşı sevgi ve hoşgörüyle yaklaşması, öğrenciler arasında eşitlik ilkesini gözetmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Araştırma sonucuna karşılık Başbay ve Bektaş (2009) sınıf ortamında farklı kültürel değerlere sahip öğrencilere rehberlik eden öğretmenlerin öğrencilerin sahip olduğu değerlerin farkında olması, kültürel farklılıkları problem olarak görmemesi ve öğrenme ortamını bu değerleri kullanarak zenginleştirmesi gerektiğini ifade etmiştir. Gay (2014) ve Schugurensky (2010) de kültürel farklılıklara sahip öğrencilerin bulunduğu sınıflarda evrensel değerleri önceleyen, öğrencileri ortak değerler etrafında buluşturan öğretmenlerin öğrencilerinin toplumda ve okulda kabul görmelerini sağlayacağını ifade etmektedir.

Sonuç olarak öğretmenler Suriyeli sığınmacı öğrencilerin sosyokültürel uyumunu sağlayacak bir sistem için düzenlemelere ihtiyaç olduğu, kültürel uyum eğitiminin programının rehberlik uygulamaları, çevresel faktörler ve eğitsel boyutu içine alan çok yönlü bir program olması gerektiğini belirtmiştir. Az sayıda öğretmen ise kültürel uyum eğitiminin içeriğine dair görüş bildirmemişlerdir. Bu durumun öğretmenlerin kültürel uyum kavramı ve kültürlerarası eğitime yönelik aldıkları eğitimin ve deneyimlerin sınırlı olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri doğrultusunda; kültürel uyum eğitiminin uygulanmasında sınıf içi uyum etkinlikleri ve okul dışı kültürel etkinlikler, aile katılımı, sivil toplum kuruluşları ile iş birliği, medyanın

kullanımı ve göç alan ülkeler ile Suriyeli sığınmacı öğrencilerin eğitim programlarından yararlanılması gerektiği ortaya konmuştur. Sosyal bilgiler öğretmenleri, Suriyeli sığınmacı öğrencilerin kültürel uyumunun sağlanmasında öğretmenin önemli bir rolü olduğu; önyargıları azaltan, bütünleştirici bir dil kullanan, göçmen ve yerleşik öğrenciler arasında ayrıma sebep olacak davranışlardan kaçınan ve sığınmacı öğrencilerin psikolojik durumlarını göz önünde bulunduran bir öğretmenin kültürel uyum sürecinde etkin olacağını belirtmişlerdir.

5.2.3. Kültürel uyum ve Sosyal Bilgiler öğretimi ilişkisi

Katılımcıların çoğu, Sosyal Bilgiler dersini kültür ve vatandaşlık aktarımı sağlayan bir ders olduğunu ifade etmişlerdir. Buna karşın az sayıda öğretmen bireysel hak ve hürriyetler ve sosyal sorunlara yer verme yönünden Sosyal Bilgiler dersinin Suriyeli sığınmacı öğrencilerin kültürel uyum sürecinde etkili olabileceğini açıklamıştır.

Katılımcı görüşleri doğrultusunda öğretmenlerin çoğunun kültürel uyum sürecinde Sosyal Bilgiler dersini vatandaşlık aktarımı (geleneksel yaklaşım) ile değerlendirdikleri ifade edilebilir. Buna karşın katılımcıların kültürel uyum sürecinde Sosyal Bilgiler eğitiminin dinamikleri olan sosyalleşme, çoklu bakış açısı, kültürlerarası iletişim ile çokkültürlü eğitim, küresel eğitim ve kültüre duyarlı eğitim gibi konulara daha az değindikleri görülmektedir. Araştırma bulguları bu yönüyle alanyazından farklılıklar göstermektedir. Sosyal Bilgiler eğitimin toplumsal uyum sürecinde etkili olduğunu belirten araştırmacılar Sosyal Bilgiler eğitiminde kültür aktarımının (Safran, 2008; Sözer, 2008) yanında sosyal hayatta bireyler için gereken bilgi, beceri, tutum ve değerlerin de Sosyal Bilgiler dersi ile kazanıldığını ifade etmektedir. Bu bağlamda Sosyal Bilgiler bireyin sosyalleşmesi (sosyalizasyonu) amacıyla tasarlanmış bir ders olduğu söylenebilir (Kaya ve Öner, 2017). Sosyal Bilgiler dersi, ortaokul düzeyinde öğrencilerin bölgesel ve küresel konular hakkında anlayış ve sosyal görüş geliştirmeleri için vardır. (Moffatt, 1957, s. 20). Bu sebeple kültürel uyuma katkı sağlayacak etkili bir Sosyal Bilgiler dersi, kültürel aktarımın yanı bireyin sosyal yönünü ve kültürlerarsı iletişimini güçlendiren, farklılıklara saygının ve karşılıklı bağımlılık ve bağlılık temelinde küresel konuların işlendiği (Öztürk, 2015b) bir ders olmalıdır .

Öğretim programı ve öğretim programının yansıması olarak değerlendirilen ders kitapların, öğrencilerin kültürel farklılıklarını gözeten biçimde hazırlanması, öğrencilere yakın ve anlamlı gelmekte ve öğrenci başarısını arttırmaktadır. Öğretim programı ve ders

kitaplarının içeriği öğrenci başarısında ve kültürel uyum sürecinde önemli bir yer kaplamaktadır. Özellikle farklı kültürel grupların eğitim yaptığı okullarda program içeriği, kültürel grupların tarihi, kültürlerini, deneyimlerini, bakış açılarını ve sorunlarına ilişkin bilgileri içermelidir (Gay, 2014). Sosyal bilgiler öğretmenlerin görüşleri doğrultusunda Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve Sosyal Bilgiler ders kitaplarında kültürel çeşitliliğe yeterince yer verilmediği, farklı kültürlerin Türk toplumuna uyum sağlayabilecekleri kazanım, konu ve içeriklerin sınırlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma bu sonuçlarıyla alanyazında yapılan araştırmalarla benzerlik göstermektedir. Paksoy'a göre (2017) Türkiye'de hazırlanan öğretim programları ve ders kitapları yerleşik kültür grubuna göre biçimlendirilmiştir ve kültürel çeşitliği yansıtmakta yetersiz kalmaktadır.

Kültürel uyum süreci açısından Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve ders kitaplarının yeterli olduğunu ifade eden katılımcılar; Küresel Bağlantılar öğrenme alanı, farklılıkların birlikteliği ve göç konularının kültürel uyum sürecine katkı sağlayacağını ifade etmiştir. Bazı katılımcılar ise bu görüşten farklı olarak Suriyeli sığınmacı öğrencilerin uyum sürecinde Sosyal Bilgiler dersinin amacının yerleşik kültürü öğretmek olduğunu ve bu sebeple öğretim programı ve ders kitaplarında herhangi bir değişikliğe gerek olmadığını açıklamıştır. Araştırma belirtilen bu sonuçlarla alanyazından farklılıklar göstermektedir.

Açıkalın (2010) yaptığı çalışmada, Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nın sosyal adalet ve eşitlik, farklılıklara saygı, savaş ve barış, ayrımcılık ve ön yargı, adaletsizlik ve eşitsizlik sorunlarını çözme gibi konularda yetersiz kaldığını belirtmiştir. Aslan da (2009) araştırmasında Türk eğitim sisteminin kültürel farklılıklara ve etkileşimlere değinilmediğini ve öğretim programları ile ders kitaplarında kültürel çeşitliliğin ihmal edildiğini belirtmektedir. Günel ve Pehlivan (2017) ise Sosyal Bilgiler ders kitaplarında; göç konusunun Kavimler göçü ve Almanya'ya yapılan işçi göçü konularıyla sınırlı kaldığı; Sosyal Bilgiler ders kitaplarında özellikle son zamanlarda yaşanan mülteci göçüne yönelik herhangi bir ifadeye rastlanmadığını açıklamaktadır.

Sonuç olarak öğretmenlerin birçoğu Sosyal Bilgiler dersinin vatandaşlık aktarımı ve ev sahibi toplumun kültürünü tanımak yönüyle kültürel uyum sürecine katkıda bulunacağını ifade etmektedir. Bununla birlikte az sayıda öğretmen Sosyal Bilgiler dersinin hak ve hürriyetler ile sosyal sorunlara yer veren içeriğinin uyum sürecinde etkili olduğunu açıklamıştır. Öğretmenlerin bu görüşleri doğrultusunda Sosyal Bilgiler dersini

kültür aktarımı boyutu ile değerlendirdikleri söylenebilir. Öğretmenler ders kitabı ve öğretim programının ev sahibi toplumundaki öğrencilere yönelik hazırlandığı ve kültürel çeşitliliğe yer verilmediğini açıklamışlardır. Öğretmenlerin birçoğu uyum sürecinin desteklenmesi için öğretim programı ve ders kitaplarının revize edilmesini istemişlerdir. Buna karşın az sayıda öğretmen Suriyeli sığınmacı öğrencilerin uyum sürecinde Sosyal Bilgiler dersinin amacının yerleşik kültürü öğretmek olduğunu ve bu sebeple öğretim programı ve ders kitaplarında herhangi bir değişikliğe gerek olmadığını açıklamıştır.

5.2.4. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin Suriyeli sığınmacı öğrencilerin kültürel uyumuna yönelik uygulamaları

Araştırma sonucunda Sosyal bilgiler öğretmenlerinin hizmet öncesi dönemde göçmen grupların uyum süreci ve eğitim ihtiyaçlarına yönelik bir eğitim almadıkları ve göçmenlerin uyumuna yönelik verilen hizmet içi eğitimin ihtiyacı karşılamadığını vurgulamışlardır. Buna karşın araştırmaya katılan öğretmenlerin az bir kısmı kültürel uyumun sağlanmasına yönelik eğitim almıştır. Araştırma sonuçları bu yönüyle alanyazını destekler niteliktedir. Yapılan çalışmalarda da öğretmenlerin lisans eğitimi boyunca mülteci öğrencilerle ilgili eğitim almadıkları, öğretmenlerin göçmen mülteci gruplarla çalışma deneyimden yoksun olduklarını (Rah, Choi ve Nguyen, 2009; Roxas 2010'dan aktaran Erdem, 2017; Cin, 2018) eğitim alan öğretmenlerde ise verilen eğitimlerin; göç eden öğrencilerin eğitim ihtiyacını karşılama ve öğretmenlerin karşılaştıkları problemlerin çözümünde yetersiz kaldığı ifade edilmektedir (Sağlam ve İlksen Kanbur, 2017).

Suriyeli sığınmacı öğrencilerin kültürel uyum sürecini desteklemek amacı ile bazı Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sınıf içi ve sınıf dışı etkinlikler yaptıkları sonucuna ulaşılmıştır. Öğretmenlerden yalnızca üç katılımcının aldıkları eğitimler ve tasarladıkları etkinler doğrultusunda kültürel uyuma yönelik planlı etkinlikler gerçekleştirdiği, diğer katılımcıların ise etkinliklerin bir plan ya da program çerçevesinde yapılmadığı ve yapılan etkinliklerin ağırlıklı olarak Suriyeli sığınmacı öğrencilerin dil engeli ve okuma yazma becerilerini geliştirmeye yönelik olduğu görülmektedir. Bazı katılımcılar ise Suriyeli sığınmacı öğrencilerin kültürel uyuma yönelik herhangi bir çalışma yapmadıklarını belirtmişlerdir. Uygulama yapmadığını belirten katılımcılar Sosyal Bilgiler dersine yönelik konuları yetiştirmekte zorlandıklarını bu sebeple Suriyeli sığınmacı öğrencilere yönelik etkinlikler uygulamak için ayrı bir zamanlarının olmadığını ifade etmiştir.

Araştırma sonuçları bu yönüyle alanyazını desteklemektedir. Göç eden öğrencilerin uyumu ile ilgili yapılan ulusal ve uluslararası araştırmalar mülteci ya da sığınmacı gruplarla eğitim faaliyetlerini yürüten öğretmenlere rehberlik edecek bir öğretim planının olmadığına dikkat çekmektedir (Reyes ve diğ. 2012; Feurmen 2013; MEB, 2014; Sarıtaş, Şahin ve Çatalbaş, 2016; Levent ve Çayak 2017). Araştırma bulgularıyla bezer olarak Akpınar da (2018) araştırmasında öğretmenlerin resmî programdaki konuları yetiştirme kaygısı taşıdığını, öğretmenlerin mülteci öğrencilere özel bir eğitim programı uygulayamadığını ifade etmiştir.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin Suriyeli sığınmacı öğrencilerin kültürel uyumuna yönelik uygulamalarına yer veren bir çalışma bulunmamaktadır. Buna karşın araştırmacılar Sosyal Bilgiler dersinde kapsayıcı ve kültüre duyarlı eğitim etkinliklerinin (Tuncel, 2017; Pehlivan-Yılmaz, 2019) göçmenlerinin kültürel uyumuna olumlu yönde katkı yaptıklarını belirtmiştir. Göç eden öğrencilere yönelik planlı ve kapsamlı etkinliklerin uyum sürecindeki yararına karşı öğretmenler, dil engeli, öğrencilerin okuma yazma bilmemesi sebebiyle sınıflarda göçmenlerin uyumuna yönelik etkinlik yapamadıklarını belirtmişlerdir. Yapılan sınırlı sayıdaki etkinliğin ise okuma yazma çalışmaları, görsel materyal kullanma gibi etkinlikler olduğu görülmüştür. Yapılan görüşmelerde öğretmenler bu etkinliklerin plansız şekilde gerçekleştiğini ve uyumdan önce öğrencilerle aralarındaki dil sorununu çözmeye yönelik olduğunu belirtmişlerdir. Öğretmenler tarafından yapılan etkinliklerin plansız olarak gerçekleşmesi, yapılan etkinliklerde dil engeline odaklanılması ve dil farklılığının öğretmen uygulamaları önünde engel teşkil ettiği görülmektedir. Kültürel uyuma yönelik kapsayıcı eğitim ve sosyal uyum eğitimi alan öğretmenler ise ailelerin olumsuz tutumları, öğrenci önyargıları ve öğretim programı yetiştirme kaygısı sebebiyle uygulama yapamadıklarını belirtmişlerdir. Belirtilen sebeplerle öğretmenlerin göçmenlerin uyumuna yönelik uygulamalarının sınırlı olduğu, öğretmenlerin yapabilecekleri etkinlikler hakkında bilgilendirilmesi ve etkinliklerin uygulanacağı sınıf içi ve sınıf dışı kapsayıcı eğitim ortamlarının oluşturulması gerektiği sonucu ortaya çıkmaktadır.

5.2.5. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin Suriyeli sığınmacı öğrencilerin kültürel uyumuna ilişkin karşılaştıkları sorunlar ve önerileri

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin Suriyeli sığınmacıların kültürel uyum sürecinde karşılaştıkları en büyük problemin dil olduğu görülmüştür. Göç, mülteci ya da kültürel

azınlık grupları ile ev sahibi toplumun dillerinin farklı olması kültürleşme sürecini zorlaştırmakta ve kültürel uyumu geciktirmektedir. Ayrıca, ev sahibi toplumun dilini konuşabilmek, o ülkenin televizyon yayınlarını radyo, gazete gibi iletişim araçlarını takip etmeyi kolaylaştırmakta, yerleşik kültürün öğrenilmesini ve sosyokültürel uyum düzeyinin artmasını sağlamaktadır. Azınlık ve ev sahibi toplumun aynı dili konuşuyor olması iletişim, etkileşim ve sosyal ilişkileri kolaylaştırmanın yanında iş ve eğitim alanına uyum sağlamayı kolaylaştırması açısından da önem teşkil etmektedir (Ward ve Kennedy 1992; Berry, 2006; Masgoret ve Ward 2006).

Katılımcılar Suriyeli sığınmacı öğrencilerin dil problemini çözmede mevcut uygulamaların yetersiz kaldığı ve dil probleminin; dersi aktarmak, öğrencilerle iletişim, ölçme değerlendirme, sınıf içi ilişkiler olmak üzere uyum sürecini ve sığınmacı öğrencilerin eğitim faaliyetlerini olumsuz etkilediklerini açıklamışlardır. Araştırma sonucu bu yönüyle alanyazınla örtüşmektedir. Yapılan araştırmalar farklı kültürden gelen bireylerle eğitim faaliyetleri yürüten öğretmenlerin en büyük sorununun dil farklılığı olduğunu ortaya koymaktadır (Erdoğan, 2014; Seydi, 2014; Yılmaz, 2015; Emin, 2016; Coşkun, Ökten, Dama, Barkçin, Zahed ve diğerleri, 2017; Levent ve Çayak, 2017)

Sosyal bilgiler öğretmenleri dil sorununu yanı sıra Suriyeli sığınmacı öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine yönelik konuları anlamakta güçlük çektiğini belirtmişlerdir. Öğretmenler Suriyeli sığınmacı öğrencilerin dil engeli, savaş veya göç sebebiyle okul ortamından uzaklaşma gibi nedenlerle yerleşik öğrenciler ile arasında akademik başarı farkı olduğuna vurgu yapmaktadır. Araştırmalar, göç eden öğrencilerin ev sahibi toplumunun okullarında, dil öğrenmek ve eğitim düzenine uyum sağlamak konusunda sorun yaşadıkları ve bu sorunun ikinci kuşak göçmenlerde de devam ettiğini göstermiştir. İkinci kuşak göçmenler yeni toplumda dünyaya gelmelerine rağmen akademik başarı ve sosyal uyum konusunda yerleşik öğrencilerden daha alt düzeydedir. Bu sonuca karşın çok kültürlü ve çok dilli eğitim politikalarının uygulandığı ülkelerde göç eden öğrencilerin yerleşik öğrencilerle aynı düzeye gelebildikleri anlaşılmıştır (Ladson-Billings, 1994; OECD, 2012; Ladson-Billings, 2006).

Sosyal bilgiler öğretmenleri Suriyeli sığınmacı öğrencilerin uyum sürecinde her iki kültürün öğrencileri arasında önyargılar nedeniyle akran zorbalığı yaşandığını söylemişlerdir. Yapılan görüşmelerde Suriyeli sığınmacı öğrencilerin kültürel farklılıkları sebebiyle yerleşik öğrencilerin toplumsal kabulde zorlandıkları ve yerleşik öğrencilerle sınırlı iletişime girdikleri görülmektedir. Katılımcı görüşleri doğrultusunda

Suriyeli sığınmacı öğrencilerin hem okula uyum hemde yaşadıkları psikolojik nedenler sebebiyle olumsuz tutumlar sergiledikleri ifade edilebilir. Dolayısıyla her iki kültürün öğrencilerinin de akran zorbalığından etkilendikleri sonucuna ulaşılmıştır. Akran zorbalığı ve algılanan ayrımcılık davranışlarının uyum sürecini olumsuz etkilediği bilinmektedir (Berry, 2006).

Sosyal bilgiler öğretmenleri Suriyeli sığınmacı öğrencilerin kültürel uyum sürecinde karşılaştıkları sorunlardan biri de uyum sınıfı uygulamasıdır. Öğretmenler uyum sınıflarına katılan Suriyeli sığınmacı öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine devam edemediğine, uyum sınıflarında yalnızca Suriyeli arkadaşlarıyla birlikte oldukları için gruplar arası iletişimin gerçekleştirilemediğine ve uyum sınıflarında eğitim veren eğiticilerden kaynaklanan sorunlara vurgu yapmaktadır.Türkiye'deki uyum sınıfları uygulaması yeni olması sebebiyle alanyazında Suriyeli sığınmacı öğrencilerin kültürel uyum sürecinde uyum sınıfları uygulamasına yönelik bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Sosyal bilgiler öğretmenleri Suriyeli sığınmacı öğrencilerin kültürel uyum sürecinde karşılaştıkları sorunlara yönelik olarak birtakım önerilerde bulunmuşlardır. Öğretmenler alanyazındaki çalışmalara benzer olarak öğretmenlere hizmetiçi eğitim verilmesi, Suriyeli sığınmacı öğrencilerin eğitim ihtiyaçlarına cevap veren uzman öğretmenlerin yetiştirilmesi, sığınmacı ve yerleşik ailelerin bilgilendirilmesi, Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının revize edilmesi, bağımsız bir kültürel uyum eğitimi programı oluşturulmasını ve geçici eğitim uygulamalarının sürdürülmesine yönelik önerilerde bulunmuşlardır (Paksoy 2017; Taştan ve Çelik, 2017;Kardeş ve Akman 2018; Kiremit, Akpınar ve Akcan, 2018; Çelik 2019).

5.3. Öneriler

Araştırma bulguları ve sonuçlarına dayalı olarak sunulan öneriler, uygulamaya ve araştırmalara yönelik öneriler olmak üzere iki başlık altında verilmiştir.

5.3.1. Uygulamaya yönelik öneriler

- Sosyal bilgiler öğretmenleri adaylarına yönelik olarak, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Lisans Programı'nda dezavantajlı gruplar olarak mülteci veya sığınmacı öğrencilerin uyum süreci ve eğitim ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik bir ders konabilir.

- Suriyeli sığınmacı öğrencilerin uyum sürecinde öğretmenlere; MEB, üniversiteler ve konuyla ilgili STK'larla iş birliği içinde düzenlenen uygulamaya dönük hizmet-içi eğitimler verilebilir.
- Öğretmenler sınıf içerisinde sığınmacı öğrencilere, kendilerini ve kültürlerini aktarabilme fırsatı vermelidir.
- Öğretmenler; yerleşik öğrencilerin farklı kültürlere saygı duymasını sağlayacak ve sığınmacı öğrenciler hakkında genel yargılara varmasını engelleyecek bir sınıf iklimi oluşturmalıdır.
- Sosyal bilgiler öğretmenlerine sığınmacı öğrencilerin kültürel uyumunu geliştirmeye yönelik örnek etkinlikler geliştirilerek bunlar yardımcı materyaller olarak sunulabilir.
- Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve ders kitaplarında; kültürel uyum ve kültürel uyuma yönelik kazanımların sayısı arttırılabilir.
- Sığınmacı öğrencilerin uyum sürecinde sınıf içi ve sınıf dışı uyum etkinliklerinin sayısı arttırılabilir. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve ders kitapları sınıf içi ve sınıf dışı uyum etkinlikleri ile zenginleştirilebilir.
- Araştırmanın yapıldığı devlet okullarında öğretmenlerin görüşü doğrultusunda hiç Türkçe bilmeyen öğrencilerin olduğu ve bazı öğrencilerin savaş sonrası travmadan kaynaklanan psikolojik sorunlar yaşadığı görülmüştür. Bu nedenle sığınmacı öğrencilerin yoğunlukta olduğu bölge ve okullarda bu öğrencilerin psikolojik uyum, sosyo-kültürel uyum ve eğitim ihtiyaçlarını dikkate alan okul temelli Kültürel Uyum Programları uygulamaya konabilir.
- Suriyeli sığınmacı öğrencilerin uyum sürecinde ailelerin önemli bir etkisi olduğu görülmüştür. Bu sebeple öğretmenler aileler ile iş birliği yapabilir, yerleşik ve sığınmacı ailelerin bilgilendirilmesine yönelik seminerler düzenlenebilir. Aile katılımlı etkinlikler gerçekleştirilebilir.
- Sığınmacı ve mülteci öğrencilerin yoğun olarak yer aldığı okullarda tüm öğrenciler için kültürel uyumu geliştirecek okul temelli projeler yapılabilir.
- Suriyeli sığınmacıların eğitim gördüğü alt ve orta sosyoekonomik düzeydeki okullarda yapılan bu çalışmada sosyoekonomik durumun uyum süreci ve toplumsal kabul düzeyini etkilediği ortaya konmuştur. Suriyeli öğrencilerin çocuk işçiliği, okul devam sorununun azaltılması ve eğitim ihtiyaçlarının karşılanması için Suriyeli sığınmacılara maddi destek sağlanabilir.

- Suriyeli sığınmacıların toplumsal kabulünde medya etkisine yönelik olarak; sığınmacı göçünün olumlu yönlerinin medyada görünür olması, medya yolu ile yerleşik toplumun Suriyeli sığınmacı göçü hakkında bilgilendirilmesi ve Suriyeli sığınmacıların Türk toplumuna uyumu için yapılan çalışmalarda medya araçlarının kullanımı sağlanabilir.
- Göç sonrası stres ve travmalar sebebiyle uyum güçlüğü yaşayan Suriyeli sığınmacı öğrenciler için branş öğretmenleri ve rehberlik hizmetleri ile koordineli rehabilitasyon çalışmaları gerçekleştirilebilir. Branş öğretmenleri göç stresi, savaş ve terör olaylarından etkilenen çocukların yaşadığı psikolojik sorunlar hakkında bilgilendirilebilir.
- Araştırma sonuçlarında sığınmacı öğrencilerin eğitim ihtiyaçları ve uyum sürecinin aile, ekonomik durum, eğitim sistemi, psikolojik durum, siyaset gibi çevresel faktörlerden etkilendiği görülmüştür. Bu sebeple Suriyeli sığınmacı öğrencilerin uyumu devlet politikası düzeyinde ele alınmalıdır. Suriyeli sığınmacı öğrencilerin uyum ve eğitim ihtiyaçlarını dikkate alan kültürel uyum eğitimi politikaları geliştirilmelidir. Konuyla ilgili yapılacak çalışmalar desteklenmelidir.

5.3.2. Araştırmaya yönelik öneriler

- Kültürel uyum sürecinde rol alan (yerleşik öğrenciler, sığınmacı öğrenciler, branş öğretmenleri, Suriyeli eğiticiler, okul ve eğitim yöneticileri, sığınmacı ve yerleşik aileler) paydaşların kültürel uyum sürecindeki algı ve deneyimlerini ortaya koyan nicel ve nitel araştırmalar yapılabilir.
- Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve ders kitapları kültürel uyuma yönelik kavramlar açısından analiz edilebilir.
- Sosyal Bilgiler dersinde kültürel uyum eğitimine yönelik programlar tasarlanabilir ve deneysel çalışmalarla tasarlanan programların etkililiği araştırılabilir.
- Sosyal Bilgiler dersinde kültürel uyumun gerçekleştirilmesine yönelik olarak okul, aile ve STK'ların da yer aldığı eylem araştırmaları yapılabilir.

KAYNAKÇA

Açıkalın, M. (2010). New approaches for teaching social studies: Multicultural and global education. *Elementary Education Online,* 9 (3), 1226-1237.

Açıkalın, M. (2018). *Uluslararası göçün toplumsal cinsiyet boyutu: Karaman örneği*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Karaman: Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Açıklamalı Afet Yönetimi Terimleri Sözlüğü (2018). https://www.afad.gov.tr/aciklamali-afet-yonetimi-terimleri-sozlugu (Erişim Tarihi 24 Nisan 2019).

Adaman, F. ve Keyder, Ç. (2006). *Türkiye'de büyük kentlerin gecekondu ve çöküntü mahallelerinde yaşanan yoksulluk ve sosyal dışlanma, Avrupa Komisyonunun çalışma, sosyal işler ve fırsat eşitliği dairesi raporu*, http://ec.europa.eu/employment_social/social_inclusion/docs/2006/study_turkey_tr.pdf. (Erişim Tarihi: 29 Nisan 2019).

Adebanji O.T., Phatudi N.C., and Hartell C.G (2014). Factors facilitating the adjustment of immigrant children from Zimbabwe in the foundation phase to South African schools. *Mediterranean Journal of Social Sciences,* 5 (3): 512-522.

Adıgüzel, Y. (2016). Türkiye'de geçici koruma altındaki Suriyeliler. Adem Esen, Mehmet Duman (Ed.). *Göçmenlerin kültürel entegrasyonu* içinde (s.173-196).İstanbul: Dünya Yerel Yönetim Ve Demokrasi Akademisi Vakfı

Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı [AFAD] (2016). https://www.afad.gov.tr/tr/IcerikDetay1.aspx?IcerikID=747&ID= (Erişim tarihi: 25 Nisan 2019).

Aguilar, S., and Retamal, G. (1998) *Rapid educational response in complex emergencies: a discussion document,* Geneva, International Bureau of Education.

Ağır, O. (2018). Türkiye'deki Suriyelilere sağlanan kamusal hizmetlere yönelik bir değerlendirme. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8 (2) , 111-128.

Ağır, O. ve Sezik, M. (2015). Suriye'den Türkiye'ye yaşanan göç dalgasından kaynaklanan güvenlik sorunları. *Birey ve Toplum,* 5(9), 95-123.

Ainscow, M. (1999). *Understanding the development of ınclusive schools*. UK: Falmer

Ainscow, M., and Miles, S. (2008). Making education for all inclusive: Where next? *Prospects,* 38(1), 15-34.

Ainscow, M., Booth, T., and Dyson, A. (2006). *Improving schools, Developing Inclusion.* Routledge Taylor ve Francis Group, London and New York, https://www.amazon.com/Improving-Schools-Developing-Inclusion (Erişim tarihi 12 Temmuz 2020).

Ainscow, M., Dyson, A., and Weiner, S. (2013). From exclusion to inclusion: ways of responding in schools to students with special educational needs. CfBT Education Trust.

Akçabay, C. (2016). *Mülteciler ve hukuk politikası: Suriyeli sığınmacılara tanınan geçici koruma.* http://disk.org.tr/wpcontent/uploads/2016/07/cerenakcabay.pdf (Erişim tarihi: 10 Mart 2018).

Akıncı, B., Nergiz, A. ve Gedik, E. (2015). Uyum süreci üzerine bir değerlendirme: Göç ve toplumsal kabul. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 2, 58-83.

Akkoç, S., Tok, M .ve Hasıripi, A . (2017). Mülteci ve sığınmacı hastalara sağlık hizmeti sunulurken sağlık çalışanlarının yaşadığı sorunlar. *Sağlık Akademisyenleri Dergisi,* 4 (1) , 23-27.

Akpınar, M. (2018). Analysis of refugee students' interest, attitudes and learning in social sciences lessons from the perspectives of teachers and students. *Sustainable Multilingualism,* 12 (1), 130-151

Aksoy, Z. (2012). Uluslararası göç ve kültürlerarası iletişim. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi,* 5(20), 292-303.

Aktaş, M. (2018). Türkiye'deki Suriyeliler: sorunlar ve çözüm önerileri. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* , (42) , 129-154

Almeida, D. (1997). The hidden half: a history of native American women's education. *Harvard Educational Review,* 67 (4) S757-71

Altıntaş, M.E. (2018) DKAB öğretmenlerine göre Suriyeli çocukların devlet okullarında karşılaştıkları sorunlar (nitel bir araştırma). *Marife Dini Araştırmalar Dergisi* 18(2) 469-499.

Arastaman, G., Öztürk-Fidan, İ. ve Fidan, T. (2018). Nitel araştırmada geçerlik ve güvenirlik: Kuramsal bir inceleme. *YYÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15 (1), 37-75.

Ardıç-Çobaner, A. (2016). Çocuk hakları bağlamında Suriyeli mülteci çocukların haberlerde temsili. *Marmara İletişim Dergisi* , (24) , 27-54 .

Armstrong, D., Cheyrl Armstrong, A. and Spandagou, I. (2011). Inclusion: by choice or by chance. *International Journal of Inclusive Education*, 15(1), 29-39.

Aslan, S. (2009). *Çokkültürlü eğitime dayalı olarak geliştirilen disiplinlerarası öğretim programı aracılığıyla öğrencilerde hoşgörü değerinin ve eleştirel düşünme*. Yayınlanmamış Doktora Tezi: Adana.: Çukurova Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü

Ataca B. and Berry J.W. (2002) Psychological, sociocultural, and marital adaptation of Turkish immigrant couples in Canada. *Int J Psychol*, 37:13-26.

Atasü Topçuoğlu, R. (2012). *Türkiye'de göçmen çocukların profili, sosyal politika ve sosyal hizmet önerileri hızlı değerlendirme araştırması*. İsveç Uluslararası Kalkınma ve İşbirliği Ajansı ve Uluslararası Göç Örgütü. http://docplayer.biz.tr/266861-Turkiye-de-gocmen-cocuklarin-profili-sosyalpolitika-ve-sosyal-hizmet-onerileri-hizli-degerlendirme-arastirmasi.html

Atasü Topçuoğlu, R. (2014). Hayatı değiştirmek için yola çıkanlar- yola çıkınca değişen hayatlar: bir müracaatçı grubu olarak göçmen çocuklar. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 25(1), 89-107.

Ateşok, Z.Ö. (2018). *Karşılaştırmalı perspektiften uluslararası mülteci rejimi bağlamında mülteci eğitimi ve Türkiye örneği.* Yayımlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Aycan Z., and Berry, J.W (1996). Impact of employment-related experiences on immigrants' psychological well-being and adaptation to Canada. *Can J Behav Sci,* 28, 240-251.

Babacan, D. (1999). *Öğretmenlerin öğrencilerine yönelik tutumları ve güdüleri.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İzmir : Dokuz Eylü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Babirzade, K. (2018) *Türkiye'de ve Avustralya'da öğrenim gören yabancı uyruklu yüksek lisans öğrencilerinin sosyo-kültürel ve ekonomik sorunları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Bakioğlu, A. ve Artar, F., İzmir, H. (2018). *Ankara'daki Suriyelilerin mültecilik deneyimleri: göç, gündelik yaşam, geçim deneyimleri ve sosyal dışlanma*. Ankara: Sosyoloji Derneği Yayınları

Balcı, Ş. ve Öğüt N. (2019). Yabancı uyruklu üniversite öğrencileri arasında kültürleşme ve kültürleşme stratejileri. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. (*Prof. Dr. Fuat Sezgin Özel Sayısı), 49-62.

Banks (2013). *Çok kültürlü eğitime giriş*. (Çev: Hasan Aydın) Ankara: Anı Yayıncılık

Baritci, F. (2017). Suriyeli mültecilerin Türk toplumuna uyum süreci üzerine bir araştırma. *Uluslararası Hakemli İletişim ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi,* (17), 227-245.

Başbay, A. ve Bektaş, Y. (2009). Çokkültürlülük bağlamında öğretim ortamı ve öğretmen yeterlikleri. *Eğitim ve Bilim,* 34 (152), 30-43.

Başkale, H. (2016). Nitel araştırmalarda geçerlik, güvenirlik ve örneklem büyüklüğünün belirlenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi,* 9(1), 23-28.

Bayram, Y. (2016). Yerelde öteki olmak: Suriyeli sığınmacıların Trabzon yerel gazetelerinde söylemsel temsili. *The Journal of International Social Research*, 9 (42), 1416-1430.

Bilim Eğitim Kültür Araştırmaları Merkezi. (2015). *Suriyeli misafirlere yönelik sosyal uyum ve eğitim müfredatları çalışmaları raporu*. http://bulbulzade.org/indirilebilir/bekam-mufredatraporu.pdf (Erişim Tarihi 1 Şubat 2019)

Bender, W. N. (2002). *Differentiating instruction for students with learning disabilities: Best practices for general and special educators*. Thousand Oaks, CA: Corwin Press.

Berg, B. L. (2001). *Qualitative research methods for the social sciences.* Boston: Ally and Bacon.

Berry J.W. (1997). Immigration, acculturation and adaptation. *Appl Psychol,* 46(1), 5-68

Berry J.W. (2001) A psychology of immigration. *J Soc Issues,* 57, 615-631.

Berry J.W. (2006) Stres perspectives on acculturation. In *The Cambridge Handbook of Acculturation Psychology,* (2nd) DL Sam, JW Berry Ed. pp: 43-57. Cambridge, Cambridge University Press.

Berry, JW, Phinney JS, Sam DL. and Vedder P. (2006). Immigrant youth: acculturation, identity, and adaptation. *Appl Psychol,* 55, (303-332).

Beyazova, S. (2017). *Sığınmanın ötesinde eğitim arayışı: İstanbul'daki Suriyeli ebeveynlerin çocuklarının eğitimine dair görüşlerinin analizi.* Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Biçer, N. ve Kılıç, B. S. (2017). Suriyeli öğrencilere Türkçe öğretmek için kullanılan ders kitaplarının öğretmen görüşleri doğrultusunda değerlendirilmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 5(4), 649–663.

Bilgili, A. S. (2013). Geçmişten günümüze sosyal bilimler ve sosyal bilgiler. İçinde A.S Bilgili (Ed) ,*Sosyal bilgilerin temelleri* (2-35). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu [UNICEF] (2007). *Çocuk hakları ve gazetecilik uygulamaları: hak temelli perspektifi.* Dublin Teknoloji Enstitüsü http://www.unicef.org.tr/files/bilgimerkezi/doc/Cocuk%20Haklari%20ve%20Gazetecilik.pdf (Erişim Tarihi 20 Mayıs 2020).

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği [UNHRC] (2017). *Syria regional refugee response*. http://data.unhcr.org/ syrianrefugees/regional.php. (Erişim Tarihi 30 Mart 2017).

Block, K., Cross, S., Riggs, E., and Gibbs, L., (2014). Supporting schools to create an ınclusive environment for refugee students, *International Journal of Inclusive Education*, 18(12), 1337-1355.

BM Küresel Göç İstatistikleri. http://esa.un.org/unmigration/wallchart2013.html .(Erişim tarihi: 10.08.2018.)

Bogadrus, E. S., (1959). *Social distance*. Ohio: Yellow Springs, Antioch Press.

Bogdan, R. C. and Biklen, S. K. (1992). *Qualitative research for education: ıntroduction and methods.* Boston: Allyn and Bacon.

Bosch-Supan, A. (1987). *The role of education: mobility increasing or mobility impeding?* NBER Working Paper No: 2329.

Boztepe, M. (2018). https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/suriyelilerin-suc-isleme-orani-yuzde-20-azaldi/1240687. (Erişim tarihi 27 Nisan 2019)

Bölgesel İzleme Uygulama Araştırma Merkezi (2014). *Suriyeli göçmenlerin sorunları çalıştayı sonuç raporu*. Mersin Üniversitesi, Mersin

Budak, S. (2000), *Psikoloji sözlüğü*, Ankara, Bilim Sanat Yayınları.

Bush, K. D. and Saltarelli, D, (2000). *The two faces of education in ethnic conflict: towrads a peacebuilding education for children*. UNESCO, Florence.

Buz, S. (2002). *Türkiye'deki sığınmacıların üçüncü bir ülkeye gidiş için bekleme sürecinde karşılaştıkları sorunlar.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Buz, S. (2008), Türkiye'deki sığınmacıların sosyal profili. *Polis Bilimleri Dergisi,* 10(4), 1-14.

Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2008). *Bilimsel araştırma yöntemleri.* (11. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.

Canatan, K. (2009). Avrupa toplumlarında çokkültürcülük: Sosyolojik bir yaklaşım. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi,* 2 (6), 80-97.

Canbey-Özgüler, V. (2018). Göç ve uyum politikaları. *GSI Journals Serie B: Advancements in Business and Economics*, 1 (1), 1-10

Candnappa, M. and Egharevba, I. (2000). Extraordinary childhoods: the social lives of refugee children. *Children 5-16 Research Brief*, London.

Cant, H. (1994). Inclusive education. The Alberta Experience. *Practising administrator,* 16(3), 38-41

Cassity, E. and Gow, G. (2005). Making up for lost time: the experiences of South Sudanese young refugees in high schools. *Youth Studies Australia,* 24(3), 51-55.

Castles, S. and Miller, M. J. (2008). *Göçler çağı: Modern dünyada uluslararası göç hareketleri* (1. Baskı). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Ceceli, Köse, S (2012). *Çokkültürcülük teorilerinden entegrasyon teorilerine geçiş: Hollanda'daki Türkiye kökenli göçmenler üzerine bir inceleme.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ceylan, V., Algan, C., Yalçın, M., Yalçın, E., Akın, E., ve Köse, S. (2017). An ınvestigation of Syrian refugees and asylum seekers in terms of various psychological factors: Batman sample. *International Journal of Social Sciences and Education Research,* 3(2), 595-606.

Chen, X., and Tse, H.C.H. (2010). Social and psychological adjustment of Chinese Canadian children. *International Journal of Behavioral Development, 34*(4), 330–338.

Christie, P. and Sidhu, R. (2006). Governmentality and 'fearless speech': framing the education of asylum seeker and refugee children in Australia. *Oxford Review of Education,* 32(4), 449-465.

Christie, S. and Sidhu, R. (2002) Responding to globalisation: refugees and the challenges facing Australian schools. *Mots Pluriels* (21).

Cin, G. (2018). *Suriyeli öğrencilere eğitim veren sınıf öğretmenlerinin yaşadıkları sorunlar ve psikolojik sağlamlılık düzeyi: Adana ili örneği*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Mersin: Çağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Clarke, V. and Braun, V. (2013). *Successful qualitative research: A practical guide for beginners.* London: Sage

Coşkun, İ. ve Emin, M.N. (2016). *Türkiye'deki Suriyelilerin eğitiminde yol haritası fırsatlar ve zorluklar.* İstanbul: SETA Yayınları.

Coşkun, İ., Ökten, C.E., Dama, N., Barkçin, M., Zahed, S., Fouda, M., Toklucu, D. and Özsarp, H. (2017). *Engelleri aşmak: Türkiye'de Suriyeli çocukları okullaştırmak.* İstanbul: SETA Yayınları,

Creswell, J. W. (2007). *Qualitative ınquiry and research design: choosing among five approaches*. Thousands Oaks, CA: SAGE Publications, Inc.

Creswell, J. W. (2013). *Araştırma deseni: nitel, nicel ve karma yöntem yaklaşımları.* (Çev: S. B. Demir). Ankara: Eğiten Kitap.

Crisp, J. (2004). The local ıntegration and local settlement of refugees: a conceptual and historical analysis. *New Issues in Refugee Research*. UNHCR

Czock, H./Radtke, F.-O. (1984). Sprache — kultur — ıdentität. die obsessionen der migrationspädagogen. ın: Stüwe, G./Peters, F. (Hg.); *Lebenszusammenhänge von ausländern und pädagogische problematik. zur kritik traditioneller lernorte und beispiele aktivierender sozialarbeit.* bielefeld, S. 37–79

Çallı, M. (2016). Türkiye'de mültecilerin ve sığınmacıların sağlık hakkı. *İş ve Hayat*, 2 (3), 131-154.

Çelik, T. (2019). The Syrian students in the classes of social studies teachers from their perspective. *Sakarya University Journal of Education*, 9 (2) , 383-407.

Çelikten, M. *(*2005*).* Öğretmenlik Mesleği *ve* Özellikleri. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1 (19) , 207-237

Çetinkaya, C., Erbaş, M. ve Özceylan, E. (2016). Türkiye'deki Suriyeli geçici barınma merkezlerinin durumu ve senaryo analizleri. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 6 (2), 5-21

Çoltu, S. ve Öztürk, S. (2018). Suriyeli mültecilerin Türkiye ekonomisine etkileri. *Balkan Sosyal Bilimler Dergi*si, 7 (13) , 188-198

Çöplü, F. (2019). *Göçmen öğrenciler için okul uyum programı geliştirmeye yönelik bir taslak çalışması.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kırşehir: Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Dandy, J. and Pe-Pua, R. (2015). The refugee experience of social cohesion in Australia: exploring the roles of racism, ıntercultural contact, and the media. *Journal of Immigrant & Refugee Studies,* 4 (13), 339-357

Demirbaş, H. ve Bekaroğlu, E. (2013). Evden uzakta olmak: Sığınmacıların/mültecilerin psikolojik sorunları ve alınacak önlemler. *Kriz Dergisi,* 21 (1), 11-24.

Demirbaş, M. (2015). *Kuramdan uygulamaya bilimsel araştırma yöntemleri.* Metin M. (Ed.) Ankara: Pegem Akademi Yayınları

Denzin, N. K. And Lincoln, Y. S. (2005). Introduction: *The discipline and practice of qualitative research. In*. N. K. Denzin ve Y. S. Lincoln (Ed.). The sage handbookof qualitative research (3 rd). (s. 1-32). Thousands Oaks, CA: SAGE Publications, Inc

Deveci, H. (2009). Sosyal bilgiler dersinde kültürden yararlanma: öğretmen adaylarının kültür portfolyolarının incelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi,* 8(28), 1-19.

Deveci, H. (2015). Türk eğitim tarihinde Sosyal bilgiler. Refik Turan, Kadir Ulusoy (Ed). *Sosyal bilgilerin temelleri* içinde (20-35). Ankara: Pegem Akademi

Dış İşleri Bakanlığı (2017). http://www.mfa.gov.tr/suriye-siyasi-gorunumu.tr.mfa (Erişim Tarihi: 28 Ocak 2019)

Diamond, B.J. and Moore M. A. (1995). *Multicultural literacy : mirroring the reality of the classroom. White Plains, N.Y.*

Diane L. R., and Sandra, A. (1996). *Curriculum content for students with moderate and severe disabilities in inclusive settings,* USA,: A. Simon & Schuster Company.

Doğan, M (2019). *Temel eğitim kurumlarındaki Afgan uyruklu öğrencilerin sosyal entegrasyonunda okulun yeri: Karaman örneği.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Karaman: Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Doğanay, A. (2008). Çağdaş sosyal bilgiler anlayışı ışığında yeni sosyal bilgiler programının değerlendirilmesi. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 17 (2), 77-96.

Doyle, L., and McCorriston, M. (2008). *Beyond the school gates: supporting refugees and asylum seekers in secondary school*. London: Refugee Council.

Dryden-Peterson, S. (2011). *Refugee education: A global review, geneva,* http://www.unhcr.org/4fe317589.html 20.3.2015

Dryden-Peterson, S. (2016). Refugee education: the crossroads of globalization. *Educational Researcher,* 45 (9), 473-482.

Dryden-Peterson, S. (2011) *Refugee education: A global review,* Geneva, UNHCR, http://www.unhcr.org/4fe317589.html (Erişim tarihi: 20.3.2019)

Efe, İ. (2015). *Türk basınında Suriyeli sığınmacılar.* İstanbul: SETA

Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü [OECD] (2012). *PISA 2012 results in focus: What 15-year-olds know and what they can do with what they know*, PISA, OECD Publishing

Elma, F. ve Şahin A. (2015). Suriye'den Türkiye'ye göç ve açığa çıkan temel sorun alanları. *Turkish Migration Conference 2015 Selected Proceedings içinde* (s.430-439). London: Transnational Press London.

Emin, M. N. (2016). *Türkiye'deki Suriyeli çocukların eğitimi: Temel eğitim politikaları.* Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı [SETA]. http://file.setav.org/Files/Pdf/20160309195808_turkiyedeki-suriyeli-cocuklarin-egitimi-pdf.pdf (Erişim tarihi 19 Haziran 2020)

Erdem, C. (2017). Sınıfında mülteci öğrenci bulunan sınıf öğretmenlerinin yaşadıkları öğretimsel sorunlar ve çözüme dair önerileri. *Medeniyet Eğitim Araştırmaları Dergisi,* 1 (1), 26-42.

Erden, M. (tarihsiz). *Sosyal bilgiler öğretimi.* (1. Baskı) İstanbul: Alkım Kitapçılık Yayıncılık.

Erdoğan, M. (2014). *Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal kabul ve uyum araştırması raporu.* Ankara*:* Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi

Erdoğan, M. (2017). *Kopuştan uyuma kent mültecileri Suriyeli mülteciler ve belediyelerin süreç yönetimi: İstanbul örneği.* İstanbul: Marmara Belediyeler Birliği Kültür Yayınları.

Erdoğan. M.M. (2015). Türkiye'ye kitlesel göçlerde son ve dev dalga: Suriyeliler. M.M. Erdoğan, ve A, Kaya (Ed.) *Türkiye'nin göç tarihi: 14.yüzyıldan 21.yüzyıla Türkiye'ye göçler* içinde (s. 317-347). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Ersoy, A.F. (2016). Dördüncü sınıf öğrencilerinin hoşgörü algısı ve deneyimleri: Bir fenomenolojik araştırma. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,* 12 (1), 454-473

Ersoy, A.F. ve Gezer, U. (2017). Mülteci sorununun bugünü ve geleceği bağlamında sosyal bilgiler dersinin işlevselliği. *6.Uluslararası Sosyal Bilgiler Eğitimi Sempozyumu*, Denizli: Pamukkale Üniversitesi, 300-301.

Ersoy, N. (2015). Araştırma etiği. *Kocaeli Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 1 (1), 2-8.

Ertaş, H. ve Çiftçi Kıraç, F. (2017). Türkiye'de Suriyeli göçmenlere yönelik yapılan eğitim çalışmaları. *Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi*, 13, 99-110.

Feuerherm, E. (2013). Language policies, ıdentities, and education in refugee resettlement. Dissertation thesis. ProQuest LLC. 789 East Eisenhower Parkway, PO Box 1346, Ann Arbor, MI 48106.

Figueroa, P. (1995). Multicultural education in the United Kingdom: Historical development and current status. J.A. Banks & C. McGee Banks (Eds.) *Handbook of research multicultural education*. (.778-800). New York

Fraser, W., and Maguvhe, M. (2008). Teaching life sciences to blind and visually impaired learners. *Journal of Biological Education*, 42(2), 84-89.

Garcia, J. and J.U. Mıchaelıs. (2001). *Social studies for children: A guide basic ınstruction.* Boston: Allyn and Bacon Pub

Gay, G. (2014). *Kültürel değerlere duyarlı eğitim*. (H. Aydın, Çev.) Ankara: Anı Yayınları

Gencer, T.E. (2017). Göç ve eğitim ilişkisi üzerine bir değerlendirme: Suriyeli çocukların eğitim gereksinimi ve okullaşma süreçlerinde karşılaştıkları güçlükler. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi,* 10 (54), 838-851.

Giddens, Anthony, (2013). *Sosyoloji*. (Çev. Hüseyin Özel vd.). İstanbul: Kırmızı Yayınları.

GİGM (2015b). Mültecilerin hukuki statüsüne ilişkin 1967 protokolü. http://www.goc.gov.tr/files/files/M%C3%9CLTEC%C4%B0LER%C4%B0N%20HUKUK%20STAT%C3%9CS%C3%9CNE%20%C4%B0L%C4%B0%C5%9EK%C4%B0N%201967%20PROTOKOL%C3%9C(1).pdf . (Erişim Tarihi 25 Aralık 2019).

GİGM (2020). https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638. (Erişim Tarihi 25 Mayıs 2020).

Gil AG, Vega WA, Dimas J.M (1994). Acculturative stress and personal adjustment among Hispanic adolescent boys. *J Community Psychol*, 22 (43-54).

Glesne, C. (2013). *Nitel araştırmaya giriş*. Ersoy, A. ve Yalçınoğlu, P. (Çev. Ed.). Ankara: Anı Yayıncılık.

Gollnick, D. M. and Chinn, P. C. (2004). *Multicultural education in a pluralistic society*. New Jersey: Pearson Educations

Gordon, M. (1964). *Assimilation in American life*. New York: Oxford University Press.

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (2015). *Türkiye ve göç broşürü* (2. Baskı). Yayın no:18. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Yayınları

Göç Terimleri Sözlüğü (2018). https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml31_turkish_2ndedition.pdf Erişim Tarihi 24 Nisan 2019).

Gözübüyük-Tamer, M. (2017). Geçici koruma kapsamındaki Suriyeli çocukların Trabzon devlet okullarındaki durumu. *Göç Dergisi*, 4(1),119-152.

Graham, L., and Scott, W. (2016). Teacher preparation for inclusive education: Initial teacher education and in-service professional development, Melbourne Graduate School of Education/ Prepared for the Victorian Department of Education & Training.Australia.http://www.deafeducation.vic.edu.au/Documents/NewsEvents/Li tRevIncTe.pdf (Erişim tarihi 12 Temmuz 2020).

Green, A. W. (1947). A re-examination of the marginal man concept. *Social Forces*, 26 (2), 167-171

Guba, E. G., and Lincoln, Y. S. (2005). Paradigmatic controversies, contradictions and emerging confluences. In. N. K. Denzin ve Y. S. Lincoln (Ed.). *The Sage Handbook of Qualitative Research* (Third Edition). (191-216). Thousands Oaks, CA: SAGE Publications, Inc.

Güler, A., Halıcıoğlu, M. B. ve Taşğın, S. (2015). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma.* Ankara: Seçkin Yayıncılık

Gülmez, M. (2009) *İnsan hakları ve Avrupa birliği hukukunda ayrımcılığın kaldırılması ve Türkiye, "AB'ye Sosyal Uyum" Dizisi*, Ankara: Belediye-İş Yayını.

Gümüşten, D. (2017). Mülteci çocukların eğitimi ve uyumlarına yönelik yapılan müdahale programları üzerine bir derleme. *Nesne*, 5(10), 247-264.

Gün, M., ve Baldık Y. (2017). Türkiye'de kamp dışında misafir edilen Suriyeli sığınmacı gençlere yönelik eğitim hizmetleri (Kayseri Örneği). *Route Educational and Social Science Journal, 4(2), 287-299.*

Gündoğan, N. (2015). Türkiye'de *yaşayan sığınmacı ve mültecilerin psikososyal gereksinimleri ve psikolojik belirtileri,* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Günel, E. ve Pehlivan, A. (2017). Sosyal bilgiler ders kitaplarında değişen ve değişmeyen göç olgusunun incelenmesi. *International Congress of Eurasian Social Studies (ICOESS)*, Antalya: Mersin Üniversitesi.

Güngör, D. And Bornstein MH (2009) Gender, development, values, adaptation, and discrimination in acculturating adolescents: the case of Turk heritage youth born and living in Belgium. *Sex Roles*, 60: 537-548.

Güngör, F. (2015). *Yabancı uyruklu ilkokul öğrencilerinin eğitim-öğretiminde yaşanan sorunlara ilişkin öğretmen ve öğrenci görüşleri*. Yayımlanmamış Yüksek lisans Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Güvenç, B. (2010). *İnsan ve Kültür*. (1.Baskı). İstanbul: Boyut Yayın Grubu

Hammond, H., and Ingalls, L. (2003). Teachers attitudes toward inclusion: Survey results from elementary school teachers in three Southwestern rural school districts. *Rural Special Education Quarterley*, 22(2), 24-30.

Harb, C. and Saab, R. (2014). *Social cohesion and intergroup relations: Syrian refugees and Lebanese nationals in the Bekaa and Akkar*. American University of Beirut and save the children. http://reliefweb. int/sites/reliefweb. int/files/resources/SavetheChildren%26AUB-SocialCohes (Erişim Tarihi: 2 Haziran 2020).

Harunoğulları, M. (2016) Suriyeli sığınmacı çocuk işçiler ve sorunları: Kilis örneği *Göç Dergisi*, 3(1), 29-63.

Haskell, D. H. (2000). Building bridges between science and special education. *Electronic Journal of Science Education.* 4(3), 60-75.

Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü Göç ve Acil Durum Eğitim Daire Başkanlığı, (2020). *İnternet bülteni sunumu.* https://hbogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2020_01/27110237_OCAK_2020internet_BulteniSunu.pdf .(Erişim Tarihi 6 Temmuz 2020)

Hayır-Kanat, M., Özdemir, M. ve Ekim N. (2015). İstanbul'daki Suriyeli sığınmacı çocukların okullaşma durumu ve okullara uyumu üzerine saha çalışması. *Coğrafyacılar Derneği Uluslararası Kongresi.* Ankara: Başkent Öğretmenevi, 332-341

Heninger, L. (2005). Who is doing what and where? *Forced Migration Review*, 22, 7-8.

Hill, B. and Allan, R. (1995). Multicultural education in Australia. In J.A. Banks & C. McGee Banks (Eds.) *Multicultural education: Issues and perspectives* (979-996). Hoboken, NJ: Wiley & Sons.

Hiebert, J., Gallimore, R., and Stigler, J.W. (2002). A knowledge base for the teaching profession: What would it look like and how can we get one? *Educational Researcher, 31(5), 3-15.*

Holloway, I., and Wheeler, S. (1996). *Qualitative research for nurses*. Oxford: Blackwell Science Ltd.

Hortaçsu, N. (2012). *En güzel psikoloji sosyal psikoloji*. Ankara: İmge Kitabevi Yayıncılık

Hoy, A. W. (2010). *Eğitim psikolojisi*. (D. Özen, Çev.) İstanbul: Kaknüs.

Hui, A., and Lau, S. (2006). Drama education: A touch of the creative mind and communicative-expressive ability of elementary school children in Hong Kong. *Thinking Skills and Creativity*, 1 (2006), 34-40.

Hui, B. P. H., Chen, S. X., Leung, C. M., and Berry, J. W. (2015). Facilitating adaptation and intercultural contact: the role of integration and multicultural ideology in dominant and non-dominant groups. *International Journal of Intercultural Relations,* 45, 70-84.

Human Rights Watch (2015). "*Geleceğimi hayal etmeye çalıştığımda hiçbir şey göremiyorum" Türkiye'deki Suriyeli mülteci çocukların eğitime erişiminin önündeki engeller – kayıp nesil olmalarını önlemek.* https://www.hrw.org/sites/default/files/report_pdf/turkey1115tu_web.pdf (Erişim Tarihi 11 Ocak 2019)

Inclusive Schools Network, (2017). *2017 Inclusive Schools Week Theme* #Isw2017, https://inclusiveschools.org/2017-inclusive-schools-week-theme (Erişim Tarihi 12 Temmuz 2020).

İbrahimoğlu, Z. (2018). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının kültür kavramına ve farklı kültürlere yaklaşımı. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 3(1),119-152*

İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü [GİGM] (2015a). Mültecilerin hukuki statüsüne ilişkin sözleşme. http://www.goc.gov.tr/files/files/multec%C4%B1ler%C4%B1nhukuk%C4%B1statusune%C4%B1l%C4%B1sk%C4%B1nsozlesme.pdfn. (Erişim Tarihi 25 Aralık 2019).

İkiz, F. E. (2017). *Ruh sağlığına genel bakış, uyum ve uyumsuzluk. yaşam dönemleri ve uyum sorunları.* Savi-Çakar, F. (Ed). Ankara: Pegem Akademi.

İltîca ve Göç Araştırmaları Merkezi (2017) *Sivil toplum diyaloğu mültecilerin uyumu projesi raporu.* https://www.multecilerinuyumu.org/files/UlusalRapor_tr-eng_bask%C4%B1.pdf (Erişim Tarihi 20 Temmuz)

İnan, S. (2019). Sosyal bilgiler eğitimi: nedir, ne zaman ve neden?. S.İnan (Ed.). *Öğretmenler ve öğretmen adayları için Sosyal bilgiler eğitimine giriş kavramlar, yaklaşımlar, etkinlikler* içinde (s. 1-22). Ankara: Anı Yayıncılık.

İnci, O. (2015). Bilimsel yayın etiği. *Türk kütüphaneciliği*, 29 (2), 282-295.

İslamoğlu, A. H. (2011). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri*. (2bs.). İstanbul:Beta Yayıncılık

İstanbul Bilgi Üniversitesi Çocuk Çalışmaları Birimi [ÇOÇA] (2015). Suriyeli çocukların Türkiye devlet okullarındaki durumu: politika ve uygulama önerileri.http://cocuk.bilgi.edu.tr/wp-content/uploads/2015/09/Suriyeli Cocuklar-Egitim-SistemiPolitika-Notu.pdf . (Erişim Tarihi: 26.10.2017).

Jabar, S.A., and Zaza, H.İ. (2014). Impact of conflict in Syria on Syrian children at the Zaatari refugee camp in Jordan. *Early Child Development and Care*, 184, 1507-1530

Jalbout, M. (2015). *Partnering for a better future: Ensuring educational opportunity for all Syrian refugee children and youth in Turkey.* London, UK: Theirworld. Retrieved from http:// www.aworldatschool.org/page/-/uploads/Reports/Theirworld%20-%20Educational%20 Opportunity%20for%20Syrian%20Children%20and%20Youth%20in%20Turkey%20 2015_09_10%20Release.pdf?nocdn=1

Jasti S, Lee C.H, and Doak, C. (2011) Gender, acculturation, food patterns, and owerveight in Korean immigrants. *Am J Health Behav*, 35 (734-745).

Johnsen, B. H. (2001). Curricula for the plurality of ındividual learning needs: some thoughts concerning practical ınnovation towards an ınclusive class and school.

In B.H. Johnsen and M.D. Skjørten (Eds.), *Education special needs education: An introduction.* Oslo: Unipub Forlag.

Jolibert, B. (1993). *Condordet (1743- 1794).* Paris, UNESCO: Internetional Bureau of Education

Kağıtçıbaşı, Ç. (1987). Alienation of the outsider: The plight of migrants. *International Migration*, 25, 195-210.

Kağıtçıbaşı, Ç. (1997). Whither multiculturalism? Applied psychology: *An International Review,* 46(1), 44-49

Kağıtçıbaşı, Ç. (2011). Autonomous-related self and competence: The potential of immigrant youth. A. S. Masten, K. Liebkind ve D. J.Hernandez, (Ed.), *Capitalizing on migration: The potential of immigrant youth* içinde (415- 447) Cambridge: Cambridge University Press

Kağıtçıbaşı, Ç. (2014). Sonsöz kültürleşme ve aile ilişkileri. *Türk Psikoloji Yazıları.* 17(34), 120-127.

Kağnıcı, D. Y. (2017). Suriyeli mülteci çocukların kültürel uyum sürecinde okul psikolojik danışmanlarına düşen rol ve sorumluluklar. *İlköğretim Online, 16(4), 1768-177*

Kahraman, F. ve Nizam Kahya, Ö. (2016). Mültecilik hallerini mekân üzerinden okumak: Gaziantep örneğinde Türkiyelilerin gözünden Suriyeli kent mültecileri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 44 (9), 808-825.

Karataş, K. ve Baloğlu, M (2018). Kültürleşme stresi kıskacı altındaki Suriyeli öğrenciler. *Turkish Studies Educational Sciences,*13(27), 971-990

Karataş, Z. (2015). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi* 1(1), 62-80.

Kardeş, S. ve Akman, B. (2018). Suriyeli mültecilerin eğitimine yönelik öğretmen görüşleri. *İlköğretim Online,*17(3), 1224-1237.

Karpat, K. H. ve Sönmez, A. (2003). *Türkiye'de toplumsal dönüşüm: kırsal göç, gecekondu ve kentleşme.* Ankara: İmge Kitabevi.

Kaya, E. ve Öner, G. (2017). Reconsidering social studies course in the axis of socialization and ıntegrated education on its age of 100. *Anadolu University Journal of Education Faculty,* 1 (2) , 1-25.

Kaymakçı, S. (2012) Sosyal bilgiler öğretmenliği lisans programlarının içerik değerlendirmesi. *Uluslararası Sosyal Bilimler Eğitimi Dergisi,* 2(1) 45-61

Kaypak, Ş. ve Bimay, M. (2016). Suriye savaşı nedeniyle yaşanan göçün ekonomik ve sosyo-kültürel etkileri: Batman örneği. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi,* 6 (1), 84-110.

Kılcan, B., Çepni, O., ve Kılınç, A. Ç. (2017). Mülteci öğrencilere yönelik tutum ölçeğinin geliştirilmesi. *Journal of Human Sciences,* 14(2), 1045-1057.

Kılıç, G., ve Özkor, D. (2019), *Suriyeli çocukların eğitimi araştırma raporu,* İstanbul:Mavi Kalem

Kıran, E. ve Yetkin-Aker D. (2019). İç göç araştırmalarında kültürleşme boyutu *Igdir University Journal of Social Sciences,* 17, 67-82.

Kızıl, Ö. ve Dönmez, C. (2017). Türkiye'deki Suriyeli sığınmacılara sağlanan eğitim hizmetleri ve sosyal bilgiler eğitimi bağlamında bazı sorunların değerlendirilmesi, *International Journal of Education Technology and Scientific Researches*, 4, 207-239.

Kızmaz, Z. (2018). Suriyeli sığınmacılar: güvenlik kaygıları ve suç. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7 (2) , 392-431.

Kiremit, R, Akpınar, Ü. ve Tüfekci Akcan, A . (2018). Suriyeli öğrencilerin okula uyumları hakkında öğretmen görüşleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi,* 26 (6) , 2139-2149

Kirişçi, K. (2014). Syrian refugees and Turkey's challenges: Going beyond hospitality. Http://www.brookings.edu/research/reports/2014/05/12-syrian-refugees-turkeys-challengeskirisci (Erişim Tarihi: 26 Nisan 2019*)*

Kirmayer, L. J.,Narasiah, L., Munoz, M., Rashid, M., Ryder, A. vd. (2011). Commonmental health problems in immigrants and refugees: General approach in primarycare. *Canadian Guidelines for Immigrant.*183(12)

Kirova, A. (2001). Loneliness in immigrant children: Implications for classroom practice. *Childhood Education,* 77(5), 260-267.

Ko, J., Sammons, P., and Bakkum, L. (2014). Effective teaching. The Hong Kong Institute of Education and Oxford University Department of Education. Education Development Trust.

Koç-Başaran, Y. (2017). Sosyal bilimlerde örnekleme kuramı. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi,* 5(47) , 480-495

Kolukırık, S. (2020). Eğitim sistemine katılımın dayanıklılık geliştirmedeki rolü: suriyeli göçmen çocuklar üzerine bir araştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 49:189-202.

Kurtss, S. A. (2006). Universal design for learning in ınclusive classrooms. *Electronic Journal of Inclusive Education. 1(10).*

Kuş, E. (2003). *Nicel- nitel araştırma teknikleri*. Ankara. Anı Yayıncılık

Ladson-Billings, G. (1994). *The Dreamkeepers: Successful teachers of African American children.* Jossey-Bass: San Francisco.

Ladson-Billings, G. (2006). "Yes, but how do we do it?" Practicing culturally relevant pedagogy. J. Landsman ve C. W. Lewis (Editör). *White teachers/diverse classrooms: a guide to building ınclusive schools, promoting high expectations*

Lahti I.J, Horenczyk G and Kinunen, T. (2011). Time and context in the relationship between acculturation attitudes and adaptation among Russian-speaking immigrants in Finland and Israel. *J Ethn Migr Stud*, 37, 1423-1440.

Leatherman, J. (2007). I just see all children as children: Teachers' perceptions about ınclusion. *The Qualitative Report*, 12(4), 594-611.

Lee J.H. and Green, K. (2010). Acculturation process of Hmong in Eastern Wisconsin. *Hmong Stud J*, 11, 1-21.

Leung, C. and Karnilowicz, W. (2002). The psychological and sociocultural adaptation of chinese and vietnamese immigrant adolescents in Australia. *In International Perspectives on Child and Adolescent Mental Health* 2, 519-539

Levent, F. ve Çayak, S. (2017). Türkiye'de Suriyeli öğrencilerin eğitimine yönelik okul yöneticilerinin görüşleri. *HAYEF Journal of Education*, 14(1), 21-46.

Machel, G. (1996) *Impact of armed conflict on children*, UNICEF

Marshall, C., and Rossman, G. B. (2010). *Designing qualitative research* (5th ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.

Masgoret, A.M. and Ward, C. (2006). Culture laerning approach to acculturation. In *The cambridge handbook of acculturation psychology,* 2nd edition D.L Sam, JW Berry (Ed): 58-77. Cambridge, Cambridge University Press

Mason, J. (1996). *Qualitative researching*. London: Sage Publication.

Maxim, G. W. (2006). *Dynamic social studies for constructivist classrooms: Inspiring tomorrow's social scientists* (8th ed.). Upper Saddle River, N.J.: Prentice Hall.

Maxwell, J. (1992). Understanding and validity in qualitative research. *Harvard Educational Review*, 62(3), 279-30.

McCracken, G. (1988). *The long interview*. Newbury Park: Sage Publication.

McEvoy, A. and Welker, R. (2000). Antisocial behavior, academic failure, and school climate a critical review. *Journal of Emotional and Behavioral Disorders,* 8(3), 130-140.

Mercan-Uzun, E. ve Bütün E. (2016). Okul öncesi eğitim kurumlarındaki Suriyeli sığınmacı çocukların karşılaştıkları sorunlar hakkında öğretmen görüşleri. *Uluslararası Erken Çocukluk Eğitimi Çalışmaları Dergisi,* 1(1), 72-83.

Merriam, S. B. (1998). *Qualitative research and case study applications in education*. California: Jossey-Bass Publishing.

Merriam, S. B. (2009). *Qualitative research: A guide to design and implementation*. San Francisco, CA: Jossey-Bass.

Merriam, S. B. (2013). *Nitel Araştırma: Desen ve uygulama için bir rehber*. S. Turan (Çev. Ed.). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Millî Eğitim Bakanlığı (1968). *İlkokul Programı*. Millî Eğitim Basımevi, İstanbul.

Millî Eğitim Bakanlığı (2005). *İlköğretim sosyal bilgiler dersi 6-7. sınıflar öğretim programı ve kılavuzu (Taslak Basım)*. Ankara: Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı

Millî Eğitim Bakanlığı (2012). http://www.meb.gov.tr/haberler/2012/03102012 (Erişim Tarihi: 6 Şubat 2019).

Millî Eğitim Bakanlığı (2013a). Ülkemizde kamp dışında misafir edilen Suriye vatandaşlarınayöneliktedbirler.http://melikgazi.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2013_05/03024558_suriye.pdf. (Erişim Tarihi: 6 Ocak 2019).

Milli Eğitim Bakanlığı (2013b). Ülkemizde geçici koruma altında bulunan Suriye vatandaşlarınayöneliköğretimhizmetlerigenelgesi.http://fethiye.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2013_10/02093016_scannedimage24.pdf.(Erişim Tarihi: 6 Ocak 2019).

Millî Eğitim Bakanlığı (2014). Yabancılara yönelik eğitim-öğretim hizmetleri. http://mevzuat.meb.gov.tr/html/yabyonegiogr_1/yabyonegiogr_1.html (Erişim Tarihi 16 Şubat 2019).

Millî Eğitim Bakanlığı, (1973). *Milli Eğitim Temel Kanunu, "1739 Sayılı Kanun",* Resmî Gazete, 14574, 24 Haziran, 1973.

Millî Eğitim Bakanlığı, (2018). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı (İlkokul ve*

*Ortaokul 4, 5, 6 ve 7. sınıflar),*http://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/201812103847686-SOSYAL%20B%C4%B0LG%C4%B0LER%20%C3%96%C4%9ERET%C4%B0M%20PROGRAMI%20.pdf (Erişim tarihi: 1 Mayıs 2019)

Moffatt, M. P. (1957). *Sosyal Bilgiler Öğretimi*. (Çev. N. Oran), İstanbul: Maarif Basımevi.

Moreno, J. M. (2005). *Learning to teach in the knowledge society*. http://siteresources.worldbank.org/EDUCATION/Resources/2782001126210664195/1636971112621069425 3/Learning_Teach_Knowledge_Society.pdf (Erişim tarihi: 1 Mayıs 2019).

Morsh, J., Smıth, M. (1953) Judgment of prejudice before, during and after World War II. *The Journal of Social Psychology*, 38, 31-37.

Mülteciler Derneği (2019). *Mülteciler derneği refugees associatıon sosyal uyum stratejisi raporu.* https://multeciler.org.tr/wp-content/uploads/2020/03/multeciler-dernegi-sosyal-uyum-strateji-belgesi-2020.pdf *(*Erişim tarihi: 15 Temmuz, 2020).

Mülteciler Derneği (2020) *Türkiye'deki Suriyeli sayısı Temmuz 2020.* https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi. (Erişim tarihi: 10 Temmuz, 2020).

National Council for the Social Studies [NCSS] (1993). *The Social Studies Professional.* Washington DC: National Council for the Social Studies.

NCSS (1994). *Curriculum standards for social studies: Expectations of excellence*. Washington DC: National Council for the Social Studies.

Neuman, L.W. (2012). *Toplumsal araştırma yöntemleri: nicel ve nitel yaklaşımlar ı- ıı. cilt (*Çev: Sedef Özge*).* İstanbul: Yayın Odası

Neumann, U. (2007). Eğitim ve öğretim sürecinde bir kaynak olarak çokdillilik içinde *Kökler ve yollar: Türkiye'de göç süreçleri*. (der: A. kaya ve B. şahin). Istanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları

Noh, S., Beiser, M., Kaspar, V., Hou, F. ve Rummens, J. (1999) Perceived racial discrimination, depression, and coping: a study of Southeast Asian refugees in Canada. *Journal of Health and Social Behavior*, 193-207.

Nohl, Arn-Michael (2009) *Kültürler arası pedagoji*. (Çev. R.Nazlı Somel) İstanbul:Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Oh, S.A., and Van der Stouwe, M., (2008) Education, diversity and ınclusion in burmese refugee camps in Thailand", *Comparative Education Review,* 52(4, Special Issue on Education in Conflic), 589-617.

Olgun, O (2019). *Geçici koruma statüsündeki Suriye kökenli öğrencilerin eğitim sistemine uyum sorunları: Ankara-Altındağ ilçesi örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacı Bayram Veli Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Orhan, O. (2014). Suriye'ye komşu ülkelerde Suriyeli mültecilerin durumu: Bulgular, sonuçlar ve öneriler. Ankara: ORSAM.

Orhan, O. ve Senyücel Gündoğar, S. (2015). *Suriyeli sığınmacıların Türkiye'ye etkileri* Ankara: ORSAM TESEV.

Özdemir, E. (2017). Suriyeli mülteciler krizinin Türkiye'ye etkileri. *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi,* 1(3), 114-140.

Özdemir, M. (2010). Nitel veri analizi: sosyal bilimlerde yöntembilim sorunsalı üzerine bir çalışma. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1), 323-343.

Özenç-Uçak, N.ve Birinci, H. G. (2008). Bilimsel etik ve intihal. *Türk Kütüphaneciliği*, 22 (2), 187-204.

Özer, Y. Y., Komsuoğlu, A. ve Ateşok, Z. Ö. (2016). Türkiye'deki Suriyeli çocukların eğitimi: sorunlar ve çözüm önerileri. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi,* 4(37), 76-110.

Öztürk, C. (2012). Sosyal Bilgiler toplumsal yaşama disiplinlerarası bir bakış. içinde Öztürk, C. (Ed.). (2012). *Sosyal Bilgiler öğretimi demokratik vatandaşlık eğitimi*. (3. Bs) Ankara: Pegem Akademi.

Öztürk, S.(2015a). Suriye'den göçün etkileri. *GSA 2015 Global'i Yaşamak Uluslar Arası Konferansı.* İngiltere: Roehampton Üniversitesi

Öztürk, T. (2015b). Mülteciler. A. Öcal (Ed.). *Dezavantajlı gruplar ve Sosyal bilgiler* içinde (s. 72-90). Ankara: Pegem A.

Paksoy, E.E. (2017). *Kültürel değerlere duyarlı eğitim bağlamında öğretmen deneyimlerinin incelenmesi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Palaz, T., Çepni, O., ve Kılcan, B., (2019). Ortaokul öğrencilerinin mülteci öğrencilere yönelik düşüncelerinin ve tutumlarının belirlenmesi. *Turkish Studies*, 14(3), 1661-1684.

Park, R. E. (2016). İnsan göçü ve marjinal insan. (Der. Levent Ünsaldı). *Yabancı: bir ilişki biçimi olarak ötekilik* içinde, (s. 69-82). Ankara: Heretik Yayınları

Patton, M. Q. (2014). *Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri* (M. Bütün ve S. B. Demir, çev.). Ankara: Pegem Akademi.

Patton, Q. M. (1987*). How to use qualitative methods in evaluation.* London: Sage Pub.

Pehlivan-Yılmaz, A. (2019). *Sosyal bilgiler dersinde kültüre duyarlı eğitim uygulamaları: Mülteci öğrencilerle etkileşim*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Pettigrew, T.F. (1960). Social distance attitudes of south african students. *Social Forces, 38(3)* 246-253

Phuntsog, N. (1999). The magic of culturally responsive pedagogy: In search of the genie's lamp in multicultural education. *Teacher Education Quarterly*, 97-111.

Pryor, C. B., (2001) New Immigrants and Refugees in American Schools, 77(5), 275-290

Rah, Y., Choi, S. and Nguyen, T. S. T. (2009). Building bridges between refugee parents and schools. *International Journal of Leadership in Education.* 12(4), 347-365.

Redfield, R., Linton, R., and Herskovits, M. J. (1936). Memorandum for the study of acculturation. *American Anthropologist*, 38(1), 149-152

Renner W, Laireiter A.R., and Maier, M.J. (2012) Social support from sponsorships as a moderator of acculturative stress: predictors of effects on refugees and asylum seekers. *Soc Behav Perspective*, 40(1), 129-146.

Reyes, M. R., Brackett, M. A., Rivers, S. E., White, M., and Salovey, P. (2012). Classroom emotional climate, student engagement, and academic achievement. *Journal of Educational Psychology*, 104(3), 700–712.

Riester-Wood, T. (2012). *Parent voices and perspectives: The challenges of ınclusive practices.* https://inclusiveschools.org/parent-voices-and-perspectives-thechallenges-of-inclusive-practices/ (Erişim tarihi 12 Temmuz 2020).

Robson, C. (1993). *Real world research*. Oxford: Blackwell Publisliers Ltd.

Roebers, C.M. (1997). *Migrantenkinder im vereinigten Deutschland: Eine Längsschnittstudie zu differentiellen Effekten von Persönlichkeitsmerkmalen auf den Akkulturationsprozeß von Schülern.* Münster: Waxmann.

Rouse, M., & Florian, L. (2012). *Inclusive practice project: Final report*. Scotland: University Of Aberdeen

Roxas, K. (2010). Who really wants “the tired, the poor, and the huddled masses” anyway? Teachers’ use of cultural scripts with refugee students in public schools. *Multicultural Perspectives*, 12(2), 65-73.

Rummel, J. Francis. (1968). *Eğitimde araştırmaya giriş* (Çev: R. Taşçıoğlu), Ankara: Ajans Türk Yayınları.

Safran, M. (2008). Sosyal bilgiler öğretimine bakış. B. Tay ve A.Öcal (Ed.), *Özel öğretim yöntemleriyle sosyal bilgiler öğretimi i*çinde (1-19). Ankara: Pegem Akademi..

Sağlam, H. İ. ve İlksen Kanbur, N. (2017). Sınıf öğretmenlerinin mülteci öğrencilere yönelik tutumlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7 (2), 310-323.

Sakız, H. (2016). *Göçmen çocuklar ve okul kültürleri: Bir bütünleştirme önerisi. Göç Dergisi, 3 (1), 65- 81.*

Sam, D.L. (2006). Acculturation: conceptual backround and core components. (Eds D.L Sam, J.W. Berry) In *the cambridge handbook of acculturation psychology*, 2nd edition (s.1-26.) Cambridge: Cambridge University Press.

Sam, D.L., Vedder, P, Ward C., and Horenczyk G. (2006) .Psychological and sociological adaptation of immigrant youth. (Eds JW Berry, JS Phinney, DL Sam, P Vedder) In *ımmigtant youth in cultural transition: acculturation, ıdentity, and adaptation across national contexts* (s.117-141). New Jersey, Lawrence Erlbaum.

Sandal, E., Hançerkıran, M., ve Tıraş, M. (2016). Türkiye’deki Suriyeli mülteciler ve gaziantep ilindeki yansımaları. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 15 (2) , 461-48* .

Sarıahmetoğlu, H. (2019). *Yabancı uyruklu öğrencilerin eğitim sistemine uyumunda karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerileri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kastamonu: Kastamonu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Sarıtaş, E., Şahin, Ü. ve Çatalbaş, G. (2016). İlkokullarda yabancı uyruklu öğrencilerle karşılaşılan sorunlar. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 25 (1), 208-229.

Save The Chıldren, (2016). *Making schools ınclusive: How change can happen*. https://resourcecentre.savethechildren.net/node/1590/pdf/1590.pdf. (Erişim tarihi 20 Temmuz 2020).

Saygın, S. ve Hasta, D. (2018). Göç, kültürleşme ve uyum. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar,* 10 (3) , 312-333.

Schmitz P.G. (2001) Psychological aspects of immigration. In *Cross-cultural topics in psychology,* 2nd edition (Eds LL Adler, UP Gielen): 229-243. London, Praeger

Schrader, A. Nikles, B. and Griese H.M. (1976) *Die zweite generation, sozialisation und akkulturation auslandischer kinder in der bundesrepublik.* (2. Aufl). Königstein: Athenaum

Schugurensky, D. (2010). Citizenship and immigrant education. K. Rubenson (Ed.), Adult learning and education (pp. 113-118). Oxford: Academic Press

Seale, C. (1999). Quality in qualitative research. *Qualitative İnquiry,* 5(4), 465-478.

Sencer, M. (1989). *Toplumbilimlerinde yöntem*. İstanbul: Beta Basım .

Seydi, A.R. (2014). "Türkiye'nin Suriyeli Sığınmacıların Eğitim Sorununun Çözümüne Yönelik İzlediği Politikalar". *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi,* 31, s. 267-305.

Sezgin, A. ve Yolcu, T. (2016). Göç ile gelen uluslararası öğrencilerin sosyal uyum ve toplumsal kabul süreci (socıal cohesıon and socıal acceptance process of ıncomıng internatıonal students) . *Humanıtas - Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 4 (7) , 417-436.

Silove, D., Sinnerbrink, I., Field, A., Manicavasagar, V. and Steel, Z. (1997). Anxiety, depression and PTSD in asylum-seekers: assocations with pre-migration trauma and post-migration stressors. *The British Journal of Psychiatry*, 170(4), 351-357.

Silverman, D. (1993). *Interprting qualitative data: Methods for analvsing talk, text and interaction.* London: Sage Publications

Simon, C., Echeita, G., Sandoval, M., and Lopez, M. (2010). The inclusive educational process of students with visual impairments in Spain: An analysis from the perspective of organization. *Journal of Visual Impairment & Blindness,* 104(9), 565-57.

Sinclair, M. (2001) Education in emergencies learning for a future: refugee education in developing countries, J. Crisp, C. Talbot, D. B. Cippolone (Ed) Geneva, UNHCR, 1-83.

Sinclair, M. (2007). *Education in emergencies*, Common Welath Education Partnershis.

Skrtic, T. (1991). *Behind special education: A critical analysis of professional culture and school organization*. Denver: Love

Sommers, M. (1999). Emergency education for children, *New York, Women's Commission for Refugee Women and Children.*

Sommers, M. (2002) .*Children, education and war*: *reaching education for all (efa) objectives in countries affected by conflict,* Washington, The World Bank.

Sönmez, V. (2005). *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler öğretimi ve öğretmen klavuzu.* Ankara: Anı Yayınları

Sözer, E. (2008). Sosyal Bilgiler dersinin tanımı, kapsamı ve ilköğretim programındaki yeri. Ş. Yaşar, (Ed.), *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi* içinde (41-55). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları

Spencer-Rodgers, J. and McGoven, T. (2002). Attitudes towards the culturally different: the role of intercultsural communication barriers, affective responses, consensual stereotypes, and perceived threat. *International Journal of Intercultural Relations,* 26 (6), 609-631.

Spicer, N. (2008). Places of exclusion and inclusion: Asylum-seeker and refugee experiences of neighbourhoods in the UK. *Journal of Ethnic and Migration Studies,* 34(3), 491-510.

Spreen, C. A. and Vally, S., (2006). Education rights, education policies and ınequality in South Africa. *International Journal of Educational Development,* 26(4), 352-362.

Stonequist, E. V. (2016). Marjinal insan meselesi. (Der. Levent Ünsaldı). *Yabancı: Bir ilişki biçimi olarak ötekilik.* içinde (83-96) . Ankara: Heretik Yayınları

Strauss, A., and Corbin, J. M. (1990). *Basics of qualitative research: Grounded theory procedures and techniques.* Sage Publications, Inc.

Stringer, E. (2008). *Action research in education*. New Jersey: Pearson.

Sunata, U., Çelik, E.N. ve Yıldız, M.N. (2017). İstanbul'daki orta sınıf Suriyeli sığınmacıların göç deneyimleri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi,* 53 (10), 527 -538

Şahin, M. ve Şahin, Ö. (2014). Arap Baharı'nın Türkiye ekonomisine etkileri. *Yönetim Ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi,* 12 (23), 171-187.

Şeker, B.D. (2015). Göç ve uyum süreci psikolojik bir değerlendirme, B.D. Şeker, İ. Sirkeci ve M. M. Yüceşahin (Ed.), *Göç ve uyum* içinde (s. 9-21). London: Transnational Press.

Şensin, C. (2016). *Sınıf öğretmenlerinin Suriye'den göçle gelen öğrencilerin eğitimlerine ilişkin görüşlerinin değerlendirilmesi.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Bursa: Bursa Uludağ Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Şentöregil, M. (2017). *Suriyeli çocuk sığınmacıların Türk yazılı basınında temsili*. Yayımlanmamış Yüksek lisans Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Şentürk-Kara, E. ve Yılmaz, M.B. (2015). Malatya yerel basınında Suriyeli sığınmacılara yönelik haberlerin incelenmesi. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi,* 6 (2), 54-69.

Şimşek Ü. (2019). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kapsayıcı eğitime yönelik tutum ve özyeterlikleri ile sınıf içi uygulamalara ilişkin görüşlerinin karşılaştırılması. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi

Şimşek, H. ve Kula, S. (2018). Türkiye'nin göçmen politikasında ihmal edilen boyut: Eitsel uyum programı. *Ahi Evran Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2 (2) , 5-21.

Şimşir, Z. ve Dilmaç B. (2018). Yabancı uyruklu öğrencilerin eğitim gördüğü okullarda öğretmenlerin karşılaştığı sorunlar ve çözüm önerileri. *İlköğretim Online,* 17(2), 1116-1134.

T.C. İçişleri Bakanlığı, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM). (2019). *Yıllara göre geçici koruma kapsamındaki Suriyeliler.* http://www.goc.gov.tr/icerik3/gecici-koruma_363_378_4713 Erişim tarihi: 26.10.2019

Tajfel, H. (1981) Human groups & social categories studies in social psychology. New York: Cambridge University Press

Talbot, C. (2005). Recent reserach and current research gaps. *Forced Migration Review,* 22, 5-7.

Tanay -Akalın, A. (2016). *Türkiye'ye gelen Suriyeli göçmen çocukların eğitim sorunları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Aydın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Tanrıkulu F. (2017). Türkiye'de yaşayan Suriyeli çocukların eğitim sorunu ve çözüm önerileri. *Liberal Düşünce Derneği*, 86, 127-144

Taş, H. Y., Küçükoğlu, M. ve Menteşe, B. (2016), Türkiye'deki Suriyeli sığınmacıların çalışma hayatında karşılaştıkları sorunlar. *TURAN – SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi*, 8(32), 265-273.

Taş, H. Y., Küçükoğlu, M. ve Özcan, S. (2016). Türkiye'de bulunan Suriyeli göçmenlerin barınma ve istihdam sorunları. *I. Uluslarası Gerçek ve Umut Arasında Suriyeli mülteciler Sorunu Sempozyumu*, Adıyaman: Adıyaman Üniversitesi.

Taştan, C ve Çelik, Z. (2017). *Türkiye'de Suriyeli çocukların eğitimi: güçlükler ve öneriler*. Ankara: Eğitim-Bir-Sen Yayınları.

Taştan, C., İrdem, İ. ve Özkaya, Ö. (2018). *Göç ve uyum*. Ankara: Polis Akademisi Yayınları.

Tatlıcıoğlu, O. (2019). *Suriyeli çocukların iyi olma hallerinin incelenmesi:* Altındağ örneği. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Tavşancıl, E. ve Aslan, E. (2001). *İçerik analizi ve uygulama örnekleri*. İstanbul: Epsilon Yayınları

Taylor, S., Sidhu, R. K., (2012) Supporting refugee students in schools: What constitutes ınclusive education?. *International Journal of Inclusive Education*, 16(1), 39-56.

Tekeli, İ. ve Erder, L. (1978). *Yerleşme yapısının uyum süreci olarak iç göçler*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.

Temel-Eğinli, A. ve Yalçın, M. (2016). Kültürlerarası yeterliliğin gelişmesi ve kültürlerarası uyum. *Global Media Journal TR Edition*, 7(13), 6-27.

Teodorescu D.S., Heir T, Hauff E, (2012) Mental health problems and post-migration stress among multi-traumatized refugees attending outpatient clinics upon resettlement to Norway. *Scand J Psychol*, 53, 316-322

Tezcan, M. (2014). Eğitimin toplumsal temelleri. V. Sönmez (Ed.). *Eğitim bilimine giriş*. içinde (s. 96-118). Ankara: Anı Yayıncılık.

Toksabay, B. (2010). *The health right of refugees in Turkey*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Topkaya, Y. ve Akdağ, H. (2016). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının Suriyeli sığınmacılar hakkındaki görüşleri (Kilis 7 Aralık Üniversitesi örneği) . *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 7 (1) , 767-786.

Torun, F. ve Demirtaş, Ç. (2018). Medyada yer alan haberlerin öğretmen adaylarının Suriyelilere yönelik algılarına etkisinin incelenmesi. *Turkish Studies,* 13(4),1211-1226

Tosun, G.E. (2012). Çocuklar ve çocuk haklarının medyada temsili. S.Alankuş (Ed). *Çocuk odaklı habercilik* içinde, (s. 180-181). İstanbul: IPS İletişim Vakfı

Tösten, R., Toprak, M., ve Kayan, M. S. (2017). An ınvestigation of forcibly migrated syrian refugee students at Turkish public schools, *Universal Journal of Educational Research*, 5(7), 1149-1160.

Trebbe, J. (2007). Types of integration, acculturation strategies and media use of young Turks in Germany. *Communications,* (32) 171-191

Tunca, H.Ö. ve Karadağ A. (2018). Suriye'den Türkiye'ye göç: tehditler ve fırsatlar. *Kara Harp Okulu Bilim Dergisi,* 28(2), 47-68.

Tuncel, G. (2017). Improving the cultural responsiveness of prospective social studies teachers: An action research. *Educational Sciences: Theory & Practice*, 17, 1317–1344.

Turan, R. (2016). Milli tarih"ten "sosyal bilgiler"e Türkiye'de ilköğretim düzeyinde tarih öğretimi. *The Journal of Academic Social Science Studies, 49, 257-278.*

Tuzcu, A. ve Bademli, K. (2014). Göçün psikososyal boyutu. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 6 (1) , 56-66.

Türk Dil Kurumu Güncel Sözlük (2019). https://sozluk.gov.tr/ (Erişim Tarihi 20 Şubat 2019)

Türk Kızılayı Göç ve Hizmetleri Direktörlüğü (2020). *Suriye insani yârdım operasyonu raporu.*https://www.kizilay.org.tr/Upload/Dokuman/Dosya/mayis-2020-suriye-krizi-insani-yardim-operasyonu-raporu-01-07-2020-66296843.pdf (Erişim tarihi 15 Temmuz 2020)

Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Mülteci Hakları Alt Komisyonu (2018). *Göç ve uyum raporu*. https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/docs/2018/goc_ve_uyum_raporu.pdf. (Erişim tarihi: 10 Aralık 2018).

Türkiye Cumhuriyeti Kamu Denetçiliği Kurumu [TCKDK] (2018). *Türkiye'deki Suriyeliler özel rapor*. Ankara: Elma Teknik Basım Matbaacılık. https://www.ombudsman.gov.tr/suriyeliler/ozel_rapor.pdf (Erişim tarihi:20 Aralık 2019)

Türnüklü, A. (2000). Eğitim bilim araştırmalarında etkin olarak kullanılabilecek nitel bir araştırma tekniği: Görüşme. *Kuram ve uygulamada eğitim yönetimi*, 24(24), 543-559.

UNESCO (2003) *Overcoming exclusion through ınclusive approaches in education: A challenge and a vision*, Paris, UNESCO

UNESCO (2005). *Guidelines for Inclusion.* https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000140224. (Erişim tarihi 14.08. 2020).

UNESCO (2009). *Policy guidelines on inclusion in education.* Paris: UNESCO http://unesdoc.unesco.org/images/0017/001778/177849e.pdf. (Erişim tarihi 17 .08. 2020).

UNHCR (2020). Total persons of concern by country of asylum. https://data2.unhcr.org/ Erişim Tarihi 28 Temmuz 2020).

UNHCR, (2012) *Asylum levels and trends in ındustrialized countries* 2012, UNHCR.

UNICEF (2015a). Türkiye'deki Suriyeli çocuklar. http://unicef.org.tr/files/bilgimerkezi/doc/T%C3%BCrkiyedeki%20Suriyeli%20%C3%87ocuklar_Bilgi%20Notu%206%20Ekim%202015.pdf. (Erişim Tarihi:15 Aralık 2018).

UNİCEF (2015b). *Curriculum, Accreditation and Certification for Syrian Children in Syria, Turkey, Lebanon, Jordan, Iraq and Egypt*, MENA,UNICEF.

United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (2009). *Policy guidelines on inclusion in education.* https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000177849 (Erişim tarihi 12 Temmuz 2020).

Usta, M. Arıkan, İ. Şahin, Y. ve Çetin, M. (2018). Suriyeli eğitimcilerin geçici eğitim merkezlerinde karşılaştıkları sorunların incelenmesi. *Mukaddime,* 9 (1). 173-188.

Uzuner, Y. (2005). Özel eğitimden örneklerle eylem araştırmaları. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi, 6*(2), 1-12.

Ünsal, A. (2019). Uluslararası göç kavramı ve uluslararası göçün ülke ekonomileri üzerinde muhtemel etkileri. *Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi,* 18, 50-61.

Vatandaş, C. (2001). Çokkültürlü yapıda ulusal/etnik kimlikler (Kanada örneği), *A.K.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi,* 3(2), 101-117.

Waldinger, R. (1999). *Still the promised city: African Americans and new ımmigrants in postindustrial New York,* New York: Harvard University Press

Walther-Thomas, C., Korinek, L., McLaughlin, V. L., and Williams, B. (2000). *Collaboration for inclusive education: Developing successful programs*. Boston: Allyn & Bacon.

Walther-Thomas, C., Korinek, L., McLaughlin, V. L., and Williams, B. (2000). *Collaboration for inclusive education: Developing successful programs.* Boston: Allyn & Bacon

Ward C. and Rana-Deuba A (1999) Acculturation and adaptation revisited. *J Cross Cult Psychol,* 30, 422-442

Ward, C. and Kennedy, A. (1992). Locus of control, mood disturbance and social difficulty during cross-cultural transitions. *International Journal of Intercultural Relations*, 16, 175-194

Ward, C., Bochner, S. and Furnham, A. (2001). *The psychology of culture shock.* Routledge.

Waters, T., and LeBlanc, K., (2005) Refugee Education: mass public schooling without a nationstate. *Comparative Education Review*, 49(2), 129-147.

Watkins, P. G., Razee, H. and Richters, J. (2012). I 'm telling you… the language barrier is the most, the biggest challenge': Barriers to education among karen refugee women in Australia. *Australian Journal of Education, 56*(2), 126-141.

Weaver, C. N. (2008) Social distance as a measure of prejudice among ethnic groups in the United States. *Journal of Applied Social Psychology*, 38, 778 –795.

Whiting, M., and Young, J. (1995). Integration: Social justice for teachers. *Paper presented at the Australian Association for Research in Education Conference. Hobart: Tasmania*

Wragg, E. C. (1994). Conducting and analysing interviewies. N. Bennett, R. Glatter, R. Levacic (Edt). *Improving educational management through research and consultancy* (s:267-282). The Open University.

Wright, L. A., and Plasterer, R., (2010) Beyond basic education: exploring opportunities for higher learning in kenyan refugee camps, *Refuge,* 27(2), 42.

Yağmur K, and van de Vijver, FJR (2012) Acculturation and language orientations of Turkish immigrants in Australia, France, Germany and the Netherlands. *J Cross Cult Psychol,* 43 s. (1110-1130)

Yalçın, C. (2004) *Göç sosyolojisi*, Ankara: Anı Yayıncılık.

Yanık (2019) Geçici koruma altındaki Suriyelilerin sosyo ekonomik durumları ile sosyal uyum ilişkisi: Sultanbeyli örneği. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi- Cerrahpaşa Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Yanpar, T. (1994). İlkokul 4. sınıf sosyal bilgiler dersinde akademik benlik kavramı, ders içi öğrenme ve ders dışı çalışma yolları ile başarı ilişkisi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10 (10). 43-48

Yardım, M. (2017). Göç ve entegrasyon politikaları ışığında Fransa'da toplumsal kabul. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 100-136.

Yavuz, S. (2019). *Riyad'da yaşayan Türkiyeliler: göç, eğitim ve kültürel değişme üzerine bir alan çalışması.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hatay: Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yıldırım, A. (1999). Nitel araştırma yöntemlerinin temel özellikleri ve eğitim araştırmalarındaki yeri ve önemi. *Eğitim ve Bilim*. 23(112), 1300-1337.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2005). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık

Yıldırım, B. (2015). Iletişim araştırmalarında yöntemler. Y.Besim (Ed.). İçerik *çözümlemesi yönteminin tarihsel gelişimi uygulama alanları ve aşamaları* içinde (s. 105-155). Konya: Literartürk Academia.

Yılmaz, A. (2015). Uluslararası göç ve Türkiye: Türkiye'deki çocuk göçmenler ve sığınmacı ailelere tanınan haklar ve daha iyi uygulamalar için öneriler. *Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi, 49,* 475-493.

Yılmaz, H. (2013). *Türkiye'de Suriyeli mülteciler -İstanbul örneği- tespitler, ihtiyaçlar ve öneriler*. İstanbul: MAZLUMDER.

Yiğit, M. F. (2014). *Çokkültürlü toplumlarda değer yargıları, vatandaşlık ve demokrasi eğitimi: Türkiye örneği*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Zagefka, H, Gonzalez, R. and Brown R (2011) How minority members' perceptions of majority members' acculturation preferences shape minority members' own acculturation preferences: evidence from Chile. *J Soc Psychol*, 50: 216-

EKLER

EK-1. Anadolu Üniversitesi Etik Kurulu Araştırma Onayı
EK-2. İstanbul İl Millî Eğitim Müdürlüğü Araştırma İzni
EK-3. Öğretmen Gönüllü Katılım Formu
EK-4. 1.Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu
EK-5. 2. Yarı Yapılandırmış Görüşme Formu
EK-6. Görüşme Takvimi
EK-7. Betimsel İndeks Tablosu
EK-.8 Osman ve Kemal Öğretmen Eğitim İçeriği
EK-9. Ahmet Öğretmen Kapsayıcı Eğitim Etkinliği
EK-10. PİCTES Projesi
EK-11. Uyum Sınıfları Genelgesi

EK-1. Anadolu Üniversitesi Etik Kurulu Araştırma Onayı

Evrak Kayıt Tarihi: 15.10.2018	Protokol No: 97203	Tarih: 24.10.2018

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL VE BEŞERÎ BİLİMLER BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİĞİ KURULU
KARAR BELGESİ

ÇALIŞMANIN TÜRÜ:	Yüksek Lisans Tez Çalışması
KONU:	Eğitim Bilimleri
BAŞLIK:	Kültürel Uyum Sürecinde Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Rolü: Suriyeli Mülteciler Örneği
PROJE/TEZ YÜRÜTÜCÜSÜ:	Doç. Dr. Arife Figen ERSOY
TEZ YAZARI:	Melissa ÖZDEMİR
ALT KOMİSYON GÖRÜŞÜ:	-
KARAR:	Olumlu

Prof.Dr. Coşkun BAYRAK
(Başkan-Eğitim Fak.)

Prof.Dr. T. Volkan YÜZER *(Başkan Yardımcısı-Açıköğretim Fak.)*	**Prof.Dr. Esra CEYHAN** *(Eğitim Fak.)*
Prof.Dr. Münevver ÇAKI *(Güzel Sanatlar Fak.)*	**Prof.Dr. M. Erkan ÜYÜMEZ** *(İkt. ve İdari Bil. Fak.)*
Prof.Dr. Handan DEVECİ *(Eğitim Fak.)*	**Prof.Dr. Emel ŞIKLAR** *(İkt. ve İdari Bil. Fak.)*

EK-2. İstanbul İl Millî Eğitim Müdürlüğü Araştırma İzni

T.C.
İSTANBUL VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 59090411-44-E.24337915 18/12/2018
Konu : Anket ve Araştırma İzin Talebi

VALİLİK MAKAMINA

İlgi: a) 20.11.2018 tarihli ve 22227734 Gelen Evrak No'lu dilekçe.
b) MEB. Yen. ve Eğ. Tk. Gn. Md. 22.08.2017 tarih ve 12607291/ 2017/25 No'lu Gen.
c) Milli Eğitim Müdürlüğü Araştırma ve Anket Komisyonunun 10.12.2018 tarihli tutanağı.

Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Yüksek Lisans Programı öğrencisi Melissa ÖZDEMİR'in **"Kültürel Uyum Sürecinde Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Rolü: Suriyeli Mülteciler Örneği"** konulu proje araştırması kapsamında, İlimiz genelinde bulunan ortaokullarda anket uygulama istemi hakkındaki ilgi (a) dilekçe ve ekleri Müdürlüğümüzce incelenmiştir.

Araştırmacının söz konusu talebi; bilimsel amaç dışında kullanılmaması, **uygulama sırasında bir örneği müdürlüğümüzde muhafaza edilen mühürlü ve imzalı veri toplama araçlarının kurumlarımıza araştırmacı tarafından ulaştırılarak uygulanılması, katılımcıların gönüllülük esasına göre seçilmesi, araştırma sonuç raporunun müdürlüğümüzden izin alınmadan kamuoyuyla paylaşılmaması koşuluyla, okul idarelerinin denetim, gözetim ve sorumluluğunda, eğitim-öğretimi aksatmayacak şekilde ilgi (b) Bakanlık emri esasları dâhilinde uygulanması, sonuçtan Müdürlüğümüze rapor halinde (CD formatında) bilgi verilmesi kaydıyla** Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görülmesi halinde olurlarınıza arz ederim.

Levent YAZICI
İl Milli Eğitim Müdürü

Ek:
1- Genelge
2- Komisyon Tutanağı

OLUR
<...>
Ahmet Hamdi USTA
Vali a.
Vali Yardımcısı

Adres: İstanbul Millî Eğitim Müdürlüğü | Strateji Geliştirme Şb. Md.
Binbirdirek Mh. İmran Öktem Cd. No:1 Sultanhamet - Fatih İstanbul
Elektronik Ağ: istanbul.meb.gov.tr
e-posta: ist.sgb34@gmail.com Bilgi için: Tel: 0 (212) 455 04 00-239

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. https://evraksorgu.meb.gov.tr adresinden 6b4e-da84-3d03-a226-2c80 kodu ile teyit edilebilir.

EK-3. Öğretmen Gönüllü Katılım Formu

Değerli Sosyal Bilgiler Öğretmeni,

Bu çalışma, Kültürel Uyum Sürecinde Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin rolü: Suriyeli mülteciler örneği başlıklı olup sınıfında Suriyeli mülteci öğrenci bulunan Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin kültürel uyum kavramına yönelik algıları ve kültürel uyum eğitimine bakışlarının ortaya konmasını amaçlamaktadır

- Çalışma, Doç. Dr. Arife Figen ERSOY danışmanlığında tarafından yürütülmektedir ve sonuçları ile Sosyal Bilgiler eğitiminin gelişimine ışık tutulması amaçlanmaktadır.
- Bu çalışmaya katılımınız gönüllülük esasına dayanmaktadır.
- Çalışmanın amacı doğrultusunda, siz değerli katılımcılarla araştırılan konuyla ilgili olarak görüşmeler yapacaktır. Görüşmeler esnasında herhangi bir veri kaybını önlemek amacıyla ses kayıt cihazı kullanılacaktır.
- İsminizi yazmak ya da kimliğinizi açığa çıkaracak bir bilgi vermek zorunda değilsiniz/araştırmada katılımcıların isimleri gizli tutulacaktır.
- Araştırma kapsamında toplanan veriler, sadece bilimsel amaçlar doğrultusunda kullanılacak, araştırmanın amacı dışında ya da bir başka araştırmada kullanılmayacak ve gerekmesi halinde, sizin (yazılı) izniniz olmadan başkalarıyla paylaşılmayacaktır.
- İstemeniz halinde sizden toplanan verileri inceleme hakkınız bulunmaktadır.
- Sizden toplanan veriler, şifresi sadece araştırmacı tarafından bilinen bir bilgisayar ve harici bellek ile korunacak ve araştırma bitiminde arşivlenecek veya imha edilecektir.
- Veri toplama süreçlerinde size rahatsızlık verebilecek herhangi bir soru ve talep olmayacaktır. Yine de katılımınız sırasında herhangi bir sebepten rahatsızlık hissederseniz çalışmadan istediğiniz zamanda ayrılabileceksiniz. Çalışmadan ayrılmanız durumunda sizden toplanan veriler çalışmadan çıkarılacak ve imha edilecektir.
- Gönüllü katılım formunu okumak ve değerlendirmek üzere ayırdığınız zaman için teşekkür ederim. Çalışma hakkındaki sorularınızı Anadolu üniversitesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi bölümü yüksek lisans öğrencisi Melissa Özdemir'e yöneltebilirsiniz.

Araştırmacı Adı: Melissa Özdemir

Adres: Anadolu üniversitesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi bölümü

Tel: 05300971736

Bu çalışmaya tamamen kendi rızamla ve istediğim zaman çalışmadan ayrılma hakkımın bulunması koşuluyla verdiğim bilgilerin bilimsel amaçlarla kullanılmasını kabul ediyorum.

Tarih:

Öğretmen Adı ve Soyadı: İmza

EK-4. 1.Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

Değerli Meslektaşım;

Bu araştırmanın amacı, sınıfında Suriyeli sığınmacı öğrenci bulunan Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin kültürel uyum algısı ve öğrencilerinin kültürel uyumu için gerçekleştirdikleri uygulamaları ve deneyimlerini ortaya koymaktır. Bu amaç doğrultusunda şu sorulara yanıt aranacaktır.

1. Sosyal Bilgiler öğretmenleri kültürel uyum kavramını nasıl algılamaktadır?
2. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin kültürel uyum eğitimine ilişkin algıları nelerdir?
3. Sosyal Bilgiler öğretmenleri kültürel uyum kavramı ile Sosyal Bilgiler öğretimini nasıl ilişkilendirmektedir?
4. Sosyal Bilgiler öğretmenleri öğrencilerin kültürel uyumuna ilişkin hangi uygulamalar gerçekleştirmektedir?
5. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin öğrencilerinin kültürel uyumu konusunda ilişkin karşılaştıkları sorunlar ve bu sorunlara yönelik çözüm önerileri nelerdir?

Görüşme Soruları

1. Kendinîzden bahseder misiniz? (Yaş, cinsiyet, doğum yeri, eğitim durumu, daha önce görev yapılan okullar, mesleki deneyim, sığınmacı öğrencilerle deneyim)
2. Çocukluğunuzdan bugüne içinde bulunduğunuz çevrenin sosyokültürel yapısından bahseder misiniz?
3. Daha önce kendi kültürünüzden farklı bir okul ya da şehirde çalıştınız mı? Bu konudaki deneyimleriniz nelerdir?
4. Türkiye'ye Suriye'den gelen göç konusunda neler düşünüyorsunuz? Sizce bu durumun avantajları ve dezavantajları nelerdir?
5. Sizce yaşanan bu göç eğitimi nasıl etkiledi? Bu konudaki düşünceleriniz nelerdir?
6. Kaç yıldır Suriyeli sığınmacı öğrencilere ders veriyorsunuz? Bu konudaki deneyimleriniz nelerdir?
7. Suriyeli sığınmacı öğrencilerle tanışmadan önce konu ile ilgili olarak bilgilendirildinîz mi?

8. Sınıfınızdaki Suriyeli sığınmacı öğrencilerin sosyal ve demografik özelikleri nedir? (Yaşları, cinsiyetleri, anne baba durumu, sosyo-ekonomik düzeyleri)
9. Kültürel uyum kavramını nasıl tanımlarsınız? Kültürel uyum sizce ne anlam ifade ediyor?"
10. Suriyeli sığınmacı öğrencileriniz açısından değerlendirdiğinizde bu öğrencilerinizin kültürel uyumunu zorlaştıran koşullar sizce nelerdir?
11. Suriyeli sığınmacı öğrencilerinizin ülkemize uyum sağlamasında eğitimin nasıl bir işlevi olduğunu düşünüyorsunuz?
12. Kültürel uyumun sağlanmasında Sosyal Bilgiler eğitiminin nasıl bir işlevi olabilir? Bu konudaki düşünceleriniz nelerdir?
13. Kültürel uyumun sağlanmasında Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programını nasıl değerlendiriyorsunuz? (Kazanım, beceri, değer, konular, içerik, etkinlikler, ölçme değerlendirme açısından)
14. Kültürel uyumun sağlanmasında Sosyal Bilgiler ders kitaplarını nasıl değerlendiriyorsunuz?
15. Sizce Suriyeli sığınmacı öğrencilerin uyumunu sağlayacak bir eğitim nasıl olmalıdır? Hangi konuları içermelidir?
16. Sizce kültürel uyum eğitimi nasıl gerçekleştirilebilir?
17. Kültürel uyumun sağlamasında öğretmenlerin rolleri hakkında ne düşünüyorsunuz?
18. Kültürel uyumun sağlanmasında etkili bir öğretmenin özellikleri ve yeterlilikleri neler olmalıdır?
19. Öğrencilerin kültürel uyumunun sağlanması konusunda kendinizi geliştirmek ve bilgilendirme amaçlı kurumsal ya da özel çalışmalarınız oldu mu?
20. Sosyal Bilgiler dersi kapsamında Suriyeli sığınmacı öğrencilerin kültürel uyumuna yönelik olarak hangi uygulamalara yer veriyorsunuz?
21. Sosyal Bilgiler dersi dışında okulda ve okul dışında Suriyeli sığınmacı öğrencilerin kültürel uyumu için sağlamak için neler yapıyorsunuz?
22. Suriyeli sığınmacı öğrencilerin kültürel uyumuna yönelik olarak karşılaştığınız sorunlar nelerdir?
23. Suriyeli sığınmacı öğrencilerin kültürel uyumunun gerçekleşmesine yönelik önerileriniz nelerdir?

EK-5. 2. Yarı Yapılandırmış Görüşme Formu (Betül Öğretmen)

1. Birinci görüşmede yerleşik ailelerin olumsuz tutumlarından söz ettiniz. Bu olumsuz tutumlara örnek verebilir misiniz?

2. Birinci görüşmede "Suriyeli sığınmacıların Avrupa'ya geçiş düşüncesinin çocukları olumsuz etkilediğini" söyledinîz. Bu durum uyum sürecini nasıl etkiliyor olabilir?

3. Birinci görüşmede "Suriyelilerin vatandaşlık görevlerini yerine getirmemesi uyumu zorlaştırıyor" dedinîz. Bahsettiğiniz görevler nelerdir? Örnek verebilir misiniz?

4. Birinci görüşmede "Suriyeli sığınmacıların nüfusu arttırması sosyal dengeyi değiştiriyor "dedinîz. Göçün getirdiği nüfus artışı sosyal dengeyi nasıl etkiledi? Örnek verir misiniz?

EK-6. Görüşme Takvimi

1.GÖRÜŞME TAKVİMİ

Kod İsim	Görüşme tarihi	Görüşme Saati	Görüşme Yeri	Görüşme Süresi
Serdar	02.05.2019	12.55 – 13.31	Öğretmenler Odası	35 dk. 15 sn.
Tuğrul	09.05.2019	12.12- 13 18	Müd. Yrd. Odası	54 dk. 29 sn..
Betül	10.05.2019	13. 50- 15 .21	Müdür Odası	1 sa. 30 dk. 09 sn.
Tarkan	10.05.2019	17.54- 18 55	Öğretmenler Odası	1 sa. 01 dk. 17 sn.
Cengiz	16.05.2019	13.42- 15.10	Öğretmenler Odası	1 sa. 28 dk. 14 sn.
Kemal	16.05.2019	17.16- 18.08	Öğretmenler Odası	51 dk..23 sn.
Gökay	17.05.2019	15.03- 16.19	Rehber Öğretmen Odası	1 sa. 15 dk. 20 sn.
Ayşe	17.05.2019	15.56 – 16.45	Rehber Öğretmen Odası	48 dk. 13 sn.
Gülçin	17.05.2019	16.57- 17.35	Rehber Öğretmen Odası	37 dk. 08 sn.
Çağrı	20.05.2019	16.41 – 17.32	Öğretmenler Odası	50 dk. 46 sn.
Osman	21.05.2019	14. 32- 15.29	Rehber Öğretmen Odası	55 dk. 26 sn.
Hasan	23 05.2019	13.00- 14. 34	Öğretmenler Odası	1 sa. 33 dk. 37 sn.
Vedat	27.05.2019	10.27- 11.19	Müd. Yrd. Odası	51 dk. 49 sn.
Ahmet	5.06.2019	12.32- 13.49	Müd. Yrd. Odası	1 sa, 26 dakika
Ali	11.06.2019	13.25 – 13.59	Öğretmenler Odası	24 dakika 50 sn
Burak	12.06.2019	12.28- 13.59	Fotokopi Odası	29 dk. 28 sn.
Zehra	4.06.2019	15.15-16.02	Fotokopi Odası	56 dk 07 sn
Derya	4.06.2019	13.01-13.29	Fotokopi Odası	28 dakika 02 sn
Erdal	5.06.2019	11.30-12-07	Müdür Yardımcısı Odası	36 dk 08 sn
Mehmet	6.06.2019	13.02- 13.33	Fotokopi Odası	31 dakika 44 saniye
TOPLAM				

2.GÖRÜŞME TAKVİMİ

Kod İsim	Görüşme Tarihi	Görüşme Saati	Görüşme Yeri	Görüşme Süresi
Erdal	4.11.2019	12.05- 12.16	Müdür Yardımcısı Odası	10 dakika 18 sn.
Tuğrul	6.11.2019	13.02-13. 19	Müdür Yardımcısı Odası	16 dakika 24 sn.
Betül	5.11.2019	14.15- 14.29	Öğretmenler Odası	13 dakika 08 sn.
Tarkan	5.11.2019	11.30-11.41	Öğretmenler Odası	11 dakika
Cengiz	7.11.2019	12.05- 12. 28	Öğretmenler Odası	22 dakika 13 sn
Kemal	7.11.2019	15.30- 15.46	Öğretmenler Odası	15 dakika 02 sn
Gökay	11.11.2019	11.35-11.49	Rehber Öğretmen Odası	13 dakika
Ayşe	11.11.2019	17.00-17.17	Rehber Öğretmen Odası	16 dakika 07 saniye
Gülçin	11.11.2019	10.20-10-30	Rehber Öğretmen Odası	9 dakika 01 sn
Hasan	11.11.2019	11.00- 11.12	Rehber Öğretmen Odası	11 dakika 39 sn
Mehmet	12.11.2019	09.40-09.48	Fotokopi Odası	7 dakika 19 sn
Osman	11.11.2019	10.01- 10. 12	Rehber Öğretmen Odası	11 dakika 05 sn
Gülçin	11.11.2019	09.50-10.01	Rehber Öğretmen Odası	10 dakika 54 sn
Ahmet	4.11.2019	12.00-12.16	Müdür Yardımcısı Odası	15 dakika 58 sn
Zehra	15.11.2019	12.00-12.09	Fotokopi Odası	8 dakika 57 sn
Derya	15.11.2019	10.20- 10.31	Fotokopi Odası	10 dakika 43 sn

EK-7. Betimsel İndeks Tablosu

AYRINTILI GÖRÜŞME FORMU			
Betimsel İndeks/kodlar	No	**Betimsel Veri**	**Görüşme Yorumu**
	251 252 253 254 255 256 257 258 259 260 261 262 263 264 265 266 267 270 271 272 273	**Kültürel uyum kavramı genel olarak ifade ediyor sizin için? Yani nasıl tanımlarsınız?** Kültürel uyum. Bence şu: Suriye'den gelen bir vatandaş, bizim temel kültürel ögelerimiz içinde. İşte geleneklerimiz göreneklerimiz, örflerimiz adetlerimiz. Bayramda büyüklerimizin elini öpmek bizde bir gelenektir. Bunun dışında Türk kültürüne özgü dediğimiz şeyleri o insanlarda benimsediklerinde. Biz bunları yaşarken onlara garip gelmediğinde bence kültürel uyum sağlanmış olacak. Bu anlamda buradaki eğitimde onlar için farklıydı. Hiç Türkçe bilmeyen çocuğa biz matematik anlatıyorduk. Hiçbir şey anlamıyordu zaten. Boş boş bakıyordu. Bu çocuktan da başarı beklemiyorduk zaten. Öyle bir kaygımız yoktu. Beklentimiz ne? Sorun çıkarmasın, ona da sorun çıkartılmasın. Uyum sağlamak noktasında ilk olarak bunu çözmek gerekiyor. Problem yaşamasınlar, zaten problem yaşayarak geldiler. Burada mutlu olsunlardı. İlk derdimiz oydu. Şu anda ama diyoruz ki bu çocuklarda başarılı olsun. Bunu sağlayacak şey eğitim. Eğitimle kültürlenecekler çünkü. Onun için de eğitimin verilerini görmek lazım. Bunun için de bir 10 yıl beklemek gerekiyor. Bu insanlar bize uyum sağlamış mı, sağlamamış mı diye. Bunu da Türkiye'den Almanya'ya giden insanlar da görüyoruz. 1. Ve 2. Nesil insanların yaşadıkları zorlukları okuyanlar görmüştür. Çok zorlandılar Ama 3. nesil Türk vatandaşları artık Alman kültürünü benimsemişler.	
Sayfa Yorumu			

EK-8 Osman ve Kemal Öğretmen Eğitim İçeriği

ELE ELE GELECEĞE SOSYAL UYUM PROJESİ

Bu proje İstanbul'da yabancı uyruklu öğrencilerin bulunduğu okullarda çalışan öğretmenlerin kapasitesinin artırılması sonrası öğrencilerin bir arada yaşama dair yaşam becerileri kazanmalarını desteklemelerini sağlamak amacıyla yürütülmektedir.

Pilot Uygulama Programı

1. Ders – 40 dakika	Açılış – programın anlatılması – 2' Tanışma Oyunları - 3 parmak – 5' - Ping Pong – 10' - Görev kartları – 23'
2. Ders – 40 dakika	- Zor Görevler – 40'
3. Ders – 40 dakika	- Buluşma – 10' - Güven Bana – 30'
4. Ders – 40 dakika	- Ortak Yaşam Kurallarımız – 40'
5. Ders – 40 dakika	- Duy Beni – 20' - Öfkemi Kontrol Edebiliyorum – 20'
6. Ders – 40 dakika	- Sen Mi? Ben Mi? – 40'
7. Ders – 40 dakika	- Benim gördüğümü görebiliyor musun? Senin gördüğünü görebiliyor muyum? – 40'
8. Ders – 40 dakika	- Dünya Yaz Kampı – 40'
9. Ders – 40 dakika	- Değerler Ticareti – 40'
10. Ders – 40 dakika	- Tren yolculuğu – 30' - Değerlendirme ve kapanış – 10 '

EK-9. Ahmet Öğretmen Kapsayıcı Eğitim Etkinliği

ETKİNLİĞİN ADI: Öğrenme ortamında farklılıklara değer verme

AMAÇ: Kapsayıcı öğrenme için farklılıklara değer veren bir sınıf ortamı oluşturmak

ÖĞRENME ÇIKTILARI: Bu etkinliğin sonunda katılımcılar;

- Öğrencilerin farklı özelliklere sahip olmasının öğrenme ortamını zenginleştirdiğini bilir ve her öğrenciye değer verir.
- Farklılıkları kapsayan bir öğrenme ortamı oluşturur.

MATERYAL: Ek-6.1, Ek-6.2 (3 sayfa) sırasıyla 9 ve 2 adet çoğaltılır, A3 kağıdı, A4 kağıdı, kurşun kalem, renkli kalem, mavi fon kartonları (2 tane), mavi çöp poşeti, katılımcı sayısı kadar elma, meyve bıçağı temin edilir.

SÜRE: 2 saat

İŞLENİŞ:

1. Katılımcılara bu dersin amacı aşağıdaki şekilde açıklanır:

   "Psiko-sosyal açıdan etkili kapsayıcı öğrenme ortamlarının önemli özelliklerinden bir diğeri ise bu ortamların farklılıklara saygı duyulan ortamlar olmasıdır. Bu derste farklılıklarımızın değerli olduğunu vurgulayan ve sınıflarımızda uygulayabileceğimiz çeşitli etkinlikler gerçekleştireceğiz."

2. Her katılımcıya bir dosya kâğıdı verilir. Bu dosya kâğıtlarını eğitimenin yönergelerine göre katlamaları istenir. Önce ikiye, sonra dörde, sonra tekrar…vb.
3. Katılımcılara bu dosya kâğıdındaki her katlamanın çocuklara kattığımız bir deneyim olduğu söylenir. Çocukların bu deneyimlerinin neler olabileceği sorulur ve yanıtlar dinlenir.
4. Katılımcıların dörde katladıkları kâğıtları kendi istedikleri gibi yeniden katlamaları istenir.
5. Katılımcılardan bazılarının katladığı kâğıtlar alınır ve karşılaştırma yapmak üzere tahtaya asılır.

Eğitmene Not: Özellikle farklı katlamalar yapmış olan katılımcıların kağıtları alınmalıdır.

6. Katılımcılara ilk verildiğinde kâğıtların hepsinin aynı olduğu, ama sonunda birbirlerinden tamamen farklı hâle geldiği belirtilir.
7. Eğitmen şu açıklamayı yapar: "Gördüğünüz gibi her bir kağıdın üzerinde çok farklı izler oluştu. Şimdi her dosya kağıdının bir çocuğu temsil ettiğini düşünelim. Öğretmenler olarak zaman zaman öğrencilerin hepsini aynı özelliklere sahip boş bir kağıt gibi görüyoruz. Oysa her bir öğrencinin arkaplanı, kültürü, yaşam ve öğrenme deneyimleri, ailesinin, okulun ve çevrenin etkisiyle birbirinden oldukça farklılaşabilmektedir. İlk üç katlamanın öğrencilerde okula gelmeden önce oluşan izler olduğu, sonraki katlamaları ise biz öğretmenlerin oluşturduğu belirtilir. Bütün bu izlerin öğrencileri farklılaştırdığı vurgulanır. *Birbirinden bu kadar farklı çocuğu aynı öğrenme ortamına koyuyoruz ve aynı davranışları gösterip aynı duyguları yaşamalarını bekliyoruz. Ama etkinlikten de anlaşılacağı gibi bunun gerçekleşmesi oldukça zordur. Şimdi hep birlikte çocukların bireysel farklılıklarından bahsedeceğimiz bir etkinlik yapalım."* der.

8. Aşağıdaki açıklama yapılarak diğer etkinliğe geçiş yapılır:

   "Bu kadar farklılığa sahip olan öğrencilerin aynı ortamda aynı anda eğitim görmesi ancak farklılıklara saygı göstirilen ve farklılıkların zenginlik olarak görüldüğü ortamlarda etkili şekilde mümkün olabilir. Şimdi farklılıklarımızın bir zenginlik olduğunu göstermek için Akvaryumdaki Balıklar etkinliğini gerçekleştireceğiz."

9. Bunun için Ek-6.1 ve Ek-6.2'de yer alan balık modelleri eğitmen tarafından daha önceden kesilerek hazırlanır. İki mavi fon kartonu ya da çöp poşeti akvaryum oldukları varsayılarak tahtaya yapıştırılır.

10. Soldaki akvaryum için katılımcıların hepsine bir japon balığı modeli verilir. Katılımcılardan dağıtılan japon balıklarını sadece turuncuya boyayarak soldaki akvaryuma yapıştırmaları istenir.

    Eğitmene Not: Katılımcıların turuncuya boyarken benek, çizgi, sembol vb. gibi desen çizebileceğini dikkate alarak farklı desenler yapmamaları gerektiğini belirtiniz. Tüm balıkların aynı görünmesi bu etkinlikte önemli olduğundan farklı desen çizenlerin balığın içi sadece turuncu olacak şekilde düzelterek akvaryuma yapıştırmalarını sağlayınız.

11. Sağdaki akvaryum için Ek-6.2'deki kesilmiş farklı balık ve deniz canlıları modelleri masanın üzerine konulur. Katılımcılardan istedikleri bir balık veya deniz canlısı modelini almaları istenir. Aldıkları balık veya deniz canlısı modelini istedikleri şekilde boyayarak sağdaki akvaryuma yapıştırmaları yönergesi verilir.

12. Katılımcılarla aşağıdaki sorular çerçevesinde sınıf tartışması gerçekleştirilir:

    - *Tahtada bulunan akvaryumlardan hangisi daha güzel?*
    - *Öğrencilerimizin hepsini daha önce belirlenmiş standartlara ulaştırmaya çalışmak ne kadar doğru?*
    - *Devamlı ders kitabı kullanan ve devamlı aynı yöntemle ders işleyen bir öğretmen böylesi farklı bir kitleye ne kadar hitap edebilir?*
    - *Hepimiz aynı olsaydık, bizi ayıran hiç bir özelliğimiz olmasaydı sizce yaşantımız nasıl olurdu?*

    Eğitmene Not: Eğer soldaki akvaryumu beğenenler olursa, düşünce, fikir ve zevklerimizin de farklı olabileceğini vurgulayınız.

13. Aşağıdaki açıklama yapılarak diğer etkinliğe geçiş yapılır:

    "*Biz hepimiz aynı akvaryumda yaşayan, rengarenk balıklar ve deniz canlılarıyız. Renklerimiz gibi duygularımız ve özelliklerimiz de rengarenk. Aramızda mutlu da var, üzgün de var, şaşkın da… Birimiz çekingen, birimiz girişken; birimiz korkak, birimiz cesur… Ama akvaryumumuzu güzel kılan da bu farklılıklarımız…ancak kendi hayatlarımızda da gözlemlediğimiz üzere birçok kez farklılıkların eleştirildiği ve alay konusu edildiği durumlar söz konusudur. Şimdi böylesi bir durumla ilgili bir video izleyeceğiz."*

14. Katılımcılara Etkinlik6.1.mp4 videosu izletilir ve aşağıdaki soru yöneltilir:

    - *Filmdeki çocuk gibi farklılıklarızla dalga geçilseydi nasıl hissederdinîz?*
    - *Okullarınızda farklılıklarından dolayı dalga geçilen öğrenciler var mı?*
    - *Bu tür davranışların farkına varmak ve önüne geçmek için neler yapıyorsunuz?*

15. Bu etkinlik için sınıftaki öğrenci sayısı kadar elma getirilir.

    Eğitmene Not: Etkinliğin etkisini artırmak için elmaları mümkün olduğunca farklı özelliklerde (çürük, çilli, sapsız, saplı, ham, olgun, yapraklı, farklı renklerde vb.) seçerek almanız önemlidir.

16. Elmalar şeffaf olmayan bir torbaya konulur. Her katılımcının torbadan bir elma alması istenir. Aldıkları elmaların özelliklerini not almaları/incelemeleri söylenir.

17. Elmalar tekrar torbaya konulur.

18. Torbadaki elmalar eğitmen tarafından dağınık şekilde masaya yerleştirilir.

19. Katılımcılardan elmaların bulunduğu masanın yanına gelmeleri ve masadaki elmaların arasından kendi elmalarını bulmaları istenir. Her katılımcı elmasını bulduktan sonra elmalarını nasıl buldukları sorulur.

    Eğitmene Not: Katılımcılar arasında kendi elmasını bulamayan, başkasının elmasını alanlar da olabilecektir. Bu sorun, katılımcıların elmalarını nasıl bulduklarını anlattıkları aşamada genellikle çözümlenmektedir. Bu aşamada elmasını karıştıran veya bulamayan katılımcıların elmalarını değiş-tokuş yapmalarına izin verilmelidir.

20. Eğitmen doğru elmayı bulurken yararlanılan ayırt edici ve farklı özelliklerin önemini vurgular. Burada katılımcıların söylediği ayırtedici özellikler tahtaya yazılarak bu özelliklerin benzerlerini bireyleri ayırt ederken de kullandığımıza dikkat çekilir.

    Ardından aşağıdaki soru yönetilerek dönüt alınır:

    - *Az tanıdığımız bireyleri/öğrencileri ayırt ederken nelere dikkat ediyoruz?*
    - *Bu süreçte ön yargılarımız ne kadar etkili?*

21. Ardından eğitmen rehberliğinde elmalar bıçakla ortadan enine kesilir.

22. Katılımcıların dikkati elmanın çekirdek yuvasına çekilir. Bunun bir yıldıza benzediği fark ettirilir. Fiziksel özellikleri nasıl olursa olsun her elmanın içinde bir yıldız olduğu bir kaç farklı özellikte elma kesilerek gösterilir (hepsinin içinde bir yıldız bulunmaktadır). Eğitmen, aynı elmalar gibi *her insanın onu diğer insanlardan farklı kılan fiziksel özellikleri olduğunu vurgular. Ama önemli olanın elmanın yıldızı gibi içimizdeki yıldız (kalbimiz/insanlığımız/iyi huylarımız) olduğunu ve bu yıldızı parlatmamız gerektiğini belirtir.*

    Devamında her bir katılımcının **"ben bir yıldızım çünkü ….."** kalıbını kullanarak olumlu bir huyunu/kişilik özelliğini (yıldızını) söylemesi istenir.

23. Katılımcılara, hem farklılıklara karşı olumlu tavır geliştirmeleri hem de kendi olumlu özelliklerinin farkına varabilmeleri için bu etkinlikleri öğrencilerine de uygulayabilecekleri hatırlatılır.

EK-10 PİKTES Projesi

“*Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi Projesi (PIKTES)”, Geçici Koruma Altındaki çocukların, Türkiye’deki eğitime erişimlerine katkıda bulunmak amacıyla Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yürütülen bir eğitim projesidir. PIKTES bütçesinin tamamı, Avrupa Birliği tarafından, “Türkiye’deki Mülteciler için Mali Yardım Programı (FRIT)” anlaşması çerçevesinde doğrudan hibe yöntemiyle karşılanmaktadır. 03.10.2016 tarihinde başlatılan Proje, halen ülkemizin 26 ilinde sürdürülmektedir. 2018 yılı Aralık ayında 2. fazına başlayan PIKTES Projesi 2021 yılı Aralık ayına kadar devam edecektir. Proje kapsamında düzenlenen etkinlik ve uygulamalar hakkında ayrıntılı bilgi için https://piktes.gov.tr/ (Erişim Tarihi 1 Haziran 2020)*

EK-11 Uyum Sınıfları Genelgesi

T.C.
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü

Sayı : 32782069-10.06.01-E.17709105 20.09.2019
Konu : 2019/15 Sayılı Genelge Açıklaması.

DAĞITIM YERLERİNE

İlgi: 2019/15 Sayılı Genelge.

Yabancı uyruklu öğrencilerin Türkçe dil beceri düzeylerinin artırılması yoluyla eğitim sistemine uyumlarının sağlanması için oluşturulacak uyum sınıflarını düzenleyen ilgi Genelge yayımlanmıştır. İl/ilçe müdürlüklerinden gelen sorular nedeniyle ilgi Genelge ile ilgili bazı hususların açıklanmasına ihtiyaç duyulmuştur. Bu kapsamda;

1. 2019-2020 eğitim öğretim yılında uyum sınıfına alınacak yabancı uyruklu öğrencilerin belirlenmesi için öncelikle 3 Mayıs 2019'da Bakanlık tarafından yapılan Türkçe Yeterlik Sınavı (TYS) sonuçları kullanılacaktır. Bu sınavda 60 puan altında alan tüm öğrenciler uyum sınıflarına alınacaktır.
2. PIKTES kapsamındaki 26 proje ilinde (Adana, Adıyaman, Ankara, Antalya, Batman, Bursa, Çorum, Diyarbakır, Eskişehir, Gaziantep, Hatay, İstanbul, İzmir, Kahramanmaraş, Kayseri, Kilis, Kocaeli, Konya, Malatya, Mardin, Mersin, Osmaniye, Sakarya, Samsun, Şanlıurfa, Yalova) 3 Mayıs 2019'da yapılan TYS sonuçlarına https://pictes.meb.gov.tr/izleme/OturumYonetimi/Login internet adresinde yer alan PIKTES izleme modülünden ulaşılabilecektir. Söz konusu izleme modülünde takip edilmesi gereken adımlar Ek-1'de yer almaktadır. PIKTES kapsamında yer almayan 55 ildeki (Afyonkarahisar, Ağrı, Aksaray, Amasya, Ardahan, Artvin, Aydın, Balıkesir, Bartın, Bayburt, Bilecik, Bingöl, Bitlis, Bolu, Burdur, Çanakkale, Çankırı, Denizli, Düzce, Edirne, Elazığ, Erzincan, Erzurum, Giresun, Gümüşhane, Hakkâri, Iğdır, Isparta, Karabük, Karaman, Kars, Kastamonu, Kırıkkale, Kırklareli, Kırşehir, Kütahya, Manisa, Muğla, Muş, Nevşehir, Niğde, Ordu, Rize, Siirt, Sinop, Sivas, Şırnak, Tekirdağ, Tokat, Trabzon, Tunceli, Uşak, Van, Yozgat, Zonguldak) öğrencilere ait sonuçlar il millî eğitim müdürlüklerine resmi yazıyla gönderilmiştir.
3. TYS'ye giremeyen veya sınav sonucuna ulaşılamayan öğrencilere ilgi Genelgede bahsi geçen komisyon aracılığıyla 18.09.2019 tarihinde PIKTES İzleme Modülü ve YÖBİS sistemine eklenen sınav belgeleri, okul müdürlüklerince uygulanacaktır. Yine komisyon aracılığıyla bu öğrencilere sözlü sınav da yapılacaktır. Yazılı ve sözlü sınavlarının aritmetik ortalaması 60 puan altında olan öğrenciler de uyum sınıflarına alınacaktır.
4. Uyum sınıflarındaki eğitim öğretim sürecine ilişkin uygulama takvimi Ek-2'de yer almaktadır. İlgi Genelgenin 2 nci Maddesinin (ç) fıkrasında "okulda bir sınıf oluşturacak kadar öğrenci bulunmaması durumunda öğrenciler uyum sınıfı açılan yakın bir okulda uyum sınıfına alınır." ifadesi yer almaktadır. Bu durumda olan öğrencilerin nakli, uyum sınıfının açıldığı okullara e-okul üzerinden yapılacaktır. İl/ilçe millî eğitim müdürlükleri bu durumdaki öğrencilerin taşıma işlemleri için gerekli tedbirleri alacaktır.
5. İlgi Genelgenin 2. Maddesinin (d) fıkrasında "il/ilçe merkezlerinde 10 öğrenciden az mevcut bulunması durumunda il/ilçe millî eğitim müdürlüğünün belirleyeceği bir okulda uyum sınıfı açılır" ifadesi yer almaktadır. Bu il/ilçe merkezlerinde eğitim kademeleri dikkate alınarak ilkokul, ortaokul ve ortaöğretim öğrencileri için farklı uyum sınıfları açılacaktır. Bu sınıflarda öğrenci sayısı şartı aranmayacaktır.

Adres: Emniyet mah. Boğaziçi Sok. No:23 Yenimahalle/Ankara Ayrıntılı bilgi için: Kadir ALTUNKAYNAK/ŞubeMüdürü
Elektronik Ağ:www.meb.gov.tr Tel:0312 413 20 99
e-posta:kadir.altunkaynak@meb.gov.tr Fax:0312 212 99 58

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. https://evraksorgu.meb.gov.tr adresinden dd90-4cc5-3656-8811-9cbe kodu ile teyit edilebilir.